

1993 013 652 01

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEK VERWYDER WORD NIE

UOVS - SASOL-BIBLIOTEK

199301365201220000019

**DIE MALEIERKAMP
VAN
KIMBERLEY
1882-1957**

deur

EDWARD JOHN AFRICA

voorgelê om te voldoen aan die
vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in die Fakulteit Lettere en
Wysbegeerte
(Departement Geskiedenis)

aan die

Universiteit van die Oranje-Vrystaat

BLOEMFONTEIN

Studieleier: Prof. O. Geyser

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

Universiteit van die
Oranje-Vrystaat
BLUENFONTEIN
- 3 SEP 1993
UDVS SASOL BIBLIOTEEK

T 968.711 AFR

UNIVERSITY OF THE
ORANGE-FREESTATE
BLOEMFONTEIN

i

INHOUDSOPGAWE

	<u>Bladsy</u>
<u>AFKORTINGS</u>	v
<u>VOORWOORD</u>	vii
<u>INLEIDING:</u> Die ontstaan van die droëdelwerye en die stigting van die <i>London and South African Exploration Company</i>	1
<u>HOOFSTUK 1:</u> VESTIGINGSPATRONE	24
1.1 Gebouestrukture gedurende die pioniersvestigingsperiode	24
1.2 Grondbesitvorme	30
1.3 Die ontstaan van die dorpsgebied, Newton	36
1.4 Die vestiging van die nie-blankes	42
1.5 Die ontstaan van die Maleierkamp	44
<u>HOOFSTUK 2:</u> DIE MALEIERKAMP-BEWONERS; DIE ONTWIKKELING TOT 'N VEELRASSIGE WOONGEBIED; BEHUISINGS-TOESTANDE EN DIE VROEË AGITASIE VIR RESIDENSIËLE SEGREGASIE	52
2.1 Die Maleiers	52
2.2 Oorsake vir die totstandkoming van 'n veelrassige woongebied	54
2.2.1 Die plakkersprobleem	54
2.2.2 Die Kimberleyse munisipaliteit en die lokasies in Newton	55
2.2.3 Die <i>London and South African Exploration Company</i> en die verblyfregte van nie-blankes binne die dorpsgebied	61
2.3 Bevolkingstoename en -samestelling van die Maleierkamp-woongebied	64
2.4 Behuisingstoestande, die woningvraagstuk en die vroeë agitاسie vir residensiële segregاسie	69
2.5 Die Spaanse Griep-epidemie van 1918	87

2.6 Die implementering van die Naturellen (Stadsgebieden) Wet van 1923	91
<u>HOOFSTUK 3: DIE HANDHAWING VAN WET EN ORDE</u>	94
3.1 Die Polisiestase	94
3.2 Die misdaadpatroon in die Maleierkamp	100
<u>HOOFSTUK 4: DIE MOHAMMEDAANSE GEMEENSAP</u>	115
4.1 Die Maleiers en die Pokke-epidemies van 1882-1884	115
4.2 Die Mohammedaanse begraafplaas	121
4.3 Die Mohammedane en die beleg van Kimberley	123
4.4 Die politieke posisie van die Maleiers	125
4.5 Sedes en tradisionele gebruike	127
4.6 Die rol van imam Dawood as godsdienstige leier in die Mohammedaanse gemeenskap	130
4.7 Die Moskee-vraagstuk	132
4.8 Die <i>Moslem Benefit Society</i>	133
4.9 Die Madressa of Moslemskool	134
4.10 Die <i>Imperial Ottoman Arabic School</i>	134
4.10.1 Abu Bakr Effendi	134
4.10.2 Ahmed Ata'ullah Effendi	135
4.11 Die Indiërgemeenskap	138
4.11.1 Die <i>Indian Political Association</i>	140
4.12 Die Moskeë in die Maleierkamp	143
4.12.1 Die rol van die Moskee binne die gemeenskap ...	143
4.12.2 Die status en invloed van die imam	144
4.12.3 Die basiese denkskole	144
4.13 Die Malike-gemeenskap	145

4.14	Die Shafee-gemeenskap	149
4.15	Die nuwe Al-Masjid Malike	156
4.16	Die Hanafie-gemeenskap	158
4.17	Die Moslemskool in Stonestraat	165
4.18	Die bou van die nuwe Indiër-tempel	167
4.18.1	Die De Beers-dokument	167
4.18.2	Opening van die Indiër-Hindoetempel	168
 <u>HOOFSTUK 5: CHRISTELIKE SENDINGWERK IN DIE MALEIERKAMP</u>		171
5.1	Die sendingaksie van die St. Cyprians Anglikaanse Kerk	171
5.1.1	Sendingwerk onder die nie-blankes	172
5.1.2	<i>Society for the Propagation of the Gospel</i>	173
5.1.3	William Thomas Gaul	176
5.1.4	<i>The Church Missionary Association</i>	176
5.1.5	Die verkryging van kerkpersele in die Maleierkamp	178
5.1.6	Die Newton-sending	179
5.1.6.1	<i>Die Holy Cross Mission Church</i>	180
5.1.7	Sendingwerk onder die Kleurlinge, Indiërs en Chinese	188
5.1.7.1	<i>Die Perseverance Guild</i>	188
5.1.7.2	Indiërs en Chinese	196
5.2	Die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk	197
5.2.1	Die rol van eerw. Paulus Teske	198
5.2.2	Verkryging van 'n kerkperseel in die Maleierkamp	200
5.2.3	Oprigting van die eerste kerkgebou	201
5.2.4	Johann Peter Kromberg	204

	<u>Bladsy</u>	
5.2.5	Latere predikante wat die gemeente bedien het	209
5.2.6	Kerklike organisasies en verenigingslewe	210
5.2.7	Die strewe na eenwording	211
5.2.8	Die sloping van die Handsstraatse kerk en die oprigting van 'n nuwe kerk in die Floors-dorpsgebied	214
HOOFSTUK 6: DIE ONTRUIMING VAN DIE MALEIERKAMP (1939-1959)	220	
6.1	<i>Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines to the Municipality of Kimberley .....</i>	220
6.2	Spesifieke voorwaardes t.o.v. die Maleierkamp	226
6.3	Reaksie van die nie-blanke Maleierkamp-inwoners op die bepalinge van die skenkingsakte	230
6.4	Die spesiale sub-komitee oor Maleierkamp-aangeleenthede	237
6.5	Behuisingstoestande	239
6.6	Die toepassing van die Slumswet	241
6.7	Die voorsiening van alternatiewe huisvesting	246
6.8	Die aankoop van eiendomme deur die stadsraad	249
6.9	Die hervestiging van die Maleierkamp-inwoners	260
6.10	Die toepassing van die Groepsgebiedewet	266
6.11	Die nuwe burgersentrum	270
6.12	Die <i>Square Hill</i> -gedenkteken	271
OPSOMMING/SUMMARY	272	
BRONNELYS	278	

AFKORTINGS

1. ARGIEWE

ADB	Archives of the Diocese of Bloemfontein
ADKK	Archives of the Diocese of Kimberley and Kuruman
ANGKSA	Argief van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (Kaapland)
DBCM	Archives of the De Beers Consolidated Mines, Ltd.
KAB	Kaapse Argief Bewaarplek
KIM	Archives of the Town Clerk, Kimberley
SAB	Sentrale Argief Bewaarplek
SOVS	Staatsargief van die Oranje-Vrystaat

2. BIBLIOTEKE

KPL	Kimberley Public (Africana) Library
SAB	Suid-Afrikaanse Biblioteek

3. MYNMAATSKAPPYE

DBCM	De Beers Consolidated Mines
LSAE	London and South African Exploration Company

4. ORGANISASIES

DKK	Diocese of Kimberley and Kuruman
RSCA	Ratepayers, Standholders and Citizen's Association
SPCK	Society for the Propagation of Christian Knowledge
SPG	Society for the Propagation of the Gospel
SSK	Sinodale Sendingkommissie Ned. Geref. Kerk
USPG	United Society for the Propagation of the Gospel

5. PERIODIEKE PUBLIKASIES

5.1 KOERANTE

DI	Daily Independent
DFA	Diamond Fields Advertiser
DN	Diamond News
GIN	Graphic: Illustrated Newspaper

5.2 TYDSKRIFTE

BMQP	Bloemfontein Mission Quarterly Paper
GWCM	Griqualand West Church Magazine
HSVA	History of the Sri Vinayagar Aluayam
KKDM	Kimberley and Kuruman Diocesan Magazine

6. STAATSDEPARTEMENTE

AG	Audit General
CCK	Civil Commissioner Kimberley
DRS	General KBC/KCC Dossiers
KBC	Kimberley Borough Council
KCC	Kimberley City Council
M.71/	KBC/KCC: Malay Camp Files
MOH	Medical Officer of Health
PWD	Public Works Department
RIDM	Reports of the Inspectors of Diamond Mines
SAP	Suid-Afrikaanse Polisie/Police

VOORWOORD

Kimberley se ontstaan, voortbestaan en ontwikkelingsgang is onlosmaaklik verbonde aan die diamantbedryf.

Die vier myne in die Kimberley-gebied waar die diamantbedryf sy beslag gekry het, het ontstaan op die plase Bultfontein, Dorstfontein en Vooruitzicht. Historici vestig die aandag daarop dat Kimberley die industriële revolusie in Suid-Afrika ontketen het en alles wat daarmee gepaard gaan. Dit was in Kimberley waar Suid-Afrika werklik vir die eerste keer gekonfronteer was met die hedendaagse probleme van kapitaal en arbeid. Die rol van maatskappyvorming gemik op doeltreffender arbeidsbestuur, effektiewer kapitaalbesteding en verhoogde winste was die aanleidende oorsaak tot die skepping van 'n permanente nie-blankeproletariaat. Voortaan sou betrekkinge tussen blank en nie-blank wentel om die vraag na elkeen se plek in die nuwe industriële samelewing.

Die plase Bultfontein en Dorstfontein was gedurende die laaste kwart van die neëntiende eeu die privaat-eiendom van die *London and South African Exploration Company*, met sy hoofkantoor in Londen. Teen 1898 het die genoemde plase die eiendom van die *De Beers Consolidated Mines, Ltd.*, as die regsopvolgers van die *London and South African Exploration Company*, geword. Kragtens die *Deed of Donation* van 1939 het die munisipaliteit van Kimberley volle eiendomsreg verkry van die sg. *De Beers Estate*. Die Maleierkamp op die *De Beers Estate* binne die dorpsgebied Newton was geleë op die plaas Bultfontein. Vanweë die lisensiestelsel van grondbesit op die plase Bultfontein en Dorstfontein was die Maleierkamp - woongebied feitlik geheel en al verpagte eiendom.

Die geografiese begrensing van die woongebied was nodig, maar dit was een van die lastige probleme, want die grenslyn tussen Bultfontein en die aangrensende Vooruitzicht is eers lank ná die ontstaan van Newton bepaal. Die absolute afbakening van die gebied is verder gekompliseer deurdat die opeenvolgende beheer-instansies die bakens na willekeur verskuif het ten einde die opruiming en eventuele sloping van die Maleierkamp te vergemaklik. Insgelyks kon die presiese ontstaansdatum nie uit die beskikbare bronne bepaal word nie. Desnietemin dui 'n oorwig getuienis daarop dat die vestingsfase kort ná die diamantontdekkings plaasgevind het en dat die Maleierkamp in die hartjie van Kimberley geleë

was. Vóór 1880 was die Maleierkamp oorwegend 'n eksklusiewe Moslemwoongebied.

Die nie-blanke deel van die kosmopolitiese delwersgemeenskap was gevestig in gedeeltes van die dorp, lokasies en mynkampongs. Van meet af was daar derhalwe 'n mate van ruimtelike segregasie. Selfs in voorspoedige tye was die Maleierkamp een van die ergste agterbuurtes in Suid-Afrika. Net só was die swartlokasies binne die munisipale-gebied van Kimberley 'n toonbeeld van die ergste krotwoonbuurttoestande. Die nie-blanke proletariaat was altoos die eerste wat die uitwerking ervaar het van ekonomiese bloeitydperke, asook depressies in die diamantbedryf. Derhalwe het hulle 'n sukkelbestaan gevoer; die uitwerking daarvan was duidelik geïllustreer in hulle haglike behuisings- en lewensomstandighede.

Die nie-blankes het 'n besonder onbenydenswaardige posisie in die geïndustrialiseerde ekonomie beklee: enersyds was hul onontbeerlik vir die bewerking van die diamantmyne en aanverwante bedrywe en hul koopkrag broodnodig vir die hoofsaaklike blanke-sakegemeenskap; andersyds was hul verblyfregte in die dorpsgebied ontken en hul teenwoordigheid as sosiaal onaanvaarbaar getipeer.

Die krotwoonbuurttoestande wat kenmerkend van die Maleierkamp was, is van meet af aangegryp as motivering vir die verwydering van nie-blankes uit blanke-Kimberley. Gedurende die pokke-epidemie van 1882-1884 en die daaropvolgende katastrofale Spaanse griep-epidemie van 1918, het 'n ontluikende konsensus in blanke geleedere oor die verwydering van nie-blankes uit die stedelike gebied na die munisipale-beheerde swartlokasies posgevat. Die klagtes van blanke inwoners oor die swak leefstoelnde van die nie-blankes in die midde-dorp is gerugsteun deur die georganiseerde optredes van munisipale gesondheidsbeamptes.

Die afkondiging van die Naturellen (Stadsgebieden) Wet van 1923 en die daaropvolgende implementering van die Slumswette van 1934/1937 het die weg gebaan vir die segregasie van die nie-blankes en die eliminasiel van die Maleierkamp. Dit was egter by uitstek die rasse-diskriminerende bepalinge vervat in die *Deed of Donation* wat die deurslaggewende oorsaak was vir die ontruiming en opruiming van die Maleierkamp. Die toepassing van die Groepsgebiedewet het ongetwyfeld die ontworteling van die

geaffekteerde Maleierkamp-bewoners verhaas, maar dit was beslis die rasse-diskriminerende bepalinge vervat in die *Deed of Donation* wat verseker het dat gevestigde apartheidswoongebiede in Kimberley beslag gekry het, lánk voor die toepassing van die Groepsgebiedewet.

Hierdie verhandeling beoog 'n mikrokosmiese benadering ten opsigte van die ontstaan, ontwikkeling en leeftoestande van die bewoners van die Maleierkamp - 'n wêreld in die klein - as deel van die breë delwersgemeenskap. Daar is gepoog om die Maleierkamp op 'n sinvolle wyse te behandel as 'n sosiaal-historiese studie-eenheid binne die raamwerk van die ontstaansgeskiedenis en ontwikkelingsgang van die Kimberleyse diamantvelde. Dit is betekenisvol dat die Maleierkamp in die Suid-Afrikaanse geskiedskrywing 'n leë studiegebied gebly het. As gevolg van onbekende faktore is 'n studie oor die Maleierkamp heeltemal deur historici verontagsaam of eenvoudig geïgnoreer. Hierdie aspek het as 'n sterk motivering vir die onderneming van die studiegedien.

Daar bestaan wel enkele publikasies waarin daar sydelings of oorsigtelik na enkele aspekte oor die Maleierkamp verwys word. Die gebrek aan sekondêre bronne het 'n groot voordeel vir die studie ingehou, want noodwendig moes daar hoofsaaklik op primêre bronne gesteun word. Die wissellende lengtes van die onderskeie hoofstukke is toeskryfbaar aan die nie-opspoorbaarheid van voldoende inligting rakende aspekte wat daarin aangespreek word.

Die onderhawige studie is 'n poging om 'n wetenskaplike verantwoordbare geskiedenis oor die Kimberleyse Maleierkamp aan te bied.

Om 'n betekenisvolle beeld van die ontwikkeling oor so 'n lang periode van 'n lewenskragtige gemeenskap aan te bied, vereis streng dissipline met betrekking tot stofkeuse. Ander vraagstukke is slegs aangeroe in soverre dit lig werp op die mikrokosmos as 'n onderdeel van die makrokosmos. Om dié rede is daar talle onbeantwoorde vrae; derhalwe word nie op 'n finale óf volledige studie aanspraak gemaak nie.

Dank en waardering word betuig teenoor mev. L. Brits en die personeel van die *Kimberley Public Library*; dr. Moonyean Buys, argivaris van die *De Beers Consolidated Mines, Ltd.* vir hul altoos bereidwillige en

tegemoetkomende diens. Dank word ook uitgespreek teenoor die De Beers-
maatskappy vir die beskikbaarstelling van hul argiewe vir navorsing.

Die belangstelling en aanmoediging van my gesin en van vriende was 'n
groot bron van inspirasie. Hieronder het prof. O Geyser, studieleier,
ongetwyfeld 'n geen geringe plek ingeneem nie.

E.J. AFRICA
BLOEMFONTEIN
NOVEMBER 1992.

TER INLEIDING

Diamante is in 1866 in Suid-Afrika ontdek en die diamantbedryf is stewig gevestig met die stigting van die *De Beers Consolidated Mines, Limited* op 12 Maart 1888. ¹⁾ Die 4 myne in die Kimberley-gebied waar die Suid-Afrikaanse diamantbedryf sy beslag gekry het, het ontstaan op die plase Dorstfontein, Bultfontein en Vooruitzicht, soos aangetoon op figuur 1. ²⁾

Die ontdekking van diamante het verreikende politieke en sosio-ekonomiese gevolge gehad.

Die ingryping van die Britse regering aan die kant van die Griekwahoof, Waterboer, het gedui op 'n veranderde Britse koloniale beleid wat gemik was op die ongedaanmaking van die twee Republieke wat eventueel gekulmineer het in die anneksasie van Griekwaland-Wes.

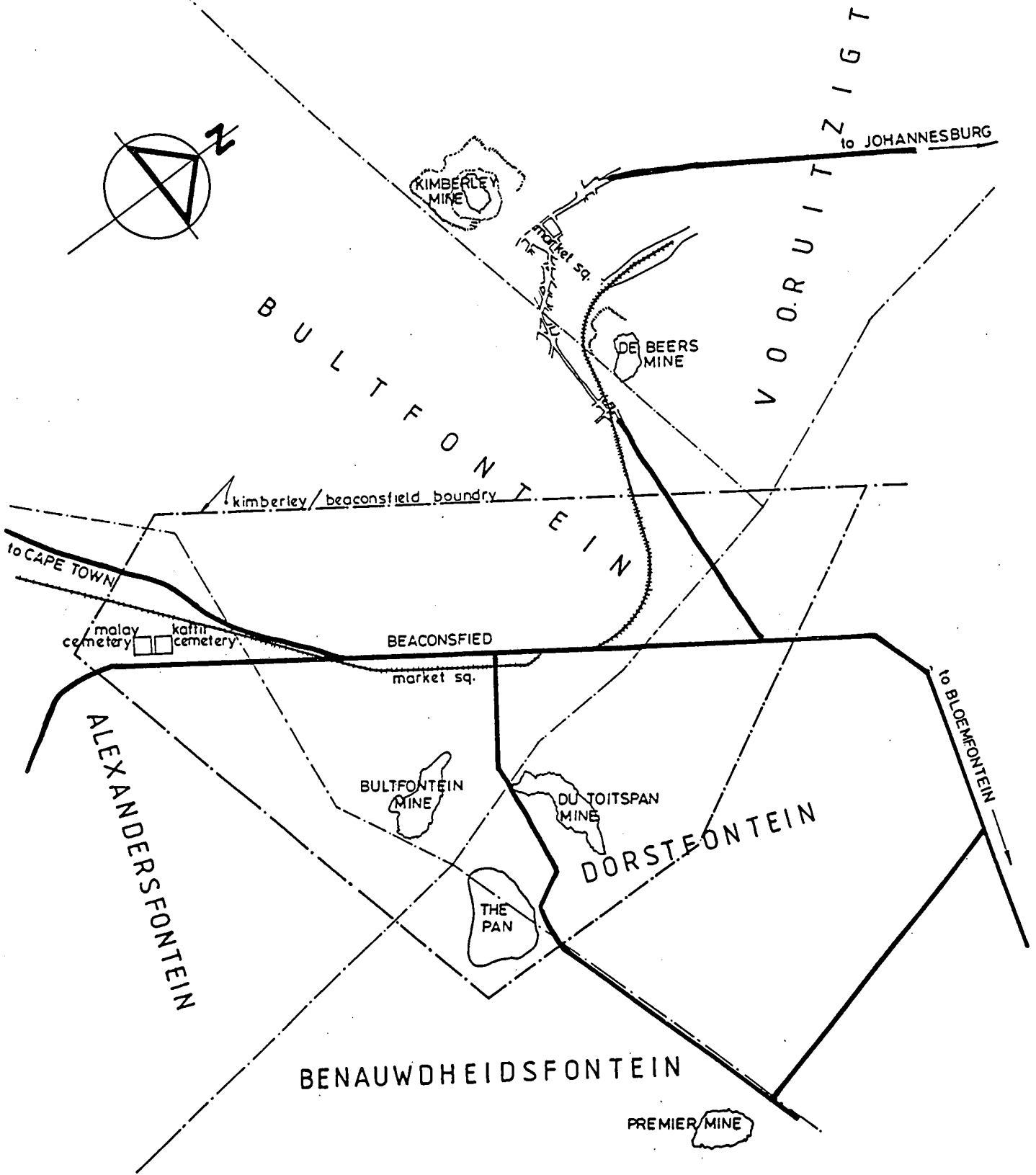
'n Kosmopolitiese bevolking het 'n gees van onrus in die destydse rustige Suid-Afrikaanse landelike samelewing laat posvat en voorheen onbekende misdade het hulle verskyning gemaak.

'n Ekonomiese opbloei het nuwe afsetgebiede geskep, want 'n groter-wordende aanvraag is geskep ten einde te voorsien in die lewensbehoefte en verbruikersartikels van die groeiende delwersgemeenskap. Transportryery het gedurende die eerste vyftienjaarfase van die diamantvelde 'n ongekende opbloei beleef, daar die spoorlyn Kimberley eers in 1885 bereik het.

Historici vestig die aandag daarop dat Kimberley die industriële revolusie in Suid-Afrika ontketen het en alles wat daarmee gepaard gaan. Dit was in Kimberley waar Suid-Afrika werklik vir die eerste keer gekonfronteer was met die hedendaagse probleme van kapitaal en arbeid.

-
- 1) De Beers Archives, Kimberley *De Beers Consolidated Mines: Annual Report for the year 1889*. F. Philipson-Stow, *Memoir of the formation of the De Beers Mining Company Limited, and its Subsequent transformation into De Beers Consolidated Mines, Limited with five life governors*, pp.49-54;
H.A. Chilvers, *The Story of De Beers*, pp.66-68;
G.F. Williams, *The diamond mines of South Africa*, pp.290-296.
- 2) Paul Emden, *Randlords*, pp.28-31;
Proclamation No. 7/1874, 2 June 1874, *Statute Law of Griqualand West*, p.420;
Theodore Reunert, *Diamonds and Gold in South Africa*, p.10.

DIAMOND FIELDS GRIQUALAND WEST

(REUNERT, THEODORE . "DIAMONDS AND GOLD IN SOUTH AFRICA .")

FIG. 1

Die rol van maatskappyvorming gemik op doeltreffender arbeidsbestuur, effektiewer kapitaalbenutting en verhoogde profyte, was die aanleidende oorsaak tot die skepping van 'n permanente nie-blanke proletariaat. Voortaan sou betrekkinge tussen blank en nie-blank wentel om die vraag na elkeen se plek in die nuwe industriële samelewing. Die toestroming van duisende arbeiders na die diamantvelde was die eerste tree tot die ontstamming van die swartes.

Griekwaland-Wes het die fokuspunt van wêreldbelangstelling geword.³⁾ Die diamantvelde het ontstaan op plase waarvan die oorspronklike grondsertifikate uitgereik is deur die regering van die Oranje-Vrystaat kragtens Ordonnansie No. 3 van 1871.⁴⁾ Die kernvraag wat beslis moes word, was: aan wie behoort die diamantvelde?

Die Vrystaatse en Transvaalse republieke, asook Waterboer, was die ver- naamste aanspraakmakers op die diamantvelde. Uit hoofde van Waterboer se beroep op die Britse regering en Brittanje se aanspraak op suvereiniteit oor die Griekwa-opperhoof, het Barkly op 27 Oktober 1871 die diamantvelde tot die Britse gebied, Griekwaland-Wes, verklaar. Die besitreg van die diamantvelde is verseël met die Keate-uitspraak. Hierdie uitgerekte dispuut oor die besitreg van die diamantvelde en die politieke posisie is op 15 Oktober 1880 beëindig toe die gebied formeel geïnkorporeer is in die Kaapkolonie. Vir 9 jaar is die gebied regeer as Britse Kroonkolonie. Politieke, finansiële, ekonomiese, maar by uitstek die handhawing van Britse opperheerskappy, was die hoof beweegredes vir die Britse anneksasie van die gebied.⁵⁾

---

3) E.A. Walker, *A History of South Africa*, pp.327, 336;
C.W. de Kiewiet, *History of South Africa, Social and Economic*, pp.89-96;
M. Wilson and L. Thompson (eds), *The Oxford history of South Africa: Vol. 2 - South Africa 1870-1966*, pp.11, 13.

4) C.F.J. Muller, *500 jaar Suid-Afrikaanse geskiedenis*, pp. 311-312;
Ordinance No. 3/1871, 02 Junie 1871, *Statute Law of Griqualand West*, pp.493-497.

5) J.J. Oberholster, *Die anneksasie van Griekwaland-Wes*, p.110 *Statute Law of Griqualand West*, pp.1-4, 10, 133;
Wilson and Thompson, pp.12, 253-257;
Alan Mabin, *Labour, Capital, class struggle and the origins of residential segregation in Kimberley, 1880-1920*.

Hopetown Diamond Company

Die handelsbedrywighede van dié private maatskappy dateer terug na die eerste diamantontdekkings in Griekwaland-Wes, maar in besonder sedert die aankoop van die plase Dorstfontein en Bultfontein.

Die *Hopetown Diamond Company*, 'n grondspekulatiewe sindikaat, is gestig deur Henry Barlow Webb, Leopold Lilienfeld, Edgar Hurley, Louis Hond en vennote. ⁶⁾

Kort na die verskeping van die eerste dlamant na Londen op 19 April 1867, het die bedrewe diamantkenner, Louis Hond, hom op Hopetown gevestig. ⁷⁾ Leopold Lilienfeld was 'n algemene handelaar op die dorp, derhalwe was hy deeglik op die hoogte van diamantontdekkings, daar jagters, boere, smouse en sendelinge sy winkel besoek het tydens hul omswerwinge. ⁸⁾ Leopold was die besturende vennoot in die firma Gebroeders - Lilienfeld. ⁹⁾

Tydens die ontdekking van die befaamde *Star of South Africa* was Hond en Lilienfeld reeds gevestigde diamanthandelaars op Hopetown. ¹⁰⁾

Gedurende Maart 1869 het Leopold Lilienfeld die 83½ karaat ongeslypte diamant, die *Star of South Africa*, vir 'n bedrag van ongeveer £12 000 gekoop van Schalk van Niekerk. Die geslypte steen is deur die tussenkoms van die Londense juweliers, Hunt en Roskell, verkoop aan Graaf Dudley

---

6) A.F. Williams, *Some Dreams Come True*, pp.205;
George Beet, *The Grand Old Days on the Diamond Fields*, p.53;
J.T. McNish, *The Road to El Dorado*, pp.33, 220;
G.F. Williams, *The Diamond Mines of South Africa*, p.167;
Diamond Fields Advertiser, (Christmas number), 1898, p.29.

7) G.F. Williams, pp.52, 87;
Brian Roberts, pp.7-8;
Marian Robertson, *Diamond Fever, 1866-1869*, p.173.

8) McNish, p.19.

9) Robertson, pp.173, 186-187.

10) *Ibid.*, p.169.

vir die som van £25 000. ¹¹⁾ Na dié suksesvolle diamanttransaksie is die *Hopetown Diamond Company* gestig. ¹²⁾

Bultfontein

Op 16 Desember 1848 is die plaas Bultfontein ooreenkomstig grondbrief no. 45 aan J.F. Otto toegeken deur die Britse owerheid wat toentertyd die Oranje-Soeweriniteit besit het. ¹³⁾ Gedurende 1849 is dit getranspoteer aan Hans Coetzee wat die plaas oorgedra het aan sy seun, C.G. Coetzee. Op 18 April 1860 het Jan Bloem die plaas verkoop aan J.F. Otto, die oorspronklike eienaar. Gedurende September 1862 het die Landkommissie van Jacobsdal grensgeskille van 67 plase in die gebied besleg, insluitend Bultfontein en Vooruitzicht. ¹⁴⁾ Voortspruitend uit die kommissieonderzoek is Bultfontein onderverdeel en die gedeelte bekend as Vooruitzicht is op 27 Desember 1863 verkoop aan Diederich Arnoldus de Beer en sy broer, Johannes Nicolaas. ¹⁵⁾

Luidens die transportakte is die plaas op 1 Maart 1864 deur die Vrystaatse regering weer eens toegeken aan Wessel Gerhardus Holtzhausen. ¹⁶⁾ Die plaas het van eienaar verwissel en in 1869 was dit die eiendomsbesit van Cornelius Hendrik du Plooy. Die Vrystaatse spekulant, Thomas Lynch, het op Sondag, 14 November 1869, 'n aanbod van £2 000 vir die plaas gemaak, wat gretiglik deur Du Plooy aanvaar is. ¹⁷⁾ Kort ná die sluiting van dié kooptransaksie het Leopold Lillienfeld en vennote opgedaag en die godvresende Du Plooy oortuig dat die verkoop-ooreenkoms met Lynch onwettig is, aangesien dit op die Sabbat geskied het. Lillienfeld het eventueel daarin geslaag om Du Plooy te oorreed om

11) *Ibid.*, pp.174-175, 179;
Paul Emden, p.24.

12) Theodore Reunert, *Diamonds and Gold in South Africa*, p.7;
McNish, pp.58, 88.

13) Emden, p.29;
G.F. Williams, p.168.

14) *DFA*, 22 November 1883.

15) *DFA*, 22 November 1883.

16) Kimberley Aktekantoor, *Quitrents Book & Folio 84*, 23 Junie 1885.

17) Herbert, *The Diamond diggers, South Africa 1855 to 1970's*, p.28.

die koop te kanselleer en Du Plooy 'n skadeloosstellingswaarborg gegee teen moontlike skadevergoedingseise wat Lynch aanhangig mag maak. Op 16 November 1869 is Bultfontein verkoop aan Leopold Lilienfeld, Louis Hond en Henry Barlow Webb vir £2 000. Hond het sy een-derde aandeel aan Webb verkoop. Kort hierna is die *Hopetown Diamond Company* onder aanvoering van Webb, Lilienfeld en Edgar Eager Hurley gestig. ¹⁸⁾

Toe Lynch skadevergoeding van Du Plooy eis en daar in eersgenoemde se guns beslis is, het Lilienfeld sy belofte gestand gedoen en 'n bedrag van £500 plus regskoste aan Thomas Lynch oorbetal.

Gedurende 1876 het Bultfontein die eiendomsbesit geword van die *London and South African Exploration Company*, die regsopvolgers van die *Hopetown Diamond Company*. ¹⁹⁾ Op 29 Junie 1885 is die plaas getranspoteer in naam van die *London and South African Exploration Company*. ²⁰⁾

Dorstfontein

Die plaas is op 4 April 1860 deur die Vrystaatse regering toegeken aan Abraham Paulus du Toit. ²¹⁾

Op 6 Januarie 1869 het Adriaan Johannes van Wyk die eienaar van Dorstfontein geword. Ná die diamantontdekking op Du Toitspan * gedurende September 1870 is Van Wyk met min moeite oorreed om Dorstfontein te verkoop aan Henry Barlow Webb, verteenwoordiger van die *Hopetown Diamond Company*, vir 'n bedrag van £2 600. ²²⁾ Volgens die verkoopakte,

18) Hedley A Chilvers, *The Story of De Beers*, p.16; McNish, p.218.

19) McNish, p.219; Reunert, p.128; G.F. Williams, pp.167-168.

20) Kimberley Aktekantoor, *Deed of Transfer no. 303/1940*. Folio 1901 (Quitrents), 17 Desember 1940.

21) Oswald Doughty, *Early Diamond Days*, p.52; A.F. Williams, p.205.

* Die skryfwyse *Dutoitspan* verskyn ook in van die geraadpleegde bronne.

22) Doughty, p.47.

gedateer 24 April 1871, het Adriaan van Wyk sy eiendomsreg oorgedra aan die *London and South African Exploration Company*.²³⁾

Vooruitzicht

Op 18 April 1860 koop Diederick Arnoldus de Beer en sy broer, Johannes Nicolaas, 'n gedeelte van Bultfontein vanaf die Vrystaatse regering²⁴⁾ vir 'n bedrag van £50²⁵⁾ en vernoem dit Voortuitzicht.

In September 1862 het die Landkommissie van Jacobsdal grensgeskilte van 67 plase in die gebied besleg, insluitend Vooruitzicht, en op 27 Desember 1863 is erfpagreg aan die De Beers-broers toegeken.²⁶⁾

Met die ontdekking van diamante in Mei 1871 word die plaas bekend as die De Beersmyn. 'n Tweede ontdekking volg in Julie van dieselfde jaar en "*the place came to be known as De Beers' Rush or Old De Beers, New Rush, Colesberg Kopje*".²⁷⁾

Die De Beers-broers was eenvoudige veeboere, derhalwe is die aanbod van £6 000²⁸⁾ deur John D. Reitz gretiglik aanvaar. Reitz het as agent opgetree namens 'n aantal firmas en in eie belang. Op 19 Oktober 1871 is Vooruitzicht verkoop aan die Port Elizabethse maatskappy, *Dunell, Ebdon and Company*, en is die grond getransporeer in die naam van Alfred

---

23) DBCM, Vol 35, LSAE, 1/1, Government Letter No. 621, re: *Draft Confirmation of Title to Dorstfontein*, 04 April 1880.

24) DFA, 22 November 1883;
Emden, p.30;
G.A. Williams, p.168.

25) DFA, 29 Junie 1959;
McNish, pp.276-277.

26) DFA, 22 November 1883.

27) Doughty, p.47;
G. Lenzen, *History of diamond production and the diamond trade*, p.139;
Robertson, pp.221, 229.

28) Die koopson word ook aangegee as £6 300. Vgl. Robertson p.49;
Herbert p.29; Chilvers p.21.

Ebden. 29)

In 1875 het die firma *Dunell, Ebden & Co* Vooruitzicht verkoop aan die Kroonkolonie - regering van Griekwaland-Wes vir £100 000. Die koopakte is op 31 Mei 1875 onderteken deur die Kaapse goewerneur, Sir Henry Barkly en John Xavier Merriman as gevolmagtigde en saakwaarnemer van *Dunell, Ebden & Company*.³⁰

London and South African Exploration Company Limited (1870-1899)

Kort ná die diamantontdekkings op die plase Dorstfontein en Bultfontein is die *London and South African Exploration Company* op 21 November 1870 in Londen gestig.³¹⁾ In Maart 1871 het laasgenoemde maatskappy saamgesmelt met die *Hopetown Diamond Company* in 'n publieke maatskappy met beperkte aanspreeklikheid onder die titel *London and South African Exploration Company*.³²⁾ Hiervolgens het Dorstfontein en Bultfontein hul eiendomsbesit geword. Henry Barlow Webb, een van die drie direkteure van die *Hopetown Diamond Company*, was 'n stigterslid van die *London and South African Exploration Company*.³³⁾ Die oorspronklike aankoop en die verhuur van die plase, aanvanklik deur die *Hopetown Diamond Company*, en later deur die *London and South African Exploration Company*, was gekarakteriseer deur regsgekkille en onenigheid met die

29) John Angove, *In the Early Days*, p.30;

Chilvers, p.21;

S.C.J. Hawthorne, *Digging for diamonds: Kimberley and it's Story*, Vol. 1, p.55;

Charles A. Payton, *The Diamond Diggings of South Africa*, p.18.

30) Emden, pp.30-31;

DFA, (Christmas Number), 1898, p.29;

Statute Law of Griqualand West, Ordinance No. 7/1875, pp.166, 170-171.

31) Emden, p.251;

W.R. Skinner, *The Mining Manual, 1891-1892*, p.529;

DBCM, Secretarial Department microfilms: *Memorandum of Association of the London and South African Exploration Company Limited*, 21 November 1870;

P.B. Simons, *John Blades Currey (1850-1900) Fifty Years in the Cape Colony*, pp.217,227.

32) George Beet, *The Diamond Fields Pioneer Association: history of the diamond fields*, p.53.

33) Simons, pp.219, 227.

delwersgemeenskap. 34)

Die hoofdoelstelling van die maatskappy gee 'n duidelike omskrywing van sy ekonomiese aktiwiteite, "to acquire lands in South Africa with the rights for mining and exploring ..... also to dispose by sale, lease or otherwise of the lands and rights acquired and to grant to others license to dig and mine and other rights". 35)

Tydens sy voortbestaan het die *London and South African Exploration Company* buitengewone hoë dividende uitbetaal. In 1889 het die totale inkomste £100 214.12.2 beloop, waarvan £100 000 uitbetaal is aan aandeelhouders. 36)

Die eerste direksie-lede was: A. Mosenthal, S. Ochse, M.J. Posno (voorsitter) en C.J. Martin. Die Londense sekretaris was George Brown. 37) In 1899 toe die maatskappy verkoop is, was die direkteure, C.J. Posno (voorsitter), H.L.W. Lawson, Henry B. Webb, Sir George Faudel - Phillips en Louis Schott. Die sekretaris was George Brown. 38)

George Kilgour, 'n Skotse ingenieur, was die eerste aangestelde bestuurder te Kimberley. 39) Hy is opgevolg deur John Blades Currey (1884-1899). Currey het ná die voltooiing van sy studies aan Oxford in 1840 na Suid-Afrika geëmigreer en hom aanvanklik op Knysna gevestig. In Mei 1884 aanvaar Currey die betrekking as bestuurder 40) van die *London and South African Exploration Company*, 'n kapitaalkragtige en invloedryke maatskappy, aangesien byna al die grond waarop Kimberley en

34) Roberts, pp.18-19, 33-35, 40.

35) W.R. Skinner, *The Mining Manual (1891-2)*, pp.527-528.

36) Emden, pp.251-252.

37) DBCM, *Memorandum of Association of the LSAE, 21 November 1870.*

38) DBCM, - Section 52;
DBCM, *Extraordinary General Meeting of LSAE, Junie 1899.*

39) Simons, pp.219, 227.

40) *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, Deel 2, p.155;*
Ena van der Walt, J.B. Currey en die Beaconsfield Openbare Biblio-
teek, *Cape Librarian*, Junie/Julie 1971, pp.10-11;
P.B. Simons, pp. 22, 179, 217;
DFA, 18 Maart 1904.

Beaconsfield geleë is, aan hulle behoort het. 41)

Currey was geen nuweling op die diamantvelde nie. Met die benoeming van Richard Southey as luitenant-goewerneur 42) van die nuwe kroonkolonie van Griekwaland-Wes, 43) word Currey aangestel in die Kaapse staatsdiens as korrespondensieklerk van die eerste Verteenwoordigende Regering van Griekwaland-Wes. Met die beëindiging van die Southey-bewind in 1875 deur Sir Henry Barkly is Currey ook onthef van sy pos. 44)

In 1887 het die *London and South African Exploration Company* besluit om 'n doelmatige maatskappy-woning op te rig vir Currey, geleë halfpad tussen Kimberley en Beaconsfield in die dorpsgebied Belgravia, die eiendom van die maatskappy. 45) Die herehuis het alleen gestaan in die veld op 6 akkers grond, met die *Halfway House Hotel* as die naaste bure. 46) Die woning was oorspronklik bekend as die *Lodge*. Die *Lodge* is in 1889 deur argitek Sydney Stent ontwerp vir die *London and South African Exploration Company*. Die woning het bestaan uit 25 vertrekke, gebou van klip en baksteen teen 'n oprigtingskoste van £45 000. 47)

In 1899 word die *Lodge* die eiendom van die De Beersmaatskappy en dien as direkteurswoning tot 1937. Op grond van sy historiese verbintenisse en argitektoniese eienskappe is dit op 17 Augustus 1984 tot nasionale

---

41) Simons, p.219;
Alan Mabin, p.11;
DFA, 18 Maart 1904.

42) Proclamation No. 21/1873, *Statute Law of Griqualand West*, 05 Julie 1873, p.77;
J.J. Oberholster, *Anneksasie van Griekwaland-Wes*, p.137.

43) Proclamations No. 20/1873, *Statute Law of Griqualand West*, 05 Julie 1873, p.77.

44) *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, Deel 2*, pp.154-155;
Simons, pp.168, 24, 160.

45) Simons, pp.225, 229.

46) *Ibid.*, p.241.

47) *Ibid.*, p.231.

gedenkwaardigheid verklaar. 48)

Die beheer van die *London and South African Exploration Company* is behartig deur 'n raad van direkteure vanuit sy geregistreerde hoofkantoor in Londen. Die maatskappy se sakebelange was beperk tot Kimberley.

Die oorspronklike plaaslike kantoor van die maatskappy was gevestig in Sentraalweg op die delwersdorp, Du Toitspan. Die gebou is teen die einde van 1884 gedeeltelik voltooi teen 'n koste van £992. 49)

Daarná is 'n reeks buitekamers, geleë tussen York- en Lennoxstraat, Kimberley, omskep in 'n maatskappykantoor. Die bestuurder het opgetree as hoofuitvoerende beampte en was direk verantwoordelik aan die direkteure wat die administrasie-beleid formuleer het vir 'n landgoed 6 000 myl geleë vanaf Londen. Dit het daartoe gelei dat die administrasie van die maatskappy se sakebelange berus het op daaglikse briefwisseling, wat bestaan uit lywige boekdele, tussen Kimberley en Londen. Hierdie buitelandse beheer het belemmerend ingewerk op die administrasie van 'n verafgeleë landgoed.

Die taak van die bestuurder was die nastrewing en verwesenliking van die maatskappy se hoofdoelstellings; die administrasie van en toesig oor die landgoed. Sy optredes en handeling was onderworpe aan die sanksionering van sy Londense direkteure. 50)

Die inkomste van die maatskappy was afkomstig van: die verhuur van kleims en die aangrensende verweringterreine aan diamantmaatskappye, huurgelde ontvang vir erwe vir woon- en sakepersele, weigelde vir weiregte op gedeeltes van Bultfontein en Dorstfontein, asook die verkoop

---

48) KPL, *National Monuments Council: An annotated survey of buildings and sites of architectural, historical and contextual importance in Kimberley*, p.27;

Goewermentskennisgewing No. 1758, 17 Augustus 1984;
Brian Roberts, Kimberley: *Turbulent City*, p.382.

49) DBCM, LSAE, *Manager's Report*, 1884, p.313.

50) DBCM, *Memorandum of Association of the LSAE*, 21 November 1879, Section 54.

van water vir myndoeleindes. 51)

Teen 1899 het die eiendomme van die maatskappy bestaan uit die volgende plase: Bultfontein, Dorstfontein, Alexandersfontein, tesame met die diamantmyne Bultfontein en Du Toitspan en die dorpsgebiede daarop geleë, soos aangetoon op figuur 2. 52)

Die grond rondom die myne het die dorpsgebiede Beaconsfield, Newton en 'n gedeelte van Kimberley omvat, soos geïllustreer in figuur 2 wat deel gevorm het van die uitgestrekte eiendom van die *London and South African Exploration Company*. In die dorpsgebiede is erwe (standplase) aan die delwersgemeenskap verhuur.

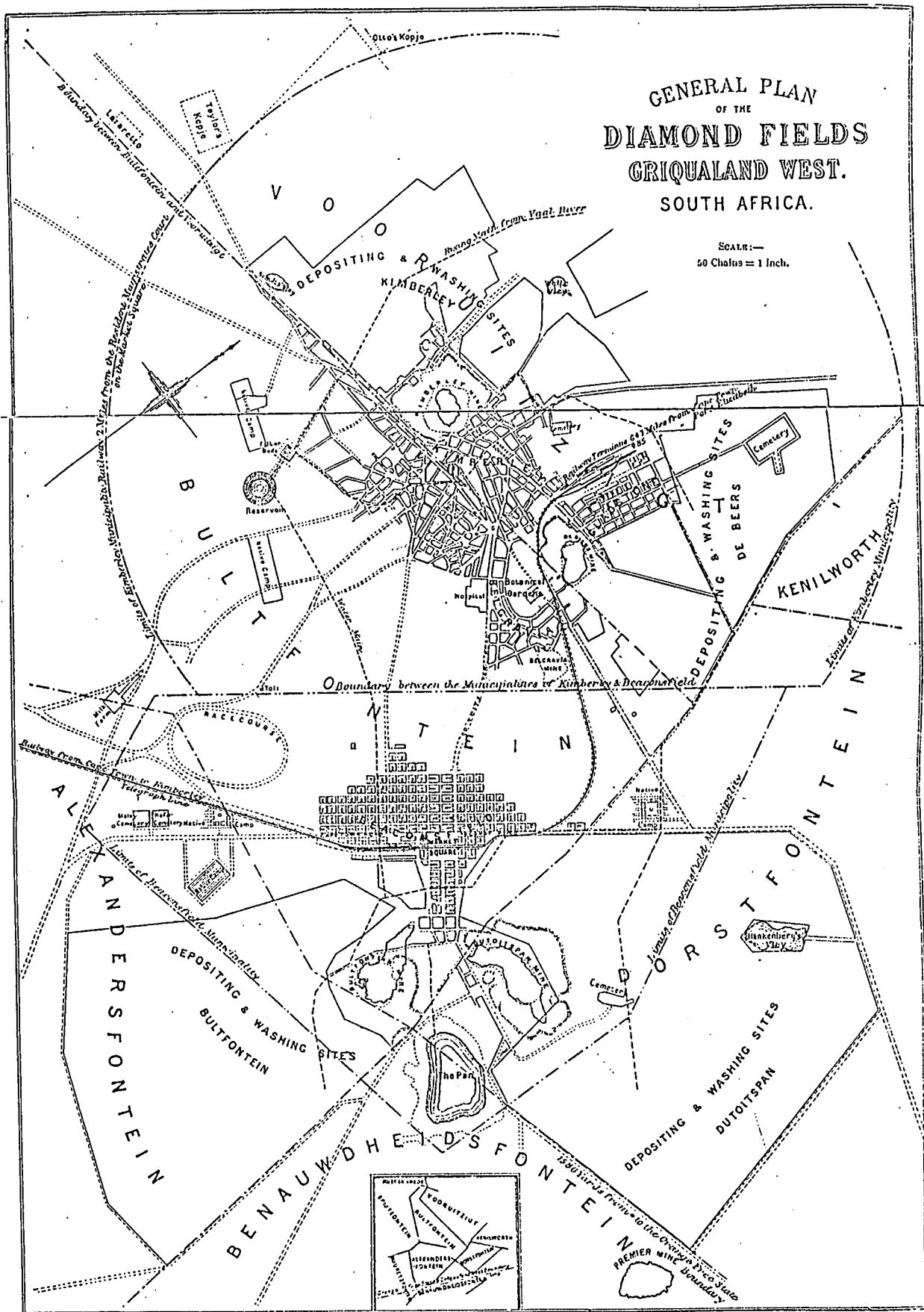
In Junie 1899 is 'n buitengewone algemene vergadering van aandeelhouders van die *London and South African Exploration Company* in Londen belê, met die doel om goedkeuring te verkry vir die verkoop van die maatskappy se bates aan die *De Beers Consolidated Mines, Limited* en die daaropvolgende vrywillige likwidasie. Die voorsitter, C.J. Posno, het daarop gewys dat die De Beersmaatskappy nie slegs die grootste huurder is nie, maar dat meer as die helfte van die *London and South African Exploration Company* se inkomste afkomstig is van die De Beersmaatskappy. Op daardie tydstip het laasgenoemde maatskappy huurbesit gehad oor vier-vyftes van die kleims in die Du Toitspan- en Bultfonteinmyne. 'n Tweede aspek wat C.J. Posno beklemtoon het, was dat die inkomste verkry uit die verhuur van woon- en sakepersele ná die almalgamasie van 1888, 'n konstante afname getoon het. Derdens dat die direksie eenparig was in hul besluit dat dit ekonomies voordeliger sou wees om hul eiendomme aan die De Beersmaatskappy te verkoop. Hierdie resoluëie is gesteun deur 'n oorweldigende meerderheid van aandeelhouders. 53)

Op 30 Junie 1899 is daar twee spesiale vergaderings van aandeelhouders van die *De Beers Consolidated Mines, Limited* in Kimberley gehou om mag-

51) DBCM, *Annual General Meeting of LSAE 1887* (Vol. 12, p.363).

52) Emden, p.252.

53) DBCM, *Extra General Meeting, LSAE Ltd, June 1899, Mining World and Engineering Record*, 01 Julie 1899,

K.P.L. REUNERT, THEODORE · DIAMONDS AND GOLD IN SOUTH AFRICA (1893)

FIG. 2

tiging te verkry vir die aankoop van die eiendom van die *London and South African Exploration Company*.

Benewens die finansiële voordele wat die aankoop vir die De Beersmaatskappy ingehou het, sou dit verseker dat die maatskappy onverstoord kon voortgaan met sy mynboubedrywighede.

Die voorsitter, Luitenant-kolonel Davis Harris, het beklemtoon dat die onsimpatieke houding, met die gepaardgaande onnodige inmenging en die belemmerende voorwaardes gestel deur die *London and South African Exploration Company*, dit vir die De Beersmaatskappy onmoontlik maak "to carry on extensive mining operations at Du Toitspan and Bultfontein having hostile and selfish landlords, as they had found the London and South African Exploration to be".⁵⁴⁾

Die volle koopprys van die eiendom het £1 625 000 beloop en £100 000 is betaal vir die *Kimberley Diamond Mining Company*, 'n filiaalmaatskappy van die *London and South African Exploration Company*.

Die deklarasies van verkoop is op 22 September 1899 onderteken, onderskeidelik deur Ronald M. Jones, gevolmagtigde van die *London and South African Exploration Company* en William Pickering, sekretaris van die *De Beers Consolidated Mines, Limited*.⁵⁵⁾

Kragtens die kooptransaksie het die 30-jarige Suid-Afrikaanse betrokkenheid van die *London and South African Exploration Company* in 1899 ten einde geloop en het die De Beersmaatskappy die eienaars geword van, en die absolute beheer verkry oor die rykste diamantvelde in Suid-Afrika.⁵⁶⁾ Voorts was dit 'n belangrike mylpaal in die ontwikkelingsgeskiedenis van Kimberley, want vir dekades sou die wel en wee van Kimberley onlosmaaklik wees aan die voorspoed en teenspoed van die *De Beers Consolidated Mines, Limited*.⁵⁷⁾

54) DBCM, *Directors' Annual Report*, 1899.

55) DBCM, LSAE, *Declaration for Seller/Purchaser*, (Vol. 35), 22 September 1899.

56) DBCM, *Extraordinary General Meeting of the LSAE*, Junie 1899.

57) Chilvers, p.73.

Currey was 'n knap en bekwame bestuurder wat die maatskappybelange vir 15 jaar doeltreffend hanteer het, want Posno, voorsitter van die *London and South African Exploration Company*, tipeer hom as "our able and efficient manager. We are very greatly indebted to him for the manner in which the affairs are conducted and the way we are represented in South Africa" 58) Die verkoop van die maatskappy was 'n groot slag vir Currey, want alhoewel hy vir vyftien jaar by die onderneming werksaam was, is die transaksie sonder sy medewete beklink en is hy slegs van die voldonge feit in kennis gestel. 59)

Die Currey-gesin het die *Lodge* op 20 September 1899 ontruim en per trein vertrek na Kaapstad, waar hy op 16 Maart 1904 op 75-jarige ouderdom oorlede is. 60)

Die droëdelwerye het ontstaan op die plase Du Toitspan, Bultfontein en Vooruitzicht tussen die jare 1869-1871.

Die eerste van die delwerye wat die publieke aandag getrek het, was Du Toitspan toe diamante daar ontdek is in September 1869. Vroeg in 1871 het die eerste stormloop van delwers geskied en spoedig het 'n skilderagtige tentdorp rondom die markplein verrys.

Nadat dit rugbaar geword het dat diamante op die aangrensende Bultfontein ontdek is, het delwers vroeg in 1871 op die plaas toegesak.

Spoedig was daar 'n geskatte 20 000 delwers op Du Toitspan en Bultfontein saamgetrek. Alle pogings om van die fortuinsoekers ontslae te raak, was tevergeefs. Vir die eienaars was slegs een opsie oopgelaat - om delwerslisensies teen die maandelikse betaling van 10/- te aanvaar. Gedurende 1871 is die plase oorgedra aan die *London and South African Exploration Company*.

---

58) DBCM, *Annual General Meeting of the LSAE*, 1887 (vol. 12, p.363);
 DBCM, *Extraordinary General Meeting of LSAE*, Junie 1899.

59) A.F. Williams, p.207;
 P.B. Simons, pp.254-255, 257.

60) Chilvers, p.117;
 DFA, 18 Maart 1904;
 S.A. *Biografiese Woordeboek, Deel 2*, p.155.

Die diamantontdekkings op Voouitzicht gedurende Meimaand 1871, was die toneel van een van die grootste diamantstormlope in die annale van die Suid-Afrikaanse geskiedenis. ⁶¹⁾

Spoedig ná die oopstelling van die droëdelwerye het die regering van Griekwaland-Wes stappe geïmplementeer in 'n poging om kontrole en orde te handhaaf op die nuutgevonde diamantvelde.

Ooreenkomstig proklamasie No. 71 van 1871 is Vooruitzicht met ingang van 27 Oktober 1871 tot openbare delwerye verklaar. Genoemde proklamasie was ook van toepassing op privaatgrondbesit, derhalwe het H.B. Webb in sy hoedanigheid as verteenwoordiger van die *London and South African Exploration Company* by wyse van kennisgewing Dorstfontein en Bultfontein insgelyks tot publieke delwerye verklaar, onderworpe aan die betaling van die algemeen-geldende delwerslisensiefooi.

Proklamasie no. 71 van 1871 het onder andere voorsiening gemaak vir die aanstelling van 'n myninspekteur met uitgebreide magte en die totstandkoming van 'n delwerskomitee. ⁶²⁾ Die komitee was 'n drukgroep wat hulle beywer het vir die bevordering en beskerming van die delwersbelange. Die eienaars van Du Toitspan en Bultfontein is in wese gereduseer tot delwerstatus. Benewens die invordering van lisensiegelde, waarvan een tiende oorbetalbaar was aan die delwerskomitee vir administratiewe doeleindes, het hulle geen werklike magte besit op hul eie grond nie, want as grondeienaars was hulle onderworpe aan dieselfde reëls en regulasies as die delwers. ⁶³⁾

In Mei 1874 is effektiewer en omvattender wetgewing afgekondig vir die ontginning van die delwerye en myne. Ordonnansie 10 van 1874 het voorsiening gemaak vir 'n verkose mynraad en die alleenbeheer oor die myngebiede en die werkzaamhede daarvan toegesê aan die myninspekteur.

61) Angove, pp.26, 28-29;
De Kiewiet, p.336;
Doughty, pp.47, 52;
J.B. Taylor, *A Pioneer Looks Back*, p.29.

62) Emden, pp.31, 255;
Proclamation No. 71 of 1871, *Statute Law of Griqualand West*,
27 Oktober 1871.

63) Doughty, p.139.

Hiervolgens is die delwerye van Du Toitspan, De Beers en Kimberley tot myne verklaar.⁶⁴⁾ Bultfontein is eers in 1882 tot myn verklaar.⁶⁵⁾ By wyse van proklamasie no. 8 van 1880 is daar gestipuleer dat die uitsluitlike beheer oor mynareas gesetel was in die inspekteur van myne.⁶⁶⁾

Drie jaar later is *Act 19 of 1883* gepromulgeer, waarvolgens die bevoegdhede van die inspekteur oorgedra is aan die goewerneur⁶⁷⁾ en ressorteer het onder die departement van *Crown Lands and Public Works*.⁶⁸⁾

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat in die geval van die De Beers- en Kimberleymyne, beide geleë op Vooruitzicht, die regering as landheer opgetree het. Du Toitspan- en Bultfonteinmyne, respektiewelik geleë op Dorstfontein en Bultfontein, daarteenoor, was die eiendomsbesit van die *London and South African Exploration Company*. Die laasgenoemde maatskappy sowel as die regering het huurgelde gevorder vir klems en persele op hul eiendomme, eers van individuele delwers en daarna van die plaasvervangende aandeelmaatskappye. Derdens is dit klaarblyklik dat die hierbogenoemde mynwetgewing voorsiening gemaak het vir 'n tweevoudige beheer oor die diamantvelde: eerstens deur die regering en tweedens deur die delwerskomitee of mynrade. Betreffende die Du Toitspan- en Bultfonteinmyne was die derde beheerinstansie die *London and South African Exploration Company*. Die maatskappy het in 'n mate sy magte gedelegeer aan die Du Toitspan en Bultfontein *Depositing Sites Committees*. Die komitees se werklike gesag was beperk en kon slegs funksioneer met die uitdruklike instemming van die bestuurder van die *London and South African Exploration Company*. Ná 1885 is die funksies onderskeidelik

---

64) Proclamation No. 7 of 1874, *Statute Law of Griqualand West*, 13 Mei 1874.

65) Proclamation No. 210 of 1882, *Statute Law of Griqualand West*.

66) Proclamation No. 8 of 1880, *Statute Law of Griqualand West*.

67) *Act 19 of 1883*, division 3, section 71, *Statute Law of Griqualand West*.

68) Cape Civil Service List 1882, p.114.

oorgeneem deur die mynraad en die maatskappy. 69)

Die *Board for the Protection of Mining Interests* is in 1883 deur die regering ingestel, maar het onafhanklik gefunksioneer. Sy belangrikste doelwit was die bekamping van onwettige diamanthandel wat hoogty gevier het.

In 1883 is *Searching Committees* ingestel vir die Du Toitspan- en Bultfonteinmyne, wat meer onder die direkte beheer van die regering was, want die myninspekteur het opgetree as voorsitter. Die komitee se pligte is aanvanklik gedelegeer aan die speurafdeling van die polisie, maar sy funksies is in 1885 oorgeneem deur die mynrade. 70)

Onderwyl die diamant-dispuut op die politieke front betwis is, het horde delwers na die droëdelwerye gestroom, met die hoop om gou ryk te word.

Aanvanklike skeptisisme oor die ekonomiese lewensvatbaarheid van die nuutgevonde diamantvelde, het spoedig plek gemaak vir 'n stormloop, nie slegs vanaf die Vaalrivier nie, maar vanaf alle kante van Suid-Afrika en vanuit alle dele van die wêreld. Die groot aanvraag na arbeid en die betreklike hoë lone het arbeiders in hul duisende van heinde en ver gelok.

Sensusstatistiek vir die jare 1871-1890 is nie beskikbaar nie, derhalwe berus bevolkingsgetalle vir die periode bloot op skattings 'n aspek waaroor geen konsensus onder historici heers nie. Hierdie meningsverskille oor bevolkingsramings ten spyte, verskaf dit tog 'n algemene profiel van die populasie.

De Kiewiet 71), Roberts 72), Williams 73) en Herbert 74) bereken dat daar

69) *DBCM, Statement Showing the position of the London and South African Exploration Company Limited, in respect of their property as affected by legislation and the action of the Executive Government, the Mining Boards and the Claimholders, between the years 1871 and 1890 inclusive.*

70) Chilvers, pp.29-30;
Roberts, pp.135-9.

71) C.W. De Kiewiet, p.89.

72) Brian Roberts, p.50.

73) G.F. Williams, p.194.

74) Ivor Herbert, p.27.

gedurende 1871-1872 'n geskatte 50 000 blankes en swartes was. Wilson en Thompson beraam die getal op 45 000, bestaande uit 15 000 blankes, 10 000 Kleurlinge en 20 000 swartes. ⁷⁵⁾ Emden ⁷⁶⁾ en Doughty ⁷⁷⁾ skat die bevolking van die drie mynkampe op 60 000, saamgestel uit 20 000 blankes en 40 000 nie-blankes. Die oorgrootte gedeelte van die blanke bevolking was Engelssprekende-Britse onderdane. ⁷⁸⁾

Die bevolkingssamestelling gedurende die pioniersjare is moeilik bepaalbaar vanweë die gebrek aan betroubare sensusstatistiek. De Kiewiet benadruk egter tereg, "*to the fields came two streams: one white and one black*" ⁷⁹⁾ 'n Oorwig van getuienis wys egter daarop dat mense van alle beroepe en professies, saamgestel uit verskeie nasionaliteite, na die diamantvelde gestroom het, "*with so many nationalities, social grades and classes, the Diamond Fields offered a colourful and animated panorama*". ⁸⁰⁾ Matthews bestempel die delwersgemeenskap as 'n gemengde en heterogene bevolking wat weinig elders geëwenaar kon word. ⁸¹⁾ McNish tipeer dit as 'n konsentrasie van horde nasionaliteite. ⁸²⁾

Die blanke immigrante was afkomstig vanaf alle wêrelddele: Brittanje, Europa, die Verenigde State van Amerika, Suid-Amerika, Kanada, Australië. Benewens die feit dat talle van hulle delwers was, was hulle in wese duur ingevoerde geskoolde arbeiders wat met hul kundigheid en vakmanskap 'n waardevolle bydra gelewer het tot die ontwikkeling van die diamantbedryf. Ook uit alle dele van Suid-Afrika het blanke delwers na die diamantvelde

---

75) Wilson en Thompson, p.11.

76) Emden, p.252.

77) Doughty, p.182.

78) C.W. de Kiewiet, p.89;
Reunert, pp.128-129.

79) De Kiewiet, p.91.

80) Doughty, pp.41-42.

81) J.W. Matthews, *Incwadi Yami*, pp. 143, 412.

82) McNish, p.206.

gestroom. 83)

Die groot vraag na arbeid as gevolg van die ekonomiese groei van mynbou en aanverwante handelsbedrywighe, het gelei tot 'n ongekende invloed van swart trekarbeiders, Kleurlinge en Asiate. Dit is 'n oorbekende feit dat die betreklike hoë lone die nie-blanke immigrasie na die diamantvelde bevorder het.

Die swart bevolking op die diamantvelde was verteenwoordigend van feitlik alle etniese groepe: Basoeto, Betsjoeana, Batlapins, Zoeloe, Matabele, Fingo, Pondo's en andere. Matthews bereken dat daar minstens 20 verskillende etniese groepe was.

Griekwas, Koranas en Hottentotte uit die omliggende gebied is gevolg deur 'n groeiende aantal Indiërs, Maleiers en Chinese, wat 'n vae denkbeeld skep van die veelkleurige mengeling van die mensemasse op die diamantvelde. 84)

Matthews en De Kiewiet beraam dat daar jaarliks 10 000 swart trekarbeiders in die myne werksaam was. 85) Die gebrek aan vaardighede het die nie-blanke proletariaat gereduseer tot die ongeskoolde arbeidskorps. 86)

Die behoefte aan konstante swart arbeid op die myne het die grondslag gelê vir die tydelikheid van die swart bevolking. Die lang afwesigheid van dié kontrakarbeiders het nie slegs hul gesinslewe ontwig nie, maar ook sosiale probleme geskep binne die dorpsgebiede. 'n Jaar na die eerste diamantstormloop was Kimberley die "*most populous settlement in South Africa outside Cape Town*". 87) Kimberley is geleë op die terrein waar diamante in 1871 op Vooruitzicht ontdek is.

---

83) G.F. Williams, pp.188, 407;
Taylor, p.24;
de Kiewiet, p.91.

84) Matthews, *Incwadi Yami*, p.183;
Reunert, p.61.

85) Matthews, p.99;
de Kiewiet, p.91.

86) *Ibid.*, p.95.

87) *Ibid.*, p.89.

Reeds op 30 September 1871 het *Dunnell, Ebdon and Company* van Port Elizabeth by wyse van advertensie aangekondig dat erwe per openbare opveiling in die dorpsaanleg, Vooruitzicht, op Saterdag 21 Oktober 1871, te koop aangebied word. Die dorp se sentrale ligging op die ryk diamantvelde is beklemtoon: die beskikbaarstelling van grond vir 'n mark, kerke en skole; die maklike bekombaarheid van goeie drinkwater uit putte; en die gesonde ligging van die dorp. Verder is die erwe aangeprys as waardevolle belegging. ⁸⁸⁾

Vooruitzicht is in 1873 herdoop tot Kimberley, ter ere van die Britse Sekretaris van Kolonies, graaf Kimberley (John Woodhouse). ⁸⁹⁾

Teen 1877, 'n skrale ses jaar ná die ontdekking van die droëdelwerye, het Kimberley gegroei tot die tweede grootste dorp in Suid-Afrika, met 'n be-
raamde inwonertal van 18 000, saamgestel uit 8 000 blankes en 10 000 nie-
blankes. Die dorp het die fokuspunt geword van wêreldbelangstelling en
die tuiste van 'n vlottende, heterogene en florerende delwersge-
meenskap. ⁹⁰⁾

Kragtens ordonnansie No. 7 van 1877 is die dorp Kimberley as munisi-
paliteit gekonstitueer op 27 Julie 1877. Op 27 Desember 1877 is John Bir-
bick verkies tot eerste burgemeester van die dorpsraad van Kimberley.
Ordonnansie no 7 van 1877 was gedetailleerd. Onder andere het dit
bepaal dat die omtrek van die munisipaliteit 2 myl sou wees, bereken
vanaf die hofgebou op die markplein. ⁹¹⁾ Die munisipaliteit van Kimberley
het nie Du Toitspan en Bultfontein ingesluit nie, alhoewel dit gedeeltelik

---

88) Payton, p.18.

89) Emden, pp.31, 252;
Proclamation No. 22 of 1873, 05 Julie 1873, *Statute Law of Griqua-
land West*, p.78.

90) G.F. Williams, p.78;
Wilson en Thompson, pp.11, 114.

91) Brian Roberts, *Die Eerste Eeu*, pp.6,9;
Statute Law of Griqualand West, The Kimberley Municipality Amend-
ment Ordinance, 1879, pp.321-342.

binne die munisipale grense geval het (sien figuur 2). ⁹²⁾

Gedurende 1887 was daar 'n merkbare afname in die bevolkingsgetalle wat toegeskryf is aan die amalgamasie en die aantrekkingskrag van die nuutgevonde Transvaalse goudvelde. ⁹³⁾

Die amptelike sensusstatistiek van 1891 gee die bevolkingstal aan as 39 196. ⁹⁴⁾ Dat die bevolking heelwat hoër was in die voorafgaande jare kan aanvaar word, want in 1892 verstrek Reunert verskeie redes vir die afname in die bevolking. ⁹⁵⁾

Die onderstaande tabel toon die bevolkingsgetalle aan vir Kimberley:

Jaar	Blank		Kleurling		Swart		TOTAAL	
	M	V	M	V	M	V		
1909	7 083	5 212	9 745	5 760	Nie beskikbaar		27 800	96)
1919	8 476	8 750	23 637	9 500			50 363	97)
1929	8 458	8 740	4 216	4 068	10 999	8 159	44 640	98)
1939	7 087	7 860	4 572	5 089	7 168	7 068	38 844	99)

Kleurlinge, vir die sensusklassifikasie het omvat persone van gemengde

92) DFA, 28 Oktober 1878.

93) DBCM, LSAE, Vol. 24, *Manager's Report 1887*, pp.576-577.

94) KPL, Harold Porter, *Report on the Civic Survey, City of Kimberley*, Januarie 1944, p.40.

95) Reunert, p.12.

96) KPL, *Annual Report of the Medical Officer of Health*, 31 Desember 1910, p.3.

97) KPL, *Annual Report of M.O.H.*, 31 Desember 1919, p.3

98) KPL, *Annual Report of the Medical Officer of Health*, 30 Junie 1929, p.5.

99) KPL, *Annual Report of the Medical Officer of Health*, 30 Junie 1939, p.3.

ras, onder andere, Hottentotte, Boesmans, Griekwas, Kaapse Maleiers, Kaapse Kleurlinge, St. Heleners, Negers, Chinese en Japanese.

Die tabel toon duidelik dat die manlike deel van die bevolking tot 1909 oorheersend was en die wisseling in die bevolkingsgetalle kenmerkend was van die vlottende delwersgemeenskap.

Teen 1912 het Kimberley ontwikkel vanaf 'n mynkamp tot 'n geordende, permanente en gevestigde industriële gemeenskap, ¹⁰⁰⁾ en in 1912 is dit verhef tot die status van Katedraal-stad. Luidens die Kaapse Munisipale Ordonnansie van 1912 is die dorpsrade van Kimberley en Beaconsfield verenig onder die naam van die Munisipaliteit van die Stad Kimberley. ¹⁰¹⁾

Beaconsfield

Du Toitspan is die oorspronklike delwersdorp op die droëdelwerye wat aangelê is deur die *London and South African Exploration Company*, om die groeiende delwersgemeenskap te akkommodeer. Du Toitspan is gedeeltelik geleë op die plase Dorstfontein en Bultfontein en het ontspring op die delwersdorpe rondom die Du Toitspan- en Bultfonteinmyne. Die sake- en woongebied was hoofsaaklik geleë op Bultfontein. Die Beaconsfieldse dorpsraad is in 1883 gestig. In reaksie op 'n versoekskrif van die inwoners aan die Kaapse Goewerneur is munisipale status aan die dorp toegestaan en die naam verander na Beaconsfield, as 'n huldeblyk aan die voormalige Britse premier, Lord Beaconsfield (Benjamin Disraeli). Op 16 Augustus 1883 word Du Toitspan amptelik Beaconsfield. Die dorp is ongeveer 2 myl suidwes van Kimberley geleë en is by wyse van Du Toitspanweg en die trêmspoor met Kimberley verbind. In 1889 het die dorp die eiendom geword van die *De Beers Consolidated Mines, Limited*. In 1912 het die Beaconsfieldse dorpsraad saamgesmelt met dié van Kimberley. Ofskoon die samesmelting uiteindelik onvermydelik was, het Beaconsfield nie sy eie onafhanklikheid prysgegee nie. ¹⁰²⁾

100) DFA, 06 Maart 1912.

101) Roberts, pp. 75-77.

102) DBCM, *Manager's Report LSAE 1885*, pp.583, 585;
Roberts, *Die Eerste Eeu*, pp.49-50, 76-77;
Eric Rosenthal, p.43.

Newton

Newton is geleë op die plaas Bultfontein, die privateiendom van die *London and South African Exploration Company*. Die naam dui op 'n nuwe tentdorp wat in 1871 ontstaan het, kort na die ontdekking van die Kimberleymyn op die aangrensende plaas Vooruitzicht. 103)

Die dorpsgebied beslaan die suidelike gedeelte van Kimberley. Aanliggend tot die Kimberleymyn, maak dit derhalwe 'n integrerende deel uit van die dorpsgebied van Kimberley. Aanvanklik is die voorstad in die pioniersdae primêr geokkupeer deur die delwersgemeenskap wat werksaam was in die Kimberleymyn. In die gebied was daar 2 lokasies naby die reservoir, een ten ooste van die Du Toitspan- en die ander naby die Bultfonteinstortplekke. 104)

Reeds in 1875 is Newton bestempel as die juweel van Griekwaland-Wes 105) en die 'Eldorado van die diamantvelde'. 106) Die talle ongeordende en verspreide boupersele van die vroeë delwers en die agtergeblewe reuse mynpulnhope, het die reëlmatige uitleg van die dorpsgebied byna onmoontlik gemaak. Die resultaat hiervan was dat, "*Newton has become occupied principally by Coloured people especially Mahomedans, both of Indian and Cape extraction*". 107) Die Maleierkamp het 'n groot deel uitgemaak van Newton. 108)

Kimberley het eenvoudig sy ontstaan te danke aan die ontdekking van diamante gedurende die jare 1869-1871. Die amalgamasie van die diamant-industrie in 1888 het 'n mate van stabiliteit vir die dorp teweeggebring.

---

103) B.F. Van Vreeden, *Die oorsprong en geskiedenis van plekname in Noord-Kaapland en die aangrensende gebiede*, p.453; Angove, p.52.

104) DBCM, LSAE, *Manager's Report 1885*, pp.583-584, 587.

105) *Mining Gazette*, 31 Augustus 1875.

106) *Diamond News*, 07 Oktober 1875.

107) DBCM, *Annual General Meeting of Shareholders of the LSAE, The Bullionist*, 01 Mei 1886.

108) DBCM, LSAE, *Correspondence Outgoing to London Board*, 13 Junie 1887, pp.801-802.

Kimberley se byna totale afhanklikheid van die diamantbedryf het meegebring dat die geskiedenis van die dorp gekenmerk is deur beurtelingse tye van voorspoed en depressie.

HOOFSTUK 1

VESTIGINGSPATRONE

1.1 Gebouestrukture gedurende die pioniersvestigingsperiode

Kimberley het op 5 Julie 1873 tot stand gekom ooreenkomstig proklamasie nommer 22 van 1873, soos gepromulgeer in goewermentskennisgewing van 16 Julie 1873, "*the encampment and town heretofore variously known as De Beers, New Rush, the Colesberg Kopje number two, or Vooruitzicht, shall henceforth be and be designated the town of Kimberley*". 1).

Die delwersdorpe Du Toitspan, Vooruitzicht en Bultfontein het ontspring respektiewelik rondom die Du Toitspan-, Kimberley- en Bultfonteinmyne en moes mettertyd plek maak vir die mynbedrywigheede van die mynmaatskappye. Die delwers was versprei oor al drie plase en die oorspronklike afsonderlike mynkampe (tentdorpe) het mettertyd saamgesmelt. 2)

Vooruitzicht is die oorspronklike standplaas waarop Kimberley in 1871 aangelê is. 3)

Die nedersetting se daaropvolgende ontwikkeling het egter geskied op beide Vooruitzicht en op 'n gedeelte van die aangrensende Bultfontein. Wat standplaas betref, was daar nie veel van 'n keuse nie, want die dorp moes noodwendig ontstaan op óf naby die plekke waar diamante ontdek is. Die dorp is uitsluitlik aangelê om in die behoeftes van die mynbedryf en die delwersgemeenskap te voorsien. Die dorp se ontwikkeling was derhalwe afhanklik van die onstabiele mynboufunksie en die gepaardgaande fluktuierende mynboubedrywigheede. Hierdie intense afhanklikheid van die diamantbedryf het meegebring dat "*for its existence the fortunes of the city were closely linked with the state of the diamond market, and the*

-
- 1) Kimberley Public Library (hierna KPL), Proclamation No. 22/1873 *Statute Law of Griqualand West, 05 Julie 1873, p.78.*
  - 2) Ivor Herbert, *The Diamond diggers, South Africa 1866 to 1970's*, p. 29.
  - 3) Charles Payton, *The Diamond diggings of South Africa*, p.18.

history of the city has been one of boom periods alternating with acute depressions". 4)

Uiteraard dié feit is die groei van Kimberley meer kwesbaar gemaak in tye van ekonomiese insinkings in die diamanthandel.

Die afhanklikheid van die diamantbedryf is toeskryfbaar aan die feit dat die De Beersmaatskappy as die grootste benutter van arbeid in die praktyk 'n remmende invloed uitgeoefen het op die ontwikkeling van sekondêre nywerhede. Eers ná die oopstelling van ryk diamantvelde elders in die land, die waardevermindering van diamante en die besef van die ontoereikendheid van die diamantindustrie om die welvaart van Kimberley in stand te hou, het dit in 'n toenemende mate vir die inwoners duidelik geword dat nuwe industrieë gestimuleer moes word. 5)

Dit is eers gedurende die eerste helfte van die 20ste eeu dat daar 'n merkwaardige ekonomiese klemverskuiwing plaasgevind het, "*the emphasis of the economic life of the city shifted from diamond mining to commerce and industry*". 6)

Die ontdekking van die diamantrykdomme in die binneland het oornag wêreldnuus geword. Duisende delwers het van oorsee en alle uithoeke van Suid-Afrika na die sg. droëdelwerye gestroom. Binne enkele maande het 'n menigte tentdorpe en sinkhuise verrys, met die kronkelende paaie tussen die kleims waarlangs die waterkarre van delwers getrek is. Die doolhoof van paaie wat vanaf die markplein uitgesprei het, het inderdaad net die spore van die kruywaens verder oopgetrap.

Met elke nuwe ontdekking was daar 'n diamantstormloop en die horde delwers het eenvoudig hulle tente na willekeur opgeslaan en hul waens staangemaak na eie goeddunke. Nadat hulle eers gevestig was, het hulle botweg geweier om ter wille van orde te verskuif. 7)

---

4) KPL, *The City of Kimberley Official guide*, p.18.

5) KPL, H. Porter, *City of Kimberley: Report on the Civic Survey*, January 1944, p.24.

6) KPL, *The City of Kimberley Official guide*, p.18.

7) B. Roberts, *Eerste Eeu*, p.1.

Van 'n geordende of voorafopgestelde vestigingspatroon was daar derhalwe van meet af weinig sprake en "*it was impossible to create a planned township*" 8)

Die feit dat gebouestruktuur een na die ander opgerig is sonder enige verband met 'n voorafbeplande plan, het resulteer in 'n wanordelike en onreëlmatige straatplan. 9)

In Kimberley, met sy deurmekaar strate en onbeplande geboue, was dit nie net moeilik om die ligging van 'n woning vas te stel nie, maar feitlik 'n onbegonne taak. Op 20 Maart 1879 berig die *Diamond News* dat die toekenning van name aan strate en nommers aan huise een van die mees verstandige stappe was wat die dorpsraad gedoen het. 10)

In 1937 konstateer die *Diamond Fields Advertiser* in sy redaksionele kolom, "*Kimberley is not designed as other cities, indeed it was not premeditated at all, with the result obvious to all, that instead of the checker-board lay-out which lends itself to systematic traffic control, we have a most amazing series of streets which curve, bisect, end and turn in the most astonishing manner*". 11)

Die verklaring vir Kimberley se uiterste onreëlmatige strate-uitleg is toeskryfbaar aan tweërlei feite: geen voorafopgestelde plan is vir die vroeër delwerskampe geformuleer nie, "*the prospectors camped where they pleased and roads linked their camps haphazardly*" 12); tweedens, toe dorpsbeplanning wel aangepak is, moes die dorpsuitleg geskied rondom die reeds gevestigde gebouestruktuur.

Betreffende die woningtipes, konstruksiemateriaal en die argitektoniese

---

8) B. Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.70.

9) Ivor Herberty, p.31.

10) B Roberts, p.11;
Diamond News, (hierna DN) 20 Maart 1879.

11) *DFA*, 05 Januarie 1937.

12) KPL, H. Porter, *Report on the Civic Survey*, p.34;
KPL, *Valedictory Address*, Mayor (Clr. R.C. Elliot),
28 Augustus 1944, p.3.

kenmerke is daar breedweg drie onderskeibare - maar nie waterdigte fases - waarneembaar, wat ook in die breë 'n aanduiding gee van die dorp se vestigingspatroon en ontwikkelingsgang.

Tydens die pioniersvestigingsperiode is tente en tydelike opslaanstrukture van 'n verskeidenheid nie-duursame boumateriale opgerig. Kimberley het as 'n tentdorp ontstaan, omdat die delwers lank onder die waan verkeer het dat die delwerye gou uitgewerk sou word. Tente het soos paddastoele oral verrys en daar is tereg na Kimberley verwys as "*a great white canvas town*". 13)

Die delwers het hul skuillings so naby moontlik aan die myne opgerig, "*and traders, storekeepers and publicans put up their buildings in any vacant spot ... thus each mining camp was composed of a central group of workings surrounded by a ring of shacks, shanties, huts and shelters*". 14) Aan die buitewyke van die tentdorpe en teen die hange van die nabygeleë heuwels, "*were scattered the huts of wood or dirty canvas or mud-plastered stones, where the native blacks huddled together*". 15)

Gedurende die oorgangsfase toe dit blyk dat die delwerye waarskynlik permanent van aard was, het geboue van sink en hout grotendeels seildoek vervang. Sinkgeboue het in toenemende mate hul verskyning gemaak tussen die warboel tente en waens. Volgens Matthews was die voorkeurshandelsmerk-sinkplaat *Gospel Oak*, so vernoem na die fabriek in die nabyheid van Londen. 16) Ook sake- en openbare geboue is van sink opgerig, "*corrugated iron sheds served as stores, canteens, hotels and*

---

13) G.F. Williams, *The Diamond Mines of South Africa*, pp.38, 193, 196, 386;

Payton, pp.13, 18;

J.T. McNish, *Road to El Dorado*, p.251;

B. Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, pp.38, 70;

Oswald Doughty, *Early Diamond Days*, p.49;

J.B. Taylor, *A Pioneer Looks back*, p.29;

Theodore Reunert, *Diamonds and Gold in South Africa*, p.11.

14) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, pp.50, 70.

15) G.F. Williams, p.194;
Oswald Doughty, p.50.

16) J.W. Matthews, *Incwadi Yami*, p.410.

billiard rooms 17) .... *the Carnarvon hospital was of wood and iron*". 18) Suster Henrietta Stockdale skryf dat in 1882, "*Kimberley did not possess one house of stone, others were of wood or iron or mud*". 19) Selfs die bemiddelde delwers van vroeë Kimberley het in hout en sinkhuise gewoon, want talle het geglo dat die diamantmyne gou uitgeput sou raak. Plafonne was van seil of lakenstof in 'n poging om die hitte uit te hou. 20) Die verskuiwing van sinkhuise van een lokaliteit na 'n ander was 'n alledaagse verskynsel. 21) Die verskuifbare wonings is per wa of deur 'n span van 10 tot 20 swartarbeiders die straat af vervoer of gedra. Besoekers op soek na iemand is dikwels ongeërg meegedeel, "*Oh, they are gone and taken their house with them.*" 22)

Kimberley se moderne era het begin met die aanleg van water vanuit die Vaalrivier en die oprigting van baksteengeboue. Deur ondernemende inwoners het Kimberley 'n geleidelike transformasie ondergaan, "*for they are fast turning the Kimberley of iron into brick ... the iron shanty will soon be a thing of the past as the canvas tent*" 23) Nadat die permanensie van die diamantmyne bewys is, is gerieflike huise van baksteen, toegerus met moderne geriewe, in 'n toenemende mate opgerig. 24) In dié verband merk die *Diamond Fields Advertiser* op, "*the tin shanties of the heroic age have disappeared ..... an air of sophisticated modernity sits on the erstwhile of New Rush*". 25)

Die onderstaande is 'n uittreksel uit die sensusstatistiek van 1891 wat

17) Roberts, pp.50, 70;
Payton, pp.13, 18.

18) Staatsargief van die Oranje-Vrystaat (hierna SOVS), *The White Book*, Vol. 1, 1882, p.32.

19) *Ibid.*, pp.56-67.

20) *DFA*, (Christmas Number), Rev. J. Thompson, Modern Kimberley, 1898.

21) Reunert, p.11.

22) SOVS, *The White Book*, Vol. 1, 1882, p.57.

23) *DFA*, (Christmas Number), 1898.

24) Reunert, p.11.

25) *DFA*, (Supplement), 06 Maart 1912.

opsommenderwys 'n beeld gee van die bevolking, die tipe en aantal wonings in Kimberley: 26)

BEVOLKING:

Blankes			Kleurlinge			Alle rasse		
M	V	Tot.	M	V	Tot.	M	V	Tot.
7070	5588	12658	11833	4227	16060	18903	9815	28718

BEVOLKING EN WONINGS:

Getal persone woonagtig in geboue van:

Baksteen en klip	3 460
Hout, Yster (Sink)	2 355
Hartbeeshuise, Strooise, Sooihutte ...	2 702
Tente, tentwaens	33
Ander (ongespesifiseerd)	168
	<hr/>
	8 718
	<hr/>

Aantal persone in Swartgesinne woonagtig in opslaanstrukture	6 184
	<hr/>

Ras van gesinshoof wat huis bewoon:

Blanke	2 551
Kleurlinge	1 486
	<hr/>
	4 037
	<hr/>

Getal wonings (uitgesluit die in lokasies en kampongs)	3 361
	<hr/>

Die vroegste pioniers het die idee gekoester dat Kimberley nooit permanent bewoon sou word nie, derhalwe was die primêre doelwit om gou geld te maak en pad te gee. 27) Uit hoofde hiervan het spekulasie en sakebelange voorrang geniet en is min noemenswaardige beleggings in private eiendom gemaak. Die opvatting was dat Kimberley, "is essentially a money

26) KPL, KBC, *Report of Medical Officer of Health*, Maart, 1900.

27) DFA, 07 September 1895.

making place ..... very few people care to invest their money in building". 28)

Die intensiewe bewerking van die myne het daartoe gelei dat 'n groot delwersbevolking akkumuleer het wat dorpstigting genoodsaak het ten einde in die lewens- en huisvestigingsbehoefte van die gemeenskap te voorsien.

In September 1871 het *Dunell, Ebdon and Company* dorpstigting op Vooruitzicht aangekondig en is erwe per openbare veiling te koop aangebied. 29) Op die aangrensende Bultfontein, die eiendom van die *London and South African Exploration Company* is erwe in die dorpsgebied Newton in 1874 uitgemeet deur die staatslandmeter, J.C. Scholtz, en in opdrag van die maatskappy deur afslaers Murray, Goodchild en Rothchild te koop aangebied. 30)

Daar moet benadruk word dat toe die grondeienaars uiteindelik tot formele dorpstigting oorgegaan het, die beplanning en uitleg geskied het rondom reeds bestaande geboustrukture. Die resultaat hiervan is 'n mengsel van beplande en onbeplande stratepatroon wat 'n besliste invloed gehad het op die latere verspreiding van residensiële gebiede. Die element van ongestruktureerde ruimtelike vestiging van die vroeë delwersgemeenskap sou sy spore feitlik onuitwisbaar laat op die latere vestigingspatrone en die ontwikkelingsgang van die diamantstad.

1.2 Grondbesitvorme

Grondbesitreg het betrekking op die eienaarskap, asook die instansie wat die reg het tot die besit van die erf. In Kimberley was daar drie maniere van grondeiendomsreg wat naasmekaar in gebruik was: eiendomsbewyse, verpagte eiendomsreg en gelisensieerde konsessies.

Onder die erfpagstelsel word grond gehuur vir 'n gespesifiseerde aantal jare op die betaling van jaarlikse huur en as die grondeienaar weer

28) DBCM, LSAE, Vol. 24, p.578.

29) Payton, p.18.

30) *Diamond News*, 07 Oktober 1875.

daarna besit neem van die grond, sou terugbetaling van onkoste vir verbeteringe geskied. Ewigdurende erfpag, daarenteen, beteken as huurgeld gereeld betaal is, kon die huurder van so 'n perseel nie in sy besit gehinder word nie. Hy het ook die reg om die grond oor te dra aan iemand anders, sowel as om dit te bemaak. Die ewigdurende erfpag was vir alle praktiese doeleindes gelyk aan volle eiendomsreg. Hierdie gekompliseerde grondbesitvorme is uniek aan Kimberley.

Die grootste gedeelte van Kimberley is geleë op Vooruitzicht waar inwoners eiendomsreg in volle besit kon bekom, asook by wyse van lisensies. Die stelsel van lisensies het sy beslag in 1879 gekry. Terwyl die plase Vooruitzicht, Du Toitspan en Bultfontein privaatbesit was, is lisensies uitgereik deur die grondeienaars waaronder die grond verpag is teen die betaling van 'n maand-, kwartaal- of jaarlikse huur. Hierdie vorm van grondbesit was die mees primitiewe in Kimberley. Met die totstandkoming van die Kroonkolonie, Griekwaland-Wes, het die huurders twee opsies gehad: om lisensies te kapitaliseer in eiendomsreg of lewenslange erfpag teen die betaling van 'n jaarlikse rekognisiegeld van £1.0.0 vir woonregte. Die erfpagstelsel is in 1937 deur die Unie-Parlement afgeskaf. 31)

In die vroeër dae van die diamantvelde is standplase aan die Inwoners verhuur op grond in besit van die *London and South African Exploration Company*, 'n Engelse aandeelmaatskappy wat nie in die Kolonie geregistreer was nie, en sodoende het 'n groot bevolking tot stand gekom op Bultfontein, Du Toitspan en Newton, met die bepaalde belofte en onderneeming dat so lank as die huur, wat destyds £1 per maand vir 'n perseel van 60 x 40 voet beloop het, betaal word ewigdurende eiendomsreg verkry sou word, insluitend sekere water- en weidingsregte. Op sterkte hiervan is waardevolle woon- en sakepersele opgerig. 32)

Mettertyd is die huurvoorwaardes eensydig deur die bestuurder van die *London and South African Exploration Company* gewysig waarvolgens die

31) DFA, 14 Januarie 1954.

32) DBCM, LSAE, Vol. 35, *Ordinances, proclamations Notices correspondence re Bultfontein and Du Toitspan Mines, Letter no. 719, 12 April 1881*;
 DBCM, LSAE, Vol. 34, *Petition of Miners, Merchants and Others of Griqualand-West, A. 12 - '84.*

maatskappy hom die reg voorbehou het om 'n uitsettingsbevel op enige huurder te bestel en die konfiskering van opgerigte geboustrukture, met een maand kennisgewing indien huurgelde agterstallig raak. Hierdie optrede het nie slegs geen sekuriteit van besitreg gewaarborg nie, maar die inwoners in 'n posisie van absolute afhanklikheid van die bestuurder van die maatskappy gedompel.

J.B. Currey het 'n dreigende houding teenoor die standplaashouers ingeneem wat manifesteer word deur sy neerhalende verwysings na hulle as louter kampbewoners wat teer op die delwers. Hierdie ongenaakbare houding van Currey het in 1884 gekulmineer in die *Petition of Miners, Merchants and Others, of Griqualand-West* tot die Speaker van die Wetgewende Vergadering van die Kaapkolonie. Die petisie is onderteken deur *Rodgers and Brothers and 400 others*. Die petisie is gebore uit die besef van magtelosheid aan die kant van die standplaashouers teen 'n magtige, kapitaal-kragtige maatskappy wat altyd gereed was vir lang uitgerekte regsdinge en appél tot die hoogste regstelsel in Engeland, want die *London and South African Exploration Company* kon die bekwaamste regshulp aanwend om weerstand teen hul eise te onderdruk. Die petisionarisse het gepleit dat daar by wyse van parlementêre wetgewing beskerming van veilige verblyfregte verseker word; bystand vir die vasstelling van regverdige huurvoorwaardes; die vryheid van oordrag en die reg tot volle eiendomsbesit. 33)

Die uitkoms van die petisie was die *Dorstfontein and Bultfontein (Griqualand West) Landlords' and Tennants' Act, 1885* wat ten doel gehad het om die verhouding tussen die verhuurders en die huurders op die plase Dorstfontein en Bultfontein te definieer en te reguleer ten einde verskille by te lê sonder eindelose en duur regsdinge en om vrede en vooruitgang van die gemeenskap te verseker.

Die *verhuurder* het beteken die *London and South African Exploration Company* of hulle wettige opvolgers, administrateurs of sessionarisse. *Huurder* het verwys na 'n lisensiehouer van enige erf op die genoemde plase van die maatskappy onder huurbesit vir enige tydperk wat nie 21 jaar oorskry nie. 'n *Bouperseel* het beteken enige erf wat verhuur of

---

33) *Ibid.*

gelisensieer is met die reg om besigheidsplekke, sowel as woonhuise op te rig. *Verbeterings* het omvat alle geboue van watter materiaal ook al, alle heinings of ander oprigtings van yster, hout of steen, asook boorde, glashuise en siergronde, en klandisiewaarde (indien enige) aan enige sodanige huureiendom geheg, ingesluit. 34)

Die *Dorstfontein and Bullfontein (Griqualand West) Landlords' and Tenants' Act, 1885*, het byna aan alle versoeke van die 1884-petisie voldoen, waarteen Currey heftig beswaar aangeteken het. Op grond van Currey se agitatie teen die 1885-wetgewing is 'n kompromie tussen die huurders en die *London and South African Exploration Company* vergestalt in die sg. *Chief Justice* - lisensiestelsel soos neergelê deur J.H. de Villiers, destydse hoofregter van die Kaapkolonie. Van die belangrikste lisensievoorwaardes wat uit die vergelyk voortgespruit het, moet beklemtoon word, want dit was deurslaggewend vir die grondbesitreg in die Maleierkamp en die gevolglike opruiming en ontruiming van die gebied. Die maandelikse huurgeld was vooruitbetaalbaar by die maatskappykantoor te Newton. Indien daar stiptelik aan die bepaling voldoen is, kon lisensies ewigdurend hernu word, maar by gebreke daarvan kon die maatskappy besitreg van die standplaas verkry. Daar is voorts bepaal dat indien die huurder vir twee jaar of meer agterstallig is, word alle reg op die hernuwing van die lisensie verbeur en die huurder is verplig om die perseel te ontruim en die maatskappy sal nie aanspreeklik wees vir vergoeding vir verbeteringe op die standplaas nie. By vrywillige of verpligte ontruiming, onderworpe daaraan dat geen huur verskuldig en onbetaald is nie, was die huurder geregtig om sodanige verbeteringe aangebring gedurende sy huurtermyn te verwyder sonder om enige skade aan die grond aan te rig.

Die grootste voorreg van die *hoofregterslisensies* was lewenslange elendomsreg teen 'n vasgestelde huur. Dit het meegebring dat die huurder kon onderverhuur, sy regte oordra of bemaak. Met betrekking tot laasgenoemde is uitdruklik bepaal dat enige huurder wat geen testamentêre bepaling van sy regte ten opsigte van die lisensie maak

---

34) DBCM, LSAE, *Private Bill to define and regulate the relations between the landlords' and tenants' on the farms Dorstfontein and Bullfontein in the district of Kimberley, 1885.*

het nie, sy erfgename *ab intestato* dieselfde regte geniet onderworpe aan dieselfde oorspronklike lisensievoorwaardes.

Hierdie wyse van lisensiëring was alleenlik van toepassing op boupersele of standplase wat onder lisensie van die maatskappy vóór 15 September 1885 gehou is. 35)

Die stelsel van maandelikse lisensies was nie slegs bevorderlik vir huurontduiking, 'n enorme onproduktiewe boekhouding nie, maar het bygedra tot die onbestendigheid van die bevolking. 36)

Die Londense direkteure het ná 1885 die mening gehuldig dat slegs *Chief Justice Licenses* uitgereik moes word ten einde die vertroebelde verhouding tussen die huurders en die maatskappy te verbeter. Currey het hom egter nie met die standpunt vereenselwig nie, want die toekenning van dié tipe lisensie het hy bestempel as 'n konsessie en dat die stelsel van maandelikse lisensies noodsaaklik was vir die doeltreffende administrasie van die landgoed. Eiendomsbesit en ewigdurende erfpagreg het Currey geoordeel, "*might prove to be very productive of trouble*". 37) Currey se onwrikbare houding en sy taktiese beklemtoning van maatskappybelange, het eventueel die maandelikse lisensiestelsel van grondbesit vasgelê wat die latere totnietverklaring van die Maleierkamp vergemaklik en versnel het.

Die onderstaande tabel toon die aantal persele wat in huurbesit onder bepaalde lisensievoorwaardes was op die boeke van die *London and South African Exploration Company* teen die einde van 1888 verskyn het.

---

35) DBCM, Farms and Estate Department, *Conditions of License (as settled by His Honour Sir J.H. de Villiers, Chief Justice, 1885.*

36) DBCM, LSAE, *Correspondence, Currey to London*, Letter no. 370, 21 November 1885, p.462.

37) DBCM, LSAE, *Correspondence, Currey to London*, (Letter no. 428, 15 November 1886, pp.321-325.

GRONDBESITVORME	NEWTON	BEACONSFIELD	TOTAAL
50 Jaar huurkontrak	49	2	51
21 Jaar huurkontrak	153	1	154
5 tot 20 Jaar huurkontrak	112	134	246
1882 - Lisensies	115	92	207
1885 - Lisensies	112	108	220
<i>Chief Justice Licenses</i>	607	717	1 324
1887 - Lisensies	344	221	565
Totale aantal boupersele	1 492	1 275	2 767

Die *Chief Justice licenses* is slegs aan huurders wat daarvoor gekwalifiseer het en aansoek gedoen het deur die maatskappy uitgereik. 38) Benewens die 2 767 woon- en sakepersele is standplase verhuur aan kerklike en opvoedkundige inrigtings teen 'n jaarlikse nominale huur wat gewissel het tussen £1 tot £5.5.0. 39)

Op Bultfontein, oorspronklik die eiendom van die *London and South African Exploration Company* en sy regsopvolgers, die *De Beers Consolidated Mines, Limited* in 1889, het die eienaars oorwegend verpagte eiendom besit.

Die Maleierkamp op die De Beers-landgoed was geheel en al verpagte eiendom waar die maandelikse lisensiestelsel die dominante vorm van grondbesit was.

Die verandering van eienaarskap het nie die status van eiendomsbesit aangetas nie, slegs die verhuurderskap, met die uitsondering dat ná 1889 bestaande lisensies gekapitaliseer kon word om eiendomsreg te bekom, voorwaardelik dat die huurder verantwoordelikheid aanvaar het vir die betaling van opmetings- en registrasiekostes by die aktekantoor. 40)

Kragtens die *Deed of Donation* van 1939 het die Kimberleyse munisipaliteit die eenaar van die De Beers-landgoed geword in volle eiendomsbesit

38) DBCM, LSAE, *Manager's Report 1888*, Bk. 25, p.585.

39) DBCM, LSAE, *Manager's Report 1884*, Bk., p.310.

40) DFA, 15 Januarie 1954.

onderworpe aan bepaalde voorwaardes. 41)

Uit die voorafgaande blyk dit derhalwe dat daar drie opeenvolgende grondbesitinstansies was: die oorspronklike plaaseienaars, privaatmynmaatskappye en uiteindelik die munisipaliteit van Kimberley.

1.3 Die ontstaan van die dorpsgebied, Newton

Newton het die oostelike gedeelte uitgemaak van die uitgestrekte landgoed van die *London and South African Exploration Company*. 42) Sien figuur. 3.

Toe die dorpsgebied in 1874 gestig is, is groot uitbreidingsverwagtinge deur die *London and South African Exploration Company* in die vooruitsig gestel. Inderdaad het Newton oor aantreklikhede beskik vir voornemende kopers: gunstige handelsligging op Bultfonteinweg wat die woongebiede van Du Toitspan en Wes-Einde verbind het, 'n gevestigde openbare mark naby die Nederduitse Gereformeerde kerk, goeie putwater en gevestigde elementêre skole. 47)

In Oktober 1875 is erwe op 'n 21-jaar huurkontrak op gunstige afbetalingsvoorwaardes per openbare veilings te koop aangebied. Die huurkontrak was hernubaar en oordraagbaar teen betaling van 'n registrasiefooi. Die huurder was egter aanspreeklik vir alle verpligte staats- en stadsbelastinge. 48)

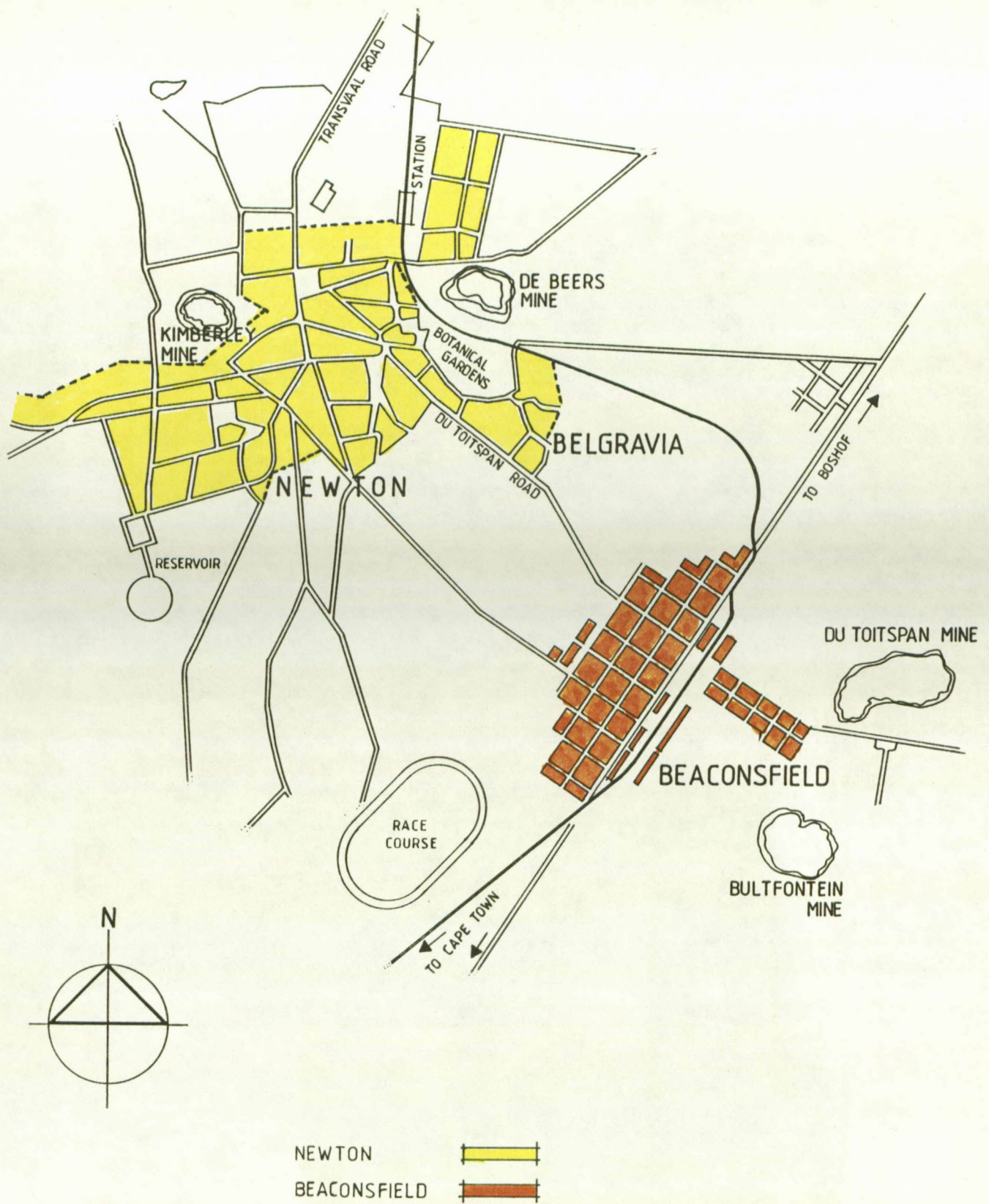
Betreffende die strate-uitleg in Newton is die dorpstigters, net soos in die geval van Kimberley, gekonfronteer met drie struikelblokke: die talle oorskotte van mynhope, dorpsuitleg moes geskied rondom bestaande geboue en die feit dat die grenslynkwessie tussen Bultfontein en Vooruitzicht eers gedurende 1884 - 85 finaal ooreengekom is. Sien figuur 4.

41) DBCM, Reference S 1/Box 1/2/13, *Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines, Limited to the Municipality of the City of Kimberley*, 25 Oktober 1939.

42) KPL, LSAE, General plan of the Eastern Estates, Griqualand West, South Africa, 1882.

47) DFA, 18 Maart 1874.

48) DN, 31 Augustus 1875.

KIMBERLEY 1899 SHOWING NEWTON (K.P.L Hocking A., OLD KIMBERLEY showing Newton 1899, 1974.)

FIG. 3

Besoekers se indrukke oor die lewensomstandighede van die delwersgemeenskap was oorwegend ongunstig. Die Britse historikus, Anthony Trollope stel dit, "*the roadway is all dust and holes*". 49) Suster Henrieta Stockdale van mediese faam meld ná 'n besoek in 1882, "*the streets were mere roads, generally ankle deep in sand and mud, according to the weather*" 50) Die strate was in 'n haglike toestand, veral tydens die reënseisoen. 51) Reeds in 1878 betreur die *Daily Independent* die storting van vullis en afval in die strate en blameer die smouswaens wat verrotte groente en vrugte goedsmoeds in die strate stort. Die toestand is vererger deurdat die Maleiers, wat as groep dig opmekaar gewoon het, die stalle-afval in oop ruimtes stort. 52)

Die chroniese swak toestand van strate in Newton was 'n knellende probleem en 'n bron van frustrasie vir die inwoners wat vir jare onopgelos sou voortduur. Die Openbare Werke-afdeling van die Kimberleyse Munisipaliteit rapporteer ná 'n ter plaatse ondersoek, "*the streets in Newton are found in some places in a really disgraceful condition and in much need of repair*" 53) Vullishope en rommel was 'n algemene verskynsel in strate en op sypaadjies, terwyl mynhope verkeersoppervlaktes gedeeltelik versper het. 54) In sy jaarverslag van 1884 bepleit J.B. Currey die oordeelkundige aanwending van uitgawes ter verwydering van die talle onooglike puinhope in Newton wat die strate-uitleg bemoeilik. Currey stel dit as 'n dringende behoefte, aangesien waardevolle residensiële oppervlaktes deur mynhope beslaan word en die verwydering daarvan sal meewerk tot die aantreklikheid van die dorpsgebied en die gevolglike waardeverhoging van eiendomme. 55) Hierdie pleidooi van Currey het egter geen noemenswaardige positiewe reaksie van sy Londense direkteure

---

49) G.F. Williams, *The Diamond Mines of South Africa*, p.79.

50) SOVS, *The White Book*, Vol. 2, p.56.

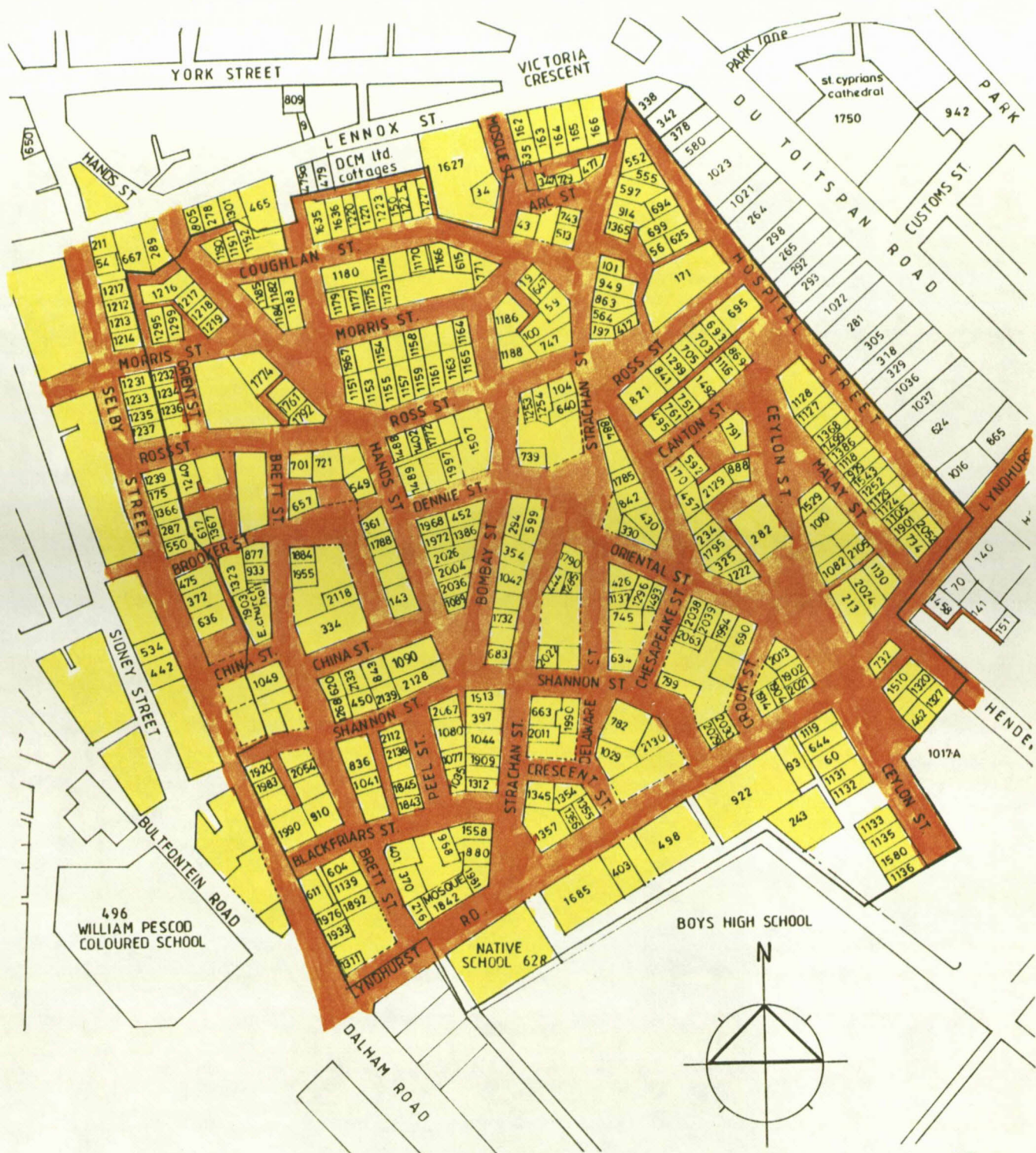
51) DFA, 09 Januarie 1880.

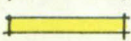
52) *Daily Independent*, (hierna DI), 02 Maart 1878.

53) DFA, 19 Augustus 1881.

54) *Ibid.*, 24 April 1882.

55) DBCM, LSAE, *Manager's Report 1884*, pp.308-309.

STRATE
 STANDPLASE

DIE STRATE - UITLEG IN DIE MALEIERKAMP
 KPL, KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP, 1944.

FIG . 4

ontlok nie. 56)

Burgemeester Foggit het die swak sindelikheid van die strate gewyt aan die pligsversuim van die strate-opsieners en handelaars wat hul skuldig maak aan rommelstrooi. 57)

Die strate in die Maleierkamp was in 'n bedenklike toestand. Die strate was nie slegs slordig nie, maar in só 'n skandalige toestand dat dit ná swaar reëns nie net gevaarlik was nie, maar feitlik onbegaanbaar. 58) Die nou verwaarloosde stowwerige strate in die digbewoonde residensiële gebied is selde benat tot groot ergenis van die inwoners. 59) Na 'n persoonlike inspeksie oor die toestand van strate rapporteer raadslid E.M. Litkie, "*the streets are full of holes and with large stones, bottles and cans lying about on all sides*". 60) Die belastingbetalers van Newton-Maleierkamp kla in 1889 oor die verwaarloosde strate en die onvoldoende straatbeligting wat die gebied snags uiters onveilig maak. 61) Daar was slegs 'n enkele ligpaal aan die onderkant van Selbystraat, naby die welbekende winkel en kantien van Jeduld, 62) wat in 1894 opgerig is 63) en in die daaropvolgende jaar inwerking gestel is. 64) Uit pure radeloosheid pleit die belastingbetalers van Newton in 1897 dat die munisipaliteit hul moet wend tot die regering ten einde die *London and South African Exploration Company* te verplig om die strate behoorlik uit te lê en in stand

56) DBCM, LSAE, *Correspondence*, Brown to Currey, Letter No. 451, 06 November 1884.

57) DFA, 10 Mei 1882.

58) *Ibid.*, 08 Februarie 1890;
Ibid., 14 Februarie 1890.

59) *Ibid.*, 19 Oktober 1893.

60) *Ibid.*, 24 Oktober 1895.

61) *Ibid.*, 08 Mei 1889;
Ibid., 22 Julie 1927;
Ibid., 08 Januarie 1938;
Ibid., 20 Januarie 1938.

62) *Ibid.*, 19 Januarie 1893.

63) *Ibid.*, 20 Desember 1894.

64) *Ibid.*, 31 Oktober 1895.

te hou op die maatskappy se eiendom. 65) Die talle verlate erwe en vervalte geboue het gedien as stortingsterreine wat 'n swak advertensie was vir vooruitstrewende Kimberley 66) Die verstrooide rommel en verspreide vullishope in die strate was die broeiplek van swerms vlieë en het 'n wesenlike gesondheidsgevaar ingehou vir die inwoners van die oorbevolkte Maleierkamp. 67)

Geoordeel aan die aantal versoekskrifte was Selby-, Strachan- en Handsstraat nie slegs van die haglikste nie, maar ook die hoofverkeersweë in die Maleierkamp.

Selbystraat was die hoofdeurgangstroete vanuit Kimberley na Alexanderfontein. In 'n petisie aan Kilgour, bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, bestempel inwoners dit as, "merely a cart track", 68) hoewel dit swaar verkeer dra. Kilgour het egter slegs die allernoodsaaklike herstelwerk gemagtig. 69) Selbystraat met sy talle mynhope midde sentraal-Kimberley word deur 'n korrespondent afgemaak as 'n watersloot en 'n klad op die naam van die munisipaliteit. 70) Nog 'n korrespondent huldig die mening dat, "the disgraceful state of Selby Street is in a deplorable condition, not fit for any civilized person to walk on". 71)

Die verwaarloosde toestand van Handsstraat, een van die sentrale strate in die Maleierkamp, voor die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk en -skool 72), asook Malaystraat voor die moskee, het die bywoning van by-

65) *Ibid.*, 07 Desember 1897.

66) *Ibid.*, 13 Mei 1905.

67) KPL, Kimberley Borough Council (hierna KBC), *Reports of the Medical Officer of Health*, 1907, 1909.

68) DBCM, LSAE, Bk. 19, p.342.

69) DBCM, LSAE, Bk. 19, *Letter no. 2150, Kilgour to Town Clerk*, 10 Januarie 1883.

70) *DFA*, 27 Februarie 1884.

71) *DI*, 08 Oktober 1885.

72) *DFA*, 27 Mei 1893;
Ibid., 10 Augustus 1893.

eenkomste bemoeilik. 73)

Tydens die Anglo-Boereoorlog het C.J. Rhodes fondse bewillig aan die Kimberleyse munisipaliteit in verband met 'n werkskeppingsprogram vir die indiensneming van 1 000 arbeiders en spesiaal versoek dat voorkeur verleen word aan die herstel van strate in Newton en die Maleierkamp. Vanweë die skaarste aan pikke en grawe kon slegs 'n beperkte aantal arbeiders in diens geneem word. 74) Besondere aandag moes aan deurgangstroetes en Strachanstraat, waarlangs die trêmspoorlyn geloop het, gegee word. 71)

Die 49 belastingbetalers woonagtig in Strachanstraat het dit bestempel as uiters gevaarlik, veral die deel op die hoek van Denniestraat. 76) In sy rapport aan die burgemeester vereenselwig die stadsingenieur hom met dié siening van die petisionarisse en vind dit onverklaarbaar dat die trêmroete beplan is, "*through the purlieus Malay Camp*". Die straat het oor geen stormwaterdreinerings beskik nie. 77) Op sterkte van die petisie en aanbeveling van die stadsingenieur het die De Beersmaatskappy 'n gedeelte van die koste bygedra vir die verbetering en konstruksie van Strachanstraat. 78)

Vanaf 1912 het die De Beersmaatskappy geldelike bystand verleen aan die munisipaliteit vir die instandhouding van die strate in Newton. 79)

---

73) *Ibid.*, 13 April 1893.

74) *Ibid.*, 30 November 1899.

71) *Ibid.*, 25 Januarie 1900.

76) KPL, KBC, File no. 323, Letter no. 6432, 19 April 1910.

77) *Ibid.*, KBC, File no. 323, *Report Borough Engineer*, 23 April 1910.

78) *Ibid.*, KBC, File 323, Letter no. R6507, *Town Clerk to DBCM* 14 Julie 1912;
Ibid., KBC, File 323, *Town Clerk to DBCM*, 12 Junie 1912;
Ibid., KBC, File 323, *Secretary De Beers to Borough Engineer*,
 (Letter no. 9384) re Strachan Street, 06 Junie 1912.

79) DBCM, Estate Office (hierna E) 12/2/2, *Town Clerk to Secretary*,
 08 Augustus 1912;
Ibid., E 1/1/4, 1916, pp.264-265.

Die kronkelende en nou straatjies in die Maleierkamp, soos byvoorbeeld China-, Brooker-, Chesapeake-, Bombay- en Orientalstraat word deur die *Diamond Fields Advertiser* bestempel as "a truly amazing feat". 80) Oor die beklaenswaardige toestand van die strate was daar eenstemmigheid onder busmaatskappye, taxibestuurders, die handels- en motorpubliek 81) en die inwoners van die Maleierkamp. 82)

Die problematiek rondom die aanspreeklikheid vir die strate in Newton is toeskryfbaar aan die lisensiestelsel van grondbesit wat sy beslag gekry het in die ontstaansjare van die droëdelwerye op Bultfontein en die handhawing van die lisensiestelsel deur die *De Beers Consolidated Mines*, die regsopvolgers van die *London and South African Exploration Company*.

Met die uitreiking van maandelikse lisensies was die *London and South African Exploration Company*, as grondeienaars verantwoordelik vir die bou en instandhouding van die strate. Die huurpageienaar het huurgelde aan die maatskappy betaal, maar verpligte erfbelasting aan die munisipaliteit. 83)

Die oorname van die strate in Newton deur die munisipaliteit was die onderwerp van 'n uitgerekte korrespondensie tussen Currey en die stads-klerk. Die standpunt van die *London and South African Exploration Company* was dat die strate deur die publiek gebruik word, derhalwe was die instandhouding daarvan die verantwoordelikheid van die munisipaliteit. 84) In reaksie hierop het die munisipaliteit in 1885 'n vasstaande resoluëie aanvaar dat slegs strate in goeie orde oorgeneem word en mits die *London and South African Exploration Company* bereidwillig is om 'n proporsionele bydrae te maak tot die verwydering van mynhope in talle strate van Newton. 85) In 1889 is Bultfontein deur die De Beers-

80) *DFA*, 25 Augustus 1938.

81) *Ibid.*, 16 Oktober 1943.

82) *Ibid.*, 17 Oktober 1950.

83) Kaapse Argiefbewaarpiek (Hierna KAB). 3 Kim /1/2/1/1/10, *Kimberley Municipality Minutes Standing Committees*. April - Junie 1939.

84) DBCM, LSAE, *Correspondence, Posno to Currey*, Letter no. 451, 06 November 1884.

85) *DI*, 09 Oktober 1885.

maatskappy gekoop en mettertyd is die strate wat in goeie orde was deur die munisipaliteit oorgeneem. Die oorblywende strate het die verantwoordelikheid van die De Beersmaatskappy gebly- 'n reëling wat van krag gebly het tot 1939. 86)

Straatname in die Maleierkamp, in teenstelling met die res van Kimberley met sy sterk Britse konnotasie, dui op 'n sterk etniese en kulturele inslag van die minderheidsgroepe woonagtig in die gebied.

1.4 Vestiging van die nie-blankes

Gedurende die pioniersjare was daar weinig sprake van 'n geordende vestigingspatroon. Daar was wel van meet af 'n mate van woonbuurt-skeiding tussen die verskillende rassegroepe.

Die nie-blanke bevolking was woonagtig in drie onderskeibare gebiede: by die werkplek, in die dorp self en in lokasies.

Op die plase Bultfontein en Du Toitspan, die privaatbesit van die *London and South African Exploration Company*, is sedert 1874 toestemming verleen vir die stigting van lokasies, hoofsaaklik beset deur swartes. Die swartwoongebiede is na willekeur deur die maatskappy verskuif. In 1875 is grond toegeken vir 'n lokasie waar die huidige Kimberley spoorwegstasie in 1885 sou verrys. Swartes kon hulle hier vestig teen 'n maandelikse betaling van 2s6d vir standplaashuur, wat baie goedkoper was as die erfhuur teen 10 sjielings per maand in Kimberley. Min swartes het hulle egter hier gevestig, want in 1876 was daar slegs 400 hutbewoners in die verskeie lokasies. 87)

Van die vroegste statte aan die buitewyke van Kimberley was dié van "*the Bechuannas, Kaffirs, Fingoes, Korannas, who have wives and families, and engaged in independent occupations*". 88) Hulle was leweransiërs van

86) KAB, 3/Kim/1/2/1/1/10, *Minutes Standing Committees*. April - Junie 1939.

87) Alan Mabin, *Labour, Capital class struggle and the origins of residential segregation in Kimberley, 1880 - 1920* in *Journal of Historic Geography*, 12 Januarie 1986, pp.11-12.

88) DFA, 26 Maart 1879.

melk en vleis aan die steeds groeiende delwersgemeenskap. 89)

Op die *Vooruitzicht Estate* noord van Transvaalweg, was *Bevans' Village* wes van Barklyweg, en die statte van die Betsjoeana, Fingo en Koranna noord-oos van *Bevans' Village*. Die lokasies was reëlmatig uitgelê. Die watervoorsiening en sanitasiegeriewe was bevredigend.

Die twee oorblywende lokasies was geleë op die Bultfontein-landgoed en in die nabyheid van die reservoir in Newton. Die uitleg was in skerp kontras met dié op Vooruitzicht, die huise en pondokkies was onreëlmatig versprei. Verval en wanordelikheid is benadruk deur verstrooide rommelary en vullishope tussen die pondokkies. 90)

In 1880 rapporteer Coleman dat daar op Vooruitzicht vier lokasies is bestaande uit 96 huise en 248 hutte. Die huise is van klip, modder en steen gebou, wat gerieflike huisvesting aan die bewoners verskaf. Daar-teenoor bestempel Coleman die lokasies op Bultfontein met sy sirkelvormige oorbewoonde hutte - bedek met goingsak, stukkies sink en rommel - as waardeloos en ongeskik vir menslike bewoning. Die inwonertal was ongeveer 2 000. Op Newton was daar 3 lokasies, bestaande uit 282 hutte en 86 huise waarvoor die huurders hutbelasting en lisensiegelde betaal het aan die *London and South African Exploration Company*. Oor die lokasies in Bultfonteinweg oordeel Coleman dat dit geheel en al sonder enige supervisie is. Die lokasies was primêr die tuiste en skuilplek van leeglêers en drosters oor wie die polisie weinig beheer gehad het. 91)

Die Indiërs het verspreid gewoon in dele van die dorp, maar insonderheid in Bultfonteinweg, Dunellstraat en Ou De Beersweg, waar die voorkoms van hul wonings en die verstrooide rommel volkome verontagsaming van sinderlikheid openbaar het. 92)

Die Maleiers daarenteen was as gehegte groep gevestig op die Bultfontein-

---

89) Mabin, p.11.

90) DFA, 26 Maart 1879.

91) KAB, G.L.W. 153, no. 835, *Coleman, Protector of Natives to Acting Colonial Secretary*, 14 April 1880.

92) DFA, 26 Maart 1879.

landgoed in die buurt van die Joodse Sinagoge. Oor die algemeen het hulle gewoon in permanente, sindelike huise waarvan talle van steen gebou was. 93)

In 1881 is James Doyle aangestel as superintendent van lokasies en in dieselfde jaar rapporteer hy aan die Dorpsraad, "*at present Malays and Coolies were mixed with the Natives*". 94) Voorts, dat sy beheerfunksie verder bemoeilik word deurdat blankes woonagtig was op die limiete van die lokasies. In die daaropvolgende jaar meld hy dat op Vooruitzicht Maleiers, Indiërs, blankes en swartes deurmekaar woon. 95) Die grootste gedeelte van die gemengde rassegroepe was egter gevestig op Bultfontein. 96)

In die lig van die voorafgaande getuienis is dit duidelik dat 'n dekade na die ontstaan van die droëdelwerye daar in essensie geen geordende vestiging van nie-blankes in spesifieke woonbuurte was nie - 'n toestand wat dekades sou voortduur in die ontwikkelingsgang van die diamantstad.

1.5 Ontstaan van die Maleierkamp

Uit die beskikbare amptelike en nie-amptelike bronne kon die presiese ontstaansdatum nie bepaal word nie. Bestaande getuienis is egter genoegsaam wat daarop dui dat die kamp kort na die diamantontdekkings sy ontstaan gehad het. Roberts stel dit dat "*this camp had been started by the Malay transport drivers who had flocked to the digging in the early days*". 97) Hierdie standpunt word deur stadsingenieur Oakley onderskryf, "*this was originally a Coloured and Malay Location started in the very early days*" 98) In haar verslag getitel, *The Malay Camp, Kimberley*

93) *Ibid.*, 26 Maart 1879.

94) DFA, J. Doyle, *Native Locations*, 08 April 1881.

95) *Ibid.*, J Doyle, *Report Native Locations*, 28 Oktober 1881.

96) DFA, 23 Junie 1882.

97) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.220.

98) KPL, Kimberley City Council: Malay Camp File 71/1, *Report on De Beers Estate Agreement Malay Camp*, 25 Januarie 1940 (Hierna vermeld as KPL, KCC, M.71/1).

South Africa 1886 vermeld ene suster Catherine van die *Society for the Propagation of the Gospel*, wat opheffingswerk onder die inwoners van die gebied gedoen het, ook dat die kamp sy beslag gekry het in die pioniers-dae van die droëdelwerye. 99)

Daar kan dus met redelike sekerheid aanvaar word dat die gebied sy ontstaan gehad het in die embryo-stadium van Kimberley se ontwikkeling.

Die naam *Malay Camp*

Die eerste verwysing na die naam *Malay Camp* verskyn in 1878 in die *Daily Independent*. 100) Matthews en Shillito meld in hul verslag van 1879, "*this race (Malays) live together in , so to speak, a small township called the 'Malay Camp'*" 101) Geen eksplisiete getuienis oor naamgewing kon in die amptelike stukke van die *London and South African Exploration Company* opgespoor word nie, slegs 'n terloopse verwysing na "*what is known as the Malay Camp*". 102) In 1882 bied afslaer A.T. Goodchild twee huise met buitegeboue, gebou van seildoek en baksteen tesame met stalle vir tot tien perde te koop aan en gee die ligging aan as *Malay Camp*. 103) In 1883 meld die rektor van die St. Cyprians kerk in 'n versoek om geldelike steun aan J.B. Currey, "*for a long time the English Church has been maintaining a Mission School among the halfcastes in the Malay Camp*". 104)

Gedurende 1887 rig die distrikskommissaris van die Suid-Afrikaanse Polisie versoë vir die oprigting van 'n addisionele takkantoor, "*in the portion of*

99) KPL, Sister Catherine, *United Society for the Propagation of the Gospel*, Report 1886.

100) *Daily Independent*, 14 Mei 1878.

101) DFA, J.W. Matthews en J. Shillito, *Report on the Sanitary Condition of Kimberley*, 26 Maart 1879. Die verslag is deur die geneeshere opgestel in opdrag van die Kimberleyse Dorpsraad.

102) DBCM, LSAE, Vol. 18, Correspondence: Outgoing to London Board, 27 May 1880 - 9 March 1882.

103) DFA, 20 Augustus 1881;
DFA, 07 Julie 1882.

104) DBCM, LSAE, Vol. 19, Correspondence: Outgoing to London Board, 16 Maart 1882 - 12 Oktober 1883.

the town known as Malay Camp", 105) en in 1888 is owerheidstoestemming verleen vir die daarstelling van "*an out-station in Malay Camp - the alsatia of Kimberley*". 106)

Die *De Beers Consolidated Mines*, die opvolgers van die *London and South African Exploration Company*, het ook aanvanklik slegs terloops na die gebied verwys as "*commonly known as the Malay Camp*" 107) Eers in 1939 word die naam *Malay Camp* formeel deur die maatskappy erken. 108)

Wat die skryfwyse betref, is die naam *Malay Camp* uit die staanspoor so geskryf.

Hoewel daar nie getuienis gevind kon word van 'n amptelike naamgewing nie, is die beskikbare bronne genoegsame bevestiging dat ná 1880 die naam algemeen in gebruik was en dat die naam ontleen is aan die Maleiers, die oorspronklike intrekkers van die woonbuurt.

Ligging

Die Maleierkamp was geleë op die landgoed Bultfontein in die dorpsgebied Newton. Dit het die suidelike en sentrale gedeelte van Kimberley beslaan. 109) Die Maleierkamp was hoog, sentraal en gunstig geleë en derhalwe beskou as die gesondste gedeelte van Kimberley, "*it lies on rising ground, a wide view of the surrounding country can be seen from the*

105) KPL, H.P. Roper, *South African Police (hierna SAP): Annual Report and returns to the Commissioner, 1887*, p.9.

106) *Ibid.*, 1888, p.9.

107) DBCM, *Farms and Estate Department* (hierna E), E12/1/2/File 14, 14 Maart 1924.

108) DBCM, Ref S1/Box 1/2/13, *Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines, Limited to the Municipality of the City of Kimberley*. 25 Oktober 1939, p.11.

109) DBCM, LSAE, *Annual General Meeting*, Vol. 22, 19 September 1885 - 19 Julie 1886;
Ibid., *The Bullionist*, 01 Mei 1886;
G. Beet, *The Diamond Fields Pioneer Association*, p.668;
DFA, J.W. Matthews and J. Shillito *Report on the Sanitary conditon of Kimberley*, 26 Maart 1879;
Alan Mabin, p.8.

top of it and ridges of the distant blue hills". 110)

Die gebied was geleë in die hart van Kimberley: "*The Malay Camp is one of the central and most important parts of the town*" 111) Samevattend kan die gunstige ligging beskryf word as, "*situated right in the middle of the Company's Estate, and surrounded on some sides by the best portions of the town, is what is known as the Malay Camp. It stands on the rising ground running in a southerly direction from the middle of the town, and as the town extended, plots outside the Malay Camp area have been leased and houses build thereon, so that now it is right in the centre of the residential area*". 112)

Grootte

Die presiese grootte en omlýning van die gebied kon nie met absolute sekerheid bepaal word nie vanweë vae omskrywings, soos gestig aan die buitewyke van die toenmalige delwerskampe, 113) aan die buitewyke en suid van die middestad van Kimberley. 114) Roberts se omskrywing dat die gebied ontspring het aan die buitewyke van Kimberley net "off" Du Toitspanweg werp ook nie veel lig op die geografiese afbakening van die gebied nie. 115)

Eers in 1925 word die gebied afgebaken deur die *De Beers Consolidated Mines, Limited* in 'n memorandum aan die sekretaris van die maatskappy, as "*the area bounded by Lyndhurst Road, Bultfontein Road, Bultfontein boundary line and Hospital Street*". 116) Sien figuur 4.

110) KPL, Sister Catherine, *Report: The Malay Camp, Kimberley, South Africa*, 1886.

111) DFA, 01 Februarie 1893.

112) KPL, KPL, KCC, M.71/1, *Special General Purposes and Legal Committee, De Beers Estate Agreement: Malay Camp*, 25 Januarie 1940, p.1.

113) KPL, KPL, KCC, M.71/1 *Special General Purposes and Legal Committee, De Beers Estate Agreement: Malay Camp*, 25 Januarie 1940, p.1.

114) Alan Mabin, p.18.

115) Brian Roberts, p.220.

116) DBCM, E/12/1/2/File 14, 14 Maart 1925.

Vroeër getuienis dui egter daarop dat die gebied groter was soos hierbo gestel. Matthews en Shillito konstateer dat in 1879 die gebied geleë was aan die agterkant van die Joodse Sinagoge wat geleë is in Memorialweg aan die agterkant van die huidige *Boys' High School*. 117) Beet beskryf die lokaliteit as suid-wes van die teenswoordige Kimberley-hospitaal wat in ooreenstemming is met dié van Matthews en Shillito. 118) In 1885 rapporteer J.B. Currey in sy jaarverslag, "*Newton has become occupied principally by Coloured people, especially Mohammedans, both of Indian and Cape extraction*". 119) In 1886 vermeld speurder Andrew Trimble in 'n hofspraak voor magistraat McKenna dat ene Robert Bending gearresteer is vir onwettig drankhandel in sy huis, "*in no. 3 location at the Malay Camp*". Die lokasie was geleë naby die Newton-reservoir. 120)

Hoewel die eerste vermelding in 1925 na definitiewe grense beslis bydra tot 'n duideliker afbakening, postuleer die verwysing na *Bultfontein boundary line* wesenlike probleme.

Die verdelingslyn tussen Vooruitzicht en Bultfontein het gestrek vanaf Schmidtsdriftweg (naby die Afdelingsraad depot - voorheen 'n polisie-stasie) buite Rhodesdene, langs Georgestraat (voorheen Victoriaweg) noord van Yorkstraat, dwarsoor Currey- en Cricketstraat en suid van Hallstraat tot by die spoorlyn in Boshofweg en al langs die spoorlyn tot sover as Greenside. Vandaar na Southerlandstraat en terug na Kaapstadweg langs Austenstraat na die rangeerwerf. Vandaar in 'n onreëlmatige lyn na die Belegmonument en daarvandaan na 'n punt verby die Newton-reservoir en terug na Schmidtsdriftweg. Die gebied suid van die verdelingslyn is op die landgoed Bultfontein, die privaat eiendom van die *London and South African Exploration Company*. 121)

---

117) DFA, *Report on the Sanitary Condition of Kimberley*, 26 Maart 1879.

118) G. Beet, p.668.

119) DBCM, LSAE, *Correspondence: Outgoing to London Board*, Vol. 22. 19 September 1885 - 19 Julie 1886, *Report for 1885*, p.584.

120) *Daily Independent*, 10 Maart 1886.

121) DFA, 14 Januarie 1954.

Die grenslynkwessie tussen Vooruitzicht en Bultfontein is eers in 1884 geskik, byna 'n kwarteeu na die ontstaan van die Maleierkamp. Die heropmeting van die grenslyn is bestempel as die uitstaande afgehandelde projek van 1884. Die vasstelling van die verdelingslyn, wat feitlik deur die middel van Kimberley gesny het, was moeilik en ingewikkeld. 122) Die taak is verder gekompliseer deurdat, "*as it is in many places blocked with buildings which are partly on one Estate, partly on the other*". 123) In 1883 benadruk Henry Hutton, bestuurder van die Vooruitzicht landgoed, in sy verslag aan die Landmeter-Generaal die noodsaaklikheid van samewerking met George Kilgour, bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, ten einde finaliteit te bereik en die voorkoming van duur regsgedinge. Groot omsigtigheid was nodig om die uitreiking van titelbewyse te verhoed of te minimaliseer. 124) Dit het landmeters Tucker en Burrow 65 werksdae gekos om die opmetings af te handel. 125) Sien figuur 2.

Die heropmetingskoste is gesamentlik gedra deur die regering en die *London and South African Exploration Company*. 126)

Die resultaat van die gewysigde en ooreengekome grenslyn in 1884 is dat Kimberley verrys het oor grenslyne heen wat in die praktyk beteken dat dit enersyds op staatseiendom en andersyds op private eiendom ontstaan het. 127)

122) KPL, G. 15 - '85, *Report of the Manager of Vooruitzicht*, 1884.

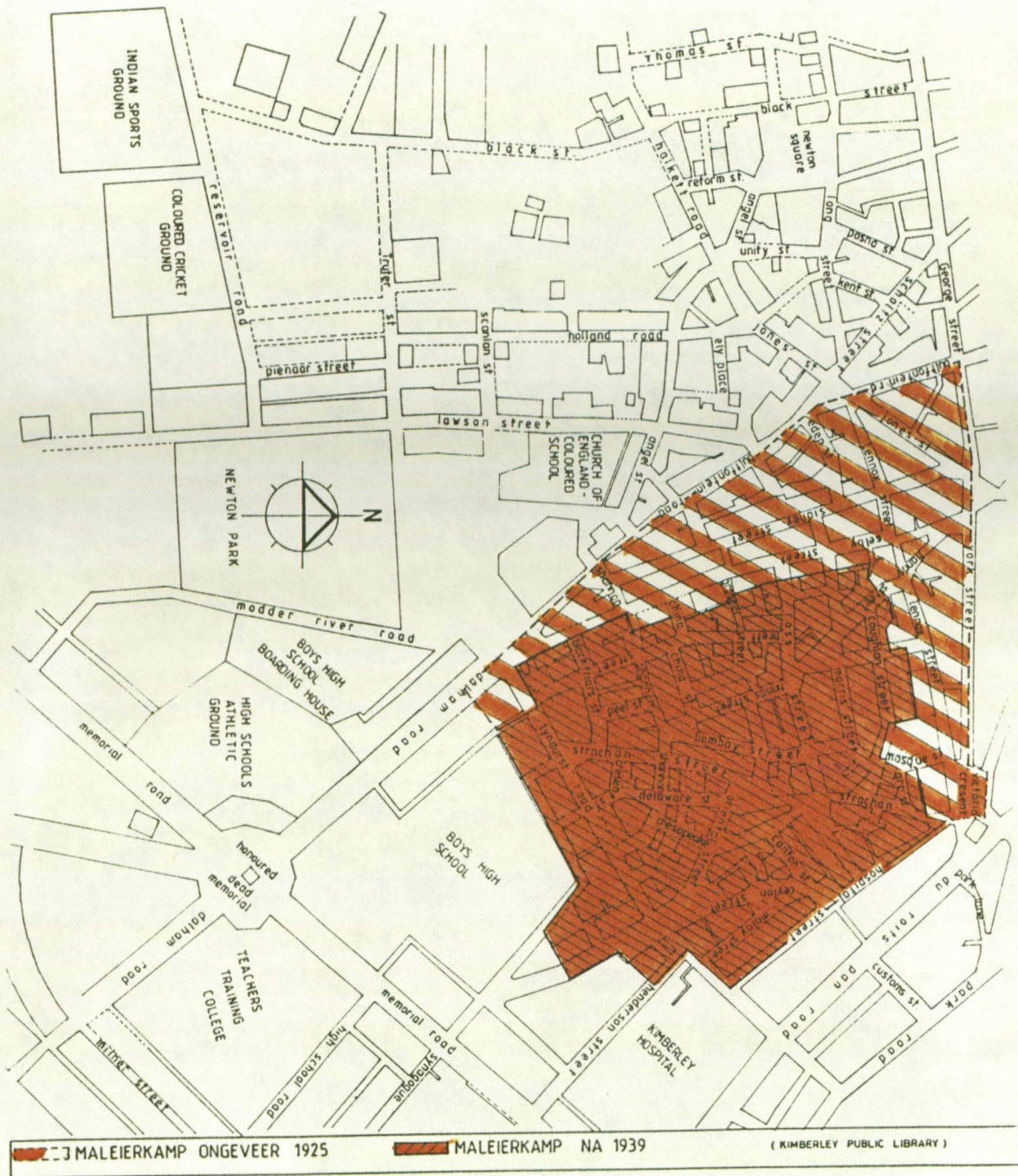
123) DBCM, LSAE, *Manager of Vooruitzicht to The Surveyor General, Cape Town*. (Letter no. 1312), 29 Augustus 1883.

124) *Ibid.*

125) DBCM, LSAE, *Report of the Manager of Vooruitzicht* (G. 15 - '85), Vol. 21, 10 Februarie 1885.

126) DBCM, LSAE, *Survey of Boundary common to Vooruitzicht and Bultfontein, George Kilgour, Manager of LSAE, Kimberley to Henry Hutton, Manager Voortuitzicht, Estate Office, Kimberley*. 11 September 1883, p.941;
DBCM, LSAE, *Report for 1884*, pp. 305-306.

127) *Ibid.*

K.P.L., KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP, 1945.

Volgens die grensbepaling is dit duidelik dat die Maleierkamp geheel en al geleë was op Bultfontein, die privaatgrondgebied van die *London and South African Exploration Company* en sy latere regsopvolger die *De Beers Consolidated Mines, Limited*. Die Maleierkamp-gebied wat in 1939 aan die stadsraad van Kimberley geskenk is, is veel kleiner as die area soos in 1925 omlin. 128) Sien figuur 5.

Bewoners

Vóór 1880 was die gebied min of meer 'n eksklusiewe Moslemwoonbuurt.

Roberts stel dit, "*this camp has been started by the Malay transport drivers who had flocked to the diggings in the early days*" 129) Ene Sister Catherine stel dit kategories, "*the Malay Camp ... (was) originally inhabited only by Malays who imigrated from Cape Town in search of work or in hopes of making more money in the Fields than they could do elsewhere*" 130) In aansluiting hierby meld stadsingenieur, Oakley, "*this was originally a Coloured and Malay Location started in the very early days*". 131)

Talle van die Maleiers was afstammeling van die vrygestelde slawe wie se voorvaders oorspronklik afkomstig was van Oos-Indië. Die Maleiers wat op die diamantvelde gevestig was, is oorspronklik afkomstig van Kaapstad en Port Elizabeth. Teen ongeveer 1871 was enkeles werksaam as delwers langs die Vaalrivier. Na die ontdekking van die droëdelwerye het 'n klein groepie hulle op Du Toitspan gevestig. Teen 1877 was daar ongeveer 600 siele gevestig in die *Malay Camp*. Dit was egter vanweë hulle bedrewenheid as transportryers en knaphandigheid in die boubedryf dat hulle getalle snel vermeerder het. Die Maleiers was hardwerkend en betroubaar, derhalwe 'n welgestelde deel van die bevolking. As eerlike en

128) DBCM, S1/Box 1/2/13, *Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines, Ltd, to the City of Kimberley*, 25 Oktober 1939, p.10.

129) Brian Roberts, p.220.

130) KPL, Sister Catherine, United Society for the Propagation of the Gospel (hierna USPG) *Report: The Malay Camp, Kimberley South Africa*, 1886.

131) KPL, KPL, KCC, M.71/1, 25 Januarie 1940.

sober entrepreneurs het hulle uitgeblink, "*they possess a remarkable serenity of mind in all the vicissitudes of fortune*". 132) Die handhawing van 'n oorwegend gesonde lewenspatroon het resulteer in 'n lae sterftesyfer. Teen 1883 het die Maleiers ongeveer een vyftiende van die bevolking op die diamantveld uitgemaak.

---

132) J.W. Matthews, *Incwadi Yami*, pp.405-407.

HOOFSTUK 2

DIE MALEIERKAMP-BEWONERS, DIE ONTWIKKELING TOT 'N
VEELRASSIGE WOONGEBIED, DIE BEHUISINGSTOESTANDE EN
DIE VROEË AGITASIE VIR RESIDENSIËLE SEGREGASIE

2.1 Die Maleiers

Die bevolking van Kimberley het bestaan uit verskillende nasionaliteite. Dié vlottende, heterogene bevolking was 'n onderskeidende kenmerk van die diamantvelde. Amptelike sensusstatistiek vir die jare 1870-71 is nie beskikbaar nie, maar Matthews skat dat daar 20 000 nie-blankes was bestaande uit swartes, Maleiers, Indiërs, Arabiere, Chinese en ander gekleurdes, terwyl die 6 000 blankes ingesluit het Kolonialers, Engelse, Franse, Duitsers en Italianers. ¹⁾

Vóór 1880 was die Maleierkamp oorwegend 'n eksklusiewe Maleier-woongebied. Die Maleiers het hulle teen omstreeks 1870 op die Kimberleyse diamantvelde gevestig. Hulle was afstammeling van die Kaapse Maleier-slawe wat van 1652 tot 1749 deur die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie uit sy oosterse besittings as slawe óf as vryburgers na Suid-Afrika gebring is. Die Maleiers het 'n eie leefwyse gehandhaaf, wat in talle opsigte duidelik van dié van die Kleurlinge onderskei word. Hierdie verskil word in 'n groot mate deur hul godsdiens bepaal.

In *Turner's Directory and Guide (1878)* word die ligging van die *Malay Church* aangedui as suid van Victoria Crescent in Mosque-straat. ²⁾ Aangesien die moskee die spil is waarom die Moslems se godsdienstige, kulturele en sosiale lewe wentel, dui dit daarop dat die gemeenskap reeds vóór 1880 stewig gevestig was in die Maleierkamp. Die *Edinburgh Castle*, 'n algemene handelaarsaak en drankwinkel, was die eiendom van Timothy Martin Coughlan, na wie Coughlanstraat in die Maleierkamp vernoem is. ³⁾ Die sink-en-houtstruktuur was geleë regoor die *Mosque of Mecca* en

1) Matthews, *Incwadi Yami*, p.183.

2) KPL, Alfred N. Turner, *Turner's Griqualand West Diary and Guide to the Diamond Fields 1878*, p.90.

3) *Daily Independent (DI)*, 14 Mei 1878.

"The well-known store and canteen was situated in the midst of the Malay Camp ... (and) enjoyed the custom of many Malay people living about there". 4)

Voldoende getuigenis bevestig egter dat ná 1880 die Maleierkamp die tuiste geword het van 'n veelrassige bevolking. Mabin wys daarop dat, "after 1880 it (Malay Camp) became the residence of a varied population of Africans, Indians and some whites, as well as many of those varied people who would later be grouped as 'coloured' in South Africa". 5)

Die gebrek aan gedetailleerde bevolkingstatistiek betreffende die getalle van die onderskeie nie-blanke etniese groepe binne die Maleierkamp bring mee dat die gegewe getalle primêr op skattings berus, want dit was eers ná 1921 dat die bevolkingstatistiek vir swartes en Kleurlinge afsonderlik aangegee is. 6)

Vir sensus-klassifikasiedoeleindes het Kleurlinge omvat Hottentotte, Boesmans, Kaapse Maleiers, Griekwas, Korannas, Negers, St. Heleners, Kaapse Kleurlinge, Chinese en Japanese. 7)

Die pokke-bedreiging van 1882 en gerugte dat die siekte in die Maleierkamp uitbreek het, het die blanke inwoners van Selbystraat en Bultfonteinweg 'n beroep laat doen op George Kilgour, bestuurder van *London and South African Exploration Company*, "to shift these black and coloured people from near proximity to Europeans ... in that Camp live not only Malays, but Kaffirs, Coolies, Hottentots, Korannas, etc". 8) Die petisionarisse was van mening dat hierdie stap tot voordeel van die ganse bevolking in Kimberley sou strek. Die petisie het egter geen reaksie ontlok van Kilgour nie. 9)

---

4) *Ibid.*

5) Mabin, p.18.

6) KPL, KCC, *Report of Medical Officer of Health 1920*, 20 Junie 1921.

7) KPL, KCC, *Report of Medical Officer of Health 1920*, 30 Junie 1936.

8) *DFA*, 28 September 1882.

9) *Ibid.*

2.2 Oorsake vir die totstandkoming van 'n veelrassige woongebied

Die toestroming na die Maleierkamp is geleë in 'n drieërlei redes: plakkery, die implementering en strenger toepassing van die Kimberleyse munisipale verordeninge, en die positiewe ingesteldheid van die *London and South African Exploration Company* teenoor die verblyfregte van nie-blankes.

2.2.1 Die plakkersprobleem

Plakkery rondom die myne, in die swartlokasies en in die Maleierkamp het algemeen voorgekom en is verskerp tydens ekonomiese depressies. Die plakkersprobleem was moeilik stuitbaar vanweë die feit dat geen instromingsbeheermeganisme bestaan het nie en is vererger deur die chroniese behuisingsnood. Die loogvloere rondom die myne het gunstige omstandighede geskep vir grootskaalse plakkery. Weens die hoë huurkoste is talle inwoners geforseer om misrabele verblyf te betrek. Onderverhuring aan Indiërs was 'n gewilde bron van inkomste.¹⁰⁾ Die Kimberleyse dorpsraad het die standpunt gehuldig dat die onus op die huurder van die loogvloere berus om die plakkery, veral onder die Indiërs, stop te sit.¹¹⁾ Op 'n spesiale vergadering van die Kimberleyse Mynraad is die dorpsraad skriftelik versoek om bystand te verleen ter voorkoming van blanke-plakkery in die swartlokasies.¹²⁾ Blanke standplaashouers het dikwels onderverhuur aan Asië wat sakeondernemings bedryf het. Volgens J.B. Currey het dit 'n gunstige teelaarde geskep vir 'n florerende, onwettige diamanthandel ten koste van die *London and South African Exploration Company*.¹³⁾

Die Londense direkteure het aangedring op ferme optrede teenoor onwettige plakkery op gelisensieerde standplase, dog sonder buitensporige duur

10) DFA, 06 Oktober 1880.

11) DBCM, LSAE, *Letterpress Copybook 19*, 16 Maart 1882 - 12 Oktober 1883, pp.211-212.

12) DFA, 30 November 1883.

13) DBCM, LSAE, Box 35: *Ordinances, proclamations, Correspondence: relating to Bultfontein and Du Toitspan Mines*, 22 November 1871 - 14 Februarie 1891, Letter no. 3730, 19 Desember 1884.

wetsgedinge. 14) Om huurgelde te ontduik, is sinkstrukture van perseel tot perseel verskuif en die huurder het eenvoudig 'n ander naam aange- neem.

Hierdie slenterslag is by uitstek deur Indiërs en Chinese bedryf wat die invordering van huurgelde bemoeilik het en aanleiding gegee het tot hofgedinge met die gepaardgaande verlies aan huurinkomste vir die maatskappy. 15)

In 1886 rapporteer Currey aan sy Londense direkteure dat vordering gemaak is met die voorkoming van plakkery op gelisensieerde persele, want 'n hofbevel is verkry teen 'n blanke en dat soortgelyke sake aan- hangig gemaak is teen Indiërs wat hulle skuldig maak aan dié onwettige praktyk. Hy oordeel dat openbare optredes teen oortreders sal bydra tot die effektiewer bekamping van die euwel en voorkom dat die maatskappy van huurgelde beroof word, asook verhoed dat onwettige handelsbedry- wighede op geïsoleerde standplase floreer.

Plakkers het in haglike toestande gewoon waar hongersnood dikwels alge- meen voorgekom het. 16) Selfs vervalde stalle is bewoon waar mense op die vloer tussen koeimis en op ou strooi geslaap het. Die probleem was egter moeilik bekampbaar weens die voortdurende behuisingstekort wat eie was aan Kimberley en in die besonder hoogty gevier het in die Maleierkamp. 17)

2.2.2 Kimberleyse Munisipaliteit en Lokasies in Newton

Kimberley is ingevolge Ordonnansie no. 7 van 1877 gekonstitueer as munisipaliteit. Die dorp is vir verkiesingsdoeleindes in ses wyke ingedeel,

14) DBCM, LSAE, Vol. 10, *Correspondence: Incoming from London Board*, letter no. 3, 11 Maart 1886.

15) *Ibid.*

16) DBCM, LSAE, Vol. 22, *Correspondence: Outgoing to London Board*, Letter no. 130, 24 Maart 1886, pp.644-646;
DFA, 06 Oktober 1886;
DI, 08 Oktober 1886.

17) KPL, KBC, Lêer 49, James Dunn, Borough Sanitary Inspector to Sanitary Committee, 07 Februarie 1908; 14 Maart 1908; 20 Maart 1908.

elk met twee lede. 'n Burgemeester moes uit die verkose raadslede aangewys word. Sien figuur 6.

In 1879 is Ordonnansie no. 7 van 1877 herroep en vervang deur Ordonnansie no. 17 van 1879 om beter voorsiening te maak vir die doeltreffender administrasie en funksionering van die munisipaliteit van Kimberley.

Vir die onderhawige studie moet die ondervermelde artikels van die *Kimberley Amendment Ordinance, 1879* benadruk word, want dit het 'n deurslaggewende rol gespeel in die totstandkoming van die Maleierkamp en die voortvloeiende konsentrasie van nie-blankes binne blanke Kimberley. Artikel 41 het die munisipaliteit gemagtig, "*to make regulations for the maintenance and control of Native Locations at present existing or here after to be created*". 18) Ingevolge klousule 88 was die lokasieregulasies egter nie van toepassing op private eiendom nie. Ooreenkomstig artikel 89 het die dorpsraad geen beheer gehad oor die myne of die bevoegdheid besit om belasting op delwerskleims en myneiendomme te hef nie.

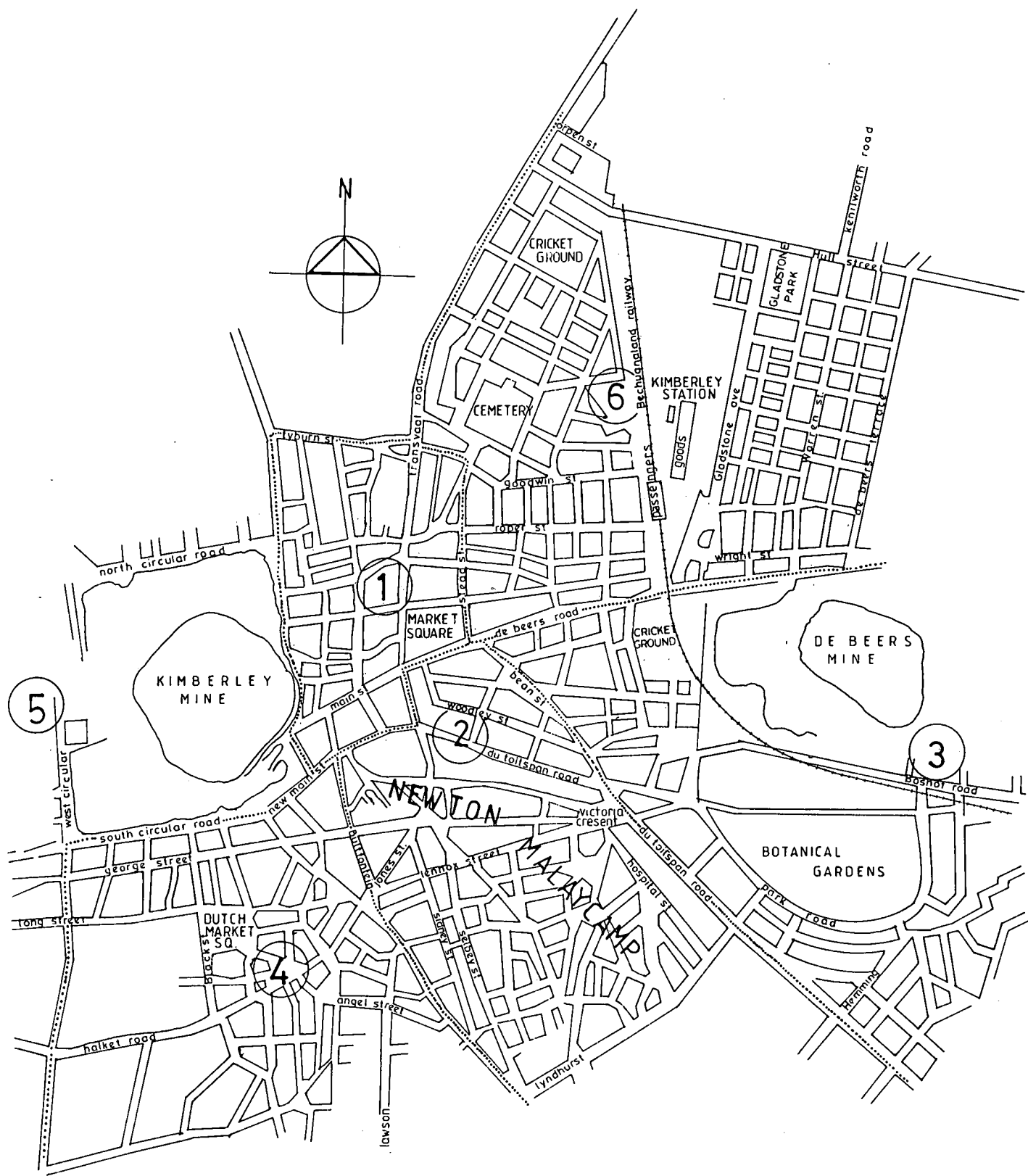
In terme van die *Kimberley Amendment Ordinance, 1879* het die munisipaliteit luidens Goewermentskennisgewing no. 152 van 7 September 1880 regulasies vir die toesig en beheer oor lokasies binne sy grense opgestel. Hierdie lokasieregulasies het, onder meer, voorsiening gemaak vir die aanstelling van 'n superintendent wat bekleed was met wye magte oor die toelating, die uitreiking of weiering van bouerrein-, bewonings- of loseerderspermitte; die invordering van hutbelasting; die byhou van registers met betrekking tot die aantal hutte en hul bewoners, en die mag van summiere uitsettings. 19)

In 1881 het die dorpsraad 'n spesiale komitee, bestaande uit raadslede Foggitt, Goodchild, Palmer, Bottomley, Bourhill en Lyons, aangestel om te

---

18) KPL, Statute Law of Griqualand West, The Kimberley Municipality Amendment Ordinance, 17 Desember 1879, pp.320-342.

19) KPL, Statue Law of Griqualand West, Government Notice No. 152 of 1880 Regulations for the supervision and Management of Native Locations within the Muncipal limits of the Township of Kimberley, 07 September 1880.

MAP OF KIMBERLEY SHOWING WARDS (K.P.L. Henderson Mark KIMBERLEY DIRECTORY MAP OF KIMBERLEY 1901.)

FIG. 6

rapporteer oor die lokasies en daar is besluit op die onmiddellike inwerkingstelling van die lokasieregulasies.

James Doyle is aangestel as superintendent van lokasies op sterkte van sy bewese verantwoordelikhedsbesef, betroubaarheid en sy grondige kennis van die lewenswyse en taal van die swartman. 20)

Op 27 April 1881 rapporteer Doyle dat die nommering van die wonings voltooi is en dat die nerings van die verskeie etniese groepe woonagtig in die lokasies geboekstaaf is. Die onderstaande tabel illustreer die resultaat van 'n sensusopname in die verskillende lokasies:

LOKASIES EN HUL LIGGING	WONINGS	MANS	VROUENS	KINDERS
No. 1 Otto's Kopje	175	179	147	146
No. 2 Wes van Barklyweg	220	260	138	141
No. 3 Meyerse Newton	98*	128	64	79
No. 4 Resiesbaan, Newton	101*	113	90	80
No. 5 Bultfonteinweg: Newton	155*	218	120	102
De Beersweg (Indiër-lokasie)	28	40	26	39
TOTAAL	777	938	585	587

Hutbelasting is ingevorder vanaf 2 Mei 1881 en daar is besluit dat vanaf genoemde datum die munisipale regulasies streng gehandhaaf en toegepas moet word. Die sensusstatistiek toon dat die 2 110 inwoners, 777 skuilings (hutte) bewoon het, waarvan 994 gehuisves was in 354 wonings binne 3 lokasies op Newton *, die privaateiendom van die *London and South African Exploration Company*. 21)

Doyle het die amp van superintendent op 1 Mei 1881 aanvaar en het sy taak met ywer aangepak, want op 28 Oktober 1881 rapporteer hy dat 643 arrestasies bewerkstellig is en met die oortreders afgereken is. Hy bepleit die afkondiging van munisipale regulasies vir die sonering van lokasies as woongebiede slegs vir swartes, want "*at present Malays and Coolies were mixed up with the Native population*". 22) Doyle reken

20) DFA, 08 April 1881.

21) *Diamond News*, 30 April 1881 (hierna DN).

22) DFA, 28 Oktober 1881.

voorts dat sy beheerfunksie verder bemoeilik word deurdat blankes woonagtig was op die limiete van die lokasies. Die dorpsraad het sy volle steun toegesê aan die voorgestelde wysiging van die bestaande lokasieverordeninge.

In sy rapport van 1882 vermeld Doyle dat eerwaarde Barton 'n aanvraag doen om 'n geskikte perseel op die Vooruitzicht-landgoed vir die oprigting van 'n lokasie. Voortspruitend hieruit versoek Doyle dat die lokasiekomitee die aansoek oorweeg en opper sy beswaardheid, want "*there are Malays and Coolies, whites and blacks and Cape Coloureds all mixed up together*"²³⁾ Doyle is egter van mening dat komplikasies waarskynlik sal ontstaan aan die kant van die *London and South African Exploration Company* rakende die lokasies op die maatskappy se grondgebied. Doyle bepleit die bekragtiging van munisipale regulasies ooreenkomstig klousule 15, seksie 7 van *The Kimberley Borough Act, 1883*. Dié wet en die regulasies daarkragtens uitgevaardig, het bepaal dat swartlokasies binne die munisipale grense slegs geokkupeer mag word deur, "*any of the Native races, such as Kaffirs, Fingoes, Basutos, Hottentots, Bushmen, Korannas, Griquas, Bechuanas, Zulus, and the like*".²⁴⁾ Hy beveel 'n boete aan van £10 of 3 maande gevangenisstraf vir oortreders en as motivering vir sy versoek vermeld hy dat blanke plakkers gevestig is in die lokasies en dat die geldende wetgewing nie effektief is om die plakkersprobleem aan te spreek nie.²⁵⁾ Die voorgestelde regulasies om blankes te verbied om in lokasies te woon, is egter nie deur die regering gesanksioneer nie uit hoofde daarvan dat blanke eiendomsbesitters, wat verkies om in die lokasies te woon, as verbode inwoners geklassifiseer sou word en bygevolge eiendomsverliese sou ly. Hoewel die verordeninge deur die *De Beers Mining Board* gesteun is, was die liggaam slegs bereid om hul morele ondersteuning aan die dorpsraad te verleen.²⁶⁾

23) *Ibid.*, 23 Junie 1882.

24) KPL, Statute Law of Griqualand West, *The Kimberley Borough Act, 1883*.

25) *Daily Independent*, 13 April 1883 (hierna DI).

26) *Ibid.*, 01 Desember 1883.

Meyer's Location

Meyer's Location was geleë in die dorpsgebied Newton, ongeveer 1,5 myl vanaf die middelpunt van Kimberley in 'n suid-oostelike rigting ongeveer 500 meter vanaf die reservoir. Dit het 'n oppervlakte van 13,1537 acres beslaan.

Meyer's Location was onder die bestuur van die *London and South African Exploration Company* en sy latere regsopvolgers, die *De Beers Consolidated Mines, Limited*. As private eiendom was die woongebied, derhalwe nie onderworpe aan die lokasieregulasies van die Kimberleyse munisipaliteit nie, uitgesonderd die openbare gesondheidsregulasies, wet en orde, soos afgekondig by wyse van parlementêre wetgewing. Elke huurder in die lokasie het maandelikse hutbelasting van 10 sjielings betaal en tweemaal die bedrag, indien 'n sakeonderneming op die perseel bedryf word. Geen drankafsetfasiliteite is in die lokasie toegelaat nie.

Die lokasie is vernoem na eerwaarde W. Meyer van die Berlynse Sendinggenootskap. Die presiese ontstaansdatum van die lokasie kon nie bepaal word nie. In 1883 berig George Kilgour, bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, egter dat perseel no. 1021 reeds 'n geruime tyd deur Meyer as lokasie gebruik is. Op aanbeveling van Kilgour is 'n formele huurkontrak in 1883 aan die Berlynse Sendinggenootskap toegestaan in naam van eerwaarde Heinrich Grutznev, superintendent en gevolmagtigde van die *Berlin Mission Society* van die Vrystaat en Griekwaland-Wes.

Eerwaarde Meyer was as superintendent aanspreeklik vir die invordering van huurgelde en die oorbetalings daarvan aan die maatskappy - 'n verpligting wat hy stiptelik en nougeset nagekom het. Goeie orde is in dié lokasie gehandhaaf, want Kilgour berig, "*this location has been the only orderly one*".²⁷⁾ Die ordelikheid was grootliks toeskryfbaar aan Meyer se sendingywer en sy heilsame invloed op sy gemeentelede. Ná eerwaarde Meyer se oorlye is die lokasie geadministreer deur eerwaarde Brune en mev Meyer. In 1905 berig James Dunn, gesondheidsinspekteur, ná 'n ter plaatse inspeksie dat hoewel oorbewoning voorkom, die besit-

27) DBCM, LSAE, Vol. 19, *Correspondence: Outgoing to London Board*, (16 Maart 1882 - 12 Oktober 1883) pp.88-91.

tings en woonvertreke van die inwoners sindeliker is as talle huurkamers in die dorpsgebied. 28) Die beheer en administrasie is vanaf Julie 1913 deur die Kimberleyse stadsraad oorgeneem. 29) Met ingang van 1 Julie 1914 is die lokasie geadmistrateer ooreenkomstig munisipale lokasieregulasies. 30)

Teen 1938 het die lokasie bestaan uit 'n kongregasie van ongeveer 100 huise en hutte. Dit was oorbevolk met geheel en al onvoldoende sanitêre geriewe met die gevolg dat die aangrensende oopveld as toilette moes dien. Vanuit 'n gesondheidsoogpunt is dit bestempel as 'n bron van besoedeling en besmetting van die dorp se watervoorraad en potensiële gevaar vir die openbare gesondheid van Kimberley. Daar is sterk aanbeveel dat die lokasie spoedig gesloop word en dat die bewoners gepas vergoed word. 31)

Tydens die beleg van Kimberley is dié lokasie in die buurt van die Newtonreservoir uit hoofde van militêre verdedigingsmaatreëls heeltemal verwoes. Ten gevolge van die defensiewe optrede is 159 hutte en huise, asook 'n Chinese winkel vernietig waarvoor die De Beersmaatskappy 'n kompensatiebedrag van £201.15.0 van die militêre owerheid geëis het. Die aangrensende en oorblywende, reeds oorbevolkte lokasies het nie beskik oor woonfasiliteite om die addisionele swartbewoners te akkommodeer nie. Ook die geleidelike terugkeer van talle swartes ná die beleg het die woningnood vererger. 32) Swartes moes noodgedwonge elders verblyf soek. Die oorgrote meerderheid het hulle gevestig in die oop Maleierkamp.

Bultfontein-Lokasie

Die Bultfontein-lokasie waarna Coleman verwys in sy skrywe van 14 April 1880 aan die Koloniale Sekretaris het later ontwikkel tot die

28) KPL, KBC, File D64: J. Dunn, Sanitary Inspector to Sanitary Committee, 23 Junie 1905.

29) KPL, *Mayor's Minute*, (Januarie 1913 - Augustus 1916) p.12.

30) KPL, *Mayor's Minute*, (Januarie 1913 - Augustus 1916) p.173;
KPL, KCC, *Report of the Superintendent of Native Locations for the period of 3,5 years ending 30 June 1916*.

31) KAB, 3KIM/1/2/1/15, 12 Mei 1938, p.9.

32) DBCM, Vol. 2/1/36, File 9054, 28 Mei 1900.

Maleierkamp. 33)

Die beheer, organisasie en administrasie van die vestigingsgebiede op Bultfontein het egter nie getuig van ordelikheid en doeltreffende bestuur nie. In dié verband rapporteer Coleman in 1880, "*there are also three locations on the Newton Estate consisting of 282 huts and 86 houses, which pay Hut-tax and stand licences to the London and South African Exploration Company, and of these locations the one in Bultfontein Road (Malay Camp) is entirely without any supervision whatever and is crowded with deserters, vagabonds and loafers*". 34) Currey, daarenteen, was van oordeel dat die beheer bemoeilik word deur die gekompliseerde munisipale lokasieregulasies, maar in besonder deur "*some barbarous habits of the Kaffirs, Korannas, Indians and Coolies who seek places of residence outside the ordinary Township*". 35)

Eers in 1939 36) het die Kimberleyse stadsraad volle beheer oorgeneem van *Meyer's Location* en die Maleierkamp.

2.2.3 Die *London and South African Exploration Company* en die verblyfregte van nie-blankes binne die dorpsgebied

J.B. Currey se onbevooroordeelde houding jeens gekleurdes en sy hardnekkige aandrang op gelykwaardige geleenthede vir nie-blankes op die diamantvelde het hom die ongewildheid van die fel rassistiese delwers op die hals gehaal. Hierdie opvatting oor die regverdigte en gelyke behandeling van nie-blankes, sonder om te let op ras of geloof, het reeds neerslag gevind in sy liberale, openbare lesing oor die moontlike godsdienstige en kulturele invloed van die diamantvelde op die inboorlingrasse in Suid-

33) KAB, *G.L.W. 153, No. 835*, Coleman, Protector of Natives to Acting Colonial Secretary, 14 April 1880.

34) *Ibid.*,

35) DBCM, LSAE, Vol. 21 (15 November 1884 to 14 September 1885): *Correspondence: Outgoing to London Board*, pp.314-315.

36) KPL, KCC, *Deed of Donation, De Beers Consolidated Mines to Municipality of the City of Kimberley*, 25 Oktober 1939.

Afrika, tydens sy besoek aan Londen in Februarie 1876. 37)

Gedurende die jare 1882-1883 was Kimberley gedompel in 'n ongekende finansiële krisis weens die skielike prysdalings en die ineenstorting van die diamant aandelemark. Henry Hutton stel dit, "*The deep financial gloom in which Kimberley and its commercial and mining interests has been enshrouded for the last eighteen months has seriously affected the revenue of the Estate*" 38) Die resultaat van hierdie ekonomiese insinking was drievoudig van aard: ambagsmanne en talle kleinhandelaars is verplig om die dorp te verlaat; die inkorting van die mynbedryf personeel en die daaropvolgende verlies van werksgeleentheid. Talle is in armoede gedompel en kon nie hul huurverpligtinge nakom nie, wat huurinkomste nadelig getref het. J.B. Currey konstateer dat die verslapping in die diamantontginningsbedryf 'n ongunstige uitwerking gehad het op die huurpageienaars en sakeondernemings wat die oorsaak was van 'n groot verlies aan huurinkomste vir die *London and South African Exploration Company*. 39)

Gedurende 1884 het talle mynmaatskappye plakkers en arbeiders verdryf van die loogvloere uit vrees vir beweerde onwettige diamanthandel sonder om voorsiening te maak vir alternatiewe verblyf. Currey oordeel dat indien werkgewers versuim om alternatiewe akkommodasie vir diésulkes te verskaf, "*it seems to me that the Company must locate them within reasonable distance of their work*". 40) Currey het geargumenteer dat dit voordeliger is om swartes in georganiseerde lokasies op die maatskappy se eiendom te vestig, waar doeltreffender supervisie as teenvoeter sou dien vir die bekamping van diamantsmokkelary.

Die kwessie van geskikte woonplek het toenemend belangriker geword in 1885 vanweë, "*the enormous increase of Coloured people of African and*

37) J.W. Jagger library, University of Cape Town: J.B. Currey *The Diamond Fields of Griqualand West, and their probable influence on the Native Races of South Africa* in *Journal of the Society of Arts*, Vol. 24, 17 March 1876, pp.372-379.

38) KPL, G. 29-'84, *Report by the Manager of the Vooruitzicht Estate (Griqualand West) for the year 1883*.

39) DBCM, LSAE, Vol. 21 (15 November 1884 - 14 September 1885): Report for 1884, pp.315-316.

40) B.P. Simons, pp.24-25.

Indian blood who have to be accommodated", berig Currey aan sy Londense direkteure. 41)

In sy jaarverslag van 1885 meld Currey dat daarin geslaag is om 'n redelike mate van orde te bewerkstellig in die lokasies op Newton en pleit byna paternalisties vir verdraagsaamheid, want "*the unsettled habits of Natives, their impatience of restraint and their tribal quarrels often resulting in serious frays, all combine to make their organization in villages a matter of great difficulty and it can only be brought about by degrees*". 42)

Vir Currey was dit onaanvaarbaar dat vermoënde swartes woonregte in die dorpsgebied ontsê word, want na sy oordeel sou dit tot gevolg hê, "*to thrust them back on barbarism and to discourage all attempts at improvement*". 43) Al waarteen gewaak moet word, is dat die sedes en gewoontes van die lokasies nie in die dorpsgebied posvat nie en dat onbeskaafde inboorlinge nie toegelaat moet word om die dissipline van die lokasies te ontduik nie. Ten einde weerstand teen die betaling van huurpag deur sekere okkupeerders van die Maleierkamp te bekamp, het die Londense direkteure aangedring op die volledige registrasie van huurpageienaars, ferme optrede in samewerking met die polisie ter verbetering van die regulering van die bewoners. 44)

Gedurende 1887 het die *Du Toitspan Mining Board* aangedring op die verwydering van alle swartbewoners uit die *Native Location: Malay Camp*, geleë bokant die *Du Toitspan Depositing Floors* op grond van beweerde wanordelike gedrag van die bewoners. Currey se standpunt was dat tot tyd en wyl alle swart arbeiders in kampongs gevestig is, die bestaan van die kamp onontbeerlik is, en dat dit die taak van die polisie is om wet en orde te handhaaf. Die kamp is oorspronklik aangelê vir die Maleiers wat dit egter nie betrek het nie. Aan die begin van 1885 is dit beset deur

41) DBCM, LSAE, Vol. 21. (19 September 1885 - 19 Julie 1885). *Correspondence: Outgoing to London*, p.399.

42) DBCM, LSAE, Vol. 22. (19 September 1885 - 19 Julie 1886), *Correspondence: Outgoing to London*, pp.586-587.

43) *Ibid.*, Vol. 22, pp.461-462.

44) *Ibid.*, Vol. 10 (Januarie - Desember 1886) *Correspondence: Incoming from London Board*, 11 Februarie 1886.

swart arbeiders wat deur kleimhouers vanaf die loogvloere verdryf is sonder die beskikbaarstelling van alternatiewe huisvesting. 45) Hierdie bemoeiing van die *Mining Boards* tipeer Currey as 'n poging om 'n president te skep om die indruk te wek dat die *London and South African Exploration Company* oor geen eiendomsregte binne die myngebiede beskik nie, en verklaar nadruklik dat enige poging tot inmenging teengestaan sal word. Die kamp het bestaan uit "200 huts, 27 houses constructed of wood covered with the tinned-iron and 9 of brick". 46) Currey erken dat sommige van die inwoners se sedes en gewoontes aanstootlik is, maar reken dat dit slegs trapsgewys verander kan word. Currey konstateer dat daar voorsiening gemaak moet word vir die nie-kampongbewoners, wat 'n onafskeibare deel uitmaak van die diamantindustrie, derhalwe "*Native Camps of Villages must of necessity exist ... the occupants are more likely to be raised in the social scale by proper surveillance than being hunted from one place to another at the caprice of any company or Board*". 47)

Uit die voorafgaande uitsprake van Currey word daar tot die gevolgtrekking gekom dat ten opsigte van die verblyfregte van nie-blankes hy 'n eksponent was van die beginsel van vrye assosiasie; 'n voorstander van vryevestigingsgebiede en die oortuiging gehuldig het dat die dorpsmilieu 'n veredelde beskawingsinvloed oor die inboorlingrasse uitgeoefen het.

2.3. Bevolkingstoename en -samestelling van die Maleierkamp-woongebied

Matthews meld dat die Indiërs hoofsaaklik afkomstig was van Hindoestan, Mauritius en Natal en dat daar teen 1883 'n geskatte getal van 700 tot 1 000 was. Die twee hoof-etniese groepe was die Hindoes, die wat die Mohammedaanse geloof aangehang het 48) en Tamils. 49) In 1884 was daar

45) DBCM, LSAE, Vol. 23, (19 Julie 1886 - 31 Augustus 1887), *Correspondence: Outgoing to London Board*, 15 Augustus 1887, pp.962-963.

46) *Ibid.*, Vol. 24 (31 Augustus 1887 - 22 September 1888). *Correspondence: Outgoing to London Board*, 10 Oktober 1887, pp.158-162.

47) *Ibid.*, pp.636-639.

48) J.W. Matthews, pp. 399, 409.

49) DFA, 03 Januarie 1900.

altesaam ongeveer 700 Indiërgesinne in Kimberley. 50) In sy jaarverslag van 1885 rapporteer J.B. Currey, "*Newton (Malay Camp) has become occupied principally by Coloured people, especially Mohammedans, both of Indian and Cape extraction*" 51) Roberts sluit hom aan by laasgenoemde siening, "*not only Malays, but Cape Coloured and Indians live in the makeshift hovels that made up the (Malay) Camp*". 52)

In 1886 berig Currey dat die Indiërbevolking snel toeneem. Hulle is primêr afkomstig van Mauritius en is gesoute sakelui, "*an important and intelligent body of men into whose hands the local trade is drifting*" 53) Currey oordeel egter dat hulle ongewenste standplaashuurders is, want hulle is slordig en assimileer meer geredelik met die swart inboorlinge as met die Koloniste. Desnietemin moet daar in hul behoefte aan verblyf voorsien word. In die ekonomiese aktiwiteite het hulle 'n belangrike rol gespeel as kleinhandelaars, smouse, tafelbediendes en kokke en 'n beduidende sektor het gaandeweg uitgestyg as bedrewe en welgestelde kleinsakemanne. 54) Suster Catherine wat werksaam was binne die Maleierkamp konstateer dat in 1886, "*it (Malay Camp) now contains people of all nationalities: Malays, Kaffirs, Indian Coolies and Natives*". 55)

Teen 1890 was Kimberley hoofsaaklik 'n maatskappy-dorp, gedomineer deur een groot korporasie, die *De Beers Consolidated Mines, Limited*. 56)

Die wydverspreide ekonomiese depressie van 1890 het 'n insinking in die diamantbedryf veroorsaak, wat die totale delwersgemeenskap in 'n greep

50) *Ibid.*, 14 Maart 1884.

51) *Ibid.*, 14 Maart 1884;
 DBCM, LSAE, Vol. 21 (14 November 1884 - 14 September 1885);
Report for 1884, pp.314 -315.

52) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.220.

53) DBCM, LSAE, Vol. 22, (19 September 1885 - 19 Julie 1886), *Correspondence: Outgoing to London Board*, Letter no. 85, 1 Maart 1886, pp.512-513.

54) Hawthorne, p.668.

55) KPL, *Sister Catherine*, p.1.

56) Brian Willan, Sol Plaatje: A biography, p.28.

van armoede vasgevang het. Handels- en arbeidsvooruitsigte was sleg. Op 'n invloedryke vergadering in die dorpsaal onder voorsitterskap van die burgemeester is eenparig besluit om by die regering aan te dring op die aanstelling van 'n gekose komitee om die haglike sosio-ekonomiese toestand op die diamantvelde te ondersoek. Die verslegtende uitwerking van die knellende depressie is gestaaf deur 'n oorwig getuienis. Arbeidsopgawes van die 4 myne het 'n inkorting van die arbeidskorps getoon, wat in reële terme beteken het 'n totale jaarlikse verlies van £62 364 wat noodwendig die breë ekonomie nadelig getref het. G.W. Evans, bestuurder van die *Kimberley Permanent Mutual Building and Investment Society*, het die depresiasie van eiendomme as kommerwekkend beskryf. A.T. Goodchild, afslaer en beëdigde taksateur vir 30 jaar en resident sedert 1872, het hom vereenselwig met die oordeel van Evans. Talle standplaashuurders, veral die armer gedeeltes van die gemeenskap, het gesukkel om hul huurverpligtinge na te kom. Daar is gepleit by die *London and South African Exploration Company* vir die verlaging van standplaashuur, egter sonder sukses.

In die briewekolomme van die *Diamond Fields Advertiser* het gesiene en gevestigde gemeenskapsleiers eendragtig die depressie bestempel as die ergste op die diamantvelde in menseheugenis.

Aartsbiskop Gaul voer aan dat die beperkte arbeidsmark versleg is deur die toevloei van werkloses na Kimberley weens die opskorting van werksaamhede by die Du Toitspan en Bultfonteinmyn. Volgens eerwaarde J.D. Kestell het die vergrote bevolking die armoede verhoog. Eerwaarde William Pescod, wat met onvermoeide ywer baanbrekerswerk op die godsdienstige en opvoedkundige vlak onder blankes, maar by uitstek onder Kleurlinge, bevorder het, stel dit, "*at no time during my residence here have I known so much distress as now exists*" 57) A. Stead, een van die oudste en gerespekteerde inwoners, verteenwoordiger van die Kimberleyse belastingbetalersvereniging en 'n inwoner vir 20 jaar se ewewigtige opinie was, "*I have seen nothing to compare with the present state of poverty*

---

57) *DFA*, 14 Junie 1891;
Ibid., 17 Junie 1891;
Ibid., 28 Junie 1891.

in and about Kimberley." 58)

Vanselfsprekend is die armer gedeeltes van die gemeenskap die swaarste getref. Werk- en dakloses het 'n heenkome gesoek in die lokasies en die Maleierkamp.

Teen 1892 was daar 'n beraamde 8 000 swartes in die dorp en lokasies woonagtig, terwyl daar 8 662 was in die 13 mynkampongs op die 4 myne. Die steeds groeiende stroom swart arbeiders vanuit die mynkampongs, wat hul heil in die dorp en lokasies kom soek het, verklaar waarom die nie-kampongbevolking in 1892 so hoog was. Groot getalle van die swartbevolking was nie daartoe in staat om in hul lewensnoodsaaklike onderhoud te voorsien nie. Die aanwesigheid van talryke leeglêers en plakkers het gedien tot aansporing vir die bevoegde instansies vir die strenger toepassing van die paswette van Griekwaland-Wes en dit het die uitsetting van swartes uit die munisipale-beheerde lokasies vergemaklik.

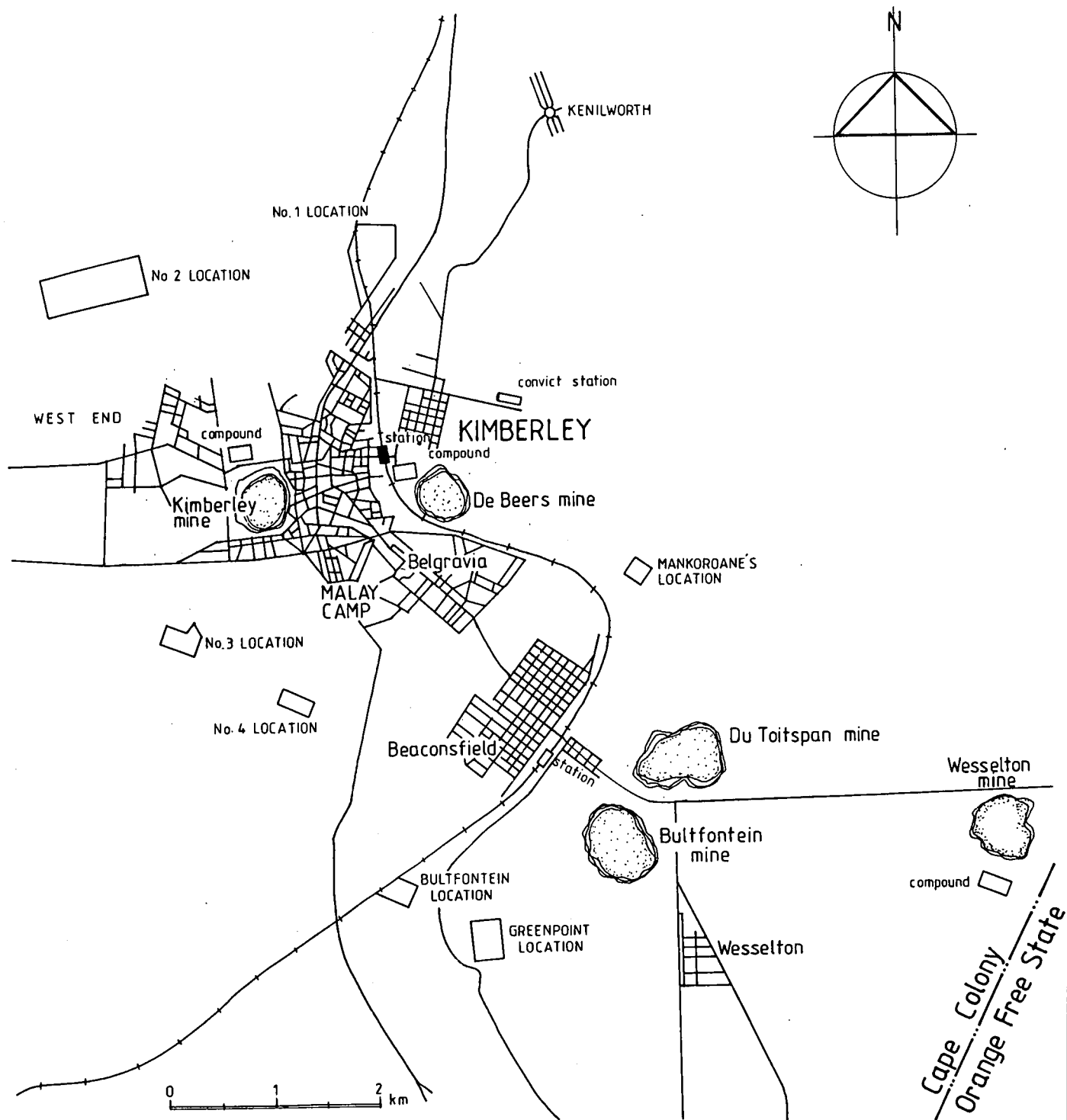
Met die daaropvolgende oplewing in die konstruksiebedryf het Kimberley 'n voorspoedgolf beleef en die dorp het grotendeels sy vorige welvaartstandaard herwin. Onder hierdie omstandighede was daar 'n snelle toename in die stedelike swartbevolking. Hierdie toename in die dorp was meer gekonsentreerd, in "*the Malay Camp and the area south of Kimberley mine were the foci of this growth*". 59) Die resultaat hiervan was dat teen 1894 die Maleierkamp 'n digbevolkte, veelrassige woongebied was waar blankes, swartes, Asiërs en Kleurlinge hul permanent gevestig het. Die meeste het 'n bestaan gemaak uit die informele/formele kleinhandel, as bediendes/arbeiders in diens van blankes, die De Beersmaatskappy, sakeondernemings of die munisipaliteit en staatsinstellings. 60) Sien figuur 7.

Die geskatte bevolkingstatistiek vir 1898 toon dat daar binne die munisipale gebied van Kimberley 'n totaal van 19 500 nie-blankes was, waarvan slegs 4 800 in die lokasies teenoor die 6 500 in die dorpsgebied, en 8 200

58) KAB, NA 210, *Correspondence received from Civil Commissioner and resident Magistrate, Kimberley: Report of S.B. Liefeldt, Protector of Natives*, 19 Januarie 1892.

59) Mabin, p.20.

60) Brian Willan, p.33.

MAP OF KIMBERLEY AREA 1895

K.P.L., MABIN, ALAN. JOURNAL OF HISTORICAL GEOGRAPHY, VOL. 12 No. 1 1986.

FIG. 7

in die onderskeie mynkampongs, gewoon het. 61)

Die gemengde bevolking in die Maleierkamp het mettertyd toegeneem. Bevolkingstatistiek ingesamel gedurende Desember 1899 deur die militêre owerhede met die oog op die voorgestelde verwydering van die inwoners, toon dat 3 622 swartes teenoor 3 457 respektiewelik in die dorp en die 3 swartlokasies woonagtig was. Daarenteen was 4 311 Kleurlinge woonagtig in die 6 verkiesingswyke in Kimberley, waarvan 2 132 gevestig was in wyk 2 (die Maleierkampgebied), soos aangedui op figuur 6. 62) Die gekleurdes het ingesluit Kaapse Kleurlinge en lede van alle bekende inboorlingrasse, insluitend Maleiers, Chinese, Japanese, Indiërs "and representatives from nearly all the yellow skinned people from all parts of the world". 63)

Tesame met die 109 Maleiers te Beaconsfield was die totaal aantal Maleiers op die diamantveld 445. 64)

In reaksie op 'n waarskuwing van raadslid Stead van Port Elizabeth met betrekking tot die verhuising van 300 Asiate na Kimberley, is inkomende treine deur munisipale beamptes daaglik dopgehou. 170 Indiërs en 56 Chinese het in Kimberley per spoor gearriveer. Hierdie was egter nie 'n akkurate weergawe van die aantal immigrante nie, want talle het langs ander roetes die dorp binnegestroom. Besorgdheid is uitgespreek weens die bestaan van builepes en pokkies in Suid-Afrika. Die woningvraagstuk is vererger deur oorbewoning, want Asiate het veral vervalde kamers beset, wat bevorderlik was vir die verspreiding van aansteeklike siektes. 65) Nagtelike klopjagte kon egter nie afdoende bewys lewer dat die instroming van Asiate die huisvestingsposisie van Indiërs en swartes noemenswaardig beïnvloed nie. Daar bestaan egter die vermoede dat die inwoners munisipale owerhede ontduik het. Doyle spreek die hoop uit dat die

61) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1898.

62) KPL, KBC, *Board of Health Annual Report*, 1900.

63) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1901.

64) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1904, p.18.

65) KPL, KBC, File D64, *Overcrowding of Indian and Native Tenements, Coolie Immigration: Report from James Dunn, Borough Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 23 Januarie 1903.

waarskuwings uitgereik rakende onhigiëniese toestande oorbewoning in bedwang sal hou. ⁶⁶⁾ Die feit dat die instroming van meer as 300 Indiërs die toestand van oorbewoning vererger het, word bevestig deur die dringende versoek tot die regering vir die strenger toepassing van instromingsbeheer met betrekking tot Asiate.

In antwoord op die versoek van die *Board of Health, (Kimberley)*, het die *Board of Health, (Cape Town)* telegrafies laat weet dat immigrasiewetgewing insake die instroming van Asiate streng toegepas word. Voorts dat die Koloniale Sekretaris bevestig dat daar geen wetgewing bestaan wat Asiate verbied om na die binneland te verhuis nie. Die kwessie oor die plasing van Asiate in lokasies, soortgelyk aan die van swartes, moes deur die plaaslike owerheid oorweeg word in terme van die regulasies waaronder die munisipaliteit gekonstitueer is. ⁶⁷⁾

In 1905 beklemtoon die Kommissaris van Polisie die noodsaaklikheid vir die voortbestaan en behoud van die polisiestatie in die Maleierkamp, want, "*the population is large and very mixed consisting of Asiatics, Indians, Natives, Coloured and some whites*". ⁶⁸⁾

Die Indiërgemeenskap was sterker verteenwoordig in Beaconsfield ⁶⁹⁾, terwyl die Maleiers meer gekonsentreerd was in Kimberley. ⁷⁰⁾

2.4 Behuisingstoestande, die woningvraagstuk en die vroeë agitatie vir residensiële segregasie

Die toestroming van verskillende bevolkingsgroepe na die Maleierkamp het die fisiese voorkoms daarvan drasties verander. Die oprigting van,

66) *Ibid.*, J. Dunn to Sanitary Committee, 27 Februarie 1903.

67) KPL, KBC, File D64, Telegram received by Board of Health Kimberley from Board of Health Cape Town, 19 Maart 1903.

68) KAB, AG 1576, Commissioner Kimberley Urban Police District to Secretary Law Department, Cape Town. 14 Maart 1905 and 27 November 1908.

69) DBCM, File/Box/1/1/4, 01 Oktober 1913, p.17.

70) *Ibid.*, 15 Oktober 1913, p.20.

"sacking huts similar to many of those in the Locations", 71) het daartoe gelei dat daar min sosiale onderskeid tussen die lokasies en die Maleierkamp bestaan het.

Die swak leefstoelnde in die munisipale-beheerde lokasies op die Vooruit-zigt-landgoed en "the miserable huts formed of old sacks, rugs and skins" 72) het ook neerslag gevind in groot dele van die Maleierkamp. Dat die tendens toegeneem het, word bevestig deur Currey se waarskuwing dat daar teen gewaak moet word dat die sedes en gebruike van die lokasies nie posvat in die dorpsgebied nie, "In order to escape the supervision exercised in the Locations many Natives now apply for licenses for stands in the towns and once settled there they gather their friends about them and put up huts made chiefly of scraps of iron and old sacks and in many ways giving offence to their more civilized neighbours". 73) Oor die bewoningsaard rapporteer Suster Catherine dat die gebied bewoon is deur bevolkingsgroepe van alle nasionaliteite wat saamgedrom is, "in all types of houses of every description and made of all kinds of materials - wood, canvas, iron and even tin linings of packing cases neatly patched together". 74) Daar was geen ordelike uitleg nie en die inwoners het eenvoudig hul pondokke na willekeur opgeslaan tussen die verspreide afval - en mynhope. 75)

Die Maleiers het in redelike stewige geboue van bak- en roustene gewoon en in gedeeltes van Maleierkamp was daar welgestelde Maleiers wat relatief in gerief gewoon het. 76) Hulle was bekend vir hul eerlikheid en soberheid. 77) 'n Verskeidenheid van beroepe is beoefen: smouse, handelaars,

71) Mabin, p.18;
Brian Roberts, p.220.

72) KPL, G.62 - '83. *Report of the Manager of Vooruitzigt*, 1882.

73) DBCM, LSAE, Vol. 22, (19 September 1885 - 15 Oktober 1886), *Correspondence: Outgoing to London Board*, 15 November 1886. pp.323-324; 461-462.

74) KPL, *Sister Catherine*, p.2.

75) DFA, 11 Julie 1900.

76) *Ibid.*, 09 Oktober 1882;
18 November 1882.

77) G. Beet, *Diamond Fields Pioneer Association*, p.668.

ambagslui en talle tuisnywerhede soos skoenmakery, kleremakery, sigarettmakery en tuimakery is beoefen. Sommige was eienaars van passasierskoetse. Deur ondernemingsgees en sakevernuf het hulle daarin geslaag om florerende sakeondernemings op die been te bring. As geskoolde messelaars en bou-aannemers het hulle 'n goeie inkomste verdien. Die vrouens was knap klere- en matrasmaaksters en bedrewe wasvrouens. 78)

Die Indiërs het in blikhuisies gemaak van negosiekiste en bedek met konfytblikke gewoon. "*They take the tin jam pots, beat them flat, fasten them together and sheet over their houses with them, and then you see a bright silver looking house, glowing dazzling in the sun*". 79) Die Indiërs was hoogs waarskynlik die armoedigste. Min van hulle was werksaam in die myne. As vrugte- en groentesmouse het die meeste 'n sukkelbestaan gevoer. Daaglik het hulle die dorp deurkruis met hul karige koopware. Dikwels is daar openlik gebedel om kos, baie keer aan die rand van hongersnood. Die vuil en voortsukkelende armoede in die oorwegende Indiërkwartiere in gedeeltes van die Maleierkamp, "*made it (Malay Camp) one of the plague spots of the Town*" 80) Charles Warren se beskrywing van 'n tipiese Indiërgesin in sy agterplaas werp 'n goeie blik op hul haglike lewensomstandighede: die vrou en haar dogters was geklee in verflenterde klere saamgeflans uit helderkleurige sakdoeke. Terwyl die moeder besig was om 'n kooksel marog vir die Sondagmaal te pluk, het die kinders in die asblik gevroetel op soek na iets te ete. 81) Deur ondernemingsgees en hardwerkenheid het 'n beduidende aantal Indiërs egter daarin geslaag om florerende sakeondernemings op te bou. Lede van die *British Indian General Dealers Mohammedan Association of Kimberley* was grondbesitters in die Maleierkamp wat hul eiendomme hoofsaaklik verhuur het aan

---

78) Brian Roberts, p.221.

79) Charles Warren, *On the Veldt in the Seventies*, pp.369-370.

80) Brian Roberts, p.220.

81) Charles Warren, pp.369-370.

swartes 82) en Kleurlinge. 83)

Die steeds groeiende stroom swartes wat hul heil in die stedelike gebied kom soek het, het ongetwyfeld in 'n onbenydenswaardige posisie verkeer. Vanuit die staanspoor het die munisipaliteit sterk standpunt ingeneem teen die woonregte van swartes in die dorpsgebied. Die munisipale beleid het op algehele uitsluiting neergekom, waarvan voldoende bewyse bevat is in die gereelde verslae van die gesondheidsinspekteur, die stadsgeneesheer en afskeidsredes van burgemeesters. Daarbenewens het blanke inwoners aangevoer dat die teenwoordigheid van swartes die fisieke en morele welvaart van hul gesinne benadeel, terwyl grondeienaars aangevoer het dat die waarde van hul eiendomme daal. Probleme wat gereeld in verslae vermeld is, was krotwoonbuurttoestande, die gevaar van die ontstaan en verspreiding van epidemies, die verhuring van kamers aan swartes, oorbewoning en sosiale euwels. Aan die anderkant kon die beskikbare woonfasiliteite in die munisipale lokasies nie in die aanvraag van akkommodasie voldoen nie en het gesinne doodeenvoudig dorp toe geglip en een of ander agterkamer beset en sodoende die plakkersprobleem vergroot. Die oprigting van strukture deur swartes self het maklik aanleiding tot agterbuurttoestande gegee. As arbeidsmag en potensiële koperpubliek was hulle noodsaaklik, maar as groepe was hulle onwelkom en 'n oorlas onderworpe aan vervolging en sosiale uitwerping en moes hulle onder die blankes uit verwyder word. Ook het die myn- en handelsektor talle pogings ondersteun om swartes in aparte gebiede gehuisves te kry. 84)

Die maandelikse lisensiestelsel van grondbesit het nie bewoningsekuriteit gewaarborg nie. Die gebrek aan sekuriteit het okkupeerders ontmoedig om huisverbeteringe en meer duursame wonings van permanente aard op te rig. 85) Geboue in die Maleierkamp was swak gekonstrueer en het oor-

82) KPL, KBC, File 64, *Overcrowding of Indian and Native Tenements, Coolie Immigration, Petition of the British Indian General Dealers Mohammedan Association of Kimberley to Mayor and Councillors of the Borough of Kimberley*, 05 September 1905.

83) *Ibid.*, *Petition of Indian General Dealers Association to Mayor and Councillors of the Borough of Kimberley*, 10 Julie 1907.

84) Mabin, p.20.

85) KPL, G.14 - '86. *Report by die Manager of the Vooruitzicht Estate, 1885.*

wegend bestaan uit houtrame bedek met sink; uitgevoer met plank, seildoek of baksteen, met sinkdakke en plafonne van seildoek of hout. Die meerderheid was hoogs waarskynlik onversekerbaar ⁸⁶⁾ en 'n brandgevaar. ⁸⁷⁾

Betreffende die fisiese voorkoms van die gebied het daar mettertyd 'n duidelike kontras gekonkretiseer. Die minderheid gegoede gedeelte van die bewoners het doelmatiger en stewiger wonings opgerig, daarteenoor het die oorheersende swak sosio-ekonomiese groepe se behuisings- en leeftoestande versleg. Die vermoënde inwoners het geleidelik die gebied ontruim en die verouderde en vervalde wooneenhede is telkens deur die laer sosio-ekonomiese huishoudings vanuit die oorbevolkte lokasies en ander dele van die dorp betrek. In die Maleierkamp was munisipale bouregulasies moeilik afdwingbaar, vanweë die gebrek aan alternatiewe huisvesting.

'n Ontluikende konsensus in blanke geleedere oor die verwydering van nie-blankes uit die stedelike gebied na die lokasies of apartheidswoonbuurte het mettertyd posgevat. Die klagtes van blanke inwoners oor die swak leeftoestande van die nie-blankes in die dorp is gesteun deur die georganiseerde optredes van die munisipale gesondheidsbeamptes.

Die dorpsraad het so 'n verskuiwing in 1898 oorweeg, maar dit is deur die regering afgewys.

Gerugte in 1882 dat 'n geval van pokkies in die Maleierkamp uitgebreek het, het blanke standplaashouers van Selbystraat en Bultfonteinweg 'n beroep laat doen op George Kilgour, bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, vir die verskuiwing van die nie-blankes na die swartlokasies en as rede aangevoer, "*Once let this disease into the Malay Camp, and it will be with the greatest difficulty eradicated for an inspection of houses will show that they are the worst in the Camp*". ⁸⁸⁾ Hulle betoog was egter onsuksesvol. Die bestuurder van die Vooruitzigtlandgoed het die daarstelling van 'n afsonderlike lokasie vir die vestiging

86) KPL, E. Goad, *Insurance plan of Kimberley, Cape Colony, South Africa*, Oktober 1895.

87) DFA, 19 Januarie 1893.

88) DFA, 28 September 1882.

van Indiërgesinne bepleit wat gelisensieerde standplase in Kimberley bewoon, want dit het groot onsteltenis onder hul blanke bure veroorsaak, wat die Indiërs se onsindelike en luidrugtige gewoontes as aanstootlik bestempel het. 89) Hutton se pleidooi is deels verwesenlik in 1884 toe 'n nuwe lokasie, geleë tussen *Gways Village* en Transvaalweg, vir die Indiërpopulasie aangelê is en die Indiërs vanaf *Takoon Square* verwyder is om plek te maak vir die élite blanke-voorstad, Gladstone. 90) In 1886 rapporteer J.B. Currey dat kantiene, klubs, losies- en huurkamerhuise, "*in which Kaffirs and Coolies literally swarm*" 91) snel verrys, en dat die eienaars enorme winste maak, terwyl die maatskappy van baie huurders ontnem word en die gesondheid van die gemeenskap bedreig word deur oorbewoning.

Die munisipale-beheerde lokasies in die eg-Suid-Afrikaanse konnotasie - vir die segregering van swartes was vir jare in 'n onbevredigende toestand. Daar was geen poging tot simmetrie of eenvormigheid nie. Die wanordelike hutte was vuil en oorbewoon. Die totale afwesigheid van sanitêre geriewe en voldoende drinkwater was 'n bron van kommer. Die stadsgeneesheer oordeel egter dat die uiters smerige toestand van wonings in die dorpsgebiede wat deur swartes, Indiërs en Kleurlinge bewoon is, spesifiek daardie blokke kamers in besit van Indiërs wat aan swartes verhuur is, 'n nog groter euwel is. Die huurkamers was swak geventileer en oorbewoon. Kamers deur Indiërs bewoon is gereeld geïnspekteer, want dit is tipeer as die bron vir die oorsprong en die verspreiding van aansteeklike siektes. 92)

Van ampsweë het die teenwoordigheid van die swartes in die dorp alreeds 'n strydvraag geword in 1890, want op sy weeklikse vergadering besluit die dorpsraad op die formulering van nuwe munisipale regulasies, vir voorlegging om goedkeuring aan die goewerneur, "*that all natives shall be*

89) KPL, G.62 - '83, *Report of the Manager of Vooruitzicht 1882*, p.3.

90) KPL, G.15 - '85, *Report of the Manager of Vooruitzicht 1884*, 10 Februarie 1885, pp.2-3.

91) DBCM, LSAE, Vol. 23, (19 Julie 1886 - 31 Augustus 1887), *Correspondence: Outgoing to London Board*, Letter no. 428, 15 November 1886. pp.323-324.

92) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health 1889*, p.9.

compelled to reside in locations".⁹³⁾ Talle blanke inwoners van die Maleierkamp was die mening toegedaan dat, "*the disgraceful conditions of some parts of the Malay Camp*"⁹⁴⁾ 'n epidemiese gevaar inhou vir Kimberley as gevolg van die swak leefstoelnde van die Maleiers wat versuim om die elementêre gesondheidsreëls toe te pas.

Tydens die burgemeesterskongres te Port Elizabeth is die kwessie van die teenwoordigheid van swartes, Indiërs en Chinese binne dorpsgebiede onder die loep geneem. Ná die voordrag van 'n referaat deur T. Callan, stadsingenieur van Kimberley, het die kongres 'n resoluëie aanvaar dat die regering versoek word om wetgewing te passeer vir die "*segregation of Natives, Coolies and Chinese and that provision be made in such legislation for the discouraging and limiting the immigration to this country of Asiatics*".⁹⁵⁾ James Lawrence, die burgemeester van Kimberley, is gemagtig om, indien die versoek geweier word, 'n petisie namens die kongres aan die regering te rig vir die daarstelling van sodanige wetgewing. Blanke belastingbetalers het hul misnoeë uitgespreek oor die skandalige tonele wat plaasvind in die huise en pondokkies in Dobiestraat, "*that should not be allowed to exist even in a Kafir location*"⁹⁶⁾ en dit bestempel as 'n skandvlek vir die dorp. Die dorpsraad is daarop gewys dat prostitusie, bakleierij en dronkenskap hoogty vier in die talle koffiekamers en bordele⁹⁷⁾ in die buurt, en dat herhaalde verfoë tot die Kommissaris van Polisie vir strenger optrede teen die euwels onsuksesvol was. Weens armoede was die inwoners egter verplig om die haglike pondokkies te bewoon.⁹⁸⁾ Hierdie slumtoelnde in Dobië- en Krynowstraat en Victoriaweg is in 'n verslag van die dorpsraad bevestig. Die Maleierkamp is bestempel as 'n krotwoonbuurt waar swartes, Ethiopiërs, Chinese, Kleurlinge en Indiërs in vervalte wonings saangebondel is. In sy hoofartikel oordeel die *Diamond Fields Advertiser* dat gebrekkige beheer oor die

93) DFA, 09 Julie 1890.

94) DFA, 16 Desember 1890.

95) KPL, KBC, *Mayor's Minute 1892*, p.18.

96) DFA, 26 Januarie 1893.

97) DFA, 27 Januarie 1893.

98) DFA, 30 Januarie 1893.

kosmopolitaanse gemeenskap lei tot oorbevolking en onhigiëniese leeftoestande wat 'n nadelige invloed gehad het op die maatskaplike welsyn van die buurt. Die grondeienaars wat noodgedwonge daar moes woon, is geteister deur ongebreidelde bordeeleienaars, walglike onsedelikheid, dronkenskap, oproer en onwelriekende steges en agterplase. Die koerant stel dit dat die indruk gewek word dat die dorpsraad met stilswygende instemming die immoraliteit, dronkenskap en algemene misdadigheid ongehinderd in die mees sentrale en belangrike deel van die dorp toelaat. Indien sy oordeel korrek is, reken die koerant dat die stadsvaders skuldig is aan die verwaarlosing van hul pligte teenoor die belastingbetalers. 99) Kragtens goewermentskennisgewing No. 436 van 1893 afdeling 7 het artikel 24 van die gewysigde regulasies van die Kimberleyse dorpsraad bepaal dat lokasieregulasies met betrekking tot swartes, "*shall apply to locations established by the Borough Council for Indian emigrants commonly called 'Coolies'*". 100) Die voorgenome munisipale verordeninge om Indiërs op gelyke voet met swartes in lokasies te plaas, het hewige teenkanting ontlok van die plaaslike *British Indian Political Association* onder die voorsitterskap van A.F. Doorasammy Pillay wat kulmineer het in 'n klagskrif, onderteken deur 500 Indiërs, gerig aan W.S. Caine, 'n Britse parlamentslid en die *Indian National Congress* in Londen. Die petitionerisse het besware aangeteken teen die ontneming van die algemene stemreg en die daarmee gepaardgaande politieke regte; die agitاسie vir die segregering van Indiërs in lokasies en hul tiperings as morsige en ongewenste inwoners.

Die belangrikste beskrywingspunte op die burgemeesterskongres te Port Elizabeth op 12 April 1894 het gehandel oor die wetgewing van toepassing op die immigrasie en die vestiging van swartes, Indiërs, Asiëte en Chinese in stedelike gebiede. Die wetgewing is pertinent aangevoer deur die dorpsrade van Kimberley, Port Elizabeth en King Williamstown en is deur Indiërs bestempel as inmenging in persoonlike en politieke vryheid en blatante rassediskriminasie teen Indiërs. 101) Met verwysing na die Port Elizabethse kongres oordeel die *Diamond Fields Advertiser* dat daar in Kimberley talle opgevoede, wetsgehoorsame en welgestelde Indiërs woon-

99) DFA, 01 Februarie 1893.

100) KPL, *Government Notice - No. 436, 1893: Regulations of the Borough of Kimberley*, 22 April 1893, p.32.

101) DFA, 11 April 1894.

agtig is en dat daar onderskei moet word tussen die "onbeskaafde swartes" en die "verfoeilike Chinese". 102)

As gevolg van die gerapporteerde ingewandskoors in Kimberley kom dr. Smith, ná 'n deeglike inspeksie oor die oorsake van die epidemie, tot die gevolgtrekking dat die voorkoms van die siekte hoofsaaklik toeskryfbaar is aan die teenwoordigheid van swartmense wat saamgetrek is in sekere dorpsbuurte. Die dorpsraad het onmiddellik tot aksie oorgegaan en swartmense verplig om daardie gedeeltes van die dorp te verlaat en hulle ná die lokasies verskuif. 103) Die Indiërs woonagtig in De Beersweg is afgemaak as ongewenste immigrante en as gedugte handelskonkurrente deur hul blanke eweknieë. Hulle handelsaktiwiteite - groente- en vrugtesmouery - is gereken as 'n bron vir die verspreiding van aansteeklike siektes. 104) A.S.O. Pillay, voorsitter van die *Indian Political Association*, het dié aantygings verwerp en dit bestempel as naywer en rassediskriminasie en aangevoer dat "*the Indians is top preserving, hardworking and sharp in business*". 105) Die uitwissing van Lokasie No. 4 in Newton in die buurt van die reservoir tydens die beleg van Kimberley uit hoofde van militêre verdedigingsdoeleindes, is allerweë deur die munisipaliteit aangeprys. Vir die dorpsvaders het dit twee moontlikhede ingehou: die daarstelling van 'n uitgebreide skema vir die sentralisasie van alle swartmense in een lokasie onder streng toesig en om swartes vanuit die onhigiëniese kamers in die dorp te verwyder. 106)

Ná die ontsetting van Kimberley het swartes geleidelik teruggekeer om die hutte in die lokasies te bewoon. Die sloping van die lokasie in Transvaalweg het die inwonertal van die reeds oorbewoonde nuwe lokasie verhoog. Die onderverhuring aan swartes is bestempel as 'n blywende skande en 'n gesondheidsgevaar vir die inwoners. 107) Streng maatreëls

102) DFA, 18 April 1894.

103) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1897, p.7.

104) DFA, 20 April 1898.

105) *Ibid.*, 24 April 1899.

106) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1899, pp.13, 116;
Ibid., *Mayor's Minute* 1900, p.18.

107) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1900, p.18.

is voorgestel, "to remove the natives from many of the dirty, insanitary rooms they are at present occupying in the town". 108)

Swak leef- en gesondheidstoestande van die inwoners is herhaaldelik aangestip as rede vir die verwydering van nie-blankes uit die dorpsgebied. Met betrekking tot die builepes-bedreiging betoog die *Diamond Fields Advertiser* in sy redaksionele kommentaar dat die, "unsanitary conditions such as overcrowding, living in unhealthy and dirty premises, the accumulation of filth of any nature, and the want of personal cleanliness, are favourable conditions for the spread of the plague". 109 Die talle Chinese, Indiërs en swartes wat oral in die dorp in huurkamers woon, en die weerstand wat munisipale amptenare in die Maleierkamp ondervind in die toepassing van gesondheidsregulasies, is nie slegs die dwarsboming van die owerhede nie, maar 'n dreigende gevaar vir die openbare gesondheid van die gemeenskap, aldus die *Diamond Fields Advertiser*. Hierdie standpunt is gerugsteun deur blankes en daar is geagiteer vir strengere munisipale optrede teen Indiërs in Hospitaalweg en Georgestraat en Chinese in Bultfonteinweg wat kamers aan swartes verhuur en oorbewoning toelaat ter wille van fiansiële gewin. Verder word bepleit dat huisbediendes verplig moet word om in te slaap, want "they herd together in filthy hovels in the locations or in the Malay Camp at night" 110) wat 'n gesondheidsgevaar inhou vir hul werkgewers.

Die algemene swak onhigiëniese toestande is vererger deur die onverskillige houding van sakemanne wat afvalwater en verpakkingsmateriaal stilletjies in strate gestort het. Die instroming van naastenby 300 Indiërs en Chinese het die oorbewoningstoestande vererger. 111) Volgens J. Dunn, die gesondheidsbeampte, het die grootskaalse instroming van Indiërs die gevaar van die invoering van builepes en pokkies vergroot. 112) Dunn

108) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1900, p.77.

109) DFA, 12 Maart 1901.

110) DFA, 15 Maart 1901.

111) KPL, KBC, File D64, *Overcrowding of Indian and Native Tenements, Coolie immigration; Report from J. Dunn, Borough Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 12 Desember 1902.

112) KPL, KBC, D64, *Report of J. Dunn, to Sanitary Committee*. 23 April 1903.

versoek ook dat losieshuise geregistreer moet word en dat die aantal inwoners aan die voorkant van die gebou aangedui moet word, want oorbewoning deur Asiate en andere, reken hy, is 'n vrugbare bron vir die uitbreking van epidemies en aansteeklike siektes. 113)

Min van die gewysigde regulasies rakende oorbewoning kon prakties implementeer word vanweë die nypende tekort aan woonfasiliteite. 114)

Enkele oortreders is voor die hof gedaag vir die toelating van oorbewoning. Hoewel swaar boetes opgelê is, was die uitwerking daarvan egter uiters gering. 115)

As voorkomende maatreëls ingeval builepes in die dorp sou uitbreek, is die bouinspekteur gelas om al die geboue in en om die Maleierkamp te inspekteer met die doel om geboue wat ongeskik is vir menslike bewoning te sloop. Hy rapporteer dat in die Maleierkamp, wat dateer uit die vroegste dae van die diamantvelde, goeie en gehalte geboue kwalik verwag kan word. Baie van die kamers is bestempel as blote hondehokke wat in die geheim opgerig is, waarvan die meerderheid terugdateer tot voor munisipale tye. Hulle was van só 'n bouvallige aard wat in hierdie opsig van dieselfde gehalte was as die hutte in die swartlokasies. Daar word geoordeel dat gegewe die sentrale ligging van die Maleierkamp, "*the time has now come to get this class of domicile abolished altogether*". 116) Van die 47 aanbevole strukture vir sloping, is slegs 2 van die mees flagrante gevalle gesloop. Die ingesamelde statistiek het aangetoon dat swartes en Asiate 'n geskatte 239 persele bewoon en ongeveer 1 247 kamers beset. Ten spyte van die vervalte toestand van die geboue, het die gebrek aan geld en alternatiewe akkommodasie enige drastiese optrede gekortwiek. 117)

---

113) KPL, KBC, D64, *Letter from Medical Officer of Health to Town Clerk regarding overcrowding of Lodging homes*, 22 Mei 1903.

114) KPL, KBC, D64, *Letter from Resident Magistrate to Town Clerk*, 16 Junie 1893.

115) DFA, 15 Maart 1901.

116) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1904, p.61.

117) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1904, p.70.

In 'n skrywe aan die stadsclerk kla dertien inwoners van Brettstraat, Newton, oor die skandalige gedrag van prostitute wat die kleisteenkrotte oorkant die straat bewoon. Die inwoners wys daarop dat hul nagrus versteur word deur die vroue se dronkgeuif en vloektaal. Daar word versoek dat die stadsraad optree teen die rusverstoorders. 118) Die woningtoestande in die pondokkies was onbevredigend en die saak is na die polisie verwys vir ondersoek. 119) Hoofkonstabel Hemsworth van die polisie is versoek om streng toesighouding vir die onderhawige gebied te reël. 120) Daar was talle sinkpondokkies wat geokkupeer was deur swartes en Kleurlinge. Die rommelbestrooide strate en talle onooglike geboue is bestempel deur 'n besoeker as "*not a good advertisement for progressive Kimberley*". 121) Oor die voorkoms van oorbewoning in lokasie No. 3 onder die opsig van eerwaarde Brune en mev. Meyer, oordeel Dunn dat daar 'n toegewing gemaak moet word, want die "*premises and belongings of the occupants are far cleaner than the native rooms usually seen in town*". 122) Osman Choklay en 20 mede-petisionarisse het daarop aanspraak gemaak dat hulle grondbesitters is in die Maleierkamp wat hul eiendomme aan swartes verhuur. Dié huurkamers word daagliks deur die eienaars geïnspekteer ten einde oorbewoning te verhoed. Hulle het aangevoer dat die oortreding van bywette geskied ná hul persoonlike inspeksies en versoek die owerhede om vervolging in te stel teen die pligvergete huurders. 123) 'n Soortgelyke petisie deur Indiërsakemanne, woonagtig in die Maleierkamp, in verband met die verhuring van eiendomme aan Kleurlinge is in 1907 ingedien. Die blaam is gelê op die huur-

118) KPL, KBC, Dossier 435, *Condition of Malay Camp: Native Nuisances in Malay Camp, F. Kim Sing and 12 other residents to Town Clerk*, 25 Maart 1905.

119) KPL, KBC, Dsr 435, *Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 31 Maart 1905.

120) KPL, KBC, Dsr 435, *Acting Town Clerk to Urban Police, Kimberley*, 01 April 1905.

121) DFA, 13 Mei 1905.

122) KPL, KBC, J. Dunn, *Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 23 Junie 1905.

123) KPL, KBC, D 64, *Petition of the British Indian General Dealers Mohamedan Association of Kimberley to Mayor and Councillors of the Borough of Kimberley*, 05 September 1905.

ders en die grondeienaars het versoek dat hulle onthef word van die skending van munisipale verordeninge. 124) Met verwysing na dié petisie wys Dunn daarop dat die regulasies juis daarop gemik was om die wettige grondeenaar aanspreeklik te hou vir oorbewoning op sy persele, derhalwe kon die skuld nie op die huurders gewerp word nie. 125)

Gerespekteerde inwoners van die Maleierkamp het gekla oor die oorbewoning deur swart- en Hottentotgesinne in Strachanstraat en aangevoer dat die toestand vererger is deurdat Indiërs persele verhuur aan swartes. 126) Oor klagtes van luidrugtigheid van swart inwoners in Selbystraat en omgewing, oordeel die gesondheidsinspekteur dat toestande in die betrokke area byna net so ongewens is soos in enige ander deel van die Maleierkamp, en dat Selbystraat deur ordentlike inwoners vermy behoort te word. Baie klagtes in verband met die Maleierkamp is aangehoor, en die mening is dikwels geopper dat die gebied totaal gesloop behoort te word. Dog die gedagte was nooit ernstig oorweeg nie, daar dit liever vererger is deur die aanhoudende oprigting van krotte. Dit sou hoë koste verg om die gebied heeltmaal op te ruim, maar die algemene verbetering in die toekomstige behuising in die gebied sou tot voordeel wees van die gemeenskap. 127) Ná 'n deeglike inspeksie oor die toestand van al die vervalte geboue in die Maleierkamp, met die oog op sloping van die eienomme wat ongeskik vir menslike bewoning bevind is, is 48 sulke geboue as ongeskik verklaar, dog is daar slegs in twee gevalle opgetree. 128) Ná 'n sistematiese ondersoek van oorbewoonde, gevaarlike en onhigiëniese wonings in dele van die dorp en die Maleierkamp kom die hoofgesondheidsinspekteur tot die slotsom, "*I should consider it highly desirable that*

---

124) KPL, KBC, D 64, *Petition of the Indian General Dealers Association to Mayor and Councillors*, Borough of Kimberley, 19 Julie 1907.

125) KPL, KBC, D 64, J. Dunn to Sanitary Committee, 15 September 1905.

126) KPL, KBC, D 64, *Petition of the British Indian General Dealers Mohamedan Association of Kimberley to Mayor and Councillors of the Borough of Kimberley*, 05 September 1905.

127) KPL, KBC; Dsr 435, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 02 Maart 1906.

128) KPL, KBC, Dsr 435, *Report Borough Engineer: Buildings in the Malay Camp*, 08 Maart 1906.

Natives should be removed from town". 129)

Die onhigiëniese geboue in die Maleierkamp was om tweërlei redes 'n belangrike aangeleentheid: eerstens vanuit 'n sanitêre oogpunt en tweedens die teenwoordigheid van Asië en swartes in ander dele van die dorp, en nie net in die Maleierkamp nie. Daar was algemene konsensus dat die Maleierkamp as 'n onsanitêre gebied ongewens verklaar behoort te word, bloot om daarvan ontslae te raak en dat swartes terselfdertyd uit ander dele van die dorp verskuif word, aangesien hulle as ongewenste bure beskou is. Daar is aanbeveel dat die stadsraad wetgewing en beleid oorweeg waarvolgens hierdie ongewenste dit voordeliger sou ag om in die lokasies eerder as in die middedorp te woon. Woonhuise wat spesifiek vir die akkommodasie van swartes opgerig is, het primêr in die Maleierkamp voorgekom, met 'n aantal in ander dele versprei. Baie geboue is voortdurend vir ongeskiktheid of slooping aanbeveel, dog 'n grootskaalse ongeskikverklaring van eiendomme sou baie dakloos laat. Talle rousteenhuse het tydens swaar reëns heeltemal ineengestort. Deur die toepassing van hoër boustandaarde en regulasies in die middedorp, is daar gehoop om swartes tot die besef te bring dat dit goedkoper is om hulle in die lokasies te vestig. 130)

In reaksie op bogenoemde verslag van die gesondheidsinspekteur beveel die stadsingenieur sterk aan dat konstruksies met rousteen verbied moet word, want, "*the hovels in the Malay Camp are being allowed to be perpetuated*". 131) Met verwysing na die laakbare gedrag van die baie swartes in Selbystraat en in die onmiddellike nabyheid van gehalte wonings, oordeel Dunn dat weinig verbetering bewerkstellig kan word solank as hierdie klas eiendomme in die middedorp bestaan. Al wat gedoen kon word, was om gereelde inspeksies uit te voer in 'n poging om onsanitêre toestande en oorbewoning te bekamp. 132) Die Maleierkamp-

129) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1906, p.18.

130) KPL, KBC, Dsr 435, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 30 Maart 1906.

131) KPL, KBC, Dsr 435, *Report Borough Engineer: Buildings in the Malay Camp to Borough Council*, 06 April 1906.

132) KPL, KBC, Dsr 435, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 15 Februarie 1907.

gedeelte van Selbystraat was 'n steen des aanstoots vir die goeie inwoners van die gebied wat daaraan gegrens het. Die grondoorsaak hiervoor is toegeskryf aan die feit dat swartes toegelaat is om in die midde-dorp te woon. 133) 'n Oorsigtelike ondersoek van eiendomme in Selbystraat het aan die lig gebring dat al die geboue in 'n vervalte en onooglike toestand verkeer. Beknopte en onhigiëniese buitekamertjies en bouvallige latrines het 'n gesondheidsbedreiging vir selfs die laagste tipe inwoner ingehou. 134) Die kwessie oor hoe om die beste met die talryke en swak gestruktureerde krotte in die Maleierkamp te handel, sonder om onnodige ontbering te veroorsaak, is bemoeilik deur die moeiliker vraagstuk om die bewoners daarvan oor te haal om hul roekelose en onhigiëniese lewenswyse te verbeter. Die munisipaliteit het die mening gehuldig dat verbeterde leeftoestande in die lokasies swartes makliker sou beweeg om hulle daar te vestig en dat sake aansienlik vergemaklik sou word, indien dit vir swartes verpligtend sou wees om in lokasies onder bepaalde lokasieregulasies te woon. 135)

Op aanbeveling van die gesondheidsinspekteur het die Maleierkamp ná 1907 die gesogte buurt geraak vir die ligging en oprigting van kampongs deur arbeidsburo's vir die huisvesting van swart arbeiders. Die geskikte ligging, volgens Dunn, was in die onmiddellike omgewing van die polisie-stasie in Shannonstraat, want daardeur sou polisietoedig vergemaklik word. Dunn oordeel dat die oprigting van kampongs in enige ander woonbuurt, "*a menace to the peace of the neighbourhood*" 136) sou wees. Dié tipe kampongs het bestaan uit gewone, meestal vervalte woonhuise, wat vir die doel omskep is. Skriftelike toestemming moes verkry word; persele moes omhein word en oor die nodige sanitêre geriewe beskik en aan die munisipale gesondheidsregulasies voldoen. Daar is egter weinig voldoen aan die neergelegde vereistes. Voorbeelde hiervan is die oprig-

133) KPL, KBC, Dsr 435, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 22 Februarie 1907.

134) KPL, KBC, Dsr 435, *Medical Officer of Health to Sanitary Inspector*, 28 Februarie 1907.

135) KPL, KBC, *Report of the Medical Officer of Health to Sanitary Inspector*, 1907, p.19.

136) KPL, KBC, Dsr 506, J. Dunn, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 20 Mei 1907.

ting van kampongs deur D. Talbot en S. Rathbone, onderskeidelik in Blackfriar- en Shannonstraat in die nabyheid van die polisiestatie. 137)

Met betrekking tot die verblyf van swartmense in die dorp is dit duidelik dat die bestaande regulasie wat klaarblyklik ontwerp was met die bedoeling om swartes te verhinder om binne die dorpsgrense, behalwe in lokasies, te woon, heeltemal kragteloos vir die doel bevind is. 138) Die resultaat hiervan was die wysiging van artikel 15 van Wet No. 11 van 1883, soos amendeer deur Wet No. 30 van 1884. Op 10 Augustus 1908 is bywet No. 15 luidens goewermentskennisgewing No. 914 goedgekeur. Hiervolgens is alle inboorlinge uitgesonderd, "*(Natives) employed in the mines, residing in compounds, and the servants of private employers residing on their employers' premises*", 139) verbied om binne die dorpsgrense, sonder die voorafverkreë skriftelike toestemming van die Kimberleyse munisipaliteit, te woon.

Die afkondiging en die implementering van klousule 15 vir die verwydering van swartes is geesdriftig ontvang. Daar is beklemtoon dat stappe dadelik geïmplementeer moet word ten einde swartes uit te sluit van ordentlike strate en buurte wat vroeër deur blankes geokkupeer is. Reeds in afwagting op goedkeuring is 'n fisiese opname van persele bewoon deur swartes gemaak. Daarvolgens was 117 persele ter waarde van £27 502 in verskillende dele van die dorp beset, waarvan 77 verspreid in die Maleierkamp geleë was, met die digste konsentrasies in Strachan-, Brett-, Selby-, Shannon-, Crescent-, Chesapeake- en Morrisstraat en Lyndhurst-, Hospitaal- en Bultfonteinweg. 140) In antwoord op 'n skrywe van die burgemeester het J.H. Cahill, sekretaris van die *Central Executive Ward Association*, die blanke belastingbetalersvereniging, sy volle steun toegesê aan die voorgename wetgewing vir die residensiële

137) KPL, KBC, *Dsr 506*, J. Dunn to Sanitary Committee, 25 Februarie 1910 en 17 Junie 1910.

138) KPL, KBC, *File 324*, Resident Magistrate to Kimberley Borough Council, 10 Augustus 1908.

139) KPL, Statute Law of Griqualand West, The Kimberley Borough Act, 1883: *Regulations of the Borough of Kimberley, Amended and additional, Government Notice No. 1276/1893*, pp.30-31.

140) KPL, KBC, *Dsr 324*, J. Dunn, Sanitary Inspector to Sanitary Committee, 28 Mei 1908.

segregasie van swartes. 141) Met verwysing na die 77 persele in die Maleierkamp bewoon deur swartes, het Dunn gretiglik verneem watter optrede geloods moet word, maar gaan uit van die veronderstelling, "*it is not intended to make a clean sweep at once, this would mean that the evicted ones would have no place to go to, and would almost depopulate the Malay Camp*". 142) Hoewel gereelde klagtes ingedien is oor die teenwoordigheid van wanordelike swartes in verskeie gedeeltes van die dorp, kon daar vanweë die gebrek aan akkommodasie in die lokasies geen drastiese optrede geïmplementeer word nie en Dunn reken, "*it would be better to leave the Natives (in the Malay Camp) in shanties rather than to turn them out to cause an annoyance in some other part of the town*". 143)

Dit is duidelik dat met die dorpswet dit nie die bedoeling was om die hele swartgemeenskap na die lokasies te verdryf nie, maar in hoofsaak om aan die munisipaliteit die nodige mag en beheer te verleen oor die uitreiking of kansellering van woonpermitte en om die voorgestelde blyplekke te inspekteer. Die feit dat die nuutafgekondigde dorpswet nie deiselfde beheer oor die verblyf van Asië in die dorp kon uitoefen nie, is egter deur die dorpsraad betreur. 144)

Die uitwerking en die volgehoue toepassing van die geproklameerde dorpswet wat nie-vrygestelde swartes verbied om in die dorp te woon, het tot 'n bestendige afname gelei in oorbewoonde kamers, die vermindering van verblyfpermitte en 'n toename in skuldigbevindings. Oorbewoning het afgeneem vanaf 25% vir 1903; 18% in 1905 tot 2,9% vir 1909. 145) Aanhoudende klopjagte, met die bystand van die polisie, is snags uitgevoer in verskillende dele van die dorp, insluitend die Maleierkamp, en sodoende is swartes gearresteer en voor die hof gedaag. Sulke vervolgings het 'n

141) KPL, KBC, Dsr 324, *J.H. Cahill to Mayor and Councillors*, 30 Junie 1908.

142) KPL, KBC, Dsr 324, *Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 14 Augustus 1908.

143) KPL, KBC, Dsr 324, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 13 November 1908.

144) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1908, pp.60-61.

145) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1909, p.59.

goeie morele afskrikwekkende uitwerking tot gevolg gehad. Op die swart arbeiders in die *Native Labour Agency Compounds*, het die stadsraad egter geen vat gehad nie, tensy die gesondheidsregulasies met betrekking tot dié tipe inrigtings oortree is. ¹⁴⁶⁾ Die munisipaliteit het egter geen grootskaalse sloping geloods nie, want daar is geoordeel, "*such a course would simply bring about all round misery. Owners would be impoverished and tenants rendered homeless, or driven to quarters of the town where their presence is not required*". ¹⁴⁷⁾

In die toepassing van sy beleid van residensiële segregasie is die munisipaliteit gekonfronteer deur byna onoorkomelike struikelblokke: leemtes in bywet 15 van 1908; swak leefstoelnde in munisipale lokasies, die gebrek aan alternatiewe akkommodasie en die afhanklikheid van swart arbeid. Klausule 15 van die regulasies was prakties nutteloos, want "*the only native that can be kept out of town under it's provisions are simply those who happens to be out of regular employment*". ¹⁴⁸⁾ Die oogmerke ten tyde van die proklamasie was klaarblyklik bedoel dat die bepalinge baie streng moes wees. Stadsraadslede was terdeë bewus van die gebrek aan alternatiewe woonfasiliteite derhalwe is 'n uiters verdraagsame en gematigde houding gehandhaaf. Die aanwesigheid van 'n groot getal swartmense in die dorp het gelei tot die invoering van 'n aanklokreëling en die strengere toepassing van pasregulasies deur die polisie. ¹⁴⁹⁾

Agt inwoners van Hospitaalstraat kla in 'n petisie aan die stadsraad oor die aantal wanordelike wonings in die omgewing, spesifiek ten opsigte van die kamertjies in die agterplase. Die lawaai en bakleiery veroorsaak groot stoornis en ergenis en prostitusie word skaamteloos bedryf. Insgelyks kla Thomas Scoble van Morrisstraat oor die gevloek en bakleiery wat heers in 'n blok kamers, "*tenanted and kept by certain girls, the scum*

---

146) KPL, KBC, Dsr 324, *Report Sanitary Inspector to Sanitary Committee*, 19 November 1908.

147) KPL, KBC, *Mayor's Minute*, 1909, p.58.

148) KPL, KBC, Dsr 324, *Sanitary Inspector to Legal Committee*, 08 Mei 1908.

149) KPL, KBC, *Mayor's Minute* 1912, p.5.

of Malay Camp' as a brothel." 150) Swartes wat ontslaan is uit die mynkampongs is deur die prostitute aangehou totdat hulle geld gedaan was. Scoble bestempel die toestande as 'n skande vir dié sentrale deel van die dorp en versoek die munisipaliteit om te help met die uitwissing van die probleem en die onaangenaamheid en oordeel, 151) "*it is impossible for any respectable person to reside in this vicinity*". 152)

Vanaf die vroegste dae het Kimberley geworstel met 'n behuisingsprobleem, maar dit is werklik eers in 1913 erken. Reeds in 1911 is die aandag gevestig op die wenslikheid van verbeterde behuisingstoestande vir die lokasiebewoners ten einde die sakhutte met iets beters te vervang. Die uiteindelige oplossing was geleë in 'n munisipale behuisingskema, want swartmense was onwelkom in die dorp, maar daar was geen plek vir hulle in die lokasies nie. Die eerste behuisingskema is in 1913 van stapel gestuur met die oprigting van 80 sub-ekonomiese wonings wat 'n verbetering was deurdat onhigiëniese en onooglike wonings gedeeltelik verdwyn het. Nogtans is die sloping van wonings wat ongeskik was vir bewoning grootliks belemmer deur heersende swak ekonomiese toestande. 153)

2.5 Die Spaanse Griep-epidemie van 1918

Een van die mees ramspoedige gebeurtenisse wat in die geskiedenis van die diamantvelde geboekstaaf is, is ongetwyfeld die uitbreek van die Spaanse griep-epidemie, waarvan die volle uitwerking die ergste ervaar is tussen 2 Oktober en 4 November 1918. Teen 5 Oktober 1918 was Kimberley vasgevang in die greep van die epidemie wat snel versprei het met noodlottige gevolge. 154) Die eerste gevalle van die siekte het sy verskyning in Kimberley gemaak in dáárdie gedeeltes, "*where Black and Coloureds were most densely concentrated: the gaol, the Military Camp, De Beers' Compounds, the black locations and the ramshackle Malay Camp*

150) KPL, KBC, Dsr 324, *I. Niekerk en 7 ander Inwoners van Hospitaalstraat aan Stadsklerk*, 25 Julie 1910.

151) KPL, KBC, Dsr 435, Thomas J. Scoble aan burgemeester en stadsraads-lede, 25 Oktober 1910.

152) *Ibid.*, 21 Desember 1911.

153) KPL, KCC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1913, p.8.

154) KPL, KBC, *Mayor's Minute*, 1918.

area". 155)

Die onverwagtheid en die wydverspreide aard van die uitbraak het nie slegs Kimberley se onvoorbereidheid om die skrikwekkende epidemie te hanteer, blootgelê nie, maar ook die skrikwekkende behuisingstoestande onder die armes in die arm woonbuurte van die dorp. Die behuisingstekort is geraam tussen 300 en 400, lokasies uitgesluit, waarvan ongeveer 200 onmiddellik benodig was vir die verskillende sosio-ekonomiese klasse. 156) Die totale stedelike bevolking (uitgesluit dié in die mynkampongs, swartlokasies en tronke) het 29 048 in November 1918 getel, saamgestel uit 17 497 blankes, 8 745 Kleurlinge en 2 806 swartes. Die totale geaffekteerdes was 19 074, synde 10 844 blankes, 6 481 Kleurlinge en 1 749 swartes. Die totale aantal sterftes wat aangeteken is tot 4 November 1918, is 4 483 of 8,85% van die hele bevolking. Die daaropvolgende statistiek wat saamgestel is tot 23 November 1918, het die totale dodetal op 4 861 geraam. 157) 524 blankes en 4 337 swartes (insluitend mynkampongs), Kleurlinge en Asiate het gesterf. 158)

Die Maleierkamp was die mees kwesbare woongebied in Kimberley. Die armoedige woonbuurt, met sy stowwerige straatjies, vervalde huise en winkels was stampvol en oorbewoon. Die lewensomstandighede van die meeste inwoners was skrikwekkend. Dit was tereg as een van die ergste agterbuurtes in Suid-Afrika beskou. 159) Op Dinsdag, 1 Oktober 1918 sterf 10 swartes en die eerste Maleierkind in die Maleierkamp. 160)

Die skreiende woningtekort, oorbewoning en swak sanitasie in die arm woonbuurtes van Kimberley: die Maleierkamp; gedeeltes in die omgewing van Georgestraat en laer Bultfonteinweg; gedeeltes van die dorp tussen De Beersweg, Gladstonelaan en Warrenstraat; gedeeltes wes van die Barkly

155) KPL, Howard Phillips, *'Black October': The impact of the Spanish influenza of 1918 on South Africa*. 1984, p.83.

156) KPL, KBC, *Mayor's Minute*, 1918.

157) KPL, KCC, Kimberley Board of Health: *Report on the Epidemic of Spanish Influenza in Kimberley*. 1918.

158) DFA, 28 Januarie 1919.

159) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.220.

160) DFA, 02 Oktober 1918.

weg en in Beaconsfield ten weste van die Spoorwégstasie, het die dringende noodsaaklikheid vir onmiddellike optrede in die slumgebied van Kimberley opnuut beklemtoon. Maar, "*a clean sweep of every undesirable property was surely out of the question*" 161) vanweë armoede en die gebrek aan geskikte alternatiewe verblyf.

Die Kimberleyse Gesondheidsraad het dr. Lawrence Dale beskikbaar gestel vir gratis mediese dienste in die Maleierkamp. 162) Bewoners van die digbevolkte Maleierkamp is insonderheid versoek om sindelikhed te handhaaf, want in talle gevalle was persele vuil. 163) Die *Ladies Benevolent Society* het melk kosteloos voorsien aan geïdentifiseerde behoeftiges en armlastiges in die Maleierkamp. 164) Ook is sopkombuise deur die munisipaliteit opgerig vir Kleurlinge en Maleiers. 165)

Ná die uitvoering van 'n deurtastende ondersoek in die Maleierkamp rapporteer dr Dale dat daar by ongeveer 75% van die huise oorbewoning voorkom en sommige smerige agterplase bestrooi is met stukke vleis in 'n gevorderde staat van ontbinding. Die beknopte buitekamertjies is vuil en die toestand van die toilette onbeskryflik. Dale het voorgestel dat 'n spesiale werkspan op die been gebring word om die hele Maleierkamp skoon te maak, want as 'n besmettingsbron, "*the Malay Camp is a great source of danger to the town*". 166)

Williams konstateer dat die onhigiëniese toestande in die Maleierkamp uiters sorgwekkend is en versoek onmiddellike optrede anders sou die verspreiding van die griep-epidemie onverpoosd voortgaan. 167) Stadsraadslid Schmidt het ná 'n besoek aan die Maleierkamp tydens die griep-

161) *DFA*, 02 Oktober 1918.

162) *DFA*, 24 Oktober 1918.

163) *Ibid.*, 30 Oktober 1918.

164) *Ibid.*, 26 Oktober 1918.

165) *Ibid.*, 08 November 1918.

166) KPL, KCC, Dsr 435, *Laurence Dale, M.O.H. Malay Camp to A.F. Williams, Chief Administrative Services. Kimberley Board of Health*, 28 Oktober 1918.

167) *Ibid.*, A.F. Williams to Town Clerk, 28 Oktober 1918.

epidemie gepleit vir die uitwissing van die heersende krotwoonbuurttoestande, want "*he (Schmidt) found there a state of affairs absolutely deplorable ... the lives of the people are at stake*" 168). Ter wille van die beswil van Kimberley en in die belang van die welsyn van die inwoners, was dit noodsaaklik dat die stadsraad daadwerklike stappe implementeer ten einde die bedenklike lewensomstandighede van die buurt te verbeter.

Weens die swak leeftoestande is die armoedige Maleierkamp die swaarste getref tydens die griep-epidemie. Sol Plaatjie het namens die swartgemeenskap dank uitgespreek vir die welwillendheid bewys deur die blanke gemeenskap en kerkgenootskappe teenoor, "*the native sufferers long since condemned to a life of squalor by degraded environments and low wages both of which factors accentuated their suffering*". 169) Ook namens die Kleurlinggemeenskap het H.F. Tobin van Strachanstraat dank betuig, "*for the kind and generous assistance and relief given to many of our poor and affected people*". 170)

In sy getuienis voor die kommissie van ondersoek insake die griep-epidemie stel dr. S. Zweiback, wat werksaam was in die Maleierkamp, dit onomwonde, "*he found a terrible state of affairs .. the Malay Camp was more infected than any part of the town with influenza*". 171) Voorts dat dit die Maleierkamp was wat Kimberley besmet het, want die meeste huisbediendes was afkomstig van die woonbuurt. Die oorsprong van die siekte was te wyte aan swak ventilasie, oorbewoning en ondervoeding. Zweiback het geoordeel dat die oplossing vir die voorkoming en uitwissing van die siekte in die totale sloping van die Maleierkamp geleë was.

Met die verwoestende uitwerking van die griep-epidemie vars in die geheue en die onvermoë van die stadsraad om die kenmerkende slumtoestande te verwyder, het gekulmineer in 'n agitاسie deur talle blanke inwoners vir die sloping van die Maleierkamp. Daar is gewys op die swak leeftoestande in die Maleierkamp, "*which lies in the heart of the city, and is*

168) DFA, 08 November 1918.

169) *Ibid.*, 12 November 1918.

170) *Ibid.*, 06 Desember 1918.

171) KPL, KCC, Dsr 435, *Condition of Malay Camp*, A. Pett to Mayor and Councillors: re *Malay Camp disturbances*, 19 April 1919.

contiguous to one of its main thoroughfares and is a standing reproach to every spirited citizen". 172) Die stadsraad was deeglik bewus van die haglike lewensomstandighede van die inwoners, want onmiddellik na die griep-epidemie het raadslede hul sterk uitgespreek ten gunste van die opruiming van die buurt. Hierdie ongehinderde voortduur van die onhigiëniese toestande het nie slegs die welsyn van die ongelukkige inwoners nie, maar dié van die totale gemeenskap ernstig in gevaar gebring. In dié opsig het die stadsraad skromelik gefaal in sy verpligtinge teenoor die armoedige woonbuurt, want sy dade het nie gestrook met sy woorde nie.

2.6 Die implementering van die Naturellen (Stadsgebieden) Wet van 1923

Gedurende 1923 het die Unie-Parlement die Naturellen (Stadsgebieden) Wet No. 21 van 1923 aangeneem. Die wet is opgestel met die doel om 'n eenvormige beleid van swartadministrasie in stadsgebiede daar te stel; die vrystelling van Kleurlinge van paswette en in die belang van die beskerming van die verblyfregte van blankes. 173)

Wet No. 21 van 1923 is deur die Kimberleyse munisipaliteit aangegryp as 'n middel tot die verwesenliking van hul jarelange strewe: die residensiële segregasie van swartes en hul bygevolge verwydering uit die blanke dorpswoongebied. In dié verband betoog die stadsklerk, "*that Councils' officials have for many years past experienced considerable difficulty in preventing the residence within the City of Natives who are neither exempted, nor have been granted special permission required by the municipal regulations*". 174) Die stadsraad het dringende toestemming aangevra vir die inwerkingstelling van die Stadsgebiedewet binne sy grense. Die versoek is toegestaan.

Kragtens artikel 5(3) van Wet No. 21 van 1923 is daar by wyse van kennisgewing afgekondig dat met ingang van 1 Oktober 1924 alle swartes binne die grense van die Kimberleyse munisipaliteit, behalwe diegene wat

172) DFA, 20 Januarie 1919.

173) KPL, Wetten van De Unie van Zuid-Afrika, *Wet No. 21 van 1923*, 14 Junie 1923, p.141.

174) KPL, KCC, Dsr T.22. *Town Clerk to Provincial Secretary, Cape Town*, 21 Januarie 1924.

vrygestel is van die beperkinge, verplig is om in 'n lokasie, swart dorp of tehuis te woon. Enigeen wat binne die stadsgebied skuilplek of huisvesting bied aan nie-vrygestelde swartes buite die grense van die lokasie, het hom skuldig gemaak aan 'n oortreding. 175)

Oppervlakkig beskou was Wet No. 21 van 1923 'n handige en doeltreffende instrument vir die deurvoering van die stadsraad se beleid van woonbuurtskeiding. Die unieke grondbesitvorme in Kimberley en leemtes in die wetgewing, het egter die effektiewe implementering daarvan in talle opsigte gekortwiek. Subartikel 5(2) het swartes van beperkings vrygestel: geregistreerde eienaars van onroerende eiendom of eiendomsbesitters kragtens erfopvolging; geregistreerde kiesers in die Kaapprovinsie, en huisbediendes (werknemers) woonagtig op die woonpersele van werkgevers. 176)

Soos reeds aangetoon, was die Maleierkamp, die privateiendom van die *De Beers Consolidated Mines*, oorwegend verpagte eiendom waar standplaashuurders óf verpagte eiendomsreg of huurbesit onder bepaalde lisensievoorwaardes kon verkry. So lank die huurder die lisensievoorwaardes stiptelik nagekom het, was sy verblyfregte beskerm. Ná 1889 kon bestaande lisensies gekapitaliseer word in volle eiendomsreg. Lokasie-regulasies van die Kimberleyse Munisipaliteit, 177) opgestel kragtens Wet No. 21 van 1923, wat op 25 Junie 1925 in werking getree het, was derhalwe nie van toepassing nie op die Maleierkamp of in Newton, waar swartes standplase besit en bewoon het. Die inwerkingstelling van die streng lokasieregulasies het talle swartes na die Maleierkamp laat stroom. Deur Wet No. 21 van 1923 het 'n mate van instromingsbeheer reeds wetlike beslag gekry waardeur die grondslag van die tydelikheid van die stedelike swartbevolking gelê is. 178) Nogtans het talle gemengde woonbuurtes vir dekades in Kimberley voortbestaan en die uiteindelijke totnietverkla-

---

175) KPL, Wetten van De Unie van Zuid-Afrika (1923), *Wet No. 21 van 1923*, 14 Junie 1923, pp.148-149.

176) *Ibid.*, pp.418-149.

177) KPL, Goewermentskennisgewing No. 175, 25 Junie 1925.

178) C.L. Botha, *'n Gesprek rondom plakkery*, p.11.

ring van die Maleierkamp is eers volbring gedurende die laaste helfte van die twintigste eeu.

Die behuisingstoestande van die armlankes en die Kleurlinge het 'n voortslepende probleem gebly. Die behuisingstoestand het teen 1929 effens verbeter vanweë die toepassing van die Bantoe Stedelike Wet, waarkragtens swartmense oorgeplaas is vanaf die dorp na die lokasie. 179) Krotwoonbuurttoestande in die Maleierkamp, waar mense in haglike toestande noodgedwonge moes woon, het net erger versleg. Die behuising vir Kleurlinge en Asië was die haglikste. 180) In die Maleierkamp was Kimberley opgesaal met 'n krotbuurtprobleem, "*The housing question is assuming alarming proportions and something drastic will have to be done in the very near future*" 181) was die oordeel van dr. G.H. Pearston.

---

179) KPL, KCC, *Report of the Medical Officer of Health*, 30 Junie 1929, p.9.

180) KPL, KCC, *Report of the Medical Officer of Health*, 1936, p.6.

181) KPL, KCC *Report of the Medical Officer of Health*, 20 Augustus 1937, pp.2, 9.

HOOFSTUK 3

DIE HANDHAWING VAN WET EN ORDE

3.1 Die polisiestasie

Die polisiekompleks was geleë op plot nr 2128 Shannonstraat in die Maleierkamp en die aangrensende leë erf. Die oorspronklike huurkontrak tussen die Unie-Regering en die *London and South African Exploration Company* is gesluit op 25 Januarie 1889 vir 'n periode van 5 jaar teen 'n jaarlikse huur van £24 ¹⁾ en vervolgens vir huurtermyne wat gewissel het van 2 tot 5 jaar. ²⁾ Later is die perseel onder 'n opsionele, hernieubare huurooreenkoms vir tydperke van 5 jaar gehuur van die *De Beers Consolidated Mines*, die regsopvolgers van die *London and South African Exploration Company*, ³⁾ teen 'n jaarlikse erfrente van £24 kwartaalliks vooruitbetaalbaar. ⁴⁾ Die persele in die Maleierkamp waarop die polisie-stasie geleë was, was die privaat eiendom van die *London and South African Exploration Company*, derhalwe buite die Kimberleyse munisipale gebied. ⁵⁾ Eers ná die grondskenking van die sogenaamde *De Beers Estate* in 1939 het eiendomsreg oorgegaan aan die Kimberleyse munisipaliteit as regsopvolgers van die De Beersmaatskappy. ⁶⁾ Sien figuur 8.

Met Kimberley as hoofkwartier was daar tot 1886 takkantore te Belgravia en Beaconsfield. In 1887 rig distrikskommissaris, H.B. Roper, ernstige vertoë vir die oprigting van 'n addisionele takkantoor, "*in the portion of*

- 1) Kaapse Argief Bewaarplek (hierna KAB), Public Works Department (hierna PWD), 1/2/126.B122, *Malay Camp Police Station, Copy of Lease*, Civil Commissioner Kimberley (hierna CCK) to Controller and Auditor-General, (hierna AG), Cape Town, 25 April 1889.
- 2) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Kimberley Malay Camp Police Station: Newton: Building Lot no. 2128*, CCK to AG, Cape Town, 14 Mei 1905.
- 3) KPL, KCC, Dossier 83, B8270, PWD to Town Clerk, Kimberley, 31 Julie 1941.
- 4) KAB, PWD, 2/1/119A23, *Malay Camp, Kimberley: Renewal of Lease Lot 2128 for police purposes*, Chief Inspector PWD to Under Secretary Agriculture, Cape Town, 22 Februarie 1898.
- 5) KAB, PWD, 2/1/119A23, *Surveyor-General's Report to Attorney General*, Cape Town, 28 Februarie 1898.
- 6) KPL, KCC, *Deed of Donation* (1939).

the town known as Malay Camp" en as motivering vir sy aansoek konstateer hy, "the locality is inhabited solely by bad characters", 7) wat die polisiebewegings so fyn dophou dat misdadvoorkoming en wetstoepassing uiters bemoeilik word.

Owerheidstoestemming in 1888 vir die daarstelling van 'n "outstation in Malay Camp - the Alsatia of Kimberley" 8) is bestempel as 'n voorwaartse stap in die lang gekoesterde behoefte van die gebied.

Die polisiestasie was gebou van hout en sink en uitgevoer met roubaksteen. Dit het bestaan uit 'n aanklagtekantoor, 'n paradekamer, 'n slaapkamer en 'n badkamer. 9)

Op 26 Oktober 1887 rapporteer die distriksinspekteur van polisie oor die wenslikheid van die oprigting van 'n tronk, die presiese grootte van die polisiestasie op die aangrensende onbeboude erf, met die addisionele toevoeging van 'n "small tower placed on the roof to enable the police to supervise the locality without being seen". 10) Alhoewel die verskil in die oprigtingskoste tussen 'n konvensionele baksteengebou en 'n sinkgebou slegs £75 beloop het, is 'n kortsigtige besluit geneem en is 'n goedkoper struktuur aanbeveel ter wille van die besnoeiing van die staatsuitgawe en die verskuifbaarheid van die sinkgeboue. 11) Op 24 Januarie 1888 het die Kommissaris van Kroongronde en Openbare Werke magtiging toegestaan vir die bou van 'n tronk in die Maleierkamp ten bedrae van £710. 12) Die uiteindelijke oprigtingskoste van die tronk het £804.18.11

- 7) KPL, *Annual Report and Returns, H.B. Roper, Commissioner of Police, 1887*, p.9
- 8) KPL, *Annual Report and Returns, H.B. Roper, Commissioner of Police, 1888*, p.9
- 9) KPL, KCC, *Dossier B8270*, PWD to Town Clerk, Kimberley, 05 Desember 1946.
- 10) KAB, PWD, 1/2/126. B122, *Proposed Lock-up at Branch Police Station in Malay Camp, Kimberley*, District Inspector to Police Commissioner, Kimberley, 26 Oktober 1887.
- 11) *Ibid.*
- 12) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Lock-up Malay Camp: Kimberley: Erection of Authorizing*, PWD, Cape Town to District Inspector, Kimberley 24 Januarie 1888.

beloop, saamgestel uit: 13)

Boukoste tot 30 April 1888	£744.0.0
Die aanlê van water	£10.12.6
Ameublement vir die kasernekamers	£26.13.0
Die vervoer van bouklip na die perseel	£23.13.5

Op versoek van die Kommissaris van Polisie is magtiging verleen vir die aankoop van 'n muurhorlosie teen 'n geskatte prys van £3. 14)

Vanweë die aanhoudende swaar reëns gedurende 1894 het 'n gedeelte van die kombuis en die latrines ingetuimel. Dit het onmiddellike en dringende herstelwerk vereis en het gevaarlik geword vir bewoning. Dit het die gevaar ingehou van die algehele ineenstorting van die gebouekompleks. 15) Dié telegrafiese boodskap is opgevolg met 'n skrywe waarin beklemtoon is, "*this station is in an uninhabitable and dangerous condition necessitating early attention*". 16) Die Koloniale Sekretaris het die herstelkoste van £50 gemagtig en die Sekretaris van Openbare Werke geloof vir "*the prompt action taken by you at a cost of £50 in order to prevent the further dilapidation of the Malay Camp Police Station at Kimberley*". 17)

Die swak konstruksie van die geboue het periodieke herstelwerk genoodsaak ten einde slytasie en verval te stuit en die beeld van die staat nie te skaad nie. In 1897 is die deure en houtvensters oorgeverf teen 'n koste van £19.4.9. 18) Die gemakhuisies was gedeeltelik gebou van

- 13) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Lock-up Malay Camp: Expenditure*, PWD Kimberley, District Inspector to PWD, Cape Town, 26 Mei 1888.
- 14) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Lock-up Malay Camp: Clock*, District Inspector to Chief Inspector, Cape Town 07 Mei 1888.
- 15) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Kimberley Police Station: Malay Camp (Telegram)*, Clerk of Works to Chief Inspector PWD, Cape Town, 16 Februarie 1894.
- 16) *Ibid.*, 21 Februarie 1894.
- 17) KAB, PWD, 1/2/119.A23, *Repairs to Kimberley Malay Camp Police Station*, Colonial Secretary to Secretary Public Works, Cape Town, 16 Maart 1894.
- 18) KAB, PWD, 1/2/119.A23, *Malay Camp Police Station*, CCK to Secretary Law Department, Cape Town, 27 Augustus 1897.

roubaksteen en het gewerk op die emmerstelsel. Voortspruitend uit ver-
toë gelewer deur die plaaslike Kommissaris van Polisie is 'n inspeksie uit-
gevoer oor die gebouetoestand van die Maleierkamp polisiestasie. Die seil-
doekplafonne van die aanklagtekantoor, die menasie en kasernekamer moes
met houtplafonne vervang word. Die houtwerk van die veranda en die
uitkyktoring op die dak moes geverf word. Die toue en raamknippe van
die houtraamvensters was verslete. Die vloere was in 'n swak toestand.
Die pleister aan beide die binne- en buitemure was verweer. Die hele
gebou moes met kalk afgewit word. Die geskatte opknappingskoste het
£70 beloop. 19)

As gevolg van normale gebruik en die heersende donderstorms, is die
fondamente uitgekwalwe en het die strukture gevaarlik geword. Dáárdie
gedeeltes van roubaksteen moes deur baksteen vervang word. 20) In
1903 is gedeeltes van die kombuis en in 1905 die pakkamer herbou met
baksteen. Die verweerde baksteenvloere van twee vertrekke was in 'n
slordige toestand. 21)

In 1904 rapporteer J.J. Sherriff, die bevelvoerende sersant, dat die
kaggelrak ineengestort het en dat die vloerplanke weens normale gebruik
verslete is. 22) Die Kommissaris van die Kaapse Polisie het magtiging
verleen vir dringende herstelwerk. 23) Vanweë slytasie en verval is 'n
gedeelte van die kombuis herbou met bakstene teen 'n koste van £30. 24)

19) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Repairs to Kimberley: Malay Camp Police Station*, District Inspector to Chief Inspector PWD, 16 Mei 1900.

20) KAB, PWD, 1/2/126. B122, *Kimberley Malay Camp Police Station*, Dis-
trict Inspector to Chief Inspector, Cape Town, 17 Desember 1901.

21) KAB, PWD, 1/2/126. B122, *Gravel and Bricks for Kimberley Malay Camp Police Station*, District Inspector to Chief Inspector, Cape Town, 21 Julie 1903.

22) KAB, AG 1461/6323, *Requisition for repairs: Malay Camp Police Station*, J.J. Sherriff to Commissioner of Police, Kimberley, 01 April 1904.

23) KAB, AG 1461/6323, *Malay Camp, Kimberley Police Station: Repairs*, Acting Commissioner Urban Police, Cape Town to Secretary Law Department, Cape Town, 18 April 1894.

24) KAB, AG 1576, *Kimberley, Malay Camp Police Station: Repairs to Kitchen wall*, Secretary Public Works to Secretary Law Department, Cape Town, 06 Oktober 1905.

Desondanks die algemene swak toestand van behoud van die geboue, was die uitrusting en die kwartiere sindelik en netjies. Insgelyks is die perde goed versorg. 25)

In 1898 het die plaaslike Kommissaris van Polisie 'n sterk aanbeveling gemaak vir die hernuwing van die huurkontrak met die *London and South African Exploration Company* en die noodsaaklikheid vir die instandhouding van die polisiestasie in die Maleierkamp benadruk. 26) Die prokureur-generaal het akkoord gegaan en huldig die standpunt dat "*a police station in the Malay Camp is very necessary.*" 27) Die resident-magistraat het geoordeel dat die voortgesette huur en die behoud van die polisiestasie noodsaaklik is, "*the station at Malay Camp is a very important one and there is no other site available.*" 28) Op sterkte van Piers se aanbeveling is 'n memorandum van ooreenkoms op 30 Mei 1905 tussen die *De Beers Consolidated Mines* en James John Christie, in sy hoedanigheid as siviele Kommissaris, vir 'n verdere tydperk van 5 jaar gesluit teen 'n jaarlikse huur van £24, kwartaalliks vooruitbetaalbaar. 29)

Die voorgestelde vermindering van die polisiemag in Kimberley deur die regering het gekulmineer in 'n invloedryke openbare protesvergadering in die stadsaal. Só 'n inkorting is gereken as 'n stap agteruit, aangesien die stadsraad herhaaldelik daarop aangedring het vir die aansienlike vermeerdering van die plaaslike polisiemag. Ná breedvoerige bespreking is die prokureur-generaal op 20 Augustus 1907 telegrafies deur die burge-

25) KAB, AG 1664/185, *Surprise Inspection Report: Malay Camp Police Station*, Chief Constable to Resident Magistrate, Kimberley, 29 en 30 Desember 1905.

26) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Lot No. 2128: Malay Camp; Newton, E.* Judge, Civil Commissioner Kimberley, to Under Secretary for Agriculture, Cape Town, 22 Februarie 1898.

27) KAB, PWD, 2/1/119A23, *Lease lot 2128: Malay Camp Police Station, Kimberley*, Secretary Law Department to Under Secretary for Agriculture, Cape Town, 22 Februarie 1898.

28) KAB, AG 1576, *Lease of Site of Malay Camp Police Station*, Resident Magistrate Kimberley to Secretary Law Department, Cape Town, 14 Maart 1905.

29) KAB, PWD, 1/2/126.B122, *Plot No. 2128, Lease No. 2241*, 01 April 1905.

meester verwittig van die eenparige besluit van die vergadering: "*That in view of the large population of Kimberley, this meeting emphatically protests against any further reduction of the local police force, which, in its opinion, is already much too inadequate for the protection of life and property in the town*". 30)

Op navraag van die Sekretaris van Openbare Werke (Kaapstad) oor die wenslikheid van die regering om sy opsie uit te oefen vir 'n verdere huurtermyn van 5 jaar, rapporteer die plaaslike Kommissaris van Polisie dat die gebied, wat vanuit die Maleierkamp gepolisieer moet word, uitgestrek is, en dat die werk nie bevredigend uitgevoer kan word vanaf enige van die ander takkantore nie. Hy konkludeer: "*in view of the conditions which obtain in the Malay Camp, he considers a police station in that part of the town a necessity. The population is large and very mixed, consisting of Asiatics, Indians, Natives, Coloureds and some Whites*". 31)

Ooreenkomstig die bepalinge van die *Deed of Donation* was die stadsraad slegs bereid om die bestaande huurkontrak met die Unie-regering te verleng tot Januarie 1952 en daarna op 'n drie maandelikse grondslag tot die 31ste Desember 1953. Die huurder was ten volle verantwoordelik vir die instandhouding van die persele en was slegs geregtig, "*to remove all improvements prior to the termination of the lease*". 32)

In Maart 1952 verwittig die Distrikskommandant van die S.A.P. die stadsklerk van die voorneme om die polisiestasie te sluit, want "*the question of the Native population of this area is practically solved*" 33) en dat die gebied effektief beheer kan word vanuit Beaconsfield en Transvaalweg. Die surplus personeel van die Maleierkamp is aangewend in Wes-einde om

30) KPL, KCC, *The Mayor's Minute*, 1907, p.10.

31) KAB, AG1576, Kimberley, *Lease of Site of Malay Camp Police Station*, Commissioner Kimberley Urban Police to Secretary Law Department, Cape Town, 27 November 1908.

32) KPL, KCC, Dossier 83, "*Lease of plot no. 2128, Shannon Street Malay Camp Police Station*", Stadsklerk aan Distriksvertegenwoordiger, Dept. Publieke Werke, 04 Januarie 1947.

33) KPL, KCC, Dsr 83, Distrikskommandant S.A.P. aan Stadsklerk, skrywe gedateer 06 Maart 1952.

diens te doen in die *Bantu Batho Village*. Die stadsraad het geen besware teen dié voorneme geopper nie, maar tog versoek dat geskikte alternatiewe reëlings getref moes word vir die polisiëring van die Maleierkamp. ³⁴⁾ Op 30 September 1952 is die geboue ontruim en gedurende die daaropvolgende Oktober gesloop. ³⁵⁾

Met die slooping ³⁶⁾ van die vervalde polisiestasie, wat vir 64 jaar moes waak oor die veiligheid van die gemeenskap, is nog 'n historiese skakel met die verlede verbreek. ³⁷⁾

3.2 Die misdaadpatroon in die Maleierkamp

Die taak om wet en orde te handhaaf binne die stedelike gebied het hoë eise aan die staat gestel. Gedagtig aan die kosmopolitiese bevolkingsamestelling en die multi-kulturele samelewing, is dit begryplik dat 'n onderskeidende misdaadpatroon onder die delwersgemeenskap sou kristalliseer.

Die oorbevolkte Maleierkamp met sy doolhoof van stowwerige en verdonkerde strate het 'n gunstige klimaat geskep vir alle vorme van misdaad.

Met die Britse oorname was daar 'n merkbare toename in diamantsmokkery, onwettige drankhandel, gewelddadige aanranding en diefstal. Ten spyte van toenemende strawwer wetstoepassing, het die ewels mettertyd onrusbarende afmetings aangeneem, veral onder die laer sosio-ekonomiese deel van die samelewing. Die populêre smokkelplekke was die talle kantene, smokkelkroë en die *Kaffir-Eating Houses*. ³⁸⁾

---

34) KPL, KCC, Dsr 83, "*Closing of Malay Camp Police Station*", Stads-klerk aan Distriks-kommandant S.A.P., 19 Maart 1952.

35) KPL, KCC, Dsr 83, Telegram No. 275 aan Stadsklerk, 30 Junie 1952.

36) KPL, KCC, Dsr 83, *Kimberley Malay Camp Police Station - Demolition of Buildings* Distriksverteenwoordiger D.P.W. aan Stadsklerk, Kimberley, 30 Oktober 1952.

37) KPL, KCC, Dsr 83, Stadsklerk aan Distriksverteenwoordiger, Dept. Publieke Werke, 09 Oktober 1952.

38) KPL, S.C.J Hawthorne, *Digging for Diamonds: Kimberley and its story*. Vol. 1, p.63

Namate die gemeenskap welvarender geword het, het kroee uitstekende sake gedoen. Dobbelhete het floreer en prostitusie was 'n lonende bedryf. Smokkelkroee en onwettige diamanthandel waarin swartes as tussengangers gebruik is, was as van die gruwelikste misdade beskou. Talle van die misdade is bedryf deur die *Kaffir-eating house keepers*. 39)

Die Maleierkamp, wat selfs in voorspoedtye bestempel is as die ergste slumgebied, het al die veroorsakende komponente bevat wat 'n vrugbare teelaarde geskep het vir misdaad: krotwoonbuurttoestande, chroniese oorbewoning, 'n swak infrastruktuur en 'n oorheersende ontstamde verskeidenheid etniese swart- en Kleurlingroepe. Dié laasgenoemdes was inderdaad verantwoordelik vir die grootste bydrae tot die misdaadsyfer, "*the Asiatics are law-abiding, but the Cape Coloured people and the Natives, between them are responsible for 92% of the crime committed during the year*". 40)

Die talryke gelisensieerde drankafsetpunte - kantene, drankwinkels en klubs - aangevul deur smokkelhuise 41) en die vrylike bekombaarheid van *Cape Brandy* 42) het daartoe gelei dat dronkenskap hoogty gevier het onder die inwoners. Uit die jaarlikse verslae van die resident Kommissaris van Polisie word die toedrag van sake onbetwisbaar bevestig. 43)

Onwettige drankhandel, diamantsmokkelary en dobbelary het algemeen voorgekom. Byna elke tweede huis in die gebied was 'n smokkelhuis en die onwettige brou van kafferbier was 'n winsgewende praktyk. 44)

Die mees chroniese tipe misdaad was onwettige diamanthandel. Die staat

39) KPL, *Annual Report and Returns Ewan Christian, Commissioner of Police, 23 Januarie 1886*, p.17

40) KPL, *Annual Report and Returns Commissioner of Police, Vol. 4, skedule "L"*, p.18, 1897.

41) KPL, *Annual Report and Returns, H.B. Roper, Commissioner of Police, 1889*, p.7

42) KPL, *Annual Report and Returns, G.C.S. Foster, Commissioner of Police, 1911*.

43) KPL, *Annual Report and Returns, Commissioner of Police 1916*, p.60

44) *Mededeling* deur S.V. Snyders, Oud-inwoner (1989).

het egter min vermag om dit te beheer. 'n Pionierinwoner van die diamantvelde stel dit so, "*I have been a resident, digger and claimholder on these fields for several years, and during that time have seen a great many changes both in the improvement of the Camp, and the working of the mines.... in spite of all our boasted improvements - the illicit traffic in diamonds has increased instead of decreased*". 45)

Die ontevredenheid met die toedrag van sake het gelei tot 'n massa-protiesvergaderings op die Markplein om beswaar by die owerheid aan te teken teen verdere uitreikings van kleimlisensies, "*but despite all precautions, laws, punishments and blandishments, not to mention moral disapproval, I.D.B. continued and continues to flourish*". 46) Die agitatie deur die *Digger's Protection Association* is deur Sir Henry Barkly geveto, 47) "*of all the offences with which the Digger's Committee had to deal the most important, most prevalent and most generally detested was illicit diamond buying, known as I.D.B.*" 48)

Die konstante toename in onwettige diamanthandel het Barkly genoodsaak tot die afkondiging van die *Diamond Trade Acts* van 1882 en 1885, "*to amend and consolidate the laws for the regulation of the trade in diamonds, and to provide for the trial and punishment of certain offences*". 49) Dié wetgewing het onder andere bepaal wie in diamante mag handeldryf; die reg van toegang van die polisie sonder 'n lasbrief; die voorgeskrewe wyse waarvolgens gelisensieerde handelaars transaksies moes aanteken; voorsiening is gemaak vir 'n spesiale Hof vir die verhoor van oortredings en die oplê van strawwe. *Act no. 14 of 1885* was 'n wysiging van dié van 1882. Waar laasgenoemde slegs van toepassing was op die grondgebied van Griekwaland-Wes, was eersgenoemde, "*for the regulation of the trade in diamonds within the Colony*". 50) Nog 'n be-

45) DFA, 20 Desember 1879.

46) *Chilvers, Story of De Beers*, p.159

47) DFA, 01 Junie 1878.

48) Matthews, *Incwadi Yami*, p.143

49) Matthews, *Incwadi Yami*, pp.148-149 en 159.

50) Matthews, *Incwadi Yami*, pp 148 - 149 en p.159.

langrike verskil was dat oortredings in die gewone howe verhoor is. Dat die wetgewing bygedra het tot die vermindering van onwettige diamant-handel is waar, maar dit was byna 'n onoorkomlike probleem.

Die Maleierkamp ⁵¹⁾ was 'n gesogte gebied vir onwettige diamanttransaksies. Kleurlinge ⁵²⁾, blankes ⁵³⁾, Maleiers ⁵⁴⁾ en swartes ⁵⁵⁾ is tydens klopjagte deur die polisie in hegtenis geneem. ⁵⁶⁾ Volgens Roper was die Malaeierkamp "*inhabited entirely by illicit diamond buyers and other habitual criminals... (who) carry on their nefarious occupations almost unchecked*". ⁵⁷⁾ Swart lokvinke is merendeels as tussengangers gebruik. ⁵⁸⁾ Sommige blanke onwettige diamantkopers, "*did not scruple to employ native or coloured mistresses to undertake the more dangerous tasks of their criminal activities*". ⁵⁹⁾ Dat daar feitlik geen afname was nie, word bevestig deur die feit dat daar tussen 1882 tot 1889 nie minder nie as 1 211 sake deur die Spesiale Hof in Kimberley verhoor is.

Die berugte *Kaffir-Eating Houses* was 'n populêre tipe sakeonderneming wat 'n vername skakel gevorm het in die misdaadpatroon op die diamantvelde, "*At Kaffir-eating houses which are too frequently the favourite resorts of black I.D.B. runners, and whose proprietors are not invariably above reproach, one Kaffir eating house became a recognized meeting place for the sale by natives of their stolen diamonds*". ⁶⁰⁾

---

51) *Daily Independent*, 05 Januarie 1886.

52) DFA, 19 November 1883.

53) *Daily Independent*, 05 Januarie 1886

54) DFA, 07 Oktober 1891.

55) DFA, 06 Februarie 1893.

56) DFA, 19 September 1906.

57) H.B. Roper, 1888, p.9.

58) DFA, 20 Junie 1901;
Matthews, p.218.

59) Reunert Theodore, *Diamonds and Gold in South Africa*. p.60

60) Matthews, *Incwadi Yami*, p.222

Regter Lawrence in 'n hofuitspraak stel dit onomwonde dat talle van dié eetplekke gedien het as sentrums van onwettige diamantsmokkelary. Die tipe besighedslisensie was slegs 'n dekmantel, waaronder sake bedryf is en die uitwissing daarvan, sou bydra tot die vermindering van misdaad op die diamantvelde. ⁶¹⁾ Dié soort eethuise was wydverspreid in Kimberley, byvoorbeeld, in Florenceweg, Goodwinstraat, op die Markplein en in die Maleierkamp. Dit was primêr gerig op die voedselbehoefte van nie-blankes. Die belangrikste verkoopsartikels was beeskoppe en diere-afval. Die onhigiëniese toestande van sakepersele was 'n bron van voortdurende klagtes van erfhouers in die onmiddellike omgewing. Dat dit winsgewende ondernemings was, word bevestig deur die talle aansoeke om registrasiesertifikate. Applikante moes slegs voldoen aan die minimum gesondheidsregulasies van die dorpsraad, wat power was. Vir die dorpsraad was dit 'n doring in die vlees, "*the evil is growing and will be soon very acute, but we have no power to refuse licenses for these premises*". ⁶²⁾ Gebrekkige sanitasiegeriewe en opgedamde vuilwater en vullishope in die agterplase van die eetplekke was die broeiplek van swerms vlieë. ⁶³⁾

Op aandrang van die dorpsraad om die bevoegdheid om strenger gesondheidsregulasies te implementeer, is aanvullend tot *Act no. 30 of 1884* en *Act no. 23 of 1897* is groter magte aan die munisipaliteit toegeken in 1907. ⁶⁴⁾ Bepaalde bouspesifikasies en strenger gesondheidsregulasies is neergelê. Registrasiesertifikate is op 'n jaargrondslag uitgereik en was nie oordraagbaar nie. Strenger strawwe en boetes kon opgelê word en die plaaslike owerheid kon lisensies kanselleer of weier met opgaaf van redes. ⁶⁵⁾ In terme van klousule 4 van *Act no. 18 of 1908* is bevoegdheid verleen om 'n lisensie te weier indien 'n perseel, "*constitutes an annoy-*

61) *Daily Independent*, 13 Februarie 1885.

62) *Kimberley Borough Council*, Lêer 506, *Verslag J. Dunn* (Gesondheidsinspekteur) aan Sanitary Committee, 15 Mei 1908

63) KBC, Lêer 506, Superintendent aan J. Dunn, 21 Januarie 1909.

64) KBC, Lêer 506, *Staatskoerant Goewermentskennisgewing no. 462 van 1907*, 24 April 1907.

65) KBC, Lêer 506, *Medical Officer of Health for the Colony aan Stads-klerk*, 23 Februarie 1909.

ance to the inhabitants of the locality" 66) en bestaande persele kon as ongeskik verklaar word in 'n bepaalde buurt.

Dié sakeondernemings is bedryf deur blankes, Kleurlinge, Indiërs en swartes, en het lank bestaan in Kimberley en die Maleierkamp. In die polisieverslag oor die *Day and Night* op die markplein word dit gestel dat "*it is a disgrace to the public of Kimberley and the town to allow this class of Natives in the centre of the town*". 67)

Drankmisbruik was een van die tergendste vraagstukke wat die delwers-gemeenskap geteister het. Drankmisbruik is deur die inwoners beskou as die vernaamste rede vir die hoë sterftesyfer onder die hoofsaaklik manlike bevolking. Predikante het gepleit vir strengere wetgewing en petisies is gerig aan die Wetgewende Vergadering. Talle swartes het geswig voor die versoeking, want in voorspoedtye was daar swak kantiene en smokkelkroeë te vind op byna elke straathoek wat gretiglik hul weeklikse lone opgeslurp het. Die *New Liquor Law* van 1884 wat drankverkope op Sondag verbied het, is deur inwoners aangeprys wat welkome "*quiet Sundays*" 68) in die toekoms sou verseker.

Regter Lawrence het tereg opgemerk dat daar 'n vernietigende patroon posgevat het, "*pay day - drink day - crime day*" 69) en dat onwettige drankhandel moeilik bekampbaar is.

Die oorsaak van talle gewelddadige misdade het hul oorsprong gehad in drankmisbruik. Afskuwelike mengsels is deur skurkagtige kantienhouders en sjebiens verkoop, veral oor naweke. Oortredings betreffende die onwettige koop en verkoop van drank, en die besit van tuisgemaakte brouesels het algemeen voorgekom in die Maleierkamp. Onwettige drankhandel en die gevolglike drankmisbruik deur swartes het veront-rustende afmetings aangeneem. Die polisie het gebruik gemaak van

66) KBC, Lêer 506, Skrywe van Provinsiale Sekretaris aan Stadsklerk, 30 Desember 1910.

67) KBC, Lêer 506, Eusten Brown en Farrelly (prokureurs) nms. T.D.M. Skota aan Stadsklerk, 29 Maart 1920.

68) G.C. Foster, *Annual Report and Returns*, 1911.

69) DFA, 06 Mei 1884.

lokvinke en klopjagte in hul pogings om die euwel te bekamp. ⁷⁰⁾ Die arrestasie van Robert Bending in sy huis in no. 3 Lokasie "at the Malay Camp for the selling of Liquor without being licensed to do so" ⁷¹⁾ deur speurder Trimble, gee 'n duidelike beeld van die omvang en gevolge van die tipe misdaad en die algemene houding van dié howe. Daar is beslag gelê op 'n groot hoeveelheid drank, "an empty aum which had recently contained brandy, and a funnel and tap, seventy five large and seventeen small bottles full of Cape Brandy. There was also a number of empty bottles in the place". ⁷²⁾ Magistraat Mc Kenna het dit in sy hofuitspraak kategoriees gestel, "he was determined to do away with illicit liquor selling to natives, which took place all day long where there was no police supervision. There were broken heads nearly every Saturday night in this place (Malay Camp), and all through this drink supplied to natives, a good deal of which was certainly not brandy, but a poisonous mixture. He would do his best to put a stop to the traffic". ⁷³⁾ Die beskuldigde is gevonnissen tot 'n boete van £25 of 3 maande tronkstraf met dwangarbeid.

Een van die berugte smokkelhuiskoninginne in die Maleierkamp was 'n ene Ellen wat bekendheid verwerf het vir die verkoop van haar *tywala*. ⁷⁴⁾ Ten spyte van toenemende hoër boetes en swaarder tronkstrafvonnisse, was daar geen beduidende afname in die onwettige drankhandel nie. Misdaadstatistiek toon dat daar in 1924 'n merkbare toename was in dronkenskap. Die aantal inhegtenisnemings het vermeerder, daar was 'n styging in die aantal oortredings van die drankwet en skuldigbevindings, asook die hoeveelheid drank wat konfiskeer is. Dat die misdaadsyfer die grootste was in die Maleierkamp, is ongetwyfeld te wyte aan die gemak waarmee drank bekom is, ⁷⁵⁾ en was feitlik onbeheerbaar vanweë die onvermoë van

70) H.B. Roper, 1888, p.9

71) DFA, 21 Februarie 1887;
Ibid., 10 Januarie 1893;
Ibid., 27 Februarie 1917;
Ibid., 23 November 1943.

72) *Daily Independent*, 10 Maart 1886.

73) DFA, 08 Desember 1896.

74) DFA, 18 Mei 1924.

75) Hawthorne, Vol. 2, p.337.

die beperkte polisiemag. 76) Toe daar gedurende 1899 - 1901 beperkings op drankverkope aan swartes, Indiërs, Maleiers en Chinese deur die Militêre owerhede geplaas is, het dit heftige reaksies van dié bevolkingsgroepe uitgelok wat die maatreëls bestempel het as blatante diskriminasie en 'n skending van hul Britse onderdaanskap. 77) 'n Blanke korrespondent loof egter die maatreël, "*it is undoubtedly one of the best things Martial Law has done*". 78)

Gedurende 1908 was daar in die landdrostdistrik van Kimberley 93 kleinhandelaars, 8 drankwinkels en 10 groothandelaars. 79)

Die *Women's Christian Temperance Union* het heftig geprotesteer teen die uitreik van verdere dranklisensies en is hierin sterk gesteun deur eerwaarde William Pescod. 80)

Tydens die jaarlikse sitting van die Dranklisensiehof (Liquor Licensing Court) het hoofmagistraat, Majoor C.L.R. Harris, opgemerk, "*I was amazed on my arrival here to notice the number of licenced premises, chemist shops and churches in this town. The first appalled me. The second raised the question of whether this is really a healthy city*". 81) Die polisie het dié mening onderskryf.

In die omgewing van die myne het talle onsedelike handeling plaasgevind en in die bordele is ontugtige gedrag beoefen tussen nie-blankes en blankes. Talle eienaars/bewoners van persele het bewustelik toegelaat dat hul eiendomme vir onwettige gemeenskap gebruik word. Hierdie toedrag van sake het polisieingryping genoodsaak. 82) Bordele het dikwels ook gefunksioneer as smokkelhuise. Bordele en smokkelkroeë het in bepaalde

76) DFA, 24 Oktober 1899.

77) DFA, 18 Januarie 1901.

78) DFA, 12 Februarie 1909.

79) DFA, 05 Maart 1925.

80) DFA, 05 Desember 1935.

81) Hawthorne, Vol. 2, p.337.

82) *Daily Independent*, 17 Julie 1885.

gebiede 'n hoogsbetaalde bedryf geword. 83) Hulle het geen gebrek aan klandisie gehad onder die oorheersende jeugdige manlike bevolking en die duisende swart kontrakarbeiders nie. 84)

Samedromming van wanordelike bendes tussen die puinhope het veral op Sondae en openbare vakansiedae geskied. Hierdie skandalige gedrag 85) en onbeskaamde openbare onsedelikheid was nie verenigbaar met 'n beskaafde gemeenskap nie. Gebrekkige polisiepatrolliediens het dié ongewenste toestand vererger en talle verstoë is tot die owerheid gerig om die tipe misdaad te bekamp. 86)

Selby-, Sydney-, Hospitaal-, Dobbiestraat en Victoriaweg 87) is bestempel as die lokaliteit van onbeskryflike onsedelikheid op Saterdag-aande. Victoriaweg is beskryf as "*the venue of unenviable notoriety in Kimberley, and remained the haunt of vice for many years. A leprous spot, the locality was the home of every crime in the calendar*". 88) Die Maleierkamp het ook sy kwota van *houses of ill-fame* 89) gehad en talle bordeelhouders moes teregstaan op die klag van prostitusie. Gedurende die Anglo-Boereoorlog (1899 - 1901) het prostitusie merkbaar toegeneem onder Kleurlingbediendes as gevolg van die aanwesigheid van groot getalle soldate. 90)

Die *Salvation Army* het die sogenaamde *white slave traffic* met hand en tand beveg. Hulle taak is egter bemoelik/gefnuik deur Maleiersmouse wat meisies in Kaapstad gewerf het en na Kimberley ontvoer het met valse beloftes van kitsrykdom uit prostitusie. Klagtes van ontvoering en pros-

83) DFA, 24 Maart 1879.

84) DFA, 04 Oktober 1882.

85) *Daily Independent*, 17 Julie 1885.

86) DFA, 23 Maart 1893.

87) Hawthorne, Vol. 3, p.83.

88) DFA, 10 Desember 1884;
Ibid., 17 Augustus 1900.

89) DFA, 17 Augustus 1900.

90) Hawthorne, Vol. 2, p.278.

titusie was weinig suksesvol, want die vrouens het openbaarmaking gevrees en "*their lips were sealed*". 91)

In die Maleierkamp is blokke kamers aangewend vir die doel, "*in many cases white men were found in the rooms with native women so there appears no doubt but that the premises are used for prostitution and the Police should have an easy case*". 92) Swartes het saans poedelnakend rondgeloopt en prostitute het munt geslaan uit die swartes wat periodiek uit die kampongs ontslaan is. Die gepaardgaande dronkenskap, bakleiery en lastering tot in die vroeë oggendure was 'n bron van ergenis vir die ordentlike inwoners. 93) Die polisie moes dikwels ontbied word om die orde te herstel. Talle petisies is aan die stadsklerk gerig oor die ongewenste toestande, 94) egter nie met veel sukses nie. 95)

Sporadiese klopjagte deur die polisie, bestaande uit berede en voetkonstabels, is uitgevoer in die lokasies te Bultfontein waartydens verskeie arrestasies gemaak is. En, "*this round-ups helped in the suppression of lawlessness and vagrancy in the Camps and surrounding districts*". 96)

Gedurende die wilde drank- en danspartye oor naweke is talle misdade gepleeg onder die dekmantel van die nag, want die gebied het geen behoorlike straatbeligting gehad nie. Sekere tipe misdade was ook etniesgesentreer.

---

91) KPL, KBC, File 435 James Dunn, Sanitary Inspector to Sanitary Committee, 02 Februarie 1906.

92) KBC, Dsr 435 *Petisie van 8 inwoners aan Stadsklerk*, 25 Julie 1910 (Brief no. 6762).

93) KBC, Dsr 435, *Skrywes van T.J. Scoble aan Stadsklerk*, 25 Oktober 1910 (Brief no. 7075) en 21 Desember 1911 (Brief no. 8252).

94) KBC Dsr 435, *Skrywe van die Kommissaris van Polisie*, 28 Oktober 1910 aan Stadsklerk (M.23/538/10) (Briefno. 7086).

95) Hawthorne, Vol. 2, p.337.

96) *Daily Independent*, 29 Desember 1887;
DFA, 20 Maart 1891;
DFA, 14 November 1895;
DFA, 12 September 1906;
DFA, 13 Maart 1939.

Gewone en vererigde aanranding is grotendeels gepleeg deur swartes en Kleurlinge ⁹⁷⁾ terwyl smousery op Sondae en die oortreding van die *The Lords Day Ordinance* ⁹⁸⁾ van 1838 voorgekom het onder die Indiërs en Chinese. Onwettige verkope was 'n algemene praktyk in die Maleierkamp ⁹⁹⁾ en het heftige teenkating uitgelok van blanke sakelui wat gepleit het vir strenger polisie-optrede en dié gebruik as onregverdige handelsvoordeel bestempel het. ¹⁰⁰⁾ Die polisie het daadwerklik opgetree teen Sondaghandel en talle oortreders is vervolgd. ¹⁰¹⁾

Gevalle van moord in die Maleierkamp het wye publisiteit in die plaaslike pers geniet. ¹⁰²⁾ Een van die mees opspraakwekkende gebeurtenisse was die selfmoord van Moonisammy, 'n groentesmous in diens van Poonsammy in die Maleierkamp. Sy lyk is gevind in 'n boom in Newton. 'n Lykskouing deur die distriksgeneesheer, dr. Grimmer, het getoon dat die dood veroorsaak is deur verwurging. ¹⁰³⁾

Gedurende die vroeë oggendure van die Nuwejaar het 'n verskriklike dubbele moord en selfmoord aan huis van Waldeck in Sydneystraat plaasgevind. Waldeck het ná die dood van sy slagoffers homself met 'n mes om die lewe gebring. ¹⁰⁴⁾

Die geheimsinnige moord deur Robert Worthy van Dobbiestraat op sy vrou, wat op 'n bloeddeurweekte bed gevind is, het die gemeenskap geruk. ¹⁰⁵⁾

---

97) DFA, 16 Junie 1879.

98) DFA, 13 November 1883;
DFA, 15 Julie 1890.

99) DFA, 17 Augustus 1881;
DFA, 18 April 1899.

100) DFA, 12 Julie 1893.

101) *Daily Independent*, 20 Augustus 1885.

102) DFA, 05 Januarie 1891.

103) DFA, 05 Januarie 1891.

104) DFA, 30 September 1892.

105) DFA, 06 Oktober 1892.

Die ontdekking van die lyk van 'n Kleurlingvrou, Louisa, in 'n agterplaas naby die polisiestase in die Maleierkamp, was een van die mees brutale moorde. Die slagoffer is wreed aangerand en het gesterf aan veelvuldige kopbeserings. 'n Indiër, Frans, is in verband met die voorval in hegtenis geneem. 106) Ene Griffin wat aan depressie gely het, het sy eie keel met 'n mes afgesny. 107)

'n Aanklag van staffbare manslag teen Achmet Talliep van Shannonstraat oor die moord op Saban Hendricks is tersyde gestel. Die jurie se bevinding was dat die aangeklaagde uit selfverdediging opgetree het. 108)

Opspraakwekkende getuienis is tydens die nadoodse ondersoek van ene Charlotte gelewer. Haar klere is moedswillig deur 'n onbekende swarte tussen York- en Curreystraat aan die brand gestee. Die oorledene se werkgewer, Elizabeth Fredericks, van Brettstraat, het getuig dat Charlotte gely het aan "*temporary insanity*". 109) Die hofuitspraak was dat die beweerde misdaad deur 'n onbekende swarte gepleeg is en dat die slagoffer beswyk het aan septiese brandwonde. 110)

Charlie Williams van Chesapeakestraat is gehang vir die moord op sy saamleefvrou, Anna Dixon, wat hy onthoof het met 'n byl. Ná die weersinwekkende moord het Charlie homself aan die polisie oorgegee. As rede vir sy gruweldaad het hy aangevoer dat Anna geld misbruik het vir drank en gevolglik het sy kinders honger gely.

Die opvallendste kenmerk was die impulsiwiteit en wreedheid waarmee die moorde gepleeg is, wat daarop dui dat misdaad nie los staan van kulturele en historiese faktore nie.

Matthews konstateer tereg dat in alle delwersgemeenskappe, "*the two great social evils have always been drinking and gambling*". 111) As ge-

106) *Daily Independent*, 29 Oktober 1889.

107) *DFA*, 25 Oktober 1905.

108) *DFA*, 20 Desember 1916.

109) *DFA*, 23 Desember 1916.

110) *DFA*, 10 Augustus 1929.

111) Matthews, *Incwadi Yami*, p.117.

neesheer en sakeman, wat vir 15 jaar gepraktiseer en sake gedoen het op die diamantvelde, moet sy getuienis as geloofwaardig aanvaar word. Kimberley was geen uitsondering nie. Hierdie sosiale euwels het 'n stewige houvas op die gemeenskap gekry met die totstandkoming van dobbelspele, soos roulette-tafels asook die invoering van perdeweddenskappe wat dobbellary aangemoedig het. Die euwel van private dobbelary was moeilik stuitbaar en het beslis die laer sosio-ekonomiese deel van die bevolking nadelig getref. Wetgewing is dikwels ontduik deur die stigting van die sogenaamde *clubs*. 112)

Die dobbelspel *Fah Fee* was onbetwisbaar die mees populêre in die Maleierkamp en is bedryf deur die Chinese. Tydens periodieke polisie-klopjagte in die Maleierkamp is daar beslag gelê op drank, dobbelgereedskap vir *Fah Fee* en *Fan tan*, dobbelkaartjies en groot hoeveelhede Chinese geld. Swartes en Kleurlinge is as *runners* deur die Chinese gebruik. 113) Min oortreders van die *Lottery Act* is egter skuldig bevind vanweë die gebrek aan voldoende getuienis. 114) Tydens verhore was die verweer dikwels dat die klubs slegs dien as sentrums vir kulturele byeenkomste. 115) 'n Korrespondent reken egter dat talle gesinne geruïneer word deur die dobbelspel en dat dit tot seën van die gemeenskap sal wees indien die polisie dit kan stopsit. 116) Armoede en periodieke ekonomiese insinkings het 'n klimaat geskep wat die hoop op uitkoms gevestig het op perdeweddenskappe en *Fah Fee*. 117) 'n Groot aantal arrestasies is tydens verrassingsklopjagte gemaak 118) en die dobbelspel het groot afmetings in Kimberley aangeneem en talle *runners* 119) is

---

112) DFA, 21 November 1910.

113) DFA, 29 November 1910.

114) DFA, 25 November 1910.

115) DFA, 03 Junie 1903.

116) DFA, 28 Mei 1922.

117) DFA, 15 Augustus 1922.

118) DFA, 05 September 1922.

119) DFA, 30 September 1922.

skuldig gevind en beboet. 120) Die verlokking na dobbelary het *Fah Fee* laat toeneem. Tydens 'n spesiale klopjag in die Maleierkamp is aanvanklik 25 arrestasies gemaak 121) wat alle nasionaliteite ingesluit het. 122) Hierdie getal het aangegroei tot 82. 123)

Die uitbreek van luiskoors in die Wederberg-lokasie in 1922 het die plaaslike gesondheidsowerheid laat besluit om 'n ontluisingsvoorkomingsveldtog te loods in die swartlokasies en die Maleierkamp. Hierdie veldtog onder aanvoering van dr. G.H. Pearson, die stadsgeneesheer, het heftige teenkanting ontlok van die inwoners in die Maleierkamp wat eventueel gekulmineer het in 'n volskaalse oproer, waartydens eiendom beskadig is en talle beseer is. Hoewel dit gemeld is dat die ontsmetting op 'n vrywillige grondslag sou geskied, is die gesondheidsowerheid deur die oproerige skare verdryf. Polisiehulp is ontbied in 'n poging om die oproer te onderdruk en dit het aanleiding gegee tot 'n hewige botsing. 124) Daar was vier ontsmettingslokale: Lokasie No. 2, Greenpoint Lokasie, die *Native Pass Office* en die Maleierkamp. 125) Die nie-blankes het die ontsmettingsveldtog tereg bestempel as diskriminerend, vernederend en demoraliserend, want slegs hulle was daaraan onderwerp. 126) Die polisie teenwoordigheid het aanleiding gegee tot klipgooiery, eiendomsbeskadiging en plundering. Talle van die skare is lig beseer. Ook lede van die polisie is beseer en was verplig om te vlug en skuiling te soek in die huise van Asiate. Die plofbare toestand het gelei tot dringende beraadslaging tussen luitenant-kolonel Davidson, adjunk-kommissaris van polisie, die siviele kommissaris, magistraat, die onder-burgemeester en verteenwoordigers van die De Beersmaatskappy. 127) Dit ten spyt het dr. Pearson 'n uit-

---

120) DFA, 20 Maart 1922.

121) DFA, 03 April 1924.

122) DFA, 08 April 1924.

123) DFA, 25 Januarie 1922.

124) DFA, 27 Januarie 1922.

125) DFA, 26 Januarie 1922.

126) DFA, 26 Januarie 1922.

127) DFA, 01 Februarie 1922.

kringende teenkanting ondervind, ¹²⁸⁾ wat uitgeloop het op algemene konfrontasie en dwarsboming van die gereg ¹²⁹⁾ en uiteindelik openlike oproer in die Maleierkamp. Algemene teenkanting teen, "*some measures the Coucil was taking in connection with the de-lousing campaign*", ¹³⁰⁾ het uitgebrei na ander swart woonbuurte en is gesien as 'n "*anti-white movement*". ¹³¹⁾ Uiteindelik het 13 aangeklaagdes voor regter Howell Jones verskyn op aanklagte van openbare geweldpleging. Almal is deur die jurie skuldig bevind en tronkstraf met handarbeid, wat gewissel het van 2 tot 4 maande, is oplê. Die vonk in die oproer was, "*events in Malay Camp on the evening of 24 January re compulsory dipping*". ¹³²⁾ Ná die oproer was daar 'n toenemende uitdaging van gesag. Joseph Leong Singh, 'n Chinese sakeman, het waardevolle bystand aan die polisie verleen. Sy winkel is beskadig en 12 paar skoene is gesteel en 29 blikke konfyt beskadig. ¹³³⁾ Sersant J. O'Brien was verplig om skuiling te soek in die huis van 'n Indiër, Ismail Casnodien. Laasgenoemde het ook die 7 regeringsfietse veilig geberg onder die veranda. Sy huis is met klippe bestook en beskadig. ¹³⁴⁾ Ná 'n uitgerekte korrespondensie tussen T.T. Truter, Kommissaris van Polisie (*Kimberley*) en die Sekretaris van Justisie (*Pretoria*), is skadevergoeding van onderskeidelik £15 en £6.4.6 aan Singh en Casnodien uitbetaal. ¹³⁵⁾

---

128) DFA, 10 Februarie 1922.

129) DFA, 17 Februarie 1922.

130) DFA, 03 Maart 1922.

131) DFA, 16 Mei 1922.

132) DFA, 01 Februarie 1922.

133) Sentrale Argief Bewaarplek (hierna SAB), TES5931 (F42/183), *Application for Compensation for damage done to shop: Joseph Leong Sing*, Commissioner S.A. Police to Secretary for Justice, Pretoria, 17 Julie 1922.

134) SAB, TES5931 (F42/183), *Claim for Compensation: Ismail Casnodien*, Secretary for Justice to Secretary of Finance, 05 September 1922.

135) SAB, TES5931 (F42/183), *Ismail Casnodien: Claim for Compensation for damage done to dwelling*, Secretary of Finance to Secretary of Justice, 09 November 1922.

HOOFSTUK 4

DIE MOHAMMEDAANSE GEMEENSKAP

Dié bevolkingsgroep het hoofsaaklik uit twee etniese groepe bestaan: die afstammeling van die Kaapse Maleierslawe en die Indiërs afkomstig van Indië, Mauritius en Madras.

Die Indiërs is, wat hul kultuur betref, nie 'n homogene groep nie. Die vernaamste verskille is ten opsigte van godsdiens en taal. Die meerderheid is Hindoes en die ouer garde praat Tamil, Telugu, Hindoestani en Goedjarati, terwyl ongeveer 20 persent Moslems is en Urdu en Goedjarati praat. Hindoeïsme is baie verdraagsaam teenoor al die verskillende vorme van aanbidding. Die aanhangers van die Hindoegelooft het hulle reeds in 1874 op die diamantvelde bevind. Die meerderheid was van Madras afkomstig en het hulle mettertyd in die Maleierkamp gevestig waar etlike groepe gevorm is. ¹⁾

4.1 Die Pokke-epidemies van 1882 - 1884

'n Beduidende aantal Maleiers het in Augustus 1882 vanaf Kaapstad in Kimberley aangekom, want "*yellow faces and fez caps seem as plentiful in the streets as white physiognomies and wide-awakes*" berig die *Diamond Fields Advertiser*. ²⁾

Tydens die dreigende pokke-epidemie van 1882 het Maleiers afkomstig van Kaapstad gepoog om onopgemerk die Maleierskap binne te sluip. ³⁾ Blanke standplaashouers van Selbystraat en Bultfonteinweg het by George Kilgour, die plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, gepleit vir nie slegs die verwydering van alle nie-blankes uit die Maleierkamp nie, maar het die standpunt gehuldig dat, "*It would be far better if the Malays were located on one spot on other stands*". ⁴⁾

---

1) Mc Gregor Museum, Kimberley, *Hall of Religions*; *Diamond Fields Advertiser*, 03 Januarie 1900.

2) DFA, 12 Augustus 1882.

3) DFA, 21 Oktober 1882.

4) DFA, 28 September 1882.

Die petitionarisse het gevrees dat die krotwoonbuurttoestande waarbinne die Maleierkamp-inwoners geleef het bevorderlik was vir die uitbreek van die pokke-epidemie. Gedurende 1882 is 'n kwarantynhuis vir die huisvesting van pasiënte wat pokkies opgedoen het op 'n stuk grond, geskenk deur die *London and South African Exploration Company* in De Beers, ongeveer een myl buite Kimberley, opgerig. Die sinkstruktuur, wat ongeveer 20 pasiënte kon akkommodeer, is teen 'n koste van ongeveer £345 opgerig deur die bou-aannemer Chrisholm. Die inrigting was onder die toesig van James Doyle, die gesondheidsinspekteur van die dorpsraad. 5) Net soos hul geloofsgenote in Kaapstad, was die Maleiers in Kimberley sterk gekant teen die verpligte immunisering teen die gevreesde siekte. 6)

In Julie 1882 is 'n intensiewe inentingsveldtog geloods. Die hoofgesondheidsbeampte, James Doyle, het geen onmiddellike teenkanting voorsien uit die geledere van die Moslems nie, derhalwe konstateer hy, "*I have seen the Malay Priest and he has promised to assist in getting the Malay population to be vaccinated*". 7) In die plaaslike pers was daar 'n hewige pennestryd tussen die voorstanders en teëstanders oor die voordele en nadele van inenting. 8) Groot besorgdheid het geheers oor die binnekoms van Maleiers vanaf Kaapstad. Die oorheersende standpunt was dat alle moontlike stappe geïmplementeer moes word, "*to prevent all Malays from entering the Camp*". 9) Die toepassing van teenmaatreëls was egter moeilik uitvoerbaar, want transportwaens was afkomstig vanuit verskillende dele van die Kaapkolonie, 10) "*a large number of Malays left effected*

---

5) DFA, 20 Julie 1882.

6) DFA, 02 Augustus 1882.

7) DFA, 17 Julie 1882.

8) DFA, 07 Julie 1882;
Ibid., 12 Julie 1882;
Ibid., 14 Julie 1882;
Ibid., 15 Julie 1882.

9) DFA, 21 Augustus 1882.

10) DFA, 17 Augustus 1882.

houses in Cape Town to come to the Fields". 11)

Onbevestigde gerugte dat 'n geval van pokkies in die Maleierkamp uitbreek het, het gemoedere hoog laat loop en die vrees laat posvat dat indien die siekte in die Maleierkamp op groot skaal uitbreek dit katastrofiese gevolge vir die volksgesondheid sou hê. 12)

In die korrespondensiekolomme van die *Diamond Fields Advertiser* is die vrees van die delwersgemeenskap en die moontlike gevolge van die epidemie weerspieël, "*Once the disease gets a footing here, and the consequences to the district in every respect will be fearfully disastrous, commercially as well in regard to the mortality question.*" 13) Die nie-blanke woongebiede, soos die mynkampongs, die Indiërwoonbuurte en in besonder die smerige Maleierkamp met hul, "*filth, stenches and dirty habits assist more towards the breeding of disease than anything else*". 14) Die Maleierkamp met sy krotbuurttoestande was beslis 'n vrugbare teelaarde vir aansteeklike siektes, "*Even in the best of times the Malay Camp was a breeding place for disease*", 15) aldus Roberts.

Die pokke-bedreiging van 1882 is egter doeltreffend afgeweer, danksy die implementering van effektiewe voorkomingsmaatreëls deur die dorpsraad.

Die onverwagte uitbreek van die pokke-epidemie gedurende Oktober 1883 het Kimberley te staan gebring voor een van sy grootste gesondheidskrisisse. In sy redaksionele kommentaar het die *Diamond Fields Advertiser* gewys op die waarskynlik nadelige ekonomiese gevolge van die siekte op die arbeidsfront en beklemtoon dat die slagoffers van die 1860-epidemie hoofsaaklik swartes en Maleiers was wat in lokasies en swak woonbuurte gehuisves was. Min blankes het prooi geword van die siekte, danksy hul beter leeftoestande. 16)

---

11) DFA, 05 September 1882.

12) DFA, 28 September 1882.

13) DFA, 10 Julie 1882.

14) DFA, 10 Julie 1882.

15) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.220.

16) DFA, 01 November 1883.

Teen die einde van Februarie 1884 sterf die eerste St. Helener aan pokkies in die Kimberley-hospitaal en dr. Smith rapporteer dat dit een die ergste gevalle van pokkies was. 17)

Dr. Wolf, die agerende mediese superintendent van die Kimberley-hospitaal, het die noodsaaklikheid vir die toepassing van streng voorkomingsmaatreëls in die Maleierkamp beklemtoon, want "*of all places in the town it was the most dangerous*". 18)

Vier Maleiers het die eerste pokkies opgedoen in die Maleierkamp en is na die kwarantynstasie op die plaas Felstead verwyder. Die eerste sterfgeval in die Maleierkamp was 'n Maleierman wat beswyk het 'n dag ná sy toelating tot die afsonderings-hospitaal. 19)

Skeptisisme oor die aard van die siekte was veral sterk in die nabygeleë Du Toitspan - die werklike vrotkol in die epidemie, "*Du Toitspan is rotten with small pox*"; 20) was die oorwoë mening van die gesondheidsraad. Om die verspreiding van pokkies vanuit Du Toitspan te minimaliseer, was die Kimberley dorpsraad tot sterk optrede genoop. 21)

Kommunikasie tussen die twee dorpe is tot die absolute minimum beperk. Noodsaaklike kontak is slegs per pos of telegraaf gevoer. Hierdie maatreëls was egter slegs van toepassing op Asiërs en swartmense. Op daárdie tydstip het die Indiërbevolking ongeveer 700 getel op die diamantvelde. 22)

Die poging om 'n kordon om Kimberley te trek, het hewige teenkanting vanuit die sakesektor van die Asiërgemeenskap ontlok. Die verbod op vrye verkeer het beslis die Indiërkleinsakemanne nadelig getref, aange-

17) DFA, 29 Februarie 1884.

18) DFA, 13 Maart 1884;
Ibid., 28 Julie 1884.

19) DFA, 28 Maart 1884.

20) DFA, 11 Julie 1884.

21) DFA, 04 Julie 1884.

22) DI, 05 Julie 1884;
DFA, 14 Maart 1884.

sien saketransaksies met groothandelaars in Kimberley noodwendig op 'n deurlopende grondslag gevoer moes word. 23) In hul versoekskrif, onderteken deur Ramsamy, Katrapadaychee, Veerasamy, Govindov, 50 winkeliers en ander Indiërs van Kimberley, is die beheermaatreëls tereg afge- maak as blatante rassediskriminasie, want "*Cab-drivers, wagon drivers and Cape men cross without a pass*". 24) Ná onderhandelinge tussen 'n deputasie van die Indiërs en die Kimberleyse gesondheidsraad is konsensus bereik dat oor-en-weer besoeke slegs toelaatbaar is by bewyslewering van 'n uitgereikte pas deur Doyle, die gesondheidsinspekteur. 25) Hierdie voorkomingsmaatreëls was egter net gedeeltelik geslaagd, want daar was te veel skuiwergate in die kordon: taxibestuurders, transportryers en begrafnisondernemers moes noodwendig tussen Kimberley en Du Toitspan beweeg. 26)

Op 8 Oktober 1884 is 'n geval van pokkies deur gesondheidsbeamptes in die Maleierkamp ontdek. Toe daar reëlins getref is vir die afsondering van die pasiënt, het feitlik die hele Maleierbevolking opgedaag en die verwydering teëgegaan. Gewapen met kieries, klippe en derglike wapens, het die skare 'n uitdagende en dreigende houding ingeneem. Polisiehulp moes ingeroep word om die oproer te beheer.

Die Maleiers se primêre beswaar teen die hospitalisasie van die pasiënt was die vrees dat by sterfte familie en vriende verhinder sou word om die begrafnis van die oorledene by te woon en dat die teraardebestelling nie volgens Moslem-ritueel sou geskied nie. Ná uitgereikte beraadslaging met die protesterende oproeriges, is die verwydering van die pasiënt uit- gestel. 27) Dié welgestelde Maleier, ene Le Roux, was die pasiënt van dr. J.W. Matthews. Die poging van Doyle om die pasiënt af te sonder, het misluk vanweë die ingryping van Matthews by wyse van die verkryging

---

23) *DI*, 29 Augustus 1884.

24) *DI*, 28 Augustus 1884.

25) *DFA*, 01 September 1884.

26) *DFA*, 04 Julie 1884;
DI, 24 Julie 1884.

27) *DI*, 09 Oktober 1884.

van 'n interdik uitgereik deur L.J. Truter, die plaaslike magistraat. Matthews was gegriefd oor die handelwyse van Doyle en die van die ongeveer 30 polisiemanne wat gepoog het om Le Roux te arresteer en het dit as 'n persoonlike belediging en die aantassing van sy professionele integriteit bestempel. Dié mislukte poging om Le Roux onder dwang uit sy eie huis te verwyder, het Matthews onomwonde bestempel as diskriminasie teen gekleurdes en verklaar, "*I shall always resist, as I did yesterday, any attempt to treat coloured people differently to whites or to make distinctions not sanctioned by law*". 28)

Dr. Sauer, wat tydens die oproer teenwoordig was in die Maleierkamp, het getuig dat Matthews die Moslems aangehits het tot protes en geoordeel dat Matthews se optrede in belang was van persoonlike finansiële gewin. Doyle het die mening gehuldig dat Matthews se optrede 'n geval was van uitbuiting en publisiteit vir persoonlike aansien en geldelike voordeel. Vanweë Matthews se tussenkoms het nog 'n Maleierman, Omoth Yonge, in die Maleierkamp, geweier om na die isolasie-hospitaal oorgeplaas te word.

Daar was egter geen grondige redes vir Maleiers gebaseer op godsdienstige oortuigings nie, want 'n Maleierpriester kon pasiënte besoek, 'n Maleier kon die pasiënte verpleeg en 'n Maleierkok kon die voedsel voorberei, aldus dr. Sauer. In sy skrywe aan die gesondheidsraad het eerwaarde Gaul daarop gewys dat die huise waar die pasiënte behandeling ontvang, 'n wesenlike gesondheidsgevaar inhou vir die 60 leerlinge in die aangrensende sendingskool. Volgens Gaul het die halsstarrige houding van die pasiënte nie die sluiting van die skool regverdig nie. 29)

Hierdie optrede in die belang van die Moslemgemeenskap het beslis Matthews se aansien verhoog, desondanks die feit dat hy in 'n beëdigde verklaring voor magistraat Truter verklaar het dat pokkies 'n aanmeldbare siekte is en sy versuim om die bepaling na te kom, erken het. 30) In sy skrywe het dr. Matthews sy dank betuig teenoor die gesondheidsraad vir die spoedige implementering van stappe om Le Roux van sy las te bevry en het beklemtoon, "*the steps I have taken with respect to the*

28) *DI*, 10 Oktober 1884.

29) *DFA*, 11 Oktober 1884.

30) *Ibid.*, 11 Oktober 1884.

Malays and Indians have been merely to put stop to illegal presumption and bullying, which would not be attempted in the case of white citizens". 31)

Ná die herstel van Le Roux is daar 'n huldigingskrif, onderteken deur die ere-sekretaris, H. Malan en 27 lede van die Mohammedaanse gemeenskap, asook 'n egte ingevoerde silwerbeker vanaf Europa, aan huis van Malan in die Maleierkamp aan dr. J.W. Matthews oorhandig. Matthews is geloof as die kampvegter vir die regte en vryheid van die Maleiers. Die beker het £50 gekos en die inskripsie daarop het gelui "*presented by the Mussulmans of Kimberley to Josiah Wright Matthews, M.D., for his successful efforts in protecting their interests, Kimberley, October 1884.*" 32) Dit was 'n bewys van die lof en waardering van die Maleiers.

4.2 Die Mohammedaanse Begraafplaas

In 1885 het J.B. Currey, plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, die toekenning van 'n begraafplaasterrein "*near the Race Course Location adjoining the new kaffir cemetery*" 33) sterk aanbeveel. Die begraafplaas was dringend benodig ten einde te voorsien in die godsdienstige behoeftes van die Kimberleyse en Beaconsfieldse Mohammedaanse gemeenskap. Die huurooreenkoms is uitgemaak in die naam van Currey en 'n verteenwoordiger van die Moslemgemeenskap. Die begraafplaas is toegeken sonder die betaling van enige huur. 34)

Gedurende Maart 1886 het verteenwoordigers van die *Indian Mussulmans* met 'n versoekskrif geslaag vir 'n perseel vir die oprigting van 'n moskee en grond vir 'n begraafplaas. In hul pleitskrif is aangevoer dat, "*they have no word of communion with the local Mohammedans and Cape*

31) DFA, 17 Oktober 1884.

32) DI, 14 Januarie 1885;
Matthews, J.W., *Incwadi Yami*, p.408.

33) DBCM, LSAE, Letterpress Copybook no.22 (19 September 1885 - 19 Julie 1886) *Correspondence: Outgoing to London Board*, 01 April 1886, pp.33-35.

34) DBCM, LSAE, Vol. 10. *Correspondence: Incoming from London Board*, Posno to J.B. Currey Manager, 31 Maart 1886.

Malays". 35) Currey het die kostelose toekenning van 'n erf vir die bou van 'n moskee, asook die gebruik van 'n gedeelte van die Mohammedaanse begraafplaas aanbeveel en die nodige magtiging van sy Londense direkteure verkry. 36)

In 1945 het die afdelingsraad 'n alternatiewe terrein vir 'n begraafplaas vir Indiërs en Maleiers oorweeg, aangesien die terrein rotsagtig is en grafte slegs tot 'n diepte van ongeveer 3 voet gegrawe kon word. Die begraafplaas, geleë langs die nasionale pad na Kaapstad is bestempel as onooglik. Tereg het H.C. Rothman, die voorsitter daarop gewys dat dit onvanpas was om ná byna 60 jaar te kla oor die ligging van die historiese kerkhof. 37) Sien figuur 1.

Op Sondag, 20 Julie 1956, is die begraafplaas erg geskend. Ongeveer 120 grafstene en talle tralies is beskadig. Die gruwelontdekking is gemaak deur G. Alexander. Die beraamde skade het £2 000 beloop. Een van die beskadigde grafte was dié van Sjeg Said Aboubaker, een van Kimberley se oudste priesters en 'n direkte afstammeling van Sjeg Yusuf, wie se graf die belangrikste kramat naby Faure in Kaapstad geleë is. Nog 'n graf in die 70-jarige oue Mohammedaanse begraafplaas, was dié van 'n oud-soldaat met die nasionale leuse, *Eendrag maak Mag* op die grafsteen. Die nuus oor die grafskending het vinnig versprei en talle Moslems en inwoners het na die begraafplaas gestroom. Die onbesonne daad is allerweë afgekeur. Die Moslemgemeenskap het die gruweldaad sterk veroordeel, veral omdat geen graf van Indiër-Moslems, binne 'n gedeelte van dieselfde begraafplaas, geskend was nie. 38) 'n Beloning is deur die polisie aangebied vir inligting wat sou lei tot die inhegtenisneming en skuldigbevinding van die grafskenders. 39) Dit het gelei tot die arrestasie van 5

35) DBCM, LSAE, Letterpress Copybook No. 22 (19 September - 19 Julie 1886) *Correspondence: Outgoing to London Board*, J.B. Currey to Secretary LSAE London, 01 Maart 1886, pp.512-514.

36) DBCM, LSAE, Vol. 10 *Correspondence: Incoming from London Board*, C.J. Posno, (Chairman) to J.B. Currey Manager, Kimberley, 31 Maart 1886.

37) DFA, 15 Desember 1945.

38) DFA, 23 Julie 1956.

39) DFA, 24 Julie 1956.

blanke jeugdige wat ná skuldbekentnisse ⁴⁰⁾ elk tot 8 houe gevonniss is. ⁴¹⁾

Die grafte is in ere herstel, waar talle ander gelowiges begrawe lê. Die uitstaande kenmerk van die grafte is die reghoekige kop- en voetstene volgens Moslem-gebruik. Dié tradisionele begraafplaas van die Moslemgemeenskap is omring deur 'n lae, witgekalkte, ru-klip skansmuur en die atmosfeer is steeds gewyd met die Arabiese inskripsies bo-aan die grafstene. Vars blomme getuig dat die begraafplaas dikwels besoek word deur Moslem-gelowiges. Hierdie Mohammedaanse begraafplaas is bewys van die onwrikbare geloofsoortuiging van die vroom pioniers wat bygedra het tot die vestiging van die Islamitiese geloof en 'n oosterse kultuur op die diamantvelde, wat 'n integrale deel van talle Suid-Afrikaners se daaglikse lewe geword het.

4.3 Die Mohammedane en die beleg van Kimberley

In Kimberley is daar 'n gedenkteken wat ons herinner aan die Anglo-Boereoorlog (1899-1902). Vroeg in die oorlog het die Boeremagte opgetrek en Kimberley vier maande lank beleër. Die beleg het geduur vanaf 14 Oktober 1899 tot 15 Februarie 1900. ⁴²⁾ In dié tyd het kos uiters skaars geword en die sterftesyfer, veral onder kinders, was hoog.

Die Indiërgemeenskap het in 1899 'n verwelkomingsadres, onderteken deur 150 lede van die Indiërgemeenskap, deur bemiddeling van die Kimberleyse burgemeester, aan Cecil John Rhodes oorhandig met sy terugkeer na Suid-Afrika. ⁴³⁾ Burgemeester R.H. Henderson het 'n dringende oproep gedoen op alle sakeondernemings om geleenthede te skep vir werknemers om aan die driloefeninge, parades van die dorpswag en die vrywillige korps deel te neem. ⁴⁴⁾ Kleurlinge ⁴⁵⁾ en Mohammeda-

40) DFA, 28 Julie 1956.

41) DFA, 11 Augustus 1956.

42) DFA, 15 Februarie 1956.

43) DFA, 20 Julie 1899.

44) DFA, 04 Oktober 1899.

45) DFA, 05 Oktober 1899.

ne ⁴⁶⁾ het hul onverdeelde trou en lojaliteit aan die Britse kroon gesweer. Hierdie gebaar en patriotisme is deur kolonel Harris aangeprys. ⁴⁷⁾

Prysvasstellings op noodsaaklike voedselsoorte, brandhout, steenkool ⁴⁸⁾ en waterbeperkings is in Kimberley en Beaconsfield ingestel. ⁴⁹⁾ Die verkoop van vuurwerk en die viering van die tradisionele *Guy Fawkes*, 'n populêre gebruik onder die Asiërs, is ten strengste verbied deur die militêre owerhede. ⁵⁰⁾ Die regulering van verkoping en voorsiening van noodsaaklike voedselsoorte is met ingang van 28 Desember 1899 by wyse van proklamasie afgekondig. ⁵¹⁾ Voedselvoorrade aan die inwoners is by wyse van 'n permitstelsel op 'n weeklikse grondslag voorsien. Daar was verskillende uitreikingskantore vir die onderskeie bevolkingsgroepe. Blankes en alle geregistreerde Kleurlinge het voedselrantsoene ontvang by die dorpsaal. Die Asiate het hul voorrade by Victoria Crescent in die Maleierkamp afgehaal, terwyl alle swartes voorsien is deur die verskillende winkels in die Maleierkamp en die swartlokasies. ⁵²⁾ Die Mohammedane en Indiërs (Tamils en Hindoes) het gekla dat daar verwag word dat Asiate slegs op rys moet lewe. ⁵³⁾ Op grond van dié klagte is brood, vleis en groente ook ingesluit by hul voedselrantsoene. ⁵⁴⁾ Die opening van 'n slaghuis in die Maleierkamp deur die gebroeders Diebel en die indiensneming van spesiale Moslem hadjies as slagters is deur imam Dawood met dankbaarheid aanvaar. Hadjie Serajodien was die eerste slagter wat in diens geneem is vir die voorbereiding van vleis volgens Moslem-gebruik. ⁵⁵⁾ Vroeg in Maart 1900 is die proklamasies en kennisgewings met betrekking tot die

46) DFA, 10 Oktober 1899.

47) DFA, 16 Oktober 1899.

48) DFA, 20 Oktober 1899.

49) DFA, 25 Oktober 1899.

50) DFA, 04 November 1899.

51) DFA, 01 Januarie 1900.

52) DFA, 01 Januarie 1900.

53) DFA, 03 Januarie 1900.

54) DFA, 10 Januarie 1900.

55) DFA, 08 November 1889.

inperking tot wonings, die beperking op die gebruik van ligte, die verbod op die verkoop van gebottelde sterk drank en waterbeperkings opgehef. 56)

Gedurende hierdie periode is Kimberley getref deur builepes. Dié plaag het sy oorsprong in Kaapstad gehad. As voorkomingsmaatreël is alle swartes, Chinese en Indiërs verhoed om per trein Kimberley binne te kom. Alle treine na Kimberley is deurlopend geïnspekteer. Verdagte gevalle onder swartes, Asiërs, Maleiers en Kaapse Kleurlinge is onder kwarantyn geplaas en in markee-tente buite die dorpe gehuisves. 57)

4.4 Die politieke posisie van die Maleiers

In die breë is die Maleiergemeenskap a-polities, maar die Maleiers op die diamantvelde het 'n sonderlinge politieke posisie beklee: enersyds het hulle aanspraak gemaak op die regte as Britse onderdane en andersyds was hulle ywerige ondersteuners van en getrou aan die Türkse kroon. Hierdie dualisme is gelate deur die Britse owerheid aanvaar, want die Moslems het hul verpligtinge as lojale burgers van die Britse kolonie nagekom. 58)

Tydens 'n goed bygewoonde vergadering in die Maleierkamp het die Moslemgemeenskap 'n begeerte en bereidwilligheid uitgespreek om te help met die verdediging van Kimberley tydens die beleg in 1899. 59) As hul bydrae tot die fondsinsamelingsveldtog vir siekes en gewondes gedurende die beleg is die Khalifa ('n semi-godsdienstige ritueel) in die dorpsaal opgevoer. Die fondsinsamelingsveldtog het gestaan onder die beskerming van kolonel Charles Parsons en die burgemeester. Die opvoering is bygewoon deur groot getalle Moslems en is afgesluit met die sing van *God save the Queen* in Arabies. 60) Volgens Moslem-tradisie was Abdol Kader die oorspronklike skepper van die Khalifa. Die doel van dié godsdienstige sere-

56) DFA, 05 Maart 1900.

57) DFA, 14 Maart 1901.

58) DFA, 31 Maart 1891.

59) DFA, 16 Oktober 1899.

60) DFA, 08 Junie 1900.

monie is om die mag van die geloof te openbaar. Dié ritueel is dikwels in die Maleierkamp gedemonstreer. 61)

Gedurende die eerste besoek in April 1890 van goewerneur Sir Henry Loch aan Kimberley is vyf toegewyde adresse deur inwoners op die diamantvelde aan hom oorhandig, drie daarvan deur die Mohammedaanse gemeenskap. Die drie tersaaklike adresse het bestaan uit:

- a. 'n Ongetekende, geïllumineerde adres van die Maleier-Mohammedaanse gemeenskap.
- b. Die tweede is 'n eenvoudige twee-bladsy adres van die "*Indian members of the Mohamedan Congregation of Kimberley and Beaconsfield*" 62) en bevat 30 handtekeninge.
- c. Die derde is 'n groot blou en goud adres onderteken deur 18 Indiërs, ondersteun deur '200 ander', woonagtig in Kimberley en Beaconsfield.

Die handtekeninge op die twee getekende adresse verskil van mekaar. Dié twee adresse bevat die konvensionele lofuitinge en dankbetuigings.

Dit wil voorkom asof die derde 'n adres 'n nie-amptelike poging is om die gevolge van werkloosheid weens die sluiting van sommige diamantmyne onder die aandag van die goewerneur te bring. Die aandag is ook gevestig op die diskriminerende arbeidswetgewing wat deur die Republiek van Transvaal aangeneem is en wat beperkte indiënsneming aan Indiërs gebied het wat op soek was na alternatiewe werk in Transvaal. Daar is beklemtoon dat die Transvaalse Indiërs lojale onderdane van Haar Majesteit was en as sodanige is daar 'n beroep op Brittanje gedoen om 'n ferme beleid uit te oefen kragtens Britse susereiniteit oor Transvaal. 63

Tydens Lord Randolph Churchill se private besoek aan Kimberley is 'n

61) DFA, 27 Maart 1891.

62) Suid-Afrikaanse Biblioteek (SAB), *Sir Henry Loch-versameling (MSB 304)*, Kaapstad. Inligting verskaf deur Karel Schoeman (SAB), 27 Julie 1991.

63) Suid-Afrikaanse Biblioteek (SAB), *Sir Henry Loch-Versameling (MSB 304)*, Kaapstad. Inligting verskaf deur Karel Schoeman (SAB), 17 Julie 1991.

adres aan hom oorhandig deur Ata'ullah Effendi namens die Mohammedaanse gemeenskap. Die adres is met dankbaarheid in ontvangs geneem deur Churchill. 64)

Op 23 Januarie 1901 het koningin Victoria van Brittanje ná 'n rekord regeringstydperk van 63 jaar heengegaan. 65) Met die afsterwe van koningin Victoria het die Mohammedane hul lojaliteit gestand gedoen deur tesame met byna alle Christelike kerkgenootskappe roudienste te hou. Hul gedenkdiens het oor 40 dae gestrek. 66)

4.5 Sedes en tradisionele gebruike

Die Maleiers het aanvanklik 'n onbeduidende segment van die delwersgemeenskap uitgemaak. Namate die Maleierkamp ontwikkel het, het hul getalle toegeneem. Dit is waar dat daar in gedeeltes van die Maleierkamp welgestelde Maleiers gewoon het in relatiewe gerief, maar dit was die uitsondering. Hulle was veral bekend vir hul eerlikheid en soberheid. Sommige was eienaars van passasierskoetse en het 'n merkwaardige vaardigheid besit om handel te dryf. 67) Hulle was aanhangers van die Mohammedaanse geloof wat nooit hul identiteit as groep verloor het nie. Ten spyte van hul isolasie op die verafgeleë diamantvelde, het hierdie mense nietemin trou gebly aan Islam. Die pligte van alle ware gelowiges, soos uiteengesit in die Koran, is noulettend nagekom. Hul tradisionele seremonies en feeste, troues, begrafnisse en die jaarlikse bedevaart na Mekka getuig daarvan. 68)

In die Maleierkamp het daar 'n vrolike en opgewekte stemming geheers tydens die Moslemdoopseremonie van Aboubeker Russhie Bey Effendi, die seun van Ahmed Effendi, die onderwyser van die *Imperial Ottoman and Arabic School*. Die teenwoordigheid van die groot aantal Moslems was ongetwyfeld bewys van die Moslemgemeenskap se agting vir Ahmed Effendi. Daar is spesiale voorsiening gemaak vir die leerlinge van die Moslemskool.

64) DFA, 21 Mei 1891.

65) DFA, 25 Januarie 1901.

66) DFA, 28 Januarie 1901.

67) Brian Roberts, *Kimberley: Turbulent City*, p.221.

68) J.W. Matthews, *Incwadi Yami*, p.400.

As aandenking het elke seun 'n Turkse "fez" ontvang en alle leerlinge is rojaal getrakteer. Sjeg Mohamed Sali van Mekka het die doopplegtigheid waargeneem. Onder die groot aantal Moslem medegelowiges was imam Dawood. Die knap reëlings het dit 'n genotvolle geleentheid gemaak vir die gaste. 69)

Ramadan

Die vastydperk gedurende die maand Ramadan (die negende maand van die Mohammedaanse kalender), wanneer die Moslem tussen dagbreek en sons-
 ondergang nie mag eet, drink of parfuum gebruik nie, is een van die belangrikste hoogtepunte in die Islamitiese feesprogram. 70) Op dié feesdag was die getroues nie afwesig van die moskee nie. Mohammedane van De Beers, Beaconsfield en Bultfontein, in hul kleurryke drag, het die moskeë goed bygewoon en "*seldom has the Malay Camp presented such a gay and oriental appearance*". 71)

Tydens die godsdienstige feesvieringe, *Leylatil* en *Ramadan* is die minaret van die Lyndhurstweg-moskee versier met pragtige Japanese lanterns en gekleurde lampe. 72) Die Kimberleyse Moslemgemeenskap het saam met die res van die Mohammedaanse wêreld die tradisionele feeste getrou gevier en onderhou. 73) Die vastydperk, Ramadan, word beëindig deur 'n feesdag bekend as Eid. Die Eid het die hele dag geduur met die gebruikelike oor-en-weer besoeke. 74) Gedurende die seremonie in die moskee is gebede opgedra aan die profeet Mohammed, die Sultan van Turkye en die Britse koningshuis. 75)

---

69) DFA, 11 Oktober 1893.

70) DFA, 09 November 1907.

71) DFA, 30 April 1892.

72) DFA, 17 April 1893.

73) DFA, 18 April 1893.

74) DFA, 18 Maart 1896.

75) DFA, 09 November 1907.

Die Pelgrimsreis na Mekka

Die vyfde en finale plig is die groot pelgrimstog na die heilige stad Mekka. Indien dit menslik moontlik is, moet alle Mohammedane hierdie tog minstens een keer in hul lewe onderneem. Daar moet hulle die Kaäba besoek. Dit is die altaar van die Groot-Moskee in Mekka. Alle pelgrims wat die stad besoek, soen dié steen.

In 1888 het ene Ally namens 5 pelgrims van Kimberley op pad na Mekka beswaar aangeteken teen die slegte behandeling deur Sayed Wallie met hul aankoms in April in Jedda. 'n Kabelgram is gestuur aan die Britse ambassadeur in Konstantinopel. Die plaaslike verteenwoordiger van die Moslemgemeenskap, Ahmed Effendi het die klag van mishandeling opgevolg met 'n petisie aan Rustem Pasha, die Ottomaanse ambassadeur in Londen. 76)

Huwelike

Huwelike was besondere sosiale geleenthede. Maleiertroue is op die tradisionele wyse voltrek en gevier. Die troudiens in die moskee is in Arabies óf Afrikaans gehou.

Een van die deftigste huwelike wat Kimberley beleef het, het op Maandag, 31 Januarie 1887 in die Maleierkamp plaasgevind en die feesvieringe het voortgeduur tot die daaropvolgende Woensdag. Die dubbele huweliksplegtigheid van die twee dogters van mev. Omar, 'n wasvrou, het groot belangstelling uitgelok. Die jongste dogter, getroud met Ishmael, 'n welgestelde man, was besonders beeldskoon. Die feestelike onthaal is opgeluister met Maleise musiek. Die bruide en strooimeisies was in pragtige feesgewaad geklee. Die toekomstige slaapkamers van die bruide was indrukwekkend gemeubileer. Die slaapkamerstelle was gemaak van gesnede eikehout wat spesiaal bestel was vanaf Kaapstad. Die plafonne was versier met plakkate waaraan moeseliën-, satyn- en silwerblare en blomme gehang het. Die beddegoed was pragtig geborduurd en die hemelbed was oortrek met 'n wit satyndeken. Die kamervloer was bestrooi met flokkies klatergoud. Teen die mure het skilderstukke gepryk afkomstig van

---

76) *Daily Independent*, 21 Junie 1888.

Mekka. Die wittebroodreise is na Mekka onderneem 'n maand ná die troue. 77)

Tydens die huwelik van Sadea Rahied met Ally, is die bruid kom haal deur 'n koets getrek deur vier skimmelperde en gedryf deur 'n koetsier met 'n toering (spits hoed). Die huweliksonthaal het plaasgevind aan huis van Abdol Rashied in die Maleierkamp. 78)

Tradisionele sang en musiek

In teenstelling met die Kaapse "Coons" het die Maleise troepe gewoonlik besoek afgelê by die huise van ou vriende. Voor die deur sing hulle 'n lied en gaan daarna binne, waar hulle met soetkoekies en gemmerbier getrakteer word. Op die aand van 25 Desember begin die "nagtroepe" besoek af te lê en die verrigtinge gaan soms ononderbroke voort tot die volgende middag.

Met Nuwejaar, wanneer die feesviering sy hoogtepunt bereik, word die hele prosedure herhaal. Die sanggroepe tree ook op by pieknieke, en hulle word veral na huwelike genooi om die verrigtinge met sang op te luister. By huweliksonthale word daar vir hulle spesiaal 'n tafel afgesonder en sing hulle net bruidsliedere (minneliedere). Die ghommalieliedjies met begeleiding van die trom word by pieknieks gesing. Met hul liefde vir sang het die Maleiers 'n onskatbare bydrae gelewer tot die bewaring van die Hollands-Afrikaanse kultuur.

4.6 Die rol van imam Dawood as godsdienstige leier in die Mohammedaanse gemeenskap

Hy was 'n boukontrakteur van beroep. Hy verlaat Kaapstad in 1872 om 'n tronk op Beaufort-Wes vir die Kaapse goewerment te bou. In 1873 arriveer hy op die diamantvelde en vestig hom in Du Toitspan. Hy was een van die messelaars van die eerste steengebou in Du Toitspan en het die kantore van die *London and South African Exploration Company* te Lennoxstraat, Kimberley help bou. Vanweë 'n slapte (resessie) in die boubedryf begin hy transportwerk doen deur met skotskarre vir delwers

77) DFA, 05 Februarie 1887.

78) DFA, 10 April 1890.

grond uit die myne te karwei en as huurtuigkoetsier passasiers te ver-
voer.

Hy was ryk bedeel met 'n godsdienstige talent (gawe) en goed onderleg in die Mohammedaanse geloofskodes. Onder sy leiding het die eerste Maleiergemeente in die myndorp tot stand gekom. Die eerste moskee in Du Toitspan was 'n hout-raamstruktuur bedek met seildoek. Dawood was persoonlik verantwoordelik vir die waarneming van die aanbiddingsdienste.

Tydens die *New Rush* trek hy na Kimberley. Vanaf ongeveer 1884 het hy voltyds die amp van hoofpriester bekleed tot sy dood.

In 1883 onderneem die gesin per seilskip hul eerste pelgrimsreis na Mekka via Mauritius, Bombaai en Aden. By al hierdie plekke het hy gesprekvoering gehad met prominente Moslemleiers oor godsdiensaangeleenthede op die diamantvelde. Op hierdie pelgrimsreis sterf sy vrou by Taif, net buite Mekka. Sy tweede vrou, 'n dame van Uitenhage, het slegs 'n maand na die troue gesterf. Hy bring 'n tweede besoek aan Mekka. In 1888 sluit hy 'n derde huwelik met die weduwee Ragina Habib, die dogter van 'n Kaapstadse verwer en huisskilder. Uit sy huwelike is 4 seuns en 3 dogters gebore. Hy het 'n aantal kleinkinders agtergelaat.

Dawood was iemand met 'n sterk gestel, maar is ná 'n kortstondige siekbed op 78-jarige ouderdom op Saterdagmiddag, 21 Julie 1924, stilweg by sy tuiste naby die moskee oorlede. Die teraardebestelling is waargeneem deur sy seun en opvolger, Moleat Dawood. Hy is begrawe in die ou Moslembegraafplaas in Kimberley, geleë langs die nasionale pad na Kaapstad.

Tot kort vóór sy dood het hy die plaaslike Maleiergemeenskap met toewyding gedien as priester van die Lyndhurstweg-moskee. Die belange van sy ras- en geloofsgenote het hy op die hart gedra. Die moskee is doeltreffend geadministreer. Hy het hoë aansien geniet onder blankes, Kleurlinge en swartes en het die agting afgedwing van die Maleier- en Indiërgemeenskappe. 79)

Desondanks sporadiese, en dikwels ongegronde aantygings teen sy persoon, het Dawood met ywer en toegewydheid vir meer as 40 jaar die amp

79) *DFA*, 23 Julie 1924.

van imam van die Shafee-gemeenskap beklee. 80)

4.7 Die Moskee-vraagstuk

Die Moslemgemeenskap het ook periodiek sy stormagtige tye beleef. Gedurende 1887 was daar 'n uitgerekte dispuut tussen lidmate van die moskee wat uitgeloop het op 'n hofsaak wat £1 300 beloop het en die bygevolge ontbinding van die gemeente. Die sogenaamde moskee-vraagstuk het gedurende 1895-1896 weer skerp opgevlam. Verskeie van die twispunte het gewentel om die persoon van imam Dawood. Die lidmate was gebelg oor sy betigting van die moskee-bestuur. 81)

Tydens 'n byeenkoms wat in ene Galant se winkel in die Maleierkamp gehou is in 'n poging om geskille by te lê, is imam Dawood daarvan beskuldig dat hy verantwoordelik is vir die skeuring in die gemeente en van onaanvaarbaarheid vir die Indiër-Moslems. Nog 'n aantyging teen hom was dat hy gepoog het om J.B. Currey, plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, te oorreed om die moskee in sy eie naam te laat registreer. Die oorwoë mening was dat die ontslag van Dawood sou lei tot die herstel van die vrede onder die Moslems. 82)

Tydens 'n tweede vergadering gehou in Hassan se winkel in die Maleierkamp, waar die hoofpriester van Beaconsfield, imam Abdurazaak, as hoofspreker opgetree het, is besluit om die moskee-kwessie te verwys na imam Abdol Ratiep, die hoëpriester van Kaapstad vir uitsluitel. 83)

'n Korrespondent verwys smalend na Dawood as 'n 'meesterbouer' wat deur Hadje Magmoet Gasnodien verhef is tot hoofpriester van Griekwaland-Wes en wyt die moskee-twis aan die gebrekkige opleiding van priesters. 84)

---

80) DFA, 24 November 1895.

81) DFA, 26 November 1895.

82) DFA, 23 Desember 1895.

83) DFA, 27 Desember 1895.

84) DFA, 31 Januarie 1896;
DFA, 04 Februarie 1896.

4.8 Die *Moslem Benefit Society*

Volgens die model van die *Kimberley Benevolent Fund Society* is daar onder aanvoering van imam Dawood 'n soortgelyke bystandsvereniging vir die Moslems in 1895 gestig met die doel, "*the relief of sick Moslems and the burial of the dead by mutual aid and co-operation.*" 85)

Deur hierdie inisiatief het Dawood die skyf geword van hewige kritiek van verreweg die meerderheid van die Moslemgemeenskap, beide in en buite Kimberley.

Op navraag het die hoëpriester, imam Mohamiet Talabodien van Kaapstad, onderstandsverenigings as sondige woekering bestempel en as 'n afwyking van die voorskrifte van die Koran. Hierdie opvatting is onderskryf deur die verskillende plaaslike Moslempriesters. 86)

Hadjie Mohamiet van Port Elizabeth het die hulpvereniging in die stad ontbind op advies van die biskop van Mekka en pleit dat Dawood tot ander insigte moet kom. 87)

Imam Abdoorajan van Beaconsfield het geoordeel dat Dawood 'n dwaalleer verkondig deur, "*inventing a religion of his own, and which differs from our religion and Koran.*" 88) Dawood, die stigter en tesourier van die *Moslem Benefit Society*, was 'n vurige voorstander van dié vereniging - die enigste ter wêreld onder die Moslemgemeenskap. Sy ontslag as priester is geëis.

Toenemende druk en krimpende aantal aanhangers het Dawood sy aanvanklike standpunt dat bystandsverenigings verenigbaar is met die leerstelling van die Koran, laat prysgee. 89) Die resultaat was die einde van die *Moslem Benefit Society* in Kimberley. Desondanks dié striemende aanvalle het Dawood sy amp as imam behou tot aan die einde van sy lewe.

---

85) *DFA*, 12 Desember 1895.

86) *Ibid.*, 10 Desember 1895.

87) *Ibid.*, 17 Desember 1895.

88) *Ibid.*, 31 Desember 1895.

89) *Ibid.*, 12 Desember 1895.

4.9 Die Madressa of Moslemskool

Ná die afsluiting van die normale skooldag woon Moslemkinders die geloofskool by om onderrig te ontvang in die elementêre godsdienstige Islamitiese leerstellings. Die onderrig in Arabies begin op ongeveer 6-jarige leeftyd en word normaalweg dwarsdeur die primêre skoolloopbaan voortgesit. Wanneer lees bemeester is, word die Koran gelees waardeur die gees van dié geskrif onlosmaaklik deel word van die kinders se geestelike groei. Aanvanklik word korter hoofstukke voorgelees en gememoriseer, terwyl spesiale klasse aangebied word waar dit die mikpunt van die student is om al 114 hoofstukke van die Koran te memoriseer. Ten minste 'n leesbare kennis van Arabies is essensieel vir die Moslem, want al sy gebede word in Arabies geoffer.

Benewens die aanleer van Arabies, ontvang leerlinge onderrig in Islamitiese geskiedenis, die lewensgeskiedenis van die profet Mohammed, seremoniële drag, sindelikheid en die Islamitiese algemene regsleer. Die madressa is, "*One of the main vehicles for the perpetuation of the Muslim Culture*".⁹⁰⁾ Derhalwe speel die madressa 'n baie belangrike rol in die bewaring van die Islamitiese erfenis en lewer 'n ryk bydrae tot die Mohammedaanse kultuurontwikkeling.⁹¹⁾

4.10 "The Imperial Ottoman Arabic School"

4.10.1 Abu Bakr Effendi

Abu Bakr Effendi is in 1835 gebore in Turkye en is oorlede in 1880 te Kaapstad. Die Turkse titel *effendi* is die prerogatief van gestudeerde persone, maar word dikwels deur hul afstammeling gedra. Abu studeer aan die madressa te Shehrizur in die Moslemwetenskappe en sit sy studies voort in Stamboel (Konstantinopel) en sluit sy opleiding af in Bagdad.

In 1862 word hy op versoek van die Moslems aan die Kaap as leermeester oorgebring om die godsdiensonderwys van die Kaapse Maleiers te behartig.

90) Achmat Davids, *The Mosques of Bo-Kaap*, The South African Institute of Arabic and Islamic Research, Athlone (Cape), 1980, p.23.

91) Mogamat Allie, *It's Madressa after school for the Muslim Child*, *Prisma*, Vol. 2, no. 2, Maart 1987, pp.6-7.

Hy is die outeur van die *Bayan-ud Din* (1869), 'n tweetalige werk in Afrikaans en Arabies, waarin die Maleise godsdiens verduidelik word. Die werk is in 1873 op koste van die Turkse regering in Konstantinopel gedruk.

In Kaapstad het hy gewerk aan die kulturele-godsdienstige opheffing van sy geloofsgenote. Aanvanklik is sy werk bemoeilik omdat daar in die komponente van die Moslem-ritueel en leefreëls verskille bestaan het in die 4 skole van die Moslemjurisprudensie, hoewel hul mekaar as ortodoks erken. Abu se boek vertolk die beginsels van die Hanafities. Die Hanafitiese lering het by die meerderheid van die Maleiergemeenskap geen blywende ingang gevind nie. In 1880 sterf hy betreklik jonk en is begrawe in die Maleierbegraafplaas teen Seinheuwel.

4.10.2 Ahmed Ata'ullah Effendi

Drie seuns uit die huwelik is bekend. Die oudste was Ahmed Ata'ullah Effendi, hoof van die Ottomaanse skool in Kimberley (1884-1903) en Turkse konsul in Singapoer tot sy dood op 11 Maart 1903.

Die tweede seun, Hisjam Allah, word godsdienstige voorganger in Port Elizabeth en is daar in 1947 oorlede. Die derde, Omar Jala Ud Din, (1871-1951) is in Kaapstad oorlede. ⁹²⁾

Ahmed Ata'ullah het 'n prominente rol gespeel in die Moslemgemeenskappe in Kaapstad en Kimberley. Kort ná die afsterwe van sy vader verhuis hy na Kimberley waar, "*he assumed the same position of that his father had in Cape Town - religious teacher of the Muslim Community*". ⁹³⁾

Op 17 Januarie 1877 is die stigting van die *Imperial Ottoman Arabic School* geloods in die Maleierkamp. Aanvanklik het die onderrig in 'n deel van die moskee geskied. In 1884 is hy aangestel as onderwyser teen 'n maandelikse salaris van £20 ⁹⁴⁾ - 'n aanstelling wat hy te danke het aan Had-

92) *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*, Abu Bakr Effendi, pp.4-5.

93) Achmat Davids, *The Mosques of Bo-Kaap*. The South African Institute of Arabic and Islamic Research, Athlone, Cape, 1980, p.174.

94) *Diamond Fields Advertiser*, 23 April 1899.

jie imam Dawood, ⁹⁵⁾ want sy aanstelling het nie sonder teenkanting geskied nie. 'n Seksie van die Mohammedaanse gemeenskap van Kimberley en Beaconsfield het heftig protes aangeteken by Alkhalie Abdul Khan, die Sultan van Turkye, teen sy aanstelling as godsdiensonderwyser in Griekwaland-Wes. Die agitatie het gespruit uit die feit dat hy as getuie in die hooggeregshof van Griekwaland-Wes verskyn het wat in botsing was met die Moslem-leerstellings. Gerugsteun deur 'n petisie van die Hanafie en Shafee ondersteuners vir die behoud van sy dienste is die aantyging deur die Sultan van Turkye verwerp. ⁹⁶⁾ Spoedig hierná is sy salaris deur die Turkse regering betaal. ⁹⁷⁾

In 1888 is 'n perseel agter die moskee teen 'n nominale huur aan die *Mohammedan Community* sterk aanbeveel deur J.B. Currey, plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, "*the Mohammedans are becoming an important class here ... generally sober and industrious*". ⁹⁸⁾ Ook was hulle 'n ekonomiese bate vir die LSAE, want hulle was betroubare huurders. Derhalwe het die Londense direkteure aan die versoek voldoen. ⁹⁹⁾

As onderwyser het Effendi werk van 'n voortreflike gehalte gelewer aan die *Imperial Ottoman Arabic School*. Sy toegewyde arbeid, "*in the promotion of education among the Mohammedans*" ¹⁰⁰⁾ is talle kere geloof by tradisionele Moslemfeeste en samekomste. Hy het ongetwyfeld groot onderrigskes behaal. As kultuur - en gemeenskapsleier was hy die spil waarom die Moslemgemeenskap se kulturele aktiwiteite gewentel het. Hy het nie slegs georganiseer en gekoördineer nie, maar was dikwels die fokuspunt van tradisionele feeste.

---

95) DFA, 20 Junie 1887.

96) DFA, 06 April 1889.

97) Hawthorne, *Chronicles of the Diamond Fields*, Vol. 3, p.141.
DFA, 23 Augustus 1895.

98) DBCM, LSAE, *Letterpress Copybook No. 24*, Letterno. 287,
10 September 1888, p.984.

99) DBCM, LSAE, *Correspondence: Incoming from London Board*,
Letterno. 20, 10 Oktober 1888.

100) DFA, 20 Junie 1887.

Tydens sy onderwysloopbaan aan die *Ottoman Arabic School* in die Maleierkamp het verskeie eervolle toekennings hom te beurt geval. Hy was die eerste Kaapse gebore Mohammedaan wat vereer is met die dekorasies *Estamboul Muderrisly* ¹⁰¹⁾ en *Royal Order of Madjidie of the Third Class*. ¹⁰²⁾

Effendi het nie slegs die Turkse bande verstewig nie, maar dit konstant uitgebou en gehandhaaf. Derhalwe was een van die belangrikste hoogtepunte op die jaarlikse feeskalender die verjaarsdagviering van die Turkse Sultan. Sy Turkse lojaliteit en persoonlike bewondering vir die Sultan was aansteeklik en dit was 'n luisterryke geleentheid vir die Moslemgemeenskap van die Maleierkamp. Dit het beslis bygedra om 'n samehorigheidsgevoel te skep onder die "*Opposing factions of the Mohammedan faith*" in die Maleierkamp. ¹⁰³⁾

Die Turkse owerheid het op sy beurt konkrete belangstelling openbaar in die wel en wee van die Moslemgemeenskap in die afgeleë Griekwalandwes. ¹⁰⁴⁾ In 1891 het Sheik Abdullah Shokri Effendi van Konstantinopel sewe uitstekende Turkse landkaarte aan die *Imperial Ottoman Arabic School* geskenk. ¹⁰⁵⁾ Ná 'n besoek aan Konstantinopel het Ahmed Effendi waardevolle matte aan die hoofpriester, imam Dawood, imam Ismail en ander Hadjies oorhandig vir die versiering van die moskeë in die Maleierkamp. Dit was ook 'n besondere eer vir Ahmed Effendi, want dit was die eerste keer in die Suid-Afrikaanse geskiedenis dat, "*a Cape born Mohammedan had been singled out for such distinction as to be the bearer of the royal gifts from his Majesty the Sultan*". ¹⁰⁶⁾ In erkenning vir sy opvoedkundige, godsdienstige en kulturele bydrae is 'n adres aan Effendi deur die Moslemgemeenskap oorhandig. Vooraanstaande besoekende godsdienst-

101) DFA, 20 Junie 1887;
DFA, 31 Julie 1894;
DFA, 23 Oktober 1895;
DFA, 27 November 1895.

102) DFA, 20 Augustus 1889.

103) DFA, 31 Maart 1891.

104) DFA, 31 Maart 1891.

105) DFA, 20 Augustus 1891.

106) DFA, 14 April 1891.

leiers uit Mekka en Konstantinopel 107) het die gasvryheid en bewaamheid van Effendi geloof. 108)

4.11 Indiërgemeenskap

Talle van die pioniers het teen omstreeks 1872 vanaf Port Elizabeth in Kimberley aangekom.

In 1882 het Ramsamy Padayachee gearriveer vanaf Mauritius. Spoedig ná sy aankoms het hy in die Maleierkamp 'n ou huis aangekoop wat omskep is tot 'n tempel en gebruik is as 'n plek van aanbidding. Die huis was geleë te Handsstraat 1, Maleierkamp. Gedurende 1882 is die *Vannia Kula Keshatriya Sangam* gestig om te sorg vir die sosiale, godsdienstige en politieke behoeftes van die gemeenskap. Wyle Ramsamy Padayachee was die stigter van die *Vannia Kula Keshatriya Sangam*. 109) Gedurende 1912 het Vethium Pillay 'n aanvang gemaak met die *Hindu Vedic Sabha* onder wie se beskerming die Tamilskool in stand gehou is, wat 'n betekenisvolle bydrae lewer tot die opvoeding van die gemeenskap. Pillay was die eerste Tamilonderwyser in Kimberley. 110)

In Augustus 1883 het verteenwoordigers van die Indiërgemeenskap deur bemiddeling van Forbes Jackson, Indiër agent, 'n aansoek ingedien by George Kilgour, plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, vir die skenking van 'n perseel in die Maleierkamp vir die bou van 'n tempel. Die petisionarisse, wat ook as trustees die huurooreenkoms onderteken het, was: Koetuppa (tesourier), Abdol Nubbee (sekretaris), en Sunnasammy, 'n leke-lid. Die trustkomitee het die dringendheid en noodsaaklikheid van "*a site to erect a place of worship*" 111) beklemtoon. C.J. Posno het snel reageer op dié versoek en vroeg in Oktober 1883 is 'n perseel toegestaan vir die oprigting van 'n tempel. Die

107) DFA, 23 Augustus 1895.

108) DFA, 11 Oktober 1893.

109) KPL, *History of the Sri Vinayagar Aulayam*, (hierna) (HSVA) p.22.

110) KPL, HSVA, p.11.

111) DBCM, LSAE, *Letterpress Copybook No. 19*, Correspondence: Outgoing to London Board, Letterno. 417, G. Kilgour to C.J. Posno, 31 Augustus 1883, pp.901-902.

applikante moes slegs die bedrag van £5.5.0 betaal vir die opstelling van die huurkontrak. 112) Alhoewel die presiese ligging en erfnummer nie uit die beskikbare bronne vasgestel kon word nie, kan daar met 'n groot mate van sekerheid aanvaar word dat die perseel te Handsstraat in die Maleierkamp geleë was, want "*these premises continued to be used as a Temple when the new Temple project started*". 113)

Die Indiërs was bedrewe kleinsakemanne, "*who have the good fortune to possess shops in every part of the Camp, from barber shops up to grocers*". 114) Hul ekonomiese aktiwiteite het omvat handelaars, smouse, tafelbediendes (kelners) en kokke. 'n Groot aantal was aanhangers van die Rooms-Katolieke Kerk en lidmate van St. Francis Xavier in Newton waar kerkdienste gereeld gehou is. Hawthorne huldig die mening in 1911, "*They are good citizens, have a political association of their own, and when a parliamentary election takes place they form an important factor in returning candidates*". 115) Die Indiërs, waarskynlik met die uitsondering van die Kleurlinge, het groot belangstelling openbaar in die politiek en aktuele sake van die dag.

Gedurende die periode 1882-1883 het die dorpsraad die aansoeke van die Indiërgemeenskap vir die jaarlikse viering van die "Maharam" (godsdiensstige feesviering) deur die strate geweier vanweë die luidrugtigheid daarvan. 116) Die aansoek van ene Quattapa vir die hou van die feesvieringe in 1893 is egter toegestaan, voorwaardelik dat orde en welvoeglikheid gehandhaaf word, dat geen serenades deur die dorp en hoofdeurgange op Sondag plaasvind nie. 117)

---

112) DBCM, LSAE, Vol. 5, *Correspondence: Incoming from London Board*, Letterno. 663, C.J. Posno (sec.) to Manager LSAE, Kimberley, 10 Oktober 1883.

113) KPL, *A Brief History of the Sri Vinayagar Aulayam* (hierna HSVA), p.2.

114) DFA, 27 November 1890.

115) Hawthorne, p.668.

116) DFA, 25 November 1882;
DFA, 09 November 1883.

117) DFA, 20 Julie 1893.

4.11.1 *The Indian Political Association*

Die politieke party is gestig in 1905 ¹¹⁸⁾ met die uitdruklike doel: die bevordering en beskerming van die politieke belange en aspirasies van die Indiërgemeenskap in die algemeen, maar in die besonder op die diamantvelde. Die *Indian Political Association* het sy Britse onderdaanskap as 'n kleinood geroem, veral wanneer die Indiërs se politieke en burgerlike regte bedreig of aangetas is. Hierdie Britse lojaliteit het neerslag gevind in die deelname aan die viering van die verjaarsdae van die Britse Koning(in) en die aanbieding van adresse aan hoë Britse besoekers aan Kimberley en die huldeblyke aan Indiese staatsmanne. Sulke gebeure het geleenthede gebied om trou te sweer aan die Britse kroon en die lug van griewe. In April 1911 is Mahatma Gandhi, op pad vanaf Kaapstad na Johannesburg, gul ontvang deur die Indiërs. In 1913 het Gandhi Kimberley weer besoek onder die beskerming van die *Indian Political Association*. Die Indiërgemeenskap het hul, net soos Indië, vierkantig agter Groot-Brittanje geskaar tydens die Eerste Wêreldoorlog ¹¹⁹⁾

Net soos sy vader het T.V. Rajagopal Pillay, gebore op 11 Julie 1890 te Kimberley, 'n betekenisvolle rol gespeel in die gemeenskap op beide godsdienstige en politieke vlak. ¹²⁰⁾ Hy was een van die prominente leiersfigure in die Indiërgemeenskap. Pillay het 'n leidende rol gespeel in die werksaamhede van die *Hindu Vedic Sabha* en sal veral onthou word vir sy waardevolle bydrae as Tamilonderwyser en -inspekteur. Hy het die Indiërgemeenskap met uitsonderlike toewyding vir meer as 50 jaar gedien. Pillay het ook gedien as sekretaris van die *Indian Political Association*, 'n hoedanigheid wat hy beklee totdat die party gealgameer het met die *Indian Citizen's Association* in die vroeë vyftigerjare. ¹²¹⁾ Hy was 'n knap sakeman en een van die weinige markkommissarisse in die land. ¹²²⁾

'n Ander leidende politieke figuur was S.R. Naidoo, een van die pioniers

118) KPL, *HSVA*, p.2.

119) *DFA*, 03 September 1914.

120) *DFA*, 30 Mei 1980.

121) *DFA*, 30 Mei 1980.

122) *DFA*, 30 Mei 1980.

onder die Indiërgemeenskap. Hy was woonagtig in Kimberley vir 46 jaar. Hy was 'n vooraanstaande lid en sekretaris van die *Indian Political Association* vanaf 1910 tot 1921. Naidoo was een van die stigterslede van die *Hindu Vedic Sabha* en het vir die periode 1911 tot 1920 gedien as president van die liggaam. Op die opvoedkundige terrein was sy belangrikste bydrae die bevordering van moedertaalonderwys (Tamil). As sakeman was hy die eerste kommissie-agent op die Kimberleyse mark. Hy sterf in September 1936 in Kimberley. 123)

M.G. Samy is gebore te Kimberley in 1909. Sy skoolopleiding het hy ontvang aan die *New Main Street School*, Kimberley. In 1926 het hy aangesluit by die *Hindu Vedic Sabha* en word voorsitter in 1949 - 'n posisie wat hy beklee het vir meer as 40 jaar.

In Desember 1923 het V. Samy, 'n gerespekteerde sakeman in die Indiërgemeenskap, op sewentig-jarige ouderdom gesterf. Hy het via Port Elizabeth na Kimberley gekom in die vroeë tagtigerjare. Deur harde werk en deursettingsvermoë het hy 'n florerende sakeonderneming in Kimberley opgebou. Hy is begrawe in die Gladstone-begraafplaas volgens die Hindoegelooft. Sedert die totstandkoming van die *Indian Political Association* tot sy dood het hy die posisie van ere-president beklee. 124)

Die *Indian Political Association* het kere sonder tal rondborstig enige vorm van diskriminasie gekritiseer en beveg. Gedurende 1917, op 'n spesiale vergadering gebou in die *Indian School Hall* in die Maleierkamp, is daar beswaar aangeteken teen die belemmeringe in die verkryging van handelslisensies deur Indiërs in plattelandse dorpe, soos Barkly-Wes, Campbell en Longlands. 125) S.R. Naidoo het protes aangeteken teen die *Licence Consolidation Ordinance* van 1916, waarvolgens daar onderskeid getref is tussen die vereistes vir die uitreiking van smouslisensies en dié wat van toepassing was op algemene handelslisensies. 126)

Mev J. Josse, sekretaresse van die *Indian Womens' Association* het heftig-

123) DFA, 09 September 1936.

124) DFA, 07 Desember 1923.

125) DFA, 19 Junie 1917.

126) DFA, 05 Februarie 1919.

kapsie gemaak in die *Diamond Fields Advertiser* teen die benaming *Coolies* deur amptenare van die stadsraad en stel dit kategoriees as beledigend. Indiërs het dit as aanstootlik beskou en dit met minagting verwerp. 127)

Die sogenaamde *Colour Bar Bill* van 1926 is deur G.N. Naidoo getipeer as vernederend en beledigend. As Britse onderdane is daar aanspraak gemaak op dieselfde voorregte as blankes. 128)

Op 'n vergadering gehou in die stadsaal, het dit aan die lig gekom dat in die korrespondensiekolomme van die *Diamond Fields Advertiser* Indiër-sakemanne beskuldig word van onchristelikheid en korrupte handelspraktyke. T.V. Rajagopal Pillay, sekretaris van die *Indian Political Association* het die aantygings bestempel as bevooroordeeldheid en verontregting. Hy het aangevoer dat Indiërs onbesproke handelaars is wat in die behoeftes van die armes voorsien deur goedere op rekening te gee. 129)

In 1927 is die *South African Indian Congress* in die *Constance Hall* gehou. Afgevaardigdes uit talle dorpe/stede het die kongres bygewoon. Doeltreffende voorbereidings is getref deur die plaaslike Indiërgemeenskap onder leiding van P.M. Dawson en T.V. Pillay, respektiewelik voorsitter en sekretaris van die *Indian Political Association*. Die opening is waargeneem deur die burgemeester voor 'n groot skare. Die gasspreker, V.S. Sastri, "*the Agent-General of India to the Union of South Africa*" 130) het aangedring op die erkenning van Indiëregte in Suid-Afrika en gepleit vir vriendskapsbande tussen die lidlande van die Britse Ryk.

Geskenke is oorhandig aan Sastri deur burgemeester H. Schmidt en eerwaarde W. Pescod. 131) Tydens 'n burgerlike onthaal in die hotel-Belgravia is daar voor 'n verteenwoordigende gehoor afskeid geneem van

127) DFA, 03 Desember 1918.

128) DFA, 12 Mei 1926.

129) DFA, 26 Februarie 1926;
DFA, 02 Maart 1926;
DFA, 05 Maart 1926;
DFA, 10 Maart 1926.

130) DFA, 19 Oktober 1927;
DFA, 30 Desember 1926.

131) DFA, 09 Januarie 1928.

V.S. Sastri, die groot Indiërstaatsman. 132)

Die Indiërgesinne wat hulle in Kimberley gevestig het, het hul bande met familie in Mauritius en Indië behou.

Die republiekwordingsdag van Indië is deur Hindoes en Moslems geërbiedig. Sakepersele was gesluit en feesvieringe was aan die orde van die dag. Spesiale dienste is gehou in die Avalonbioskoop in Bultfonteinweg, wat bygewoon is deur groot talle Indiërs. Dankseggingsgebede in Urdu, Tamil en Sanskrit is opgesê. 'n Hindoe priester, bygestaan deur 'n Moslem-imam, het die dienste waargeneem. 133)

Tydens die Tweede Wêreldoorlog het die klein Indiër- en Moslemgemeenskap gehoor gegee aan die oproep van generaal J.C. Smuts en aangesluit as soldate. Mnr. Kesha Wallabh het hom beywer vir die daarstelling van 'n herberg vir Indiër- en Moslemtroepe. Vir dié doel is die ou Heilsleër-saal in Selbystraat in die Maleierkamp aangekoop. Die Indiërvroue het die projek ywerig ondersteun. Die opgeknapte saal is op Saterdag, 19 September 1940, amptelik geopen deur burgemeester, M.W. Doherty. Die verantwoordelike komitee, onder voorsitterskap van B. Richards, het dit 'n gala-opening gemaak. Die pragtige bydrae van die nie-blankes is aangeprys en die militêre orkes het 'n luisterryke program aangebied. Kimberley was trots, het B. Richards kategories verklaar, want "*The Coloured, Indian and Moslem soldier is fighting for the British Empire*". 134) 'n Groot aantal blankes het die opening bygewoon en majoor Michau het die komitee geloof vir die beskikbaarstelling van die saal vir die troepe.

4.12 Die moskeë in die Maleierkamp

4.12.1 Die rol van die Moskee binne die Moslemgemeenskap

Die moskee is die belangrikste instelling in die ontwikkeling en gang van die Moslemgemeenskap. Dit is nie slegs die plek van aanbidding nie, maar sorg vir die godsdiensoopvoeding van die kinders deur die madressa; die

132) DFA, 14 Januarie 1928.

133) DFA, 27 Januarie 1950.

134) DFA, 21 Oktober 1940.

koördinering van kultuur - godsdienstige aktiwiteite, soos die mouloud (die viering van die profeet Mohammed se verjaardag); die jamat (die gradeplegtigheid na voltooiing van die madressa) en die gedat (die gemeenskaplike bidgeleenthede). Die gesins-, regs- en ontspanningsinstellinge van die gemeenskap is gesetel binne die invloedseer van die moskee. 135)

4.12.2 Die status en invloed van die Imam

Uit die hiërargiese orde van die Moslemgemeenskap het die amp van imam as die magtigste ontluik. Die bekleër van dié amp het groot en besondere magte as hoof van die moskee. Die posisie gaan gepaard met geldelike sekuriteit en invloedrykheid, aangesien lidmate verantwoordelik is vir die imam se salaris en vir die instandhouding van die moskee. Vaders het dus hard probeer om die amp oorerflik te laat word, sodat hul seuns hul kon opvolg, ongeag daarvan of hul bekwaam was vir die taak. Derhalwe is dit begryplik dat menige botsings die resultaat was van die kwessie van oorerflikheid van die imamskap. Die imam is die hooffiguur in die gemeenskap. In die moskee het hy die orde en patroon van aanbidding bepaal. Dit is sy prerogatief om die Koran toe te lig; 'n bepaalde denkskool te propageer en om te waak oor die tradisionele Islamitiese geloofsaktiwiteite. Benewens sy godsdienstige pligte is die imam ook verantwoordelik vir die bevestiging van huwelike; die toediening van die doop; egskedings te bewerkstellig; die uitvoering van die besnydenisoperasies en die hou van begrafnisse. Ook in siviele aangeleenthede wat sy gemeenskap raak, tree hy op as raadgewer en segsman. 136)

4.12.3 Die basiese denkskole

Die Moslems van Kimberley was almal aanhangers van die Ahli Sunni-sekte van Islam. Hierdie sekte is ortodoks ten opsigte van die leerstellings van Mohammed, en behels vier skole, t.w. Hanafie, Shafee, Malike en Hambali, wat só vernoem is na hul grondleggers.

Wat betref die vertolking van die basiese Islamitiese konsepte, is daar weinig verskille. Die verskille in denke en interpretasie is eerder geleë

135) Achmat Davids, *The Mosques of the Bo-Kaap*. pp.3, 24-25, 27.

136) *Ibid.*, pp.5, 50, 125.

in die implementering van die konsepte in die praktyk. Derhalwe is dit nie vreemd dat Ahli Sunni - aanhangers van een na die ander denkskool kan oorskakel sonder enige geloofsontwrigting nie. 137)

In die Maleierkamp was daar drie moskeë waar die Moslems hul geloof met loflike stiptelikheid beoefen het. 138) Sien figuur 8.

4.13 Die Malike-gemeenskap

Die *Al-Masjid Malike* is in 1894 opgerig. 139) Die moskee was geleë op erf nommer 1135 te Ceylonstraat. Die perseel is by wyse van 'n standplaaslisensie in ewigdurende erfpag in 1889 deur die *London and South African Exploration Company* teen die betaling van 'n jaarlikse nominale bedrag van een sjieling aan die gemeenskap toegestaan vir die bou van 'n moskee en skool. 140) Ongelukkig kon daar min inligting oor die vroeë geskiedenis van die Malike-gemeenskap opgespoor word, vandaar die oorsigtelike behandeling daarvan.

Imam I.E. Jardine, opvolger van sy vader, was in 1946 in beheer van die moskee. Die Malike-Moslemgemeenskap was begerig om die perseel waarop die moskee geleë was aan die stadsraad te verkoop, derhalwe is aansoek gedoen vir die aankoop van 'n erf in die voorgestelde Schmidtsdriftwegwoongebied. Die perseel was ideaal geleë aangesien die meerderheid van die aanhangers reeds daar gevestig was. 141) Die stadsraad het 'n perseel aangebied in Pescodia, die beoogde dorpsaanleg vir die huisves-

---

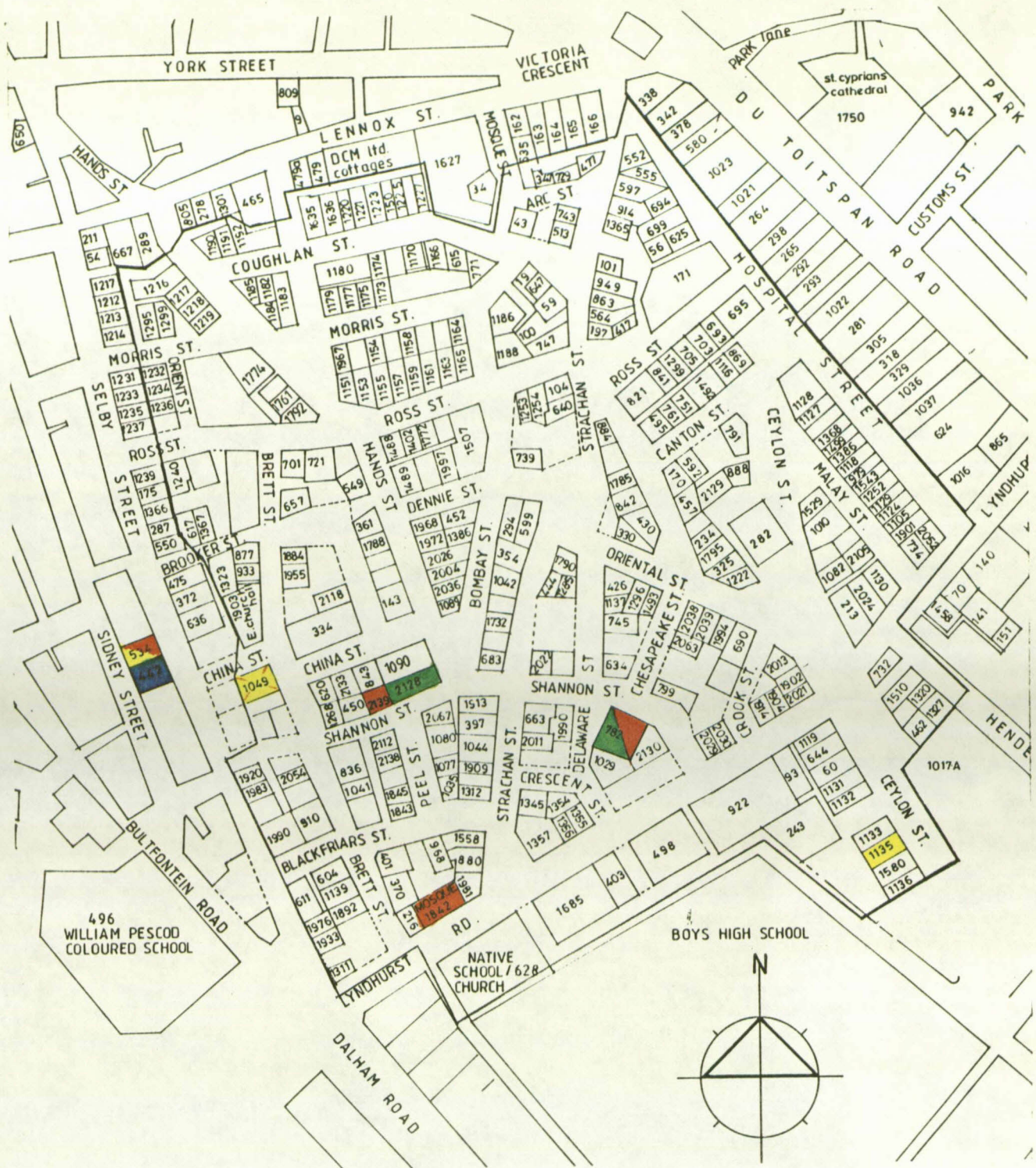
137) Achmat Davids, *The Mosques of Bo-Kaap*. pp.51, 227;
Achmat Davids, *The History of the Tana Baru*. p.144.

138) DFA, 05 Desember 1953;
DBCM, LSAE, Box 1/EAD9, *Notes re Story of De Beers*, W.G. Selling and W. Pickering (Ongedateerd);
J.W. Matthews, *Incwadi Yami*, p.400.

139) KPL, KCC, M.71/10, *Malike Mosque*, I.E. Jardine to Town Clerk, 15 Julie 1957.

140) DBCM, LSAE, Box 1/EAD9. *Notes re Story of De Beers*, W.G. Selling and W. Pickering (ongedateerd).

141) KPL, KCC, M.71/5, *Purchase of Malay Camp Property, Plot 1135*, I.E. Jardine to Town Clerk, 26 Junie 1946.

MOSQUES AND PUBLIC BUILDINGS IN MALAY CAMP, KIMBERLEY

- 1135 MALIKE MOHAMMEDAN COMMUNITY
- 1842 SHAFEE MOHAMMEDAN COMMUNITY
- 2139 HANAFIE MOHAMMEDAN COMMUNITY
- 782 CAPE MUSLIM COMMUNITY OF KIMBERLEY (GRIQUALAND WEST MOSLEM SCHOOL.)
- 2128 POLICE STATION
- 1049 KETSOOK CHINESE CLUB
- 442 KIMBERLEY AND DISTRICT INDIAN WELFARE ASSOCIATION
- 534 KIMBERLEY INDIAN MUSLIM EDUCATION SOCIETY

KPL KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP, 1944.

FIG 8

ting van die Maleierkamp-inwoners. 142) Hierdie aanbod is egter deur die stadsraad teruggetrek in Oktober 1946, omdat dit uiters onwaarskynlik geblyk het dat Pescodia as 'n Kleurlingwoonbuurt sou ontwikkel word. 143)

Ná vertoë gerig deur imam Jardine was die stadsraad bereid om 'n stuk grond, ongeveer 11400 vt.² in grootte, in Waterworksstraat vir 'n moskee te vervreem. Die aanbod was egter onderworpe aan die goedkeuring van die Kaapse Administrateur, asook die betaling van advertensiekoste. 144)

Vanweë die gebrek aan fondse was die stadsraad nie gretig om die perseel te Ceylonstraat van die gemeenskap te koop nie. 145) Die Malike-Mohammedaanse gemeenskap het hul spyt uitgespreek oor dié stadsraadsbesluit, want die oprigting van 'n nuwe moskee was noodsaaklik met die oog op die ontruiming van die Maleierkamp. 146) In Augustus 1949 is die aandag van die stadsraad weer eens gevestig op die noodsaaklikheid van 'n perseel op die hoek van George- en Waterworksstraat en die dringende behoefte aan die oprigting van 'n nuwe moskee. 147)

Met die aankoop van die Malike-moskee en ander kerkgeboue het die stadsraad lank gesloer uit vrees vir weerstand op godsdienstige gronde van die betrokke gemeenskappe, in besonder ten opsigte van die Moslems, want konstateer die stadsklerk, "*a community of sect is involved which*

---

142) KPL, KCC, M.71/5, *Purchase of Malay Camp Property, Plot 1135*. Town Clerk to Minister Malike Mohammedan Community, 03 Julie 1946.

143) KPL, KCC, M.71/5, *Plot no. 1135*, City Engineer to Town Clerk, 11 Oktober 1946.

144) KPL, KCC, M.71/5, *Proposed acquisition of site for erection of Mosque*, Minister Malike Mohammedan Community to Town Clerk, 09 Oktober 1947;
KPL, KCC, M.71/5, Town Clerk to Minister Malike Mosque, 29 September 1947.

145) KPL, KCC, M.71/5, *Acquisition of Plot no. 1135*. Town Clerk to I.E. Jardine, 06 November 1947.

146) KPL, KCC, M.71/5, *Plot no. 1135, Ceylon Street*,

147) KPL, KCC, M.71/7, *Plot no. 1135, Ceylon Street, Malay Camp*, I.E. Jardine, Minister Malike Mohammedan Community, 23 Augustus 1949.

believes that when once a mosque is built, it may not be demolished". 148) Die eiendom was geleë in die area wat vir die uitbreidings van die Kimberley-hospitaal beoog was.

Raadslid G.S. Eden, Lid van die Uitvoerende Komitee, het in opdrag van die stadsraad die kwessie van die vergoedingsbasis vir die verkryging van die Malike-moskee en ander kerkgeboue met die Provinsiale Administrasie in Kaapstad opgeklaar. 149) Die Kaapse Administrateur het sy goedkeuring verleen dat onderhandelinge met die Moslemgemeenskappe aangeknoop word vir die aankoop van moskeë teen hoër pryse as wat normaalweg as kompensasie betaalbaar is. 150) Die stadstesourier is opdrag gegee om onmiddellike stappe te implementeer vir die verkryging van alle kerksale en kerkeiendomme wat kragtens hoofregterslisensies en dié op 21-jarige hernieubare huurkontrakte in die Maleierkamp besit is. Waar onderhandelinge vir die aankoop van dié eiendomme nie teen 31 Desember 1953 suksesvol beklink was nie, is die stadsklerk gemagtig om uitsettingsmaatreëls in te stel. 151)

Gedurende November 1953 is die Malike-Mohammedaanse moskee vir 'n bedrag van £415 deur die stadsraad aangekoop, 152) waarvoor goedkeuring verkry is van die Provinsiale Administrasie. 153) Die stadsraad het inderdaad geen ander keuse gehad nie as om die verlangde verkoopprys te betaal nie, want dit was die enigste manier om die vroeë demolisie van die moskee te verseker. Imam Isgaak Jardine het sy dank betuig teenoor die stadsraad vir die gees van welwillendheid waarbinne die kooptransaksie gevoer is. Tegelykertyd is 'n tweërlei versoek aan die

- 148) KPL, KCC, M.71/9, *Proposed Acquisition of Malike Mohammedan Mosque*, Town Clerk to Provincial Secretary, 11 November 1953.
- 149) KPL, KCC, M.71/8, *Acquisition of Malay Camp Properties*, Minutes and Agenda General Committee, 03 Augustus 1953.
- 150) *Ibid.*, 10 Augustus 1953.
- 151) KPL, KCC, M.71/8, *Properties in the Malay Camp Area*, Minutes and Agenda General Committee, 28 September 1953.
- 152) KPL, KCC, M.71/9, *Proposed Acquisition of Malay Camp Property : Malike Mohammedan Mosque (Plot no.1135)*, Town Clerk to Provincial Secretary, 11 November 1953.
- 153) KPL, KCC, M.71/9, L.48/C/119/9112, *Purchase of Property in Malay Camp*, Provincial Secretary to Town Clerk, 04 Desember 1953.

raad gerig: die voorsiening van alternatiewe huisvesting in die *Mint Village* vir die opsigter van die moskee en die skenking van die boumateriaal van die opsigtershuis, (Plot no.1133) te Ceylonstraat 48, vir hergebruik by die oprigting van die nuwe moskee teen 'n geskatte bedrag van £9 000. 154) Die stadsraad het aan beide versoeke voldoen. 155)

Vir die daaropvolgende twee jaar moes die gemeenskap oor die weg kom sonder die gerief van 'n eie plek van aanbidding. Vroeg in 1956 is aansoek gedoen vir die oprigting van 'n tydelike hout- en sinkstruktuur vir gebruik as moskee op die leë erf op die hoek van Callenstraat en Barklyweg. Die gemeenskap het onderneem om die tydelike struktuur te sloop by die ontvangs van 'n permit van die *Land Tenure Board* vir die bou van 'n nuwe moskee. 156) Die stadsraad het toestemming verleen vir die oprigting van die struktuur vir godsdienstige doeleindes vir 'n periode van ses maande, onderworpe aan die goedkeuring van die stadsgeneesheer en die bepalings van die *Groepsgebiedewet No. 41 van 1950*. 157)

In reaksie op 'n aansoek vir die beskikbaarstelling van 'n stuk grond, begrens deur Adamant-, Tyson- en Birdweg en Gunningstraat, vir die oprigting van 'n moskee het die stadsraad besluit, onderworpe aan die goedkeuring van die Administrateur en die bepalings van die Groepgebiedewet, om die grond te vervreem aan die Malike-Mohammedaanse gemeenskap vir godsdienstige doeleindes teen 'n nominale bedrag van eenpond. 158) Nadat die Shafee-Mohammedaanse gemeenskap 'n perseel in Barklyweg wat oorspronklik toegewys is vir die herbou van 'n moskee as ongeskik gereken is en gevolglik van die hand gewys is, het imam Isgaak Jardine die stadsraad versoek om dié perseel tot beskikking van die Ma-

154) KPL, KCC, M.71/9, *Re: Malike Mosque*, I.E. Jardine, Minister Malike Mosque to Town Clerk, 18 Januarie 1954.

155) KPL, KCC, M.71/9, *Clearance of Malay Camp*, Minutes and Agenda General Purposes Committee, 15 Februarie 1954.

156) KPL, KCC, M.7/10, *Erection of Temporary Structure*, I.E. Jardine to Town Clerk, 07 Maart 1956.

157) KPL, KCC, M.71/10, *Erection of Temporary Structure at Barkly Road*, Town Clerk to Minister Malike Mohammedan Community, 17 April 1956.

158) KPL, KCC, M.71/10, *Application for Mosque Site*, Town Clerk to Minister Malike Mohammedan Community, 20 April 1956.

like-gemeenskap te stel vir die oprigting van 'n moskee. Die stadsraad het aan dié versoek voldoen en derhalwe is die aansoek om die perseel in Adamantweg gekanselleer. 159)

Die moskee in Barklyweg is deur lede van die gemeenskap gebou onder aanvoering van I.E. Jardine, wat sedert die stigting daarvan as imam opgetree het. Talle van die oorspronklike Maleier-families afkomstig van die Maleierkamp maak steeds deel uit van die Malike-gemeenskap. Daarteenoor het ander gesinne, wat hulle mettertyd in Kleurlingwoongebiede gevestig het, aansluiting gevind by ander nabygeleë moskeë. 160)

4.14 Die Shafee-gemeenskap

Die toename in die Mohammedaanse bevolking het die behoefte aan 'n moskee genoodsaak. Die resultaat was die oprigting van 'n moskee digby Coughlanstraat in die Maleierkamp vandaar die straatnaam, Mosquestraat. Die ledetal het snel gegroei vanaf 50 tot meer as 400 kort ná die diamantstormloop. 161) Die eerste *Malay Church* was geleë suid van Victoria Crescent 162) en in 1878 vernoem tot die *Mosque of Mecca*. 163) In 1885 het 79 Moslems met 'n versoekskrif geslaag vir die oprigting van 'n moskee in die Maleierkamp te Lyndhurstweg.

Die Moslem-inwoners op die diamantvelde het in 1887 ter viering van die vyftigste bewindsjaar van die Britse koningin 'n minaret aangebou by die Lyndhurstweg-moskee teen 'n koste van £300. 164)

Gedurende 1888 het die priesters van die Mohammedaanse gemeenskap aansoek gedoen vir die huur van 'n perseel vir 'n skool, geleë aan die agterkant van die moskee. J.B. Currey het die aansoek aanbeveel en

159) KPL, KCC, M.71/10, Re: *Malike Mosque*, Imam I.E. Jardine to Town Clerk, 15 Julie 1957.

160) *Mededelings* deur S. Abass (1990).

161) DFA, 23 Julie 1924.

162) KPL, Alfred N. Turner, *Turner's Griqualand West Diary and Guide to the Diamond Fields* (1878), 14 Mei 1878.

163) Daily Independent (D.I.), 14 Mei 1878.

164) DFA, 09 Junie 1887.

merk op, "*the Mohammedans are becoming an important class here and are very good tenants being generally sober and industrious and punctual in the payment of their rent*". 165) Die Londense direksie van die *London and South African Exploration Company* het die aansoek toegestaan teen die betaling van 'n jaarlikse nominale huur. 166)

Op 1 Junie 1894 is erf nommer 1842 te Lyndhurstweg op 'n 21-jarige hernieubare huurkontrak deur die *London and South African Exploration Company* teen die betaling van 'n jaarlikse nominale huur van een sjieling aan die *Shafee Mohammedan Community* toegestaan. 167)

Ooreenkomstig die voorwaardes en bepalinge van die huurkontrak het dit beteken dat, "*if the stand rent has been paid the lessee cannot be given notice to quit his plot*". 168) Vir die slopingsprogram van die stadsraad was dit derhalwe noodsaaklik om erwe in dié kategorie te verkry wanneer die geleentheid opduik. 169)

Die moskee is in 1912 vergroot en opgeknop teen 'n beraamde koste van £250. 170) Vir dié doel is daar gekollekteer onder die publiek. 'n Donasie van £50 is deur H.A. Sammai namens die trustees van die De Beersmaatskappy met erkentlikheid ontvang. 171)

---

165) DBCM, LSAE, Letterpress Copybook No. 24 (31 Augustus, 22 September 1888): *Correspondence: Outgoing to London Board, Currey to Secretary, LSAE, London 10 September 1888, p.984.*

166) DBCM, LSAE, Correspondence: Incoming from London Board: *Grants for Religious Purposes, Posno to Manager LSAE, Kimberley, 10 Oktober 1888.*)

167) DBCM, LSAE, Box 1/EAD 9, *Notes re: Story of De Beers, W.G. Selling and W. Pickering (Ongedateerd).*

168) KPL, KCC, M.71/5, *Report, City Treasurer to Finance Committee, 27 Oktober 1947.*

169) KPL, KCC, M.71/8, T.C. File, *Acquisition of Properties: Civic Centre, City Treasurer to Town Clerk, 20 Julie 1951.*

170) DBCM, 1/1/3, *Shafee Mohammedan Community, 24 Julie 1912.*

171) *DFA, 17 September 1912.*

Volgens die notule van die *General Purposes Committee* rapporteer die aksiekomitee onder die voorsitterskap van raadslid G.S. Eden en Lid van die Uitvoerende Komitee, belas met die opruiming van die Maleierkamp, dat toenemende teenkanting ondervind word met die ontruiming van die oorblywende ongeveer 40 eiendomme in die Maleierkamp, insluitend 7 kerke en kerksale wat teen die einde van 1953 gesloop moet word. Die aksiekomitee het geoordeel dat die tyd ryp is vir die aanwending van alle beskikbare middele ter versnelling van die opruiming van die Maleierkamp. 172)

In November 1953 het die aksiekomitee aanbeveel en besluit dat, "*expropriation proceedings be instituted against the Hanafie and the Shafee Communities*". 173) Op 12 Januarie 1954 het A. Kimmie, sekretaris van die Shafee-Mohammedaanse gemeenskap, aansoek gedoen vir die toekenning van 'n perseel aangrensend tot erf nommer 561 geleë te Georgestraat vir die bou van 'n nuwe moskee. Die stadsraad het sy bereidwilligheid verklaar, onderworpe aan die goedkeuring van die Administrateur, om as kompensasie die bedrag van £2 000 te betaal vir die moskee in Lyndhurstweg op die volgende voorwaardes:

- (a) dat die boumateriaal by sloping deur die gemeenskap behou word;
- (b) die kostelose oordrag van 'n erf in Georgestraat vir die oprigting van 'n nuwe moskee;
- (c) die stadsraad het onderneem om alle moontlike bystand te verleen ter verkryging van die nodige permit van die *Land Tenure Board*. 174)

In sy skrywe aan die Provinsiale Sekretaris waarin magtiging verlang word vir die verkryging van onderskeidelik die moskee in Lyndhurstweg

---

172) KPL, KCC, M.71/9, *Report of Meeting of Action Committee Clearance of Malay Camp*, 29 Oktober 1953.

173) KPL, KCC, M.71/9, *Expropriation of Mosque in Lyndhurst Road, Plot 1842*, Town Clerk to Secretary (A. Kimmie). Shafee Mohammedan Community, 27 Januarie 1954.

174) KPL, KCC, M.71/9, *Expropriation of Mosque in Lyndhurst Road, Plot 1842*, Town Clerk to Secretary (A. Kimmie). Shafee Mohammedan Community, 27 Februarie 1954.

(plot 1842) van die Shafee-gemeenskap en die moskee in Shannonstraat (plot 2139) van die Hanafie-gemeenskap, konstateer die stadsklerk dat die verkryging van dié twee moskeë in die Maleierkamp aansienlik bemoeilik is deur 'n drieërlei faktore:

- a. die klassifikasie van Maleiers as 'n aparte bevolkingsgroep ooreenkomstig die Groepsgebiedewet; maar dat
- b. geen verklaarde woongebied bestaan waar Maleiers grond kan aankoop vir residensiële of ander doeleindes nie, en
- c. die godsdienstige oortuiging van Moslems dat die slooping van enige moskee beskou word as ontheiliging. 175)

Uit die beskikbare bronne kon nie bepaal word waarom onderhandelinge betreffende die perseel in Georgestraat skipbreuk gely het nie. Die waarskynlike rede was dat die Shafee-gemeenskap nie suksesvol was in die verkryging van die nodige permit nie, want die nuwe moskee is uiteindelik gebou op 'n perseel in Pnielweg.

Die toepassing van die Groepsgebiedewet sonder 'n verklaarde groepsgebied vir Maleiers, het 'n wesenlike behuisingsvraagstuk vir die Maleiergemeenskap ingehou. Hulle was nie toegelaat om hulle te vestig in die Kleurlingwoongebiede (Floors en *Mint Village*), ewemin was daar 'n ander woongebied beskikbaar waar hulle grond kon koop en eie wonings oprig nie. Talle van die oorspronklike inwoners van Maleierkamp het noodgedwonge in kamers in verskeie dele van die stad en die Kleurlingwoongebiede huisvesting gevind. 176) 'n Deputasie van die *Kimberley Malay Association* het tydens 'n onderhoud met die stadsraad te

---

175) KPL, KCC, M.71/10, *Acquisition of Malay Camp Properties - Shafee Mohammedan Community in Lyndhurst Road and Hanafie Mohammedan Community in Shannon Street*, Town Clerk to Provincial Secretary, Cape Town, 07 Oktober 1954,

176) KPL, KCC, M.71/10, *Interview with representatives of Kimberley Malay Association: Housing for the Malay Community*, Report of Meeting of Action Committee, 18 Maart 1954.

kenne gegee dat die woningnood akuter word. 177)

Die assosiasie het versoek dat die Georgestraat-gebied beskikbaar gestel word as groepsgebied vir die ongeveer 150 gesinne. Bevolkingstatistiek het aangetoon dat daar ongeveer 705 Maleiers in Kimberley woonagtig was. Die aksiekomitee van die stadsraad het akkoord gegaan dat stappe onmiddellik in werking gestel moet word om die netelige vraagstuk aan te spreek. Die Kommissaris van Kleurlingsake, I.D. du Plessis, is uitgenooi om Kimberley te besoek, "*at the earliest possible date for the purpose of assisting in finding some way out of the present impasse*". 178) In antwoord op dié versoek het die Kommissaris van Kleurlingsake berig dat die aangeleentheid aandag geniet, maar dat dit hom spyt dat dit onmoontlik is om Kimberley in die nabye toekoms te besoek. 179)

Vanweë die dringendheid van die aangeleentheid is 'n telegram met die volgende strekking aan die Minister van Binnelandse Sake gestuur:

- a. Alhoewel die stadsraad begerig is om die Maleiergemeenskap van hulp te wees met die verkryging van grond vir die bou van huise, dit nie moontlik is nie vanweë die implikasies van die Groepsgebiedewet.
- b. Menigte Maleiergesinne is dakloos en woon onder ellendige omstandighede ten gevolge van die ontruiming van die Maleierkamp.
- c. Dat die huisvestingsprobleem oorkom kan word deur Maleiers te beskou as lede van die Kleurlinggroep en voorsiening te maak in óf aangrensend tot die bestaande Kleurlingdorpsgebiede.

'n Afskrif van die telegram is aan die Kommissaris van Kleurlingsake gestuur waarin versoek is dat hy sy uiterste bes moet doen om besluit

---

177) KPL, KCC, M.71/10, *The question of housing for Malay Community*, I. Agherdien (secretary), Kimberley Malay Association to Town Clerk, 15 Maart 1954.

178) KPL, KCC, M.71/10, *Housing for Malay Community*, Minutes and Agenda General Purposes Committee, 22 Maart 1954.

179) KPL, KCC, M.71/10, *Housing for members of Malay Community*, Commissioner for Coloured Affairs to Town Clerk, 07 April 1954.

(c) te bespoedig. 180)

Die huisvestingskwessie is verwys na die *Land Tenure Board* en die verwagting is uitgespreek dat 'n finale verslag spoedig aan die Minister voorgelê word vir sy beslissing. 181)

Geen verdere korrespondensie oor die klassifikasie van Maleiers as deel van die Kleurlinggroep kon opgespoor word nie. Soos algemeen bekend, het dié voorstel van die Kimberleyse stadsraad uiteindelik in die Groepsgebiedewet en die Bevolkingsregistrasiewet neerslag gevind.

Vroeg in Desember 1954 het die Kaapse Administrateur goedkeuring verleen vir aankoop van erf nommer 1842 in Lyndhursteweg vir die bedrag van £2 000. Gevolglik is die sekretaris van die Shafee-genootskap versoek om reëlings te tref vir die sloping van die moskee, die verwydering van die boumateriaal en die oordrag van die huurkontrak aan die stadsraad, waarna die betaling van die koopsom bewerkstellig sou word. Met betrekking tot die toekenning van 'n alternatiewe perseel is die genootskap in kennis gestel dat daar aansoek om goedkeuring by die Administrateur gedoen sal word, ná voorlegging van 'n permit kragtens die bepalinge van die Groepsgebiedewet van 1950. 182)

Gedurende 1955 het die Shafee-Mohammedaanse gemeenskap aansoek gedoen vir 'n perseel in Barklyweg vir die oprigting van 'n moskee. Die perseel was heelwat groter as dié in die Maleierkamp en was geleë in die gebied wat voorlopig gesoneer was as groepsgebied vir bewoning deur die Maleiers, derhalwe was daar geen besware teen die vervreemding van die perseel vir godsdienstige doeleindes nie. Die stadsraad het ingewillig om aan die versoek te voldoen op die volgende bepalinge en voorwaardes:

a. die vervreemding van onbeboude munisipale grond, synde 'n

---

180) KPL, KCC, M.71/10, *Housing for members of Malay Community*, Town Clerk to Commissioner for Coloured Affairs, 23 April 1954.

181) KPL, KCC, M.71/10, *Housing for members of Malay Community*, Commissioner for Coloured Affairs to Town Clerk, 05 Mei 1954; *Ibid.*, 22 Mei 1954.

182) KPL, KCC, M.71/10, *Acquisition of Malay Camp Property*, A.E. Boucher, Provincial Secretary to Town Clerk, 03 Desember 1954.

gedeelte van die plaas Vooruitzigt aan die *Shafee Mohammedan Community* as 'n perseel vir die oprigting van 'n moskee, saal en opsigtershuis teen die nominale bedrag van £1.

- b. alle koste ten opsigte van advertensie, opmeting en oordrag sou deur die stadsraad betaal word.
- c. die vervreemding was egter onderworpe aan die instemming van die Administrateur, en die verantwoordelikheid vir die verkryging van 'n permit die aanspreeklikheid van die Shafee-gemeenskap.
- d. die stadsraad het die aansoek sterk ondersteun en onderneem om alle moonlike bystand te verleen ter verkryging van die nodige permit by die *Land Tenure Advisory Board*. 183)

Die Shafee-gemeenskap het die perseel in Barklyweg wat toegewys is vir die herbou van 'n moskee as ongeskik gereken, en die aanbod van die stadsraad van die hand gewys. 184)

Die Moslemmoskeë het die stadsraad gekonfronteer met 'n kontensieuse godsdienstige kwessie wat bykans tot skaakmatposisie gelei het in die opruiming van die Maleierkamp. Die vernietiging van enige moskee is volgens Moslemwet heiligsennis. Die *Sharia* verbied die sloping van enige moskee, behalwe in buitengewone omstandighede. Die Moslemgemeenskap was uiters besorg oor die toekoms van hul plekke van aanbidding.

Verstoë is tot die stadsraad gerig met die verwagting dat 'n bevredigende ooreenkoms oor die saak bereik sou word. Uiteraard het die finale beslissing by die stadsraad berus. Imam I.E. Jardine het gevra vir spesiale finansiële bydrae om te help met die herbou van die moskeë. Jardine het verklaar dat indien die onderhandelinge slaag, die stene van die bestaande moskee gebruik sal word vir die nuwe moskee, waardeur die Moslemgemeenskap gevrywaar word teen ontheiliging.

Teen die einde van 1953, die keerdatum vir die ontruiming van die

183) KAB, 3 KIM/1/1/1/30. Application for site for Mosque by *Shafee Mohammedan Community*, 1955.

184) KPL, KCC, M.71/10, *re: Malike Mosque*, Imam I.E. Jardine to Town Clerk, 15 Julie 1957.

Maleierkamp, was daar nog geen besliste skikkinge getref ten opsigte van die Lyndhurstweg- en Shannonstraatse moskeë nie. In die geval van die Lyndhurstweg-moskee het die 21-jarige huurkontrak eers teen die einde van 1957 verstryk. 185)

1959 was waarskynlik die mees betekenisvolle jaar in die geskiedenis van die Moslemgemeenskap op die diamantvelde, maar by uitstek van die Shafee-gemeenskap. Die Lyndhurstweg-moskee, een van die oudste geboue in die oorspronklike Maleierkamp en die eerste Moslemmoskee in Kimberley, het geswig voor vooruitgang, want dit moes plek maak vir die ontwikkeling van die nuwe burgersentrum. Die 75-jaar-oue moskee is eiehandig gebou onder leiding van imam Dawood Davids, die eerste Maleierpriester, deur Maleierambagsmanne vanuit die Maleiergemeenskap. Dit was die plek van aanbidding van duisende Maleiers, talle reeds heengegaan, en 'n klassieke voorbeeld van 'n oorblyfsel van die Maleise argitektuur. Die oorwegende sentiment van die Moslemgemeenskap was dat die moskee ongeskonde gelaat moes word en as monument moet bly voortbestaan. In 1959 is daar tydens 'n inbraak by die moskee waardevolle kandelare beskadig en die Koran vernietig. 186)

4.15 Die nuwe Al-Masjid Malike

Die bou van die nuwe moskee in Pnielweg is van stapel gestuur in November 1959. Dit het die moskee in Lyndhurstweg wat in 1894 gebou is en gesloop staan te word, vervang. Bouwerk is gedoen deur Maleierambagsmanne. Die geskatte oprigtingskoste is bereken op £15 000 en dit bied akkommodasie aan ongeveer 800 aanbidbers. 187)

Lede van die Kimberleyse Moslemgemeenskap het uitgesien na die amptelike inwyding van hul nuwe moskee. 188) Die seremoniële ingebruikneming het geskied op Vrydag, 15 April 1960. Die amptelike opening is waargeneem deur mnr. H. El-Minyawi, Konsul-Generaal van die Verenigde Arabiese Republiek van Kaapstad. Hy het sy toespraak beurtelings in Engels en

185) DFA, 05 Desember 1953.

186) DFA, 21 November 1959.

187) DFA, 30 November 1959.

188) DFA, 25 Februarie 1960.

Arabies gelewer waarin die Moslemgemeenskap geloof is vir die groot en sierlike moskee wat binne 'n kort tydjie opgerig is. 189)

Namens die gemeenskap van Kimberley het burgemeester L. Jawno 190) die Moslemgemeenskap gelukkigwens met die bereiking van die mooi mylpaal: die voltooiing van die pragtige moskee. Hy het beklemtoon dat die nuwe moskee die Moslemgemeenskap eer aandoen en 'n waardevolle byvoeging is tot die talryke voortreflike godsdienstige geboue in Kimberley. As rede vir die sloping van die ou moskee in Lyndhurstweg het hy aangevoer, "*modern town planning requirements have made the move necessary*". 191) Desnieteenstaande het hy sy spyt uitgespreek oor die verwydering van die goed-bekende baken in die middestad van Kimberley.

Imam Isgaak E. Jarodien, wat aan die hoof van die moskee gestaan het, het tydens die inwydingsplegtigheid tereg die mening gehuldig dat, "*The opening of the new Mosque and the subsequent demolishing of the old one in Lyndhurst Road, severs the last remaining link of the Muslim Community with what was once the Malay Camp and to many, memories will come back of the early days of Kimberley*". 192) In 'n terugblik oor die jare heen is daar met dankbaarheid en erkentlikheid eer gebring aan die stoere baanbrekers van weleer, wat daarin geslaag het om stewige fundamente te lê waarop die toekoms met vertroue gebou kan word. Die nuwe moskee het terselfdertyd getuig van die opofferinge van die Moslemgemeenskap in belang van die vooruitgang van Kimberley.

Verskeie eregaste het deel uitgemaak van die inwydingsseremonie. Mnr. J.G.F. Mout, die Nederlandse konsul in Kimberley, het in 'n kort toespraak die Moslems geloof vir hul sin vir wet en orde, terwyl onder-burgemeester, mev. I.G. Holloway in haar redevoering die noodsaaklikheid van godsdienstvryheid in gesinsverband benadruk het. Mnr. H. du Toit, prinsipaal van die William Pescod Hoërskool, het die moskee bestempel as 'n simbool van toewyding en bewys van harde werk. Die bouwerk is oor naweke aangepak en is voltooi binne 'n bestek van 13 maande. Die Imam 189) DFA, 18 April 1960.

190) DFA, 25 Februarie 1960.

191) DFA, 15 April 1960.

192) DFA, 15 April 1960.

van Port Elizabeth het gepleit dat "a mosque must be beautified by prayer". 193) Mnr G.N. Naidoo het namens die Hindoegemeenskap seën-wense oorgedra. Ander sprekers wat die Moslemgemeenskap van Kimberley aangeprys het, was mnr. G.S. Eden, Lid van die Parlement, asook die Imams van Uitenhage en Johannesburg, die hoëpriester van Kaapstad en stadsraadslede G.J. Hugo en A.W.C. Carlstein. 194)

Die fokuspunt van die gebou is die pragtige koepel, bedek met aluminium en gestut deur minarete aan alle kante. Die binnekant van die koepel is bedek met ruite van verskillende kleure en rus op vier massiewe pilare. Aan die binnekant is 'n balkon vir vroue-aanbidders. Die ruim vloeroppervlakte was bedek met 'n bloedrooi, kosbare mat wat £1 400 gekos het. Die opmerklike voorwerpe binne-in is die mihrab* en die mimbar* 195)

4.16 Die Hanafie-gemeenskap

Die gemeenskap se geskiedenis in die Maleierkamp begin op 1 April 1894 toe perseelnommer 2139 te Shannonstraat op 'n 21-jarige, hernieubare huurkontrak aan die *Hanafie Mohammedan Community* teen 'n jaarlikse nominale huur van een sjieling deur die *London and South African Exploration Company* geskenk is. 196) Benewens die moskee - perseel was die gemeenskap ook die geregistreerde lisensiehouers van erwe nrs 101 en 450 in die Maleierkamp. 197)

In opdrag van A.A. Barday, 'n trustee van die Hanafie-Mohammedaanse gemeenskap, het prokureurs Elliot and Maris die stadsraad verwittig dat die genootskap hul bereidwilligheid te kenne gegee het oor die verkoop van erf nr. 101 te Strachanstraat, derhalwe is daar navraag gedoen oor

193) DFA, 18 April 1960.

194) DFA, 18 April 1960.

195) DFA, 18 April 1960.

*Mihrab: die nis of steen in 'n moskee wat die rigting van Mekka aandui.

*Mimbar: kansel in moskee.

196) DBCM, Box 1/EAD/9, *Notes re Story of De Beers*, W.G. Selling and W. Pickering, (Ongedateerd).

197) KPL, KCC, M.71/3, *Alphabetical List of registered licence holders in Malay Camp*, 02 Mei 1945.

die munisipale waardasie van die grond. 198) Tydens 'n onderhoud het die stadstesourier vir Abdol Rahiman Motlekar, een van die trustees van die genootskap, meegedeel dat aangesien die eiendom tot slum verklaar is, die stadsraad nie by magte is om 'n aanbod van meer as 30% van die grondwaarde te maak nie, wat op £9 bereken is. Motlekar se beroep op die stadsraad om die grond as eienaar - bewoner te behandel om sodoende die verkoopprijs tot £207 te verhoog, is botweg geweier. 199)

Luidens 'n uittreksel uit die notule van die *General Purposes Committee*, gedateer 16 November 1953, het die stadsraad toenemende en hewiger teenkating ervaar rakende die aankoop van die oorblywende eiendomme in die Maleierkamp. Die resultaat hiervan was dat die stadsraad besluit het om "to institute expropriation proceedings against" 200) die Hanafie-genootskap.

Voortspruitende dié stadsraadsbesluit is daar kragtens artikel 131 van Ordonnansie no. 19 van 1951 kennis gegee van die voorgenome van onteining van erf nommer 2139, Shannonstraat. Die genootskap is die geleentheid gebied om skriftelike besware teen die voorneme binne 30 dae in te dien. Ooreenkomstig die bepaling van Ordonnansie 19 van 1951 was die Hanafie-Mohammedaanse gemeenskap verplig om die naam en adres van die eienaar(s) van die erf of die verbandhouer daarvan te verstrek. 201) Ná oorweging van die inhoud van die kennis het die gemeenskap met teënsin toegestem om met die stadsraad te onderhandel oor die verkoop van Shannonstraatse Moskee op die volgende voorwaardes:

- a. 'n verkoopprijs van £2 500, met behoud van die boumateriaal;

---

198) KPL, KCC, M.71/5, *Re: Site no. 101 Strachan Street - Hanafie Mohammedan Community*, Elliot and Maris to Town Clerk, 13 Februarie 1948.

199) KPL, KCC, M.71/7, *Plot No. 101 - being 13/15 Strachan Street*, A.R. Motlekar to Town Clerk, 01 Junie 1949.

200) KPL, KCC, M.71/7, *Extract: Minutes and Agenda General Purposes Committee*, 16 Novmeber 1953.

201) KPL, KCC, M.71/9, *Preliminary Notice: Plot 2139, Shannon Street*, Town Clerk to Hanafie Mohammedan Community (A. Barday), 08 Desember 1953.

- b. die skenking van 'n sentraal-geleë erf te Stonestraat;
- c. die stadsraad inwillig om die bestaande moskee onaangeroerd te laat vir 'n redelike tydperk, sodat dienste daarin onbelemmerd mag voortgaan totdat die nuwe moskee voltooi is.

Daar is egter beklemtoon dat die Mohammedaanse geloof die verkoop of demolisie van die moskee vir nie-godsdienstige doeleindes verbied, derhalwe is die stadsraad gesmeek, "*to consider the retention of the Mosque, as the House of the Lord is never an eyesore to anybody*". 202) Indien die moskee egter gesloop staan te word, was dit die wens van die genootskap dat die perseel gebruik sal word as 'n tuin. 203)

Die stadsraad was bereid om 'n koopaanbod van £2 000 te maak en die behoud van die boumateriaal, asook die gratis oordrag van erf no. 94 geleë te Stonestraat. Die stadsraad het beloop om alle moontlike bystand te verleen ter verkryging van die nodige permit van die *Land Tenure Advisory Board*. 204) Erf no. 94 was binne die afgebakende gebied, soos bepaal deur die *Deed of Donation*, derhalwe kon dit vervreemd word aan 'n nie-blanke vereniging sonder die skending van die bepalings van die skenkingsakte. 205)

Op 27 April 1894 het die *London and South African Exploration Company*, 'n skriftelike ooreenkoms gesluit met die persone wat opgetree het as trustees van die *Hanafie Mohammedan Community*. Die huurkontrak het uitdruklik gestipuleer dat die eiendom slegs vir die oprigting van 'n moskee aangewend mag word en dat by die verstryking of vroeë beëindiging van die oorspronklike 21-jarige termyn óf enige hernuwings daarná, die huurders die eiendom vreedsaam sal ontruim en oorgee. Die huurkontrak was egter hernieubaar in ewigdurendheid vir periodes van 21 jaar

202) KPL, KCC, M.71/9, *Notice of expropriation: Plot 2139, Shannon Street Mosque*, Secretary, Hanafie Mohammedan Community, to Town Clerk, 07 Januarie 1954.

203) *Ibid.*,

204) KPL, KCC, M.71/9, *Expropriation of Mosque in Shannon Street*, Town Clerk to Secretary, Hanafie Mohammedan Community, 27 Januarie 1954.

205) KPL, KCC, M.71/9, *Expropriation of plot 2139: Malay Camp: Hanafie Mohammedan Community*, City Engineer to Town Clerk, 13 Januarie 1954.

elk. Hernuwingsooreenkomste op 'n 21 jarige grondslag is aangegaan met die De Beersmaatskappy, as regsopvolgers van die *London and South African Exploration Company*, onderskeidelik op 11 Mei 1915 en 13 Julie 1936. In 1939 het die stadsraad, as regsopvolgers van die De Beersmaatskappy, volle eiendomsreg verkry van die erf. By die verstryking van die huurkontrak op 27 Maart 1957 het die huurders egter versuim om die huurooreenkoms te hernu. 206)

In Oktober 1954 is die Provinsiale Sekretaris versoek om in terme van artikel 128 van die Kaapse Munisipale Ordonnansie no. 19 van 1951, magtiging te verleen vir die verkryging van die moskee in Shannonstraat van die Hanafie-Moslemgemeenskap teen 'n bedrag van £2 000. Ter ondersteuning van die versoek is dit uitdruklik gestel dat die aankoop van moskeë in die Maleierkamp uiters moeilik is, gesien die implikasies van die Groepsgebiedewet waarvolgens Moslems as 'n aparte groep geklassifiseer is, sonder die beskikbaarstelling van verklaarde grond vir residensiële of ander doeleindes vir die Moslems. Die voorgestelde kompensasie van £2 000 is bereik ná uitgerekte onderhandelinge. 207)

Die Administrateur het toestemming gegee vir die aankoop van die perseel teen die bedrag van £2 000.

Die sekretaris van die Hanafie-Moslemgemeenskap van Pophamstraat 47, Kimberley, is ooreenkomstig verwittig en versoek om reëlins te tref vir die sloping van die moskee en die oordrag van die huurkontrak aan die stadsraad, waarna die betaling van die aankoopprys van £2 000 gemaak sou word. 208) In September van dieselfde jaar het die stadsklerk kennis gegee van die voorneme van onteining van die verpagte eiendom no. 2139

---

206) KPL, KCC, M.71/10, *Ex Parte Kimberley Municipality, re Hanafie Community of the Mohammedan Religion in Kimberley*, W. Witepski, Chambers, Kimberley, to Town Clerk, 24 Oktober 1957.

207) KPL, KCC, M.71/10, *Acquisition of Malay Camp Properties - Shafie Mohammedan Community in Lyndhurst Road and Hanafie Mohammedan Community in Shannon Street*, Town Clerk to Provincial Secretary, 07 Oktober 1954.

208) KPL, KCC, M.71/10, *Acquisition of Plot No. 2139, Shannon Street, Malay Camp*, Town Clerk to Secretary Hanafie Mohammedan Community, 14 Desember 1954.

te Shannonstraat. 209) Die aansoek is gesteun deur begeleidende dokumentasie oor die moskee- vraagstuk sedert 1954. Die feit is beklemtoon dat, desondanks herhaalde versoeke om die eiendom te ontruim en die gevolglike oorhandiging van die huurkontrak, dit duidelik geword het dat die genootskap geensins van voorneme was om tot stappe oor te gaan in hier voege. Die stadsraad was oortuig dat onteining die enigste en laaste uitweg was ten einde die perseel te bekom vir die ontwikkeling van die burgersentrum. 210)

Met die goedkeuring van die Administrateur is die sekretaris van die Hanafie-gemeenskap kennis gegee van onteining. Tegelykertyd het die stadsraad hul bereidwilligheid verklaar om onderhandelinge aan te knoop oor die bedrag van kompensasie, derhalwe is die Hanafie-genootskap versoek om 'n aanduiding te gee van die bedrag wat hulle bereid is om te aanvaar. Die onteining was van krag op die datum van betekening en die eienaarskap van die eiendom het teruggeval na die stadsraad. 211)

In Junie 1957 het prokureurs Duncan en Rothman van Kimberley opdrag van die stadsraad ontvang om 'n geding teen die trustees in te stel, "as the Hanafie Community has repeatedly refused to co-operate with the City Council in vacating the abovementioned premises ... to enforce their ejection therefrom at an early date". 212) Die volhardende weiering van die Moslems om die perseel te ontruim, met die gepaardgaande sloping van die moskee, was gegrondves op godsdienstige beginsels. 213) Hulle was nie

209) KPL, KCC, M.71/10, *Preliminary Notice of Expropriation of property leasehold Plot no. 2130, Shannon Street, Kimberley*, Town Clerk to Secretary, Hanafie Community of the Mohammedan Religion at Kimberley, 05 September 1956.

210) KPL, KCC, M.71/10, *Expropriation of property leasehold Plot no. 2139 from Hanafie Community for Civic Centre purposes*, Town Clerk to Provincial Secretary, Cape Town, 11 Oktober 1956.

211) KPL, KCC, M.71/10, *Notice of Expropriation of property leasehold Plot No. 2139 Shannon Street, Kimberley*, Town Clerk to Secretary Hanafie Mohammedan Community, 27 November 1956.

212) KPL, KCC, M.71/10, *Expropriation of Plot No.2139, Shannon Street, from the Hanafie Community*, Town Clerk to Messrs Duncan & Rothman, Kimberley 24 Junie 1957.

213) KPL, KCC, M.71/10, *Expropriation of Plot No. 2139, Shannon Street*, Duncan & Rothman (Attorneys) to Town Clerk, 12 Julie 1957.

bereid om af te wyk van die voorskrif van die Koran nie, soos vervat in hoofstuk 22 vers 40: "Our Lord is Allah. Had Allah not defended some men by the might of others, ... mosques, wherein the name of Allah is oft mentioned, would assuredly have been pulled down. Allah is powerful and mighty." 214)

Ná oorleg met die Islamitiese owerhede in Mekka 215) en uit hoofde van hul onwrikbare geloofsoortuigings is dit kategories gestel, "that the congregation of the Hanafie Mosque in Shannon Street, Kimberley have decided that since it is against the Mohammedan Religion, to sell or demolish a Mosque, the congregation cannot sell the Mosque to your Council, neither will they be a party to the expropriation or the demolishing of the said Mosque." 216)

Die onteining en uitsetting van die Hanafie-gemeenskap het die stadsraad gekonfronteer met buitengewone en uitermate moeilike, praktiese probleme. 217)

K. Mookrey, A.R. Motlekar, J. Roomaney en H.M. Barday wat as trustees van die Hanafie-gemeenskap die hernuwingssooreenkoms op 13 Julie 1936 onderteken het, was reeds oorlede. A.R. Motlekar het tot met sy afsterwe in 1953 die amp van sekretaris beklee. M.K. Motlekar het daarna opgetree as sekretaris sonder dat hy behoorlik tot die amp verkies is, maar bloot omdat sy vader voor sy dood die sekretaris van die genootskap was. In die praktyk het dit beteken dat die Hanafie-gemeenskap wetties opgehou het om te bestaan as 'n liggaam. Mohamed Said Abass van Jonesstraat 117, Kimberley en 'n gesiene lid van die *Hanafie Community* het verklaar dat na die beste van sy wete daar geen konstitusie of trustakte ten opsigte van die gemeenskap bestaan nie, derhalwe was daar niemand wat

214) *Die Koran*, Hoofstuk 22, vers 40.

215) KPL, KCC, M.71/10, *Expropriation of plot no.2139, Shannon Street, Kimberley*, Duncan & Rothman to Town Clerk, 12 Julie 1957.

216) KPL, KCC, M.71/10, *Expropriation of plot no.2139, Shannon Street, Kimberley*, Secretary (M.K. Motlekar), Hanafie Community of the Mohammedan Religion to Town Clerk, 18 September 1957.

217) KPL, KCC, M.71/10, Re: *Expropriation of plot no.2139, Shannon Street, Kimberley*, Duncan & Rothman to Town Clerk, 25 September 1957.

kon aanspraak maak op enige aandeel of belang in die eiendom nie. 218)

M.K. Motlekar wat waargeneem het as sekretaris sonder dat hy behoorlik aangestel of verkies is, kon nouliks beskou word as 'n behoorlike verteenwoordiger.

Regsadvies ingewin, het aangetoon dat die stadsraad min hoop op sukses gehad het deur die uitsetting van die genootskap, indien daar alleenlik staatgemaak word op onteining, want ten tyde van die instelling van onteieningsprosedures was die stadsraad reeds die eienaar van die grond met die moskee daarop kragtens die bepalinge van die *Deed of Donation* van 1939. Handelend op die regsadvies van advokaat W. Witepski het die stadsraad aansoek gedoen by die Hooggeregshof, "*by means of Petition for a Rule Nisi calling upon interested persons to show cause why the Council should not be placed in sole possession of the property*". 219)

Hierdie aansoek is nie deur die *Hanafie Community* betwis nie, derhalwe is daar 'n onbetwiste uitspraak gelewer ten gunste van die stadsraad. Die versuim aan die kant van die *Hanafie Community* om die huurkontrak in 1957 te hernu het eventueel die hoeksteen gevorm waarop die stadsraad aanspraak gemaak het op volle eiendomsreg, want artikel 2 van die oorspronklike huurkontrak gesluit met die *London and South African Exploration Company* het uitdruklik gestipuleer dat by verstryking van die huurtermyn, "*the lessee shall at once thereafter, be obliged to give up to the lessors peaceable possession of the lot or building stand ... on receiving notice to remove all moveable buildings or erections thereon, failing which the lessors shall be entitled to do so at the expense of the lessee, without further notice.*" 220)

Die Shannonstraatse Moskee was beslis die grootste probleemgeval, aangesien die Hanafie-Moslems en die stadsraad nie 'n wedersydse aanvaarbare

218) KPL, KCC, M.71/10, *Verklaring deur Mohamed Said Abass*, 25 September 1956.

219) KPL, KCC, M.71/10, *ExParte Kimberley Municipality in re: Hanafie Community of the Mohammedan Religion in Kimberley*, W. Witepski, Chambers, Kimberley, 24 Oktober 1957.

220) DBCM, LSAE, Box 2/1/23, file 5875 Farms and Estate Department, *Deed of Lease*, 1886.

akkoord kon bereik nie oor die slooping van die moskee. Die stadsraad was nie bereid tot die inwilliging van die versoek vir die behoud van die moskee op geloofsgronde nie. Ter elfder ure het bejaarde Moslems geloofshalwe aanhoudend in die moskee gaan bid in 'n desperate poging om die slooping te verhinder, egter tevergeefs.

4.17 Die Moslemskool in Stonestraat

Erwe no. 442 en 534, geleë in Selbystraat, is in 1902 geskenk aan die *Kimberley and District Indian Welfare Association* vir die bou van 'n skool en gebruik as skoolterrein deur die De Beersmaatskappy. Die jaarlikse nominale huur was een sjiëling. Eiendomsreg is egter eers toegeken op 1 November 1934. 221) Op 18 Augustus 1947 het die stadsraad onderhandelinge geïnisieer vir die verkryging van die erwe in Selbystraat by wyse van omruiling vir alternatiewe grond elders. 222) Die Indiër-Moslem Opvoedkundige Vereniging het te kenne gegee, dat indien plot no. 502 te Stonestraat, tesame met die aangrensend erf aan hulle toegeken word, hul bereid was om onderhandelinge voort te sit. Die *Standard Lawn Tennis Club* aan wie die erf in Stonestraat behoort het, was bereid om die grond te verruil vir 'n geskikte perseel elders. 223) Die stadsraad het sy bereidwilligheid verklaar om onderhandelinge op dié grondslag voort te sit. 224) P. Augustine, in sy hoedanigheid as sekretaris en tesourier van die *Standard* tennisklub, het skriftelik bevestig dat daar geen beswaar is teen die beoogde ruilingstransaksie nie. 225)

Kort hierná het die onderhandelinge 'n nuwe wending geneem, want op 15 Januarie 1948 het prokureurs Elliottt en Maris in opdrag van A.R.

221) DBCM, Estate Department, Box 1/EAD 9, *Notes Re: Story of De Beers W.G. Selling and W. Pickering* (Ongedateerd).

222) KPL, KCC, M.71/5, *Minutes and Agenda of Special General Purposes and Legal Committee* (hierna MASGPLC), Report to Town Clerk, 18 Augustus 1947.

223) *Ibid.*, 17 November 1947.

224) KPL, KCC, M.71/5, *Acquisition Plots 442 and 534 Selby Street and allocation of alternative Site*, Town Clerk to A.R. Motlekar, 31 Desember 1947.

225) KPL, KCC, M.71/5, MASPLEC, *Vacant Stand Stone Street, Plot No. 502*, A.R. Motlekar to Town Clerk, 15 Desember 1947.

Motlekar berig dat persele 442 en 534 die gesamentlike eiendom is van die *Kimberley and District Indian Welfare Association*, 'n politieke liggaam, en die *Kimberley Indian Muslim Education Society* vir die oprigting van 'n Moslemskool, derhalwe was daar geen sprake van 'n ruiltransaksie nie. 226) Sien figuur 8. Dié vennootskap was gewillig om die persele in Selbystraat aan die stadsraad vir 'n bedrag van £800 te verkoop op die volgende voorwaardes:

- a. 'n Kontantbedrag van £400 betaalbaar aan die *Kimberley and District Indian Welfare Association*, plus die kostelose toekenning van 'n perseel in Longstraat.
- b. Die vergunning aan die *Muslim Education Society* vir die gratis gebruik van die skoolgeboue totdat alternatiewe huisvesting beskikbaar word.
- c. By die ontruiming van die geboue die balans van die verkoopprijs betaal word aan die *Muslim Education Committee*.

Daar is beklemtoon dat die Moslems en Goedjarati twee afsonderlike gemeenskappe is en dat die ontbinding van die samewerking in belang was van en ter bevordering van beide se opvoedkundige voortuitgang. 227)

Die stadsraad het aan al die voorwaardes voldoen, uitgesonderd die versoek om kwytstelling van erfbelasting. Die vereniging is egter vrygestel van die betaling van huur. 228)

Deur normale gebruik en slytasie het die vervalde skoolgebou in Sel-

226) KPL, KCC, M.71/5, *Acquisition Plots 442 and 534 Selby Street and allocation of alternative Site*, Elliott & Maris to Town Clerk, 15 Januarie 1948.

227) KPL, KCC, M.71/6, *Stands 442 and 534 granted for Educational Purposes*, Secretary Kimberley and District Indian Welfare Association to Town Clerk, 15 Mei 1948.

228) KPL, KCC, M.71/6, *Proposed acquisition Plots 442 and 534 Selby Street*, Town Clerk to Secretary Kimberley and District Indian Welfare Association, 20 Julie 1948.

bystraat lewensgevaarlik geword vir die leerlinge. 229) Die skoolgebou te Stonestraat is in Maart 1951 voltooi, derhalwe is die stadsraad versoek om die geboue in Selbystraat op eie risiko oor te neem. 230) Daarná is die onderhuurder, Bethal-Sending, voortgesette bewoning van die vervalde skoolgebou in Selbystraat toegelaat. 231)

Die Hanafie-aanhangers het noodgedwonge die ou Stonestraat se madressa omskep in 'n tydelike plek van aanbidding. Die Moslemskool in Stonestraat is vervang deur die Mogul-Park moskee in Transvaalweg.

4.18 Die bou van die nuwe Indiërtempel

4.18.1 Die De Beers-dokument

Gedurende Julie 1916 het die drie Indiërorganisasies in Kimberley: *Indian Political Association*, *Vannia Kula Keshatriya Sangam* en die *Hindu Vedic Sangam* besluit om 'n gesamentlike huurooreenkoms vir grond in Bultfonteinweg met die *De Beers Consolidated Mines, Limited* te sluit op bepaalde voorwaardes.

Die *De Beers Consolidated Mines, Limited* was slegs bereid om die huurooreenkoms in naam van één van die betrokke partye te sluit. Die partye het ooreengekom op die volgende basis:

- a. Die gehuurde perseel die gesamentlike eiendom van die drie organisasies is en dat die drie organisasies die bedrag van £50 op 'n proporsionele grondslag bydra.
- b. Die *Indian Political Association* was verantwoordelik vir die bestuur en administrasie. Die drie partye was egter gesamentlik aanspreeklik op 'n proporsionele basis vir die instandhoudingskoste. Die *Indian Political Association* kon te alle tye die geboue gebruik en oor uitbreiding van bestaande gebou besluit. Die *Vannia Kula Kesha-*

229) KPL, KCC, M.71/6, *Plot 442 and 534 Selby Street: Kimberley and District Indian Welfare Association*; Memorandum Medical Officer of Health to Town Clerk, 26 Augustus 1948.

230) KPL, KCC, M.71/6, *Re: 46 Selby Street, Kimberley*, Elliott & Maris to Town Clerk, 22 Maart 1951.

231) KPL, KCC, M.71/7, *46 Selby Street*, Town Clerk to Elliott & Maris, 31 Maart 1951.

triyā Sangam het die reg gehad om 'n klaskamer buite skoolure te gebruik vir vergaderings. Die *Hindu Vedic Sangam* is die skoolgebou toegesê vir skooldoeleindes op weksdae en was geregtig daarop om op Sondag-aande vergaderings te hou in die skoolgeboue. Die dokument is onderteken deur ampsdraers van die drie organisasies. K. Padayachi was 'n ondertekenaar vir al die betrokke partye, want hy was sekretaris van beide die *Indian Political Association* en die *Vannia Kula Keshatriya Sangam*, asook president van die *Hindu Vedic Sangam*. 232)

Gedurende 1926 het die *Indian Political Association* aansoek gedoen by die De Beersmaatskappy vir die toekenning van 'n erf aangrensend tot plot no. 295 te Bultfonteinweg. Die addisionele grond is benodig vir uitbreidings aan die skool en die vergroting van die tempel. Die huurkontrak ten opsigte van perseel no 2076B is deur die De Beersmaatskappy toegestaan. 233)

Die gehuurde eiendom in Bultfonteinweg, het die gemeenskap gedien vir meer as 50 jaar - vanaf 1916 tot 1974, "*The wood-and-iron Temple and its annexe were lost to the Indian Community through the Group Areas Act*". 234)

4.18.2 Opening van die Indiër-Hindoetempel

Op Woensdag, 20 Oktober 1948, is die skilderagtige Indiërtempel, geleë op die hoek van Searle - en Greystraat amptelik geopen deur mnr. S.R. Naidoo, senior vise-president van die Suid-Afrikaanse *Hindu Maha Sabha*. S.R. Naidoo was ook president van die *South African Indian Association*.

Die geskulpte boë, koepels en rituele Oosterse kenmerke smelt pragtig saam met die moderne Westerse argitektuur. Die ingang van die tempel, sowel as die altar, wys in die rigting van die Ooste ooreenkomstig die Oosterse gebruik. Die voorkoms van die tempel is uiters modern. Die

232) KPL, KCC, *A Brief History of the Sri Vinayagar Aulayam* (pamphlet), (hierna HSVA), 1948 p.3.

233) DBCM, Estate Department, 1/1/5, *Estate Board Meeting*, 26 September 1926.

234) HSVA, p.3.

talle pilare herinner aan die Griekse palissades, terwyl die breë stoep verlig word deur dosyne lanterns.

Die drie hoofdeure lei almal na die Gandhi gedenk-biblioteek waarbinne 'n lewensgrootte portret van Mahatma Gandhi die sentrale fokuspunt vorm. Die reuse portret word verlig deur lampe en die bedoeling daarvan is dat die gemeente voortdurend eer betoon aan Ghandi as die vredevoers. Portrette van prominente Indiërs versier die mure.

Deur die vernuftige aanwending van kleure is 'n atmosfeer van rustigheid, prag en eerbied in die tempelsaal geskep. Vir die altar is kleure van orgidee, goud en brons gebruik. Die ruite-in-lood, die Westerse kerkbanke, tesame met die Persiese tapyte en portrette van Oosterse godsdiensteleiers, verleen 'n atmosfeer van plegtigheid aan die tempel. 235) Die boukoste van die nuwe tempel het £4 000.0.0 beloop. 236)

'n Groot getal lede van die Hindoegemeenskap was teenwoordig toe die tempelvlag gehys is deur S.R. Naidoo. 237) Die seremoniële inwydingsprogram het omvat 'n toewyding deur die Indiese geleerde, B.J. Maharajh, 'n priester van Durban, wat spesiaal gekom het om die inwyding van die nuwe tempel waar te neem en 'n lesing te gee oor "*aspects of Religious Duties*" soos vervat in die *Veda*— die Hindoebybel. 238)

Ander gassprekers het ingesluit die burgemeester van Kimberley, Fred Hicks, G.N. Naidoo en aartsbiskop D.W. Alexander. By die ingebruiknemingsseremonie het S.R. Naidoo die standpunt gehuldig dat alle Hindoes 'n diepe en blywende belangstelling behoort te toon in die geestelike vooruitgang, want dit vorm die basis van alle vooruitgang. Hy het die hoop uitgespreek dat die geestelike invloed van die tempel neerslag sal vind in die daaglikse lewe van die Hindoes en die tempel toeganklik sal wees vir alle Hindoes sonder aansien van stand of geloof.

G.N. Naidoo het na die verwelkoming van die aanwesiges gekonstateer dat

235) *DFA*, 20 Oktober 1948.

236) *DFA*, 21 Oktober 1948.

237) *Ibid.*,

238) *DFA*, 23 Oktober 1948.

die Hindoes wat woonagtig is op die diamantvelde vir meer as 80 jaar hul godsdienstige pligte getrou nagekom het, alhoewel hul gekniehalter was deur die gebrek aan 'n doelmatige tempel. Hy het bekend gemaak dat ná die besoek van die sendeling van Indië, Rishiram in 1946 en laasgenoemde se lesings oor die Hindoe- en Indiërkultuur, die idee vir die oprigting van 'n tempel posgevat het. As president van die Kimberleyse *Hindu Maha Sabha* was dit sy taak om die oprigting van 'n geskikte plek van aanbidding te loods en te bewaarheid. Hy het 'n beroep gedoen en die hoop uitgespreek dat klassevooroordeel en rassekonflik plek sal maak vir welwillendheid en vriendskap onder alle mense. 239)

Burgemeester Fred Hicks het namens die inwoners van Kimberley seën-wense aan die Hindoegemeenskap oorgedra.

Aartsbiskop D.W. Alexander het hulde gebring aan, "*this small community of Hindus who had determined to build this offering to Him who is Father of all nations irrespective of creed or class*". 240)

Welwillendheidsboodskappe van prominente Hindoes vanuit die buiteland is ontvang:

H.E. Sri Rajagopala-Chari, goewerneur-generaal van Indië, het die verwagting uitgespreek dat die daaglikse dienste, seremonies en feeste getrou gehou sal word ter handhawing van die Indiese filosofie en godsdienste. Maharajh Singh, die goewerneur van Bombaai, het die hoop uitgespreek dat die nuwe gebou benut sal word vir 'n waardevolle doel.

Swami Ghanananda van die *Ramakrishna Mission* van Indië het die wens uitgespreek dat die tempel as 'n magtige instrument van lewenskragtige Hindoeïsme die gemeenskap met krag en moed toerus, sodat die edele werk onverpoos voortgesit word.

Die verrigtinge is afgesluit met die voordrag van die *Shanti Paat* deur pandit Maharajh. 241)

---

239) *Ibid.*

240) *DFA*, 21 Oktober 1948.

241) *Ibid.*

CHRISTELIKE SENDINGWERK IN DIE MALEIERKAMP

5.1 Die Sendingaksie van die St. Cyprians Anglikaanse Kerk

In 1870 was eerw. J.W. Rickards die diensdoende predikant te *New Rush* (latere Kimberley). Onder sy aanvoering het die kerkgeboue tot stand gekom. 'n Woonhuis in Parkstraat is omskep in 'n kerk. Die bo-verdieping het gedien as 'n galery, terwyl die stal as konsistorie gebruik is. Die solder is omskep in 'n biegekamer. Die agterplaas is oordek met sink. Die pastorie was 'n hout-en-seildoekstruktuur en 'n houtafdak het gedien as 'n slaapkamer. Kerkdienste is goed bygewoon op Sondag. Die sinkstruktuur kon ongeveer 150 kerkgangers akkommodeer. ¹⁾

Gedurende 1878 is twee persele van die regering verkry. Die perseel in Jonesstraat is gebruik vir die oprigting van 'n kerk, die ander een in Dunellstraat vir die bou van 'n pastorie. ²⁾ In 1879 is 'n sinkgebou-kerk vanaf Engeland ingevoer ter vervanging van die "*old barn-like structure*" ³⁾ in Parkstraat. Die argitek van die kerk in Jonesstraat was S. Stonestreet. Die hoeksteenlegging is waargeneem deur die Administrateur, kolonel Charles Warren, in Augustus 1879. ⁴⁾ Gedurende Desember 1879 is die kerkgebou deur 'n stromwind omgewaai. In 1880 is die herboude kerkie deur biskop Allan B. Webb toegewy. ⁵⁾ In 1881 is C.O. Miles aangestel as rektor van St. Cyprians.

Gedurende die tydperk 1882-1884 het eerw. W.J.F. Hanbury, tesame met eerw. J.T. Darragh, die kerkwerkzaamhede beheer en administreer. Darragh het aangebly as hulppredikant tot sy vertrek in 1887 na die

---

1) C. Lewis and G.E. Edwards, *Historical Records of the Church of the Province of South Africa, (S.P.C.K.)*, London 1934, pp.484-485.

2) *Diamond Fields Advertiser*, 02 Julie 1927.

3) Lewis and Edwards, p.485.

4) *DFA*, 02 Julie 1927.

5) Lewis and Edwards, p.486.

Transvaalse goudvelde. 6)

In April 1905 het eerw. T.C. Robson die amp van kanon in St. Cyprians aanvaar en in 1913 is hy aangestel as aartsdeken. Tydens Robson se dienstermyn, "*active steps were taken to raise money for a more worthy building for church people to worship in*". 7) In 1907 is die hoeksteenleggingseremonie van die nuwe St. Cyprians in Du Toitspanweg deur W.T. Gaul waargeneem. Gedurende 1909 is die kerkgeboue in Jonesstraat verkoop aan 'n sindikaat vir die oprigting van 'n bioskoop, die Vaudette. 8) In 1912 is Kimberley en distrik afgestig van Bloemfontein as die selfstandige bisdom van Kimberley en Kuruman met die hoogerwaarde Wilfred Gore-Brown van Pretoria as eerste biskop. Op 22 September 1913 is die hoeksteenlegging van die koor - en altaarruimte waargeneem deur Lord Gladstone, die goeweneur-generaal. Die toewyding van dié gedeelte van die St. Cyprians Katedraal is op 4 Desember 1926 uitgevoer deur die aartsbiskop van Kaapstad. 9)

5.1.1 Sendingwerk van die St. Cyprians Anglikaanse Kerk

Allan B. Webb en sy gesin het op 28 Julie 1871 vanaf Engeland in Bloemfontein aangekom, waar hy op 30 Julie van dieselfde jaar ingehuldig is as biskop van die bisdom van Bloemfontein. Slegs twee dae ná sy inhuldiging beklemtoon Webb die behoefte aan toegewyde vroue in die uitbreiding van die evangelie, "*I see clearly the need for Sisters for nursing, teaching and visiting*". 10) Webb was van mening dat die sustersvereniging onder die toesig en beheer van die biskop as 'n integreerende deel van die kerk moes funksioneer. Die *Community of St. Michael and All Angels* is in Bloemfontein gestig met die uitdruklike oogmerk "*nursing the sick, providing suitable education for girls of European descent and to do*

6) KPL, W. Crisp, *Some Account of the Diocese of Bloemfontein in the Province of South Africa, 1873-8194*, p.57.

7) DFA, 02 Julie 1927.

8) *Ibid.*

9) DFA, 02 Julie 1927;
Lewis and Edwards, pp.488-489.

10) Lewis and Edwards, p.417.

mission work of every kind".¹¹⁾ In 1877 is daar in reaksie op die oproep om verpleegsters deur die goewerneur van die Kaapkolonie 'n klein groepie vroue onder die leierskap van suster Henrietta Stockdale na Kimberley gestuur om die Carnarvon-hospitaal te beman.¹²⁾

Die *St. Michael's Home* in Kimberley is in 1879 formeel in gebruik geneem.¹³⁾ Die huis wat in Barklyweg 100 geleë was, het bekend geword as, "*The house that has a "little light" in one of it's front rooms*"¹⁴⁾ Dit is in 1945 aangekoop deur die trustees diosesaan as blyplek vir die susters toe die kerk verplig was om die oorspronklike *St. Michael's Home* in Du Toitspanweg 102 aan die stadsraad te verkoop. Maar dit was nie slegs op die terrein van verpleging wat die susters 'n onberekenbare bydrae gelewer het nie, want in 1885 is die sustersvereniging deur die geestelikes van St. Cyprians versoek om die verantwoordelikheid van die onderwys aan die Perseverance skool oor te neem. Suster Catherine en mej. E.C. Cuyler is aangestel as leerkragte. Suster Catherine was werksaam in die Maleierkamp vir ongeveer twee jaar, waarna sy in 1877 oorgeplaas is na die St. Matthewsskool vir swart leerlinge in Barklyweg.¹⁵⁾

5.1.2 Society for the Propagation of the Gospel

Die sendingwerkzaamhede van die SPG het in 1870 in Griekwaland-Wes begin. Hierdie sendingvleuel van die *Church of England*, met hoofkantoor in Westminster, se uitdruklik doelwit was die verspreiding van die evangelie deur geldelike bystand te verleen aan sendingwerk onder "*the natives and half-castes, the compounds*".¹⁶⁾ Tydens sy besoek in 1871 aan Kimberley berig biskop Webb van Bloemfontein dat die diamantvelde,

11) Staatsargief Bloemfontein (hierna SAB), *White Book*, Vol. 2, p.194.

12) Archives of Diocese of Kimberley and Kuruman (ADKK), *Golden Jubilee* (1911-1961), p.41.

13) SAB, *White Book*, Vol. 1, p.46.

14) ADKK, *Golden Jubilee* (1911-1916).

15) ADKK, *Golden Jubilee* (1911-1916), p.41; SAB, *White Book*, Vol. 1, pp.74, 86.

16) C.F. Pascoe, *Two Hundred Years of SPG: An Historical Account of the Society for the Propagation of the Gospel in foreign parts*, (1701-1900), London, 1901, p.318(a).

"*unquestionably the most important field of labour was*". 17) Die geestelike behoefte was só groot dat eerw. Frederick William Doxat en J.W. Rickards spoedig ná Webb se besoek, onderskeidelik aangestel is in Du Toitspan en De Beers. In 1873 is die eerste 2 nie-blanke diakens, "*ordained in the large Church of St. Cyprians*" 18) wat in *New Rush* opgerig is. Die bediening van die evangelie aan duisende swartes en gekleurdes het spoedig begin en gereelde kerkdienste is gehou in Hollands, Xhosa, Zoeloe, Tswana en Engels. Om in die behoefte te voorsien van diegene wat verplig was om in segregeerde lokasies te woon, is "*St. Matthew's Mission, with Holy Cross (Malay Camp) and St. Wilfreds*" 19) gestig.

Die fondse vir sendingwerk is verkry uit die weeklikse kerkkollekte, geleentheidssubskripsies vir spesiale projekte, en die SPG se jaarlikse bydrae van £150. 20) Sonder die edelmoedigheid en ruimhartige finansiële bystand van die *Society for the Propagation of the Gospel*, sou die sendingwerk ongetwyfeld nie onbelemmerd voortgesit kon word nie. 21)

Die sendingaksie onder swartes in Kimberley is teen ongeveer 1870 op tou gesit deur 'n Betsjoeana, Richard Miles. Ná die dood van Miles is sendingwerk voortgesit deur eerw. E. Lange in die Betsjoeana-lokasie waar die *St. Matthew's Church* in 1877 gebou is. 22)

In September 1872 berig biskop Webb dat, "*A Native Catechist is working under mr. Stenson, and the Natives have nearly finished a small chapel for themselves*". 23) In Januarie 1873 vermeld eerw. F.W. Doxat dat 'n swart gemeente reeds stewig gevestig is in Du Toitspan. Doxat was Hollands magtig en van meet af het hy hom beywer vir die verkondiging van die evangelie aan, "*the half-caste people who had come from the Cape*

17) *Ibid.*, p.317.

18) *Ibid.*, p.318.

19) *Ibid.*, p.318(b).

20) C.F. Pascoe, *Two Hundred Years of S.P.G.*, p.318.

21) ADKK, *Golden Jubilee 1911-1961*, p.12.

22) Lewis and Edwards, p.489.

23) *Ibid.*, p.482.

Colony" 24) Die vestiging van gemeentes onder nie-blankes is geloods met die bystand van 'n Maleier-lekeprediker sonder kerkverband, John Salem. 25) Salem was as kind deur slawe-handelaars ontvoer en na Suid-Afrika gebring en verkoop as slaaf. Hy was grootgemaak as Christen. Ná die vrystelling van slawe aan die Kaap, het Salem na die Kimberleyse diamantvelde verhuis. Die eerste tent-diens is gehou in Du Toitspan vir Xhosa-sprekende Christene van die Kaapkolonie en die Zoeloes afkomstig van Natal. 26)

Eerw. C.B. Maude oordeel in 1878 dat Kimberley enig was as plek met gemengde nasionaliteite en uiteenlopende gelowe, "*We have natives, black as coal, from all parts of this vast country; Coolies from India, who once a year celebrate some heathen festival with much beating of drums; Malays, who walk our streets in wooden clogs and women dress in every bright colour imaginable*". 27)

Tussen die heterogene menigte is die Christelike geloof verteenwoordig deur feitlik alle algemeenbekende kerkgenootskappe: Metodiste, Presbiteraanse, Lutheraanse, Nederduitse Gereformeerdes, Rooms-Katolieke en Anglikaanse. 28) Sendingwerk onder die nie-blankes is bemoeilik deur 'n verskeidenheid van faktore:

- (a) etniese en kulturele diversiteit en die gevolglike kommunikasieprobleme;
- (b) die vlottende bevolking vanweë die trekarbeidstelsel;
- (c) die onbestendigheid en gebrek aan permanensie het veel daartoe bygedra tot die belemmering van die oprigting van plekke van aanbidding, en

---

24) W. Crisp, *Some Account of the Diocese of Bloemfontein*, p.39.

25) Lewis and Edwards, p.482.

26) W. Crisp, p.39.

27) Archives of Diocese of Bloemfontein, (ADB), *Bloemfontein Mission Quarterly Paper*, No. 40, April 1878, p.33.

28) *Ibid.*, p.33.

- (d) die onvermoë van lidmate om gereelde en voldoende geldelike bydra te maak vir die salaris en emolumente van predikante.

5.1.3 William Thomas Gaul

Gaul was 'n Ier van geboorte en afkomstig van Derry.²⁹⁾ Hy is gebore op 24 Junie 1844 te Lambeth. In 1873 word hy ingeseën as diaken en in 1875 word hy priester. Hy arriveer in 1880 in Kimberley. Tydens die Sinode-sitting te Kimberley gedurende September 1881 word hy verkies tot domheer en is aangestel as deken vir die buite-distrikte van St. Cyprians. Vir die tydperk 1880-1884 was hy predikant van All Saints in Du Toitspan (Beaconsfield), waar hy hom beywer het vir die geestelike welsyn van die hele gemeenskap. Kimberley het Gaul gesien as, "*the centre of great (mission) work among natives and half-castes, as well as white people*".³⁰⁾ In Oktober 1884 word Gaul bevestig as rektor van St. Cyprians. Gedurende 1887 word hy verhoog tot aartsdeken. Gaul was besonder besorg oor die geestelike welvaart van die Kleurling. Die reg van lidmaatskap van die Engelssprekende Kleurlinge van St. Cyprians Kerk, "*had been strongly upheld by Archdeacon Gaul*".³¹⁾

Sy dienstermyn in Kimberley het in 1895 geëindig waarna hy tot biskop van Masjionaland bevorder is. Op Hemelvaartdag 1927 sterf W.T. Gaul in Kaapstad.³²⁾

5.1.4 The Church Missionary Association

Die Kimberleyse en Beaconsfieldse sendinggenootskap is in 1887 gestig onder die aanvoering van eerw. Gaul. As rektor van St. Cyprians Kerk (1884-1895) was Gaul, "*a flame of inspiration, pleading for the needs of the poor and ignorant*".³³⁾

---

29) A. Williams, *Some Dreams Come True*, pp.387-388.

30) C.F. Pascoe, *Two Hundred Years of S.P.G.*, p.318.

31) *Ibid.*, p.318(a).

32) *Ibid.*, p.318(a).

33) C. Lewis and G.E. Edwards, *Historical Records of the Church of the Province of South Africa*, S.P.C.K., Londen 1934, p.491.

Die stigtingsvergadering is gehou in die *Boys' High School*. Die vergadering is goed bygewoon wat 'n aanduiding was van die belangstelling in sendingwerk onder die nie-blankes. Die jaarlikse subskripsie was 10/= of 'n donasie van £5. Die biskop het opgetree as president, terwyl eerw. Gaul en E.A. Judge, siviele kommisaris, tot vise-president verkies is. Die uitvoerende komitee het bestaan uit: die predikante en kerkampters van Kimberley en Beaconsfield, tesame met die volgende verkose vrederegters J.P. Ablett, majoor Maxwell, F.R. Thompson, dr. Arnold A. Watkins.

J.B. Currey, vrederegter en plaaslike bestuurder van die *London and South African Exploration Company*, het die amp van tesourier beklee, terwyl C. Mangin Bult, vrederegter en registrateur van Naturelle tot sekretaris verkies is. Die sterk en invloedryke komitee het kwartaalliks byeengekom en die werksaamhede van die vereniging is in sy jaarverslag gerapporteer. Die sendinggenootskap het 'n duidelike geformuleerde sendingmissie gehad, "*securing the co-operation of the laity with the clergy in the promotion of mission work amongst the Coloured races, by the use of all available evangelizing, educational and civilizing agencies, with special reference to the needs of natives employed in the diamond mines.*" 34)

Uit die missieverklaring het twee aspekte duidelik na vore gekom: benevens die godsdiensmotief was daar die opvoedkundige doelstelling. Die kerk het die noodsaaklikheid van geletterdheid onder sy aanhangers besef. Om kerstening en bekering te vergemaklik, moes onkunde en ongeletterdheid uit die weg geruim word. Derhalwe het kerk en skool hand aan hand ontwikkel. Currey se lidmaatskap van die *Church Missionary Association* verdien verdere beskouing. Die sendingmissie van die genootskap het goed ingepas by Currey se persoonlike oordeel oor swartes en gekleurdes, "*that people of colour should be given equality of opportunity on the diamond fields*". 35) Sy liberale standpunt oor die beskawende invloed van die diamantvelde op die inboorlingrasse in Suid-Afrika is in

34) Archives of Diocese of Bloemfontein (ADB), *File re Correspondence Rev. Gaul*, Bloemfontein, 1887, p.210.

35) P.B. Simons, *John Blades Currey (1850-1900) Fifty Years in the Cape Colony*, p.24.

1876 gemanifesteer in sy openbare lesing in Londen. 36) As verteenwoordiger van 'n kapitaalkragtige maatskappy - die eienaar van Dorstfontein (Beaconsfield), Bultfontein en Alexanderfontein - was Currey 'n invloedryke persoon. By die toekenning óf weiering van persele vir die oprigting van kerke en opvoedkundige inrigtings het Currey uiteraard 'n sleutelrol gespeel. Daar was 152 persele op die "*London and South African Exploration Company's Estate granted for public, educational, religious, sporting, etc. purposes*" 37)

5.1.5 Die verkryging van kerkpersele in die Maleierkamp

Gedurende 1889 het aartsdeken W.T. Gaul aansoek gedoen by die *London and South African Exploration Company* vir die skenking van drie onbeboude standplase geleë tussen Selby- en Sydneystraat vir die oprigting van kerkgeboue. Die standplase was nie van veel waarde nie, aangesien dit bedek was met puinhope tot 'n hoogte van ongeveer 15 voet. 38) Gaul se aansoek was geslaagd en hy het onderneem om die grond gelyk te maak, asook om die ryvlak vir openbare verkeer oop te stel. 39) Perseel no. 1090 te Chinastraat is op 'n 21-jarige hernieubare huurkontrak toegestaan aan die bisdom van Kimberley en Kuruman vir die bou van 'n kerk en 'n tydelike woning vir die huisvesting van kerkamptenare. Die jaarlikse nominale huur vir die erf was een sjieling. 40)

Op 1 Desember 1915 het die De Beersmaatskappy standplaas no. 1903, geleë op die hoek van China- en Brettstraat, aan die St. Cyprians Kerk geskenk op 'n 21-jarige huurkontrak vir die oprigting van 'n kerksaal teen die

---

36) *Ibid.*, p.25.

37) DBCM, Box 1/EAD9, re. *Story of De Beers*: Notes by W.G. Selling and W. Pickering. (ongedateerd).

38) DBCM, LSAE, Letterpress Copybook No. 25 (22 September 1888 - 28 October 1889), *Correspondence: Outgoing to London Board*, Currey to Secretary, LSAE, 12 Augustus 1889, pp.817-818.

39) DBCM, LSAE, Letterpress Copybook, *Correspondence: Incoming from London Board*, Posno to Manager LSAE, Kimberley, 06 September 1889.

40) DBCM, Box 1/EAD9, re: *Story of De Beers*: Notes by W.G. Selling and W. Pickering, (ongedateerd).

betaling van huur van een pond per jaar. 41) Dié kerksaal het ook gedien as ontspanningslokaal vir die Kleurlinggemeenskap. 42) Op 10 November 1922 is erf no. 843 geleë op die hoek van China- en Handsstraat kragtens die 1889-lisensie huurpagvoorwaardes aan die bisdom van Kimberley en Kuruman geskenk vir die bou van 'n sendinghuis. 43) Die ligging van die onderskeie kerkpersele word aangetoon op figuur 9.

5.1.6 Die Newton-sending

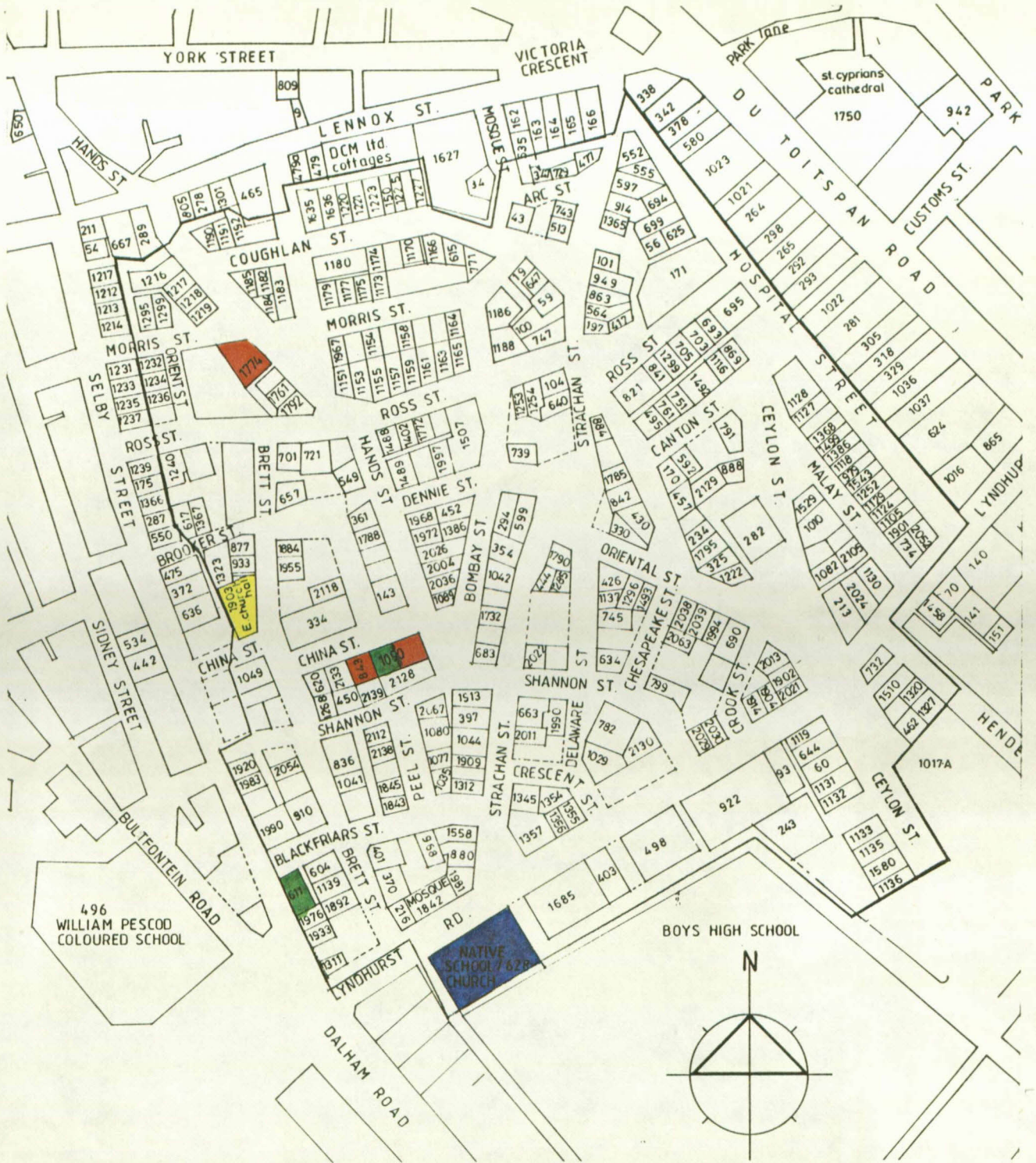
Die sendingwerk onder die nie-blankes is bedryf op 'n etniese grondslag. Die sendingaksie het uiteengeval in twee onderskeibare kategorieë: die swart- en die Kleurlingsending.

Dit was John Salem, die Maleier-lekeprediker, wat namens die swartes die begeerte uitgespreek het om deel te word van die St. Cyprians Anglikaanse Kerk. 44)

Vroeg in 1870 het daar 'n toestroming van menigte nie-blankes na die diamantvelde plaasgevind op soek na werk en kitsrykdom. Skerpsiene predikante het die ontsaglike geleenthede raakgesien wat dit gebied het vir die verkondiging van die evangelie-boodskap. Die St. Cyprians Kerk het beskik oor 'n korps van uiters bekwame manne en vroue wat met toewyding en onverdroete ywer die sendingaksie aangepak het. 'n Beknopte oorsig oor die sendingwerk (vir die periode 1872-1877) onder nie-blankes het aan die lig gebring dat die kerk al heelwat van sy gestelde doelwitte bereik het. In 1872 is respektiewelik die *St. Matthew's Native Mission* en *St. Wilfred's Mission* in Kimberley en Du Toitspan (Beaconsfield) gestig. Gedurende 1877 is 'n skoolsaal aangebou by St. Matthew's teen 'n koste van £350. Die onderrig van die skool is in Junie 1881 toevertrou aan 'n Fingoe-katkiseermeester. Gedurende die periode 1881-1887 is 379

- 41) DBCM, Letterpress Copybook, (21 Oktober 1915 - 14 Desember 1916), *Estate Departement, 11/1/1/ Correspondence*: W. Pickering, Secretary to Rev. Dean Robson, 25 November 1915, p.125.
- 42) DBCM, *Minute Book* (31 Julie 1918 - 15 Junie 1928), p.86; DBCM, Box 1/EAD9, re: *Story of De Beers*: Notes by W.G. Selling and W. Pickering. (ongedateerd).
- 43) KPL, KCC, M.71/3, Alphabetical List of Registered Licence Holders in Malay Camp, 02 Mei 1945.
- 44) Lewis and Edwards, p.482.

CHURCHES IN MALAY CAMP, KIMBERLEY

- 843 ANGLICAN MISSION HOUSE
- 1090 HOLY - CROSS MISSION CHURCH
- 1903 PERSEVERANCE HALL
- 1774 DUTCH REFORMED MISSION CHURCH AND SCHOOL
- 628 WESLEYAN NATIVE CHURCH
- 611 APOSTOLIC CHURCH OF SOUTH AFRICA

KPL, KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP, 1944.

swartes gedoop en het 176 belydenis van geloof afgelê. 45) Op 2 Junie 1889 is die nuwe kerk van St. Matthew's amptelik ingebruikgeneem. 46) Die *St. Wilfred's Mission* is later verskuif na Kimberley. 47)

5.1.6.1 The Holy Cross Mission Church

Die *Holy Cross African Church* op erf no. 1090 was geleë op die hoek van Hands- en Robsonstraat in Maleierkamp. Die kerkperseel was geregistreer in die naam van die *Diocese of Kimberley and Kuruman*. 48)

Die sendingaksie in Newton, waaronder die Maleierkamp geressorteer het, was onder die algemene toesig van eerw. J.W. Stenson wat vir vyf jaar uitmuntende diens gelewer het. Stenson was 'n taalgeleerde wat in staat was om kerkdienste aan te bied in Hollands, Xhosa, Sesoeto en Tswana. As 'n begaafde musikant het Stenson die harmonium tydens kerkdienste bespeel. In 1890 het Stenson eerw. G. Mitchell opgevolg as predikant van die St. Matthews Kerk in Lokasie No. 2 in Barklyweg.

Die perseel waarop die *Holy Cross Mission Church* vir swartes in die Maleierkamp geleë was, is geskenk deur die *London and South African Exploration Company*.

Teen ongeveer 1884 het Cornelius Nuko 'n begin gemaak met sendingwerk onder swartes in die Maleierkamp. Aanvanklik is byeenkomste gehou in een van die vertrekke van Nuko se huis, wat ruim genoeg was om ongeveer 30 tot 40 kerkgangers te akkommodeer. In 1886 rapporteer suster Catherine, 'n lid van die *The Community of St. Michael and All Angels* in haar verslag oor die Maleierkamp aan die *United Society for the Propagation of the Gospel*, "There is also a colony of native Christians living here, they come from Bloemfontein, Thaba Nchu and other mission stations, driven by scarcity of work and food and seek a livelihood in

45) Archives of Diocese of Bloemfontein (ADB), *File re Correspondence Rev. Gaul*, 02 Junie 1887, p.210.

46) Lewis and Edwards, p.491.

47) ADB, *File re: Correspondence: Rev Gaul*, 02 Junie 1887, p.210.

48) KPL, KCC, M.71/3, *Report of Acting Treasurer to Chairman and Members, General Purposes and Legal Commission*, 06 Mei 1945;
KPL, KCC, M.71/3, *Report City Engineer's Office: Alphabetical List of Registered Licence Holders in Malay Camp*, 02 Mei 1945.

Kimberley". 49)

Cornelius Nuko was waarskynlik deel van die vroeë groep Christene wat hul weg gevind het na die diamantvelde op soek na 'n beter lewensonderhoud. Gedurende Oktober 1890 het mnr. E. Rose, "*who had displayed great interest in missions, was licenced as a reader to carry on the work initiated by Nuko*". 50) Edgar Rose het onmiddellik die behoefte aan 'n ruimer plek van aanbidding besef. Rose wat diens gedoen het as katekiseermeester en leke-prediker het in sy vrye tyd weekliks ure gewy aan sendingwerk en hom by uitstek beywer vir die oprigting van die *Holy Cross Mission Church*. Vir dié doel is 'n fondsinsamelingsprojek geloods vir die daarstelling van 'n doelmatige kerkgebou. Ter stywing van die kerkboufonds is 'n reeks gesellige byeenkomste in die Maleierkamp gehou, asook verskeidenheidskonserte in die Perseverance skoolsaal. Rose wat fotografie as stokperdjie beoefen het, het foto's afgeneem van die bestaande kerke in Kimberley en verkoop, waardeur ongeveer £20 ingesamel is vir die boufonds. Gemeentelede van lokasie no. 4 (Maleierkamp), asook swartes woonagtig in die ander lokasies se geldelike bydrae op kollektelyste het die boufonds met £100 versterk. Die bouery het begin op 5 September 1890 en in die daaropvolgende maand het die inwyding plaasgevind. Die beskeie sinkkerk het sitplek gebied vir ongeveer 120 kerkgangers. Die eenvoudige sinkstruktuur met sy onbedekte vloer was nie voorsien van 'n plafon nie. Die totale geskatte oprigtingskoste het £150 beloop, met 'n uitstaande kerkskuld van £22.

Meubels en ander toebehore vir die altaarruimte is geskenk deur die *All Saints Mission* van Engeland. Die oorblywende ameublement is geskenk deur weldoeners. Die vroue-lidmate van die kerk het die opbrengs van konsertopvoerings aangewend vir die aankoop van matte vir die kanselruimte en ander kerkgebruiksartikels. Die paadjie tussen die kerkbanke was met tapyte belê. Die somberheid van die sinkmure is versag deur die aanbring van gepaste godsdienstige portrette en blomversierings.

49) KPL, Report on the Malay Camp, Kimberley, South Africa, (1886). Sister Catherine, United Society for the Propagation of the Gospel, U.S.P.G. Archives, London, 1886.

50) Kimberley McGregor Museum: Inligting verskaf deur Museum-historikus.

Teen 1891 was Edgar Rose, bygestaan deur drie swart voorlesers, verantwoordelik vir die regstreekse beheer en uitoefening van die gemeentelike werksaamhede. Kerkdienste is getrou waargeneem op Sondae, buiten en behalwe die dienste op weekdae. Die eredienste is goed bygewoon deur die gretige lidmate. Die gemengde kerkkoor het die eredienste met pragtige en gevoelvolle koorsang opgeluister. Die dienste was van 'n verhewe aard en tydens spesiale godsdienstige feesgeleenthede wanneer die rektor van St. Cyprians as prediker opgetree het, is die kerklike seremonies en plegtighede op die tradisionele wyse met die strengste sorg uitgevoer. Die kerkkollekte was genoeg om die lopende onkoste te dek, maar onvoldoende om voorsiening te maak vir aanbousels tot die sinkstruktuur. Telkemale is daar 'n beroep gedoen op lidmate en die breë publiek om vrywillige finansiële ondersteuning ten bate van die algemene kerkfonds. 51)

Die *Holy Cross Church* was, "a mission chapel in the Malay Camp built by natives". 52) Eerw. J.W. Stenson, 'n hulppredikant van St. Cyprians, bygestaan deur Moses, 'n swartonderwyser van St. Matthews, was in beheer van die gemeentelike werksaamhede. Die sendinggemeente is deur aartsdeken Gaul gekonstitueer as deel van St. Cyprians. Gedurende Stenson se dienstermyn het ernstige kerklike geskille ontstaan. Die grondoor-sake van die geskille het sentreer om 'n drieërlei aspekte:

- (a) die waarneming van kerkdienste deur Moses wat nie die voertaal van die gemeente magtig was nie;
- (b) die weiering van 'n versoek dat 'n leke-prediker van hul eie stam en in hule eie taal die kerkdienste waarneem;
- (c) eerw. Stenson se hardnekkige weiering om die geskille op 'n gemeentlike byeenkoms te bespreek.

Met die oprigting van 'n eie kerkgebou het dit ook nie so maklik gegaan nie, want die gemeente was maar klein en finansiëel nie sterk nie. Die gemeente se versoek dat die kollekte aangewend word vir die voltooiing

---

51) Kimberley McGregor Museum: Inligting verskaf deur Museum-historikus.

52) DFA, 28 Oktober 1891.

van die kerkgebou is as uitstaande skuld gereken. Desondanks die feit dat die beskikbare geld min was, is daar voortgegaan met die bouery.

Stenson se onversetlike houding het veroorsaak dat die twee partye geen bevredigende oplossing kon vind nie. Inteendeel, Moses het voortgegaan met die kerkdienste in weerwil van die afkeur van die gemeente. Protesterende lidmate is eenvoudig by wyse van kennisgewing, onderteken deur Stenson, geëkskommuniseer en die kerk toegesluit. Hierdie tirannie van Stenson is waarskynlik gelate aanvaar deur aartsdeken Gaul. Twee briewe oor die kerkgeskil het in die *Diamond Fields Advertiser* verskyn: Kalaza het die geldigheid van ekskommunikasie bevraagteken. Enoch Engesi en 10 ander petisionarisse het sterk beswaar gemaak teen Moses, want "*we and the congregation think that Moses is not suitable, as he has no interest here, and does not speak our language*". 53)

Met ingang van Januarie 1892 was die sending in Newton onder die beheer en toesig van eerw. S.H. Rowan. 54) In Januarie 1892 het mej. Eleonora Catherine Cuyler, 'n toegewyde en konsensieuse sendingwerkster en lid van die *The Community of St. Michael and All Angels* diens aanvaar in die Maleierkamp en haar intrek geneem in die sendinghuis te Handsstraat in die Maleierkamp. 55) Aan ondernemingsgees het dit mej. Cuyler nie ontbreek nie, want "*She put her duty to her Lord and His Church before everything and every one else*". 56) Deur die inisiatief van Cuyler is daar in September 1893 naaldwerkklasse gestig vir die vroue-lidmate van die *Perseverance Guild* en die *Holy Cross Church*. Die vrouens het togas en priesterrokke vir die kerkkoor gemaak, asook ander naaldwerkartikels vir verkoop op kerkbasaars en rommelverkopings ter stywing van kerkfondse. Aangesien mev. Stenson, die predikantsvrou, ver weg van die kerk gewoon het en nie oor die nodige vervoer beskik het nie, is daar deur die belangstelling van suster Henrietta Stockdale die dienste van mejj. Lane en Gordon verseker om toesig te hou oor die naald-

53) DFA, 28 Oktober 1891.

54) KPL, *Griqualand West Church Magazine* (GWCM), Januarie 1892, p.2.

55) *Ibid.*, Oktober 1893, p.4.

56) KPL, *Church Magazine*, no. 29, Mei 1904, pp.1-2.

werkklassse. 57)

Die kerksaal is deur sportorganisasies gebruik vir fondsinsamelingsprojekte en was 'n gewilde vergaderplek vir die hou van sosiale aangeleenthede deur die Maleierkamp-inwoners. Op 10 September 1895 is 'n gesellige byeenkoms aangebied vir die Sondagskoolleerlinge deur mejj. Bower en Gomez. Die kerkkoor van die *Holy Cross* het die verrigtinge opgeluister met pragtige sang. 58) Eerw. G. Mervyn Lawson van die St. Cyprians het in 1896 die verantwoordelikheid aanvaar vir die sendingwerk in die vier lokasies. Ten opsigte van die vatbaarheid vir die evangelie het Lawson geoordeel, "*the Griquas were responsive and devout, the Xhosas, the most enlightened, the Bechuana backward and ignorant*". 59)

Tydens die biskop se besoek aan Kimberley in April 1902 het hy die sendingkarakter van die kerk in Kimberley beklemtoon, "*in every sense of the word the Church in South Africa must be a Missionary Church, as she touches on so many sides those who do not profess or call themselves Christians*". 60)

Op Sondagmiddag, 13 April 1902, kort ná die bevestiging van die blanke en Kleurling katkisanter, "*the St. Cyprians Church than became half-filled by native Christians from Holy Cross, Beaconsfield and the Ethiopians Mission. The service was in Kaffir and the Bishop's words had to be translated*". 61)

Eerw. H. Allen, wat vir 'n aantal jare werksaam was in Zoeloeland, is in Januarie 1903 in beheer geplaas van die sendingwerk van die *Holy Cross Church*. Sy pastorie was geleë in Selbystraat 25 in die Maleierkamp. 62)

---

57) KPL, *GWCM*, 15 April 1894, p.83.

58) KPL, *GWCM*, 15 Julie 1895, p.151.

59) Lewis and Edwards, p.492.

60) KPL, *Church Magazine*, No. 5, Mei 1902, p.1.

61) *Ibid.*, p.2.

62) KPL, *Church Magazine*, No. 14, Februarie 1903, p.8.

Vanaf Julie 1903 is eerw. Allen bygestaan deur hulpdiaken H. Nyovane. 63)

In 1911 is eerw. Peter Cindi aangestel as predikant van die *Holy Cross Church* 64) en op 26 September 1913 is hy bekleed met die priesteramp. 65)

Die pastorie was geleë in Chinastraat 12, Maleierkamp. 66) Eerw. T.W. Gibson, neef van die geliefde biskop Alan Webb, het in Januarie 1920 in Kimberley vanaf Engeland aangekom. In 1922 is hy verhoog tot aartsdeken. 67) Aartsdeken T.W. Gibson was direkteur van die *Holy Cross* en St. Paulssendings, asook direkteur van opvoeding van die bisdom. 68) Eerw. M.D. Masiko het Cindi opgevolg as leraar van die *Holy Cross*.

'n Petisie deur huiseienaars en inwoners van Dalhamweg het die De Beersmaatskappy versoek dat 'n alternatiewe perseel toegeken word vir die herbou van die afgebrande *Holy Cross Church*. Die petisionarisse het gekla oor die "*great annoyance by the incessant ringing of the church bell at all hours of the night and day*". 69) Die landgoedbestuurder is opdrag gegee om 'n onderhoud te voer met deken Robson oor die aanleentheid in 'n poging om die opsetlike en kwaadwillige optrede van rusversteurders te beteuel. Robson was waarskynlik suksesvol in sy pogings, want die sendingkerk het bly staan op perseel no. 1090 tot die sloping daarvan.

Tydens die sinode-sitting van die Bisdom van Kimberley en Kuruman, gehou vanaf 8-10 Oktober 1916 te Kimberley, is daar besluit dat "*The Native Missions of Kimberley are withdrawn from Parochial control and are under Directors of Missions*". 70) Die sendingkerke van St. Paul en dié van die *Holy Cross* was onder die direksie van aartsdeken Haviland, en is

63) KPL, *Church Magazine*, No. 19, Julie 1903, p.1.

64) KPL, *Diocesan Magazine*, Vol. 14, No. 53, Augustus 1930.

65) KPL, *Diocesan Magazine*, Vol 1, No. 3, Junie 1913, p.15.

66) KPL, *Diocesan Magazine*, Vol. 15, No. 3, Maart 1931, p.1.

67) Lewis and Edwards, pp.528-529.

68) KPL, *Diocesan Magazine*, Vol. 8, No.26, Oktober 1923, p.2.

69) DBCM, 1/1/4, *Minutes of Estate Board Meeting*.

70) ADKK, *KKDM*, Vol. 4, No. 3, Oktober 1916, p.11.

bearbei deur eerw. I. Hlangwana, 'n bekwame en ervare swart priester.

Een van die dringendste behoeftes van die bisdom in 1919 was die onmiddellike herbou van "*The Native Church of the Holy Cross which was recently burnt down*".⁷¹⁾ Vir die doel het die swartes op eie houtjie 'n aansienlike bedrag geld ingesamel, maar sonder die nodige geldelike bystand van die blankes sou dit byna 'n onmoontlike taak was.

In Junie 1926 is kanon Blackman aangestel as direkteur van die *Holy Cross* en *St. Matthews* en die sendingwerk het goed gevorder.⁷²⁾

Die gemeentelike werksaamhede het goed gevorder. Daadwerklike pogings is aangewend om die agterstallige offergawes en kerkskuld uit te wis. Die opeenhoping van uitstaande bydrae het ontstaan ná die afsterwe van eerw. Cindi, desondanks die feit dat lidmate gereeld hul offers ingebring het. Dit was die strewe van lidmate om hul geldelike verpligtinge ten volle na te kom. Talle katkisante van die *Holy Cross* is aangeneem in *St. Matthews*. Sondagdienste en katkisasieklasse is gereeld bygewoon en die lidmate was ywerig in die uitvoering van hul kerkverpligtinge.⁷³⁾

Die kerk het 'n opdraanse finansiële stryd gevoer en die gemeente het moeilikheid ondervind om haar geldelike verpligtinge teenoor die bisdom na te kom. Geld vir herstelwerk aan die kerk was dringend benodig. Nadat die verskuldigde bedrae aan die bisdom afgeskryf is, het die gemeente dit in die vooruitsig gestel om 'n geldinsamelingsveldtog van stapel te stuur in 'n poging om die noodsaaklike boufonds te genereer vir die dringende herstelwerk aan die kerk. Desnietemin die onsekerheid oor die voortbestaan van die Maleierkamp, het die *Holy Cross*, in 'n noodsaaklike behoefte voorsien, "*It enables the many who are in domestic service in the town to receive the sacraments, which without it they would find great difficulty in doing*".⁷⁴⁾

71) Archives of Diocese of Kimberley and Kuruman (ADKK), *Kimberley and Kuruman Diocesan Magazine* (KKDM), Vol. 4, No. 12. September 1919, p.9.

72) Lewis and Edwards, p.522.

73) ADKK, *KKDM*, Vol. 16, No. 7, Julie 1932, p.10.

74) ADKK, *KKDM*, Vol. 1, No. 8, Februarie 1940, p.9.

Die skielike afsterwe van James Deadlu op die vroeë ouderdom van 40 jaar in die Kimberley-hospitaal was 'n groot verlies vir die gemeente van die *Holy Cross Mission*. Sedert die vroeër dae het hy groot belangstelling getoon in die gemeentelike werksaamhede. Vir etlike jare was hy behulpzaam met die hou van kerkdienste. Hy het daarna gestrewe om sy kommunikasievermoë in Afrikaans te verbeter ten einde effektiewer te voldoen aan die veranderde voertaalbehoefte van die gemeente. Deur sy daadwerklike ywer en toewyding is bykomende kerkfondse ingesamel. Ná sy teraardebestelling is 'n dodemis in die *St. Matthews Kerk* gehou. 75)

Op 27 November 1944 het die stadstoesourier 'n koopaanbod gemaak vir die *Holy Cross African Church*, geleë op erf no. 1090 binne die voorgestelde nuwe burgersentrum. Die koopprys van £440 is aanvaar, maar die stadsraad is versoek om toestemming te verleen vir die voortgesette gebruik van die kerk totdat die Maleierkamp gesloop word. Die biskop het daarop gewys dat diegene wat van die kerk gebruik maak arm is en het gepleit vir 'n redelike huur. 76) Onderhandelinge tussen die stadsraad en die Anglikaanse Kerk oor die aankoop van perseel nommer 1090 is op 5 Mei 1945 beklank. 77) Die aankoop van die kerkeiendom was egter onderworpe aan die goedkeuring van die Administrateur. Die maandelikse huur is op £1.0.0. vasgestel. Toestemming is verleen deur die stadsraad vir die gebruik van die kerk vir solank as wat die teenwoordigheid van swartes in die Maleierkamp dit genoodsaak het, of volgens die diskresie van die stadsraad. Die huurvoorwaardes is onvoorwaardelik deur die trustees van die kerk aanvaar. Op versoek van die kerk het die stadsraad ingestem om die bedrag van £440 namens die kerk te belê en die rente aan die kerk oor te betaal totdat die *Holy Cross* gesloop word. 78)

---

75) ADKK, *KKDM*, Vol. 2, No. 9, Maart 1941, p.8.

76) KPL, KCC, M.71/3, *Report of Acting Treasurer to Chairman and Members of Finance Committee*, 02 Maart 1945.

77) KPL, KCC, M.71/3, *Report of Acting Treasurer*, 06 Mei 1945.

78) KPL, KCC, M.71/3, Plot no. 1090, *Holy Cross African Church*, John Kimberley and Kuruman to Town Clerk, 26 Mei 1945.

5.1.7 Sendingwerk onder die Kleurlinge, Indiërs en Chinese

Aanvanklik is daar na die Kleurlinge verwys as "Eurafricans", 79) "Half-caste" 80) of "Cape people of mixed race". 81) Die Griekwas en die Kleurlinge is as groep apart bearbei. Die *St. Wilfred's Mission* is deur eerw. F.W. Doxat in 1872 gestig in Du Toitspan om te voorsien in die geestelike behoeftes van die Kleurlinge, "who could not understand English services and wished for services in the Dutch Language". 82) Met die ontdekking van die ryker Kimberley-myn het die grootste gedeelte van die bevolking vanaf Du Toitspan na Kimberley verskuif. Ook het die meerderheid van die lidmate van *St. Wilfred's* met hul tentkerk na Kimberley verhuis.

5.1.7.1 Die Perseverance Guild

In die loop van 1881 is eerw. J.T. Darragh georden tot priester en het diens aanvaar as hulppredikant aan *St. Cyprians* - 'n amp wat hy met onderskeiding vir 6 jaar bekleed het. Hy het besondere belangstelling en toegewydheid openbaar in sendingwerk ten opsigte van, "*The Cape people, as they are termed, persons of mixed race accustomed to the habits of civilised life*". 83) Onder sy sorgsame leiding het die *Perseverance Guild* gegroei tot 'n uiters geslaagde sendingonderneming. Darragh het op Sondag gereelde kerkdienste gehou in Hollands, want "*the half-castes nearly all speak Dutch*". 84)

In 1882, "*St. Cyprians Mission to the coloured (Cape) people worked by the Parochial clergy, was inaugurated, and school held in a hired*

79) Lewis and Edwards, pp.518, 521.

80) Lewis and Edwards, p.486;
C.F. Pascoe, p.318;
ADB, *Bloemfontein Mission Quarterly Paper*, no. 40, April 1878, p.34.

81) W. Crisp, p.57.

82) Archives of Diocese of Bloemfontein (ADB), *Bloemfontein Mission Quarterly Paper*, no. 41, Julie 1878, p.3.

83) W. Crisp, p.57;
ADB, *The Griqualand West Church Magazine*, 1887, p.34.

84) Lewis and Edwards, p.486.

room". 85)

Teen die einde van 1884 rapporteer Gaul dat die aantal leerlinge in die Perseverance Sondagskool 200 tel. Daar was 60 katkisanter en ongeveer 70 belydende lidmate. 86) In 1887 berig Gaul, "*the Half-caste or Cape people have been greatly influenced by Darragh and work amongst them is promising*". 87)

Die Sondagskool het 'n gestadige groei getoon. In September rapporteer P.M. C. Johnstone, die superintendent, dat die gemiddelde bywoning 230 is en dat die 17 Sondagskoolleerkrigte bekwaam en toegewyd is. 88)

In Januarie 1892 het mej. Eleonora-Chatherine Cuyler, lid van die *The Community of St. Michael and All Angels* diens aanvaar as sendingwerkster en onderwyseres in die Maleiërkamp en haar intrek geneem in die sendinghuis in Handsstraat in die Maleiërkamp. 89)

Die eerste Kersviering in die Newton-sending is gehou in die Kersvakansie van 1894. Die 50 Sondagskoolleerlinge en hul ouers is gesellig onthaal waartydens 'n verskeidenheidsprogram aangebied is deur die kinders. Ingesluit onder die gewillige helpers was o.a. suster Henrietta Stockdale, mej. Currey en mev. Judge en Stenson. Op 17 Januarie is 'n ete aangebied vir die 14 leerlinge van die aandskool onder die toesig van mej. C.E. Cuyler, ander lede van die Bybelklasse en jonger lidmate. Op hul beurt het die jeug die gehoor getraakteer op sang en musiek, terwyl P.M.C. Johnstone, superintendent van die Sondagskool, interessante voorlesings aangebied het. Die beknopteheid van die saal het kerklike samekomste gekniehalter, "*Much more could be done in the way of social gatherings, which tend greatly towards the union of Church people and workers, if*

---

85) ADB, *File re: Correspondence: Rev. Gaul*, 02 Junie 1887, p.210.

86) Archives of the Diocese Bloemfontein (ADB), *Bloemfontein Mission Quarterly Paper* (BMQP), Desember 1884, p.15

87) ADB, *BMQP*, Februarie 1887, p.34.

88) KPL, *Griqualand West Church Magazine*, (GWCM), Oktober 1893, p.4.

89) KPL, *Griqualand West Church Magazine*, Januarie 1892, p.2.

only we had a large hall". 90)

Die jaarlikse prysuitdelingsfunksie van die Perseverance Sondagskool was altoos 'n heuglike geleentheid vir die sondagskoolleerlinge. Paasdag van 1894 was 'n besondere dag, want die 150 prysweners het afskeid geneem van hul geliefde superintendent, eerw. P.M.C. Johnstone. 'n Adres is aan Johnstone oorhandig deur die komitee, "*representing the Coloured Parishioners of the Parish .. to tender our heartfelt thanks for the good works done by you towards us during the eighteen months of your administration*". 91)

Een van die hoogtepunte van die *Perseverance Guild* was die jaarlikse piekniek van die Sondagskool- en dagskoolleerlinge langs die Modderrivier. Die betrokke ouers en sondagskoolleerkrigte het die leerlinge vergesel. Die leerlinge is rojaal trakteer en die piekniek was 'n ware pret gesinsdag. 92)

Die pret en plesier het sport ingesluit en die prysoorhandiging is waargeneem deur mej. Pearce. Mevv. Marthinus en Gomez het gesorg vir die puik verversingsdiens. 93)

Eerw. C.R. Griffith's het Johnstone opgevolg. Die leerlingtal van die Sondagskool het steeds gegroei. 94)

Blykens die jaarverslag vir 1894 van die *St. Cyprians Perseverance Guild* was daar 36 lede in die gilde, 2 meer as die vorige jaar. Die gilde het hul hartlike ondersteuning gegee aan die verskillende kerkorganisasies. Daar was 'n geringe toename in die ledetal van die Perseverance-koor. 'n Reeks konserte en 'n basaar is gehou, "*towards helping in freeing the Mission Buildings from the debt which had incurred*". 95) Mej. E.C. Cuyler

90) KPL, *The Church Magazine*, Maart 1894, p.59.

91) KPL, *Church Magazine*, (CM), 15 Mei 1894, p.97.

92) KPL, *Church Magazine*, 15 Desember 1894, p.211.

93) KPL, *Church Magazine*, No. 96, Desember 1909, p.2.

94) *Ibid.*, p.98.

95) KPL, *Church Magazine*, 15 Desember 1894, p.211.

het alle bydrae met dankbaarheid by die sendinghuis ontvang.

Sosiale byeenkomste van die *Perseverance Guild* is gereeld gehou in die sendinghuis, waar mej. Cuyler en ander dames altyd gereed gestaan het om van dié gesellige geleentheid 'n sukses te maak. Opbrengste is hoofsaaklik aangewend vir die afbetaling van skuld op die sendinghuis. 96) Op 3 September 1895 het die *Colonial Cricket Club* 'n konsert gehou om fondse byeen te bring vir die aankoop van sportuitrusting. 97) Insgelyks het die Newton Tennisklub die saal gehuur vir die hou van 'n konsert. Op 3 Oktober 1895 het die *Colonial Football Club* hul jaarlikse prystoekenningsfunksie gehou. Die kamer was volgepak. Mnr. Powell, die bestuurder, het goedgunstiglik die toegangsgeld van 37 sjielings vir die sending geskenk. 98)

Gedurende April 1902 is samesprekings gehou in die Jonesstraatsendingkamer met Kleurling-lidmate van die St. Cyprians Kerk oor die, "*inconvenience for a large number of the coloured people who live in the centre of the town*" 99) wanneer die St. Cyprians verskuif word na 'n perseel in Parkweg. Daar is besin oor 'n aparte en meer geriefliker geleë kerk vir Kleurlinge.

Op Woensdag, 20 April 1904, het E.C. Cuyler ná 'n kort siekbed gesterf. Vir meer as 'n kwarteeu het sy haar lewe met toegewydheid en pligsgetrouheid in diens van die kerk en onderwys gewy. Mej. Cuyler se belangrikste persoonlikheids- en karaktereienskappe was haar opregtheid en eenvoud van geaardheid. Sy het 'n besondere liefde vir Kimberley openbaar en dis grootliks aan haar onverdroete ywer dat die ou sendinghuis aangekoop en afbetaal was. Die ou sendinghuis op die hoek van China- en Brettstraat is in 1904 verkoop en vervang deur 'n nuwe sendinghuis, "*Coloured children attended Sunday school at the Mission House, Corner of Jones Street and Bultfontein Road, under the supervision of Sister*

96) KPL, *Church Magazine*; 15 Mei 1895, p.72.

97) KPL, *Church Magazine*, 15 Julie 1895, p.151.

98) KPL, *Church Magazine*, 16 Desember 1895, p.186.

99) KPL, *Church Magazine*, No. 5, Mei 1902, p.2.

Cuyler and Miss Bengough".¹⁰⁰⁾ Aan die Perseverance skool het sy as leerkrag voortreflike werk gelewer. Op haar versoek is Cuyler in dieselfde graf van mej. Bengough, haar jare lange vriendin wat in 1896 gesterf het, begrawe.¹⁰¹⁾ Ter nagedagtenis aan mej. Cuyler is 'n gebrandskilderde venster aangebring in die St. Cyprians kerk.¹⁰²⁾

Thomas Claude Robson

Thomas Claude Robson het gedurende 1902 in Suid-Afrika aangekom. Swak gesondheid het hom genoodsaak op sy diens op te skort te East Leigh (Engeland), waar hy vir 6 jaar hulppredikant was. Sy loopbaan as predikant in Suid-Afrika het begin te Brandfort in die Oranje-Vrystaat waar hy diep spore getrap het. In 1905 is hy oorgeplaas na St. Cyprians as rektor en ná die skepping van die bisdom van Kimberley en Kuruman is hy verhoog tot deken. Robson was een van die mees populêre figure op die diamantvelde en was alombekend vir sy, "*generosity to the poor and those in trouble, deserving and undeserving*".¹⁰³⁾ Hierdie toegewyde dienskneg het nie slegs omgesien na die geestelike behoeftes van sy eie kerklidmate nie, maar hom ontferm oor alle mense en gesinne in nood. 'n Oud-inwoner stel dit kategories, "*Malay Camp had the blessing of two disciples of the Christian religion: the Very Reverend Robson and the Rev. William Pescod. They took Christianity into every house by word and deed. They became the corner-stone of the social structure of the society*".¹⁰⁴⁾ Op 10 September 1934 sterf Robson in die Kimberley-hospitaal.¹⁰⁵⁾ Sy heengaan is bestempel as "*the irreparable loss of a very great and sincere friend*"¹⁰⁶⁾ ... a great friend and helper of poor

100) H.E. Roman (nee Manning), *Reminiscences in Perseverance Schools "75"* (1883-1958), p.27.

101) KPL, *Church Magazine*, No.29, Mei 1904, pp.1-2.

102) KPL, *Church Magazine*, No.108, Desember 1910, p.3.

103) DFA, 10 September 1934.

104) *Mededeling*, George Damons, Gannaweg, Kimberley.

105) DFA, 10 September 1934.

106) DFA, 11 September 1934.

of Kimberley". 107) Die begrafnisdiens is bygewoon deur 'n geskatte 2 000 roubeklaers, bestaande uit, "Every section of the community, European and non-European, young and old, and every aspect of the city's life- church, social and commerical - were fittingly represented". 108)

Uit erkentlikheid vir Robson se onbaatsugtige dienslewering aan die gemeenskap en as bewys van eerbetoon is Chinasstraat in die Maleierkamp hernoem tot Robsonstraat. Desgelyks is Robsonville, die Kleurlingwoongebied in Beaconsfield vir die hervestiging van die Maleierkambewoners, na hom vernoem.

Die begeerte na die bou van die *Perseverance Hall* in die Maleierkamp het sy oorsprong gehad by die *Women's Perseverance Guild*. Dié wens het die eenparige goedkeuring van die *Men's Guild* weggedra. Ná 'n openbare vergadering gehou op Dinsdag, 11 Maart 1912, in die *Woodley Street Hall*, onder leiding van die biskop, is daar met groot geesdrif besluit op die bou van 'n doelmatige saal en die byeenbring van die beraamde boukoste van £1 000. 'n Komitee van die *Perseverance Guilds* is gestig om fondsin-samelingsprojekte te inisieer en koördineer. Die tesourier van die komitee was S.W. Bunyard. 109) Op versoek van deken T.C. Robson 110) het die De Beersmaatskappy in September 1915 besluit om 'n erf op die hoek van China- en Brettstraat, "to grant a 21-year renewable lease for this site at £1 per annum for a recreation hall for coloured people". 111) Die hoeksteenlegging is in 1916 waargeneem deur T.C. Robson. 112) Sien figuur 9.

In sy herderlike brief het die biskop die noodsaaklikheid vir die omheining van die *Perserverance Hall* beklemtoon. 113) Die fondsin-sameling vir die projek het goed gevorder en teen die helfte van 1918 het die fonds

107) DFA, 12 September 1934.

108) *Ibid.*

109) KPL, *Church Magazine*, No. 136, April 1913, p.2.

110) DBCM, 1/1/4, *Minutes of Estate Board Meeting*, p.227.

111) DBCM, 1/1/4, *Minutes of Estate Board Meeting*, p.243.

112) Archives of Diocese of Kimberley and Kuruman, (Vol. 15-17 {1954-1955}), *Highway*, Julie 1954. p.4.

113) KPL, *Kimberley Cathedral Magazine*, No. 9, 02 September 1917, p.2.

op £125 gestaan. 114)

Gedurende 1936 het eerw. John Bereford-Peirse die saal ruimskoots vergroot deur die toevoeging van 2 klublokale en 'n kombuis. Bereford-Peirse het die waarde van die gebou verder verhoog deur die skenking van 21 oorspronklike waterverfskilderye deur homself geskilder, 20 afbeeldings van skilderstukke deur bekende skilders en die verskaffing van ameublement vir die mansklubkamer. Benewens twee is al die oorspronklike waardevolle waterverfskilderye verkoop en die geld in trust gehou vir die aankoop van toerusting vir 'n nuwe kerksaal.

Vir digby 40 jaar het die *Perseverance Hall* gedien as die vergaderplek van die *Perseverance Guild*. Vir dié periode was die Sondagskool daar gehou, terwyl dit gedien het as die hoofkwartiere van die *Boy Scouts* en die *Anglican Young People's Association*. Mej. M. Pearce, koster van die St. Cyprians en superintendente van die junior Sondagskool, het die saal jaarliks gebruik vir die afrigting van die Sondagskoolleerlinge en onderwysers vir die opvoering van gebaarspele en toneelstukke. Die dekor-skildering is gedoen deur deken T.C. Robson.

Vanaf ongeveer 1938 tot 1954 het die saal akkommodasie gebied aan vier klasgroepe van die *Perseverance Practising School*.

Op 25 Februarie 1954 is kennis gegee dat die *Perseverance Hall* teen 30 April 1954 ontruim moes word. Alternatiewe akkommodasie vir die leerlinge was byna onontkombaar, derhalwe is die stadsraad versoek om toestemming te verleen vir die voortgesette gebruik van die saal vir skooldoeleindes op 'n maandelikse basis. 115) In reaksie op dié pleidooi het die stadsklerk vermeld dat die slooping nie oorhaastig verhaas sal word nie, maar terselfdertyd beklemtoon, "*the Council has a moral and legal obligation to clear the Malay Camp within a specified time*". 116) Op 12 Mei 1954 is 'n finale kennisgewing bestel op die kerkopsieners van St. Cyprians om die eiendom te ontruim teen die einde van Meimaand 1954.

114) KPL, *Kimberley Cathedral Magazine*, No. 5, Vol. 3, Julie 1918, p.6.

115) KPL, KCC, M.71/9, *Perseverance Hall in Malay Camp*, Dean of Kimberley to Town Clerk, 25 Februarie 1954.

116) KPL, KCC, M.71.9, *Perseverance Hall in Malay Camp*, Town Clerk to Dean of Kimberley, 09 Maart 1954.

Die kerk is voor 'n ultimatum gestel: dat indien daar nie aan die versoek voldoen word nie, daar sonder versuim 'n uitsettingsbevel op die eienaar van die perseel gedien sal word, want "*the property is required for demolition in furtherance of the Malay Camp Clearance Scheme*". 117)

Die sloping van die Perseverance kerksaal kragtens die bepalinge van die *Deed of Donation* en die daaropvolgende implementering van die Groepsgebiedewet (Wet. No. 41 van 1950) het beteken die verlies van 'n noodsaaklike opvoedingsfasilitiet in die oorbevolkte Maleierkamp. Desondanks die nypende tekort aan geld en hoë boukoste is die Anglikaanse Kerk genoodsaak om inderhaas alternatiewe akkommodasie te skep vir die 130 leerlinge en 4 leerkrigte vanaf die tweede kwartaal van 1954. 118)

Die skoolbestuurder, eerw. G.A. Pullen, het egter deur onvermoeide ywer daarin geslaag om 'n oplossing te vind vir die netelige akkommodasievraagstuk. In Augustus 1954 is die bouprojek in Lawsonstraat voltooi volgens die spesifikasies van die Kaapse Onderwysdepartement. Die *Perseverance Hall* is gesloop om plek te maak vir die nuwe burgersentrum. 119)

Die *St. Cyprian's Church Committee*, bestaande uit verteenwoordigers van die verskillende gilde en ander kerkorganisasies, het 'n sleutelrol gespeel in die sendingaksie van die Anglikaanse Kerk in die Maleierkamp. Nie net op die godsdienstige gebied nie, maar ook op die opvoedkundige en kulturele vlak, want "*As one of the few halls available to the Coloured Community it became a popular rendezvous and was hired for concerts, dances, weddings and other functions by Cathedral groups as well as the general public*". 120) Die ouers van A.J. Marthinus was die eerste aangestelde opsigters van die saal. Daar is dikwels na die saal verwys as die *Guild Hall*, terwyl die benaming *Perseverance Hall* deur die kerkowerheid gebruik is. Die ouer kerklidmate het die benaming *Parish Hall*

117) KPL, KCC, M.71/9, *Occupation of Property known as Perseverance Hall (Plot No. 1903) situate at corner of China and Brett Streets, Malay Camp, Kimberley*, Town Clerk to the Church Wardens, St. Cyprians Cathedral, 12 Mei 1954.

118) KPL, *Highway*, November 1954, p.10.

119) *Ibid.*

120) KPL, *Highway*, Julie 1954, pp.4-5.

verkies.

Die helfte van die verkoopprijs is opsygesit vir die oprigting van die *St. Barnabas Hall* in die nuwe Floors-dorpsgebied. 121)

Ná die sloping van die *Perseverance Hall* het die lidmaatgetalle drasties gedaal, "*The numbers in the Guild are small, but the members are loyal members of the Church*". 122) Die *Perseverance Women's Guild* het met hul basaar, gehou op 14 Oktober 1956, in die Opleidingskool *Perseverance*, die bedrag van £100 geïen vir kerkfondse. Daarteenoor was daar 'n groot toename in die lidmaattalle van *St. Barnabas* in die Floors-dorpsgebied, "*The confirmation saw one of the biggest congregations of St. Barnabas ... over 400 people squeezed into the hall*". 123) Die volgepakte saal kon nie aan al die gemeentelede sitplek bied nie en talle moes van buite af na die diens luister.

5.1.7.2 Die Indiërs en Chinese

Tydens die sinode-sitting van Oktober 1916 is 'n komitee aangestel om ondersoek in te stel na die lewensvatbaarheid van sendingwerk onder die Indiërs en Chinese. Op daárdie tydstip het die kerk oor die dienste van 'n ervare en ywerige Indiër beskik wat reeds 'n meelewende lidmaat van *St. Cyprians* was vir nege jaar. Sedert September 1915 het die betrokke lidmaat deur moeitevolle arbeid meer as 300 eksemplare van die Bybel en ander geestelike brosjures aan lede van die Chinese en Indiërgemeenskappe verkoop. Die komitee het geoordeel dat daar 'n wesenlike behoefte aan sendingwerk onder die Indiërs en Chinese bestaan, veral in Kimberley. Die sinode het besluit dat sodra die nodige fondse beskikbaar is die sendingaksie op 'n voltydse grondslag voortgesit word. 124) Uit die beskikbare bronne kon egter geen verdere getuienis opspoor word nie oor die implementering en voortsetting van die voorgenome sendingwerk onder Indiërs en Chinese nie. Derhalwe word dit as 'n feit aanvaar dat die

121) *Ibid.*, p.5.

122) KPL, *Highway*, Oktober 1956, p.13.

123) *Ibid.*, p.13.

124) ADKK, *Kimberley and Kuruman Diocesan Magazine*, Vol. 4, No. 3, Oktober 1916, p.6.

sendingwerk nie gedy het nie.

5.2 Die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk, Kimberley (Newton) het sedert sy stigtingsjaar die verspreiding van die evangelie-boodskap onder die nie-blankes bevorder. Op 'n spesiale kerkraadsvergadering, gehou op 30 September 1872, is besluit, "*De aanstelling van den Heer de Beer om godsdienste oefeningen te houden in de ouden Kerk tent voor de gekleurden, word door de Vergadering goedgekeurd*".¹²⁵⁾ Op 15 Oktober 1872 word eerw. H.A. Roux as leraar vir die Kleurlinge aangestel. Roux het ná 'n ampstermyn van ongeveer 16 jaar sy afskeidspreek gelewer in die Handsstraatse Ned. Geref. Sendingkerk, Maleierkamp. Hy is opgevolg deur eerw. A.J. Liebenberg, wat na 'n uitgebreide oorsese reis deur ouderling Aaron Jozef verwelkom is en op Vrydagaand, 12 Mei 1899, bevestig is. Dié gesellige ontvangs is in die skool aangebied waartydens die kerkkoor en die leerlinge opgetree het.¹²⁶⁾

Ook vir die swartes is daar gesorg. Op Sondag, 29 Junie 1873, word Gwaaij Tyamazashe, "*geordend tot Evangelist om werkzaam te zijn onder de kleurlingen in de verschillende kampen te 'New Rush'*".¹²⁷⁾ Die plegtigheid het plaasgevind in die *Mututal Hall* voor 'n groot skare, bestaande uit omtrent 100 blankes en 200 inlanders. Die formulier is voorgelees deur ds. Louw, leraar van die Newton Ned. Geref. Kerk. Eerw. Calvert van die Wesleyaanse kerk het gebid, terwyl die ordeningsrede waargeneem is deur T.D. Philip, die Independenteleraar. Gwaaij het sy opleiding ontvang aan die *Theologisch Seminare* te Lovedale, derhalwe was hy deeglik toegerus vir sy taak. Ná afloop van die ordeningsplegtigheid is 'n kollekte gehou ten behoeve van 'n boufonds vir die oprigting, "*van een nieuw gebouw waarin Gwaaij sal predikant Zijn*".¹²⁸⁾ Die opbrengs was £18.6.9d. Só het 'n blywende belangstelling ontstaan en voortgeduur

125) W. Fullard, *Nederduitse Gereformeerde Gemeente, Kimberley (1872-1972)*, 1947, p.64.

126) DFA, 11 Mei 1899.

127) Argief van die Ned. Geref. Kerk in S.A. (Kaapland) (hierna ANGKSA). *De Gereformeerde Kerkbode in Zuid-Afrika*, Deel 35 (hierna De Kerkbode), 16 Julie 1873, p.238.

128) *Ibid.*, p.238.

vir die N.G. Sendingkerk in Kimberley.

5.2.1 Die rol van eerw. Paulus Teske

Paulus Teske het 'n leidende rol gespeel in die kerkstigting op die diamantvelde deur die vestiging van die N.G. Sendingkerk in Beaconsfield en Kimberley.

Hierdie groot sendeling is te Leiden, Nederland gebore teen omstreeks 1830. Hy doen op verskillende plekke in Holland vrugbare evangelisasiewerk. Later word hy student aan die *Theologisch Seminare der Vrije Schotsche Kerk* te Amsterdam. As begaafde student maak hy snelle vordering en in Junie 1861 ontvang hy sy diploma as sendeling. Kort vóór die voltooiing van sy studie word hy deur dr. Robertson, toendertyd afgevaardigde van die Kaapse Kerk in Holland, as sendeling beroep wat hy aanvaar het. Ná sy herstelling van 'n ernstige siekte arriveer hy in Tafelbaai teen die einde van 1861, waar hy voorlopig tydelike diens doen in die vakante gemeente te Robertson. Vandaar gaan hy na Beaufort-Wes waar hy op 28 Junie 1863 deur ds. W.A. Krige van Prins Albert georden is as leraar van die gemeente, 'n pos wat hy beklee het tot aan die einde van sy loopbaan. 129)

Ná die diamantontdekking in 1870 het Kleurlinge van oral, ook van Beaufort-Wes, na die Kimberleyse diamantvelde gestroom op soek na werk en in die hoop op kitsrykdom. In 1871 gaan Teske op 'n kollektiereis na die diamantvelde. Die geestelike verwaarloosde toestand van die Kleurlingbevolking het hom aangegryp. 130)

Die stigtingsvergadering van die N.G. Sendingkerk te Wellington op 5 Oktober 1881 is deur Teske en ouderling Damon Titus bygewoon, dog slegs met adviserende stem. 131) Die vergadering is deur die sekretaris van die Sendingkommissie van die Ned. Geref. Kerk gekonstitueerd. Hier

129) *Gedenkskrif i.v.m. Eeufees (1962-1962): N.G. Sendinggemeente Beaufort-Wes*, p.25.

ANGKSA, *De Kerkbode*, Deel 14, 29 Julie 1897, pp.472-473.

130) ANGSKA, S.G. Engelbrecht, *Die lewe en werk van Eerw. Paulus Teske in S. Afrika*, Lisentiaatskripsie 1972, pp.43-44.

131) *Gedenkskrif i.v.m. Eeufees (1962-1962): N.G. Sendinggemeente Beaufort-Wes*, p.38.

oor was Teske bitter ontevrede omdat dit geheel en al in stryd was met sy begrip van één kerk en hy het die vrees uitgespreek dat die reeds bestaande wantroue by dié *gekleurdes* verdiep sou word.

Teske het uitdruklik verklaar dat vanweë teologies - kerkregtelike besware hy nie by die sendingkerk sal aansluit nie, maar verkies om onder die Sendingkommissie aan te bly. Op die lange duur sou Teske nie kon volhou met sy besware nie. Nog voordat Beaufort-Wes in 1891 by die Sendingkerk ingeskakel is, het Teske hom al beywer vir die stigting van gemeentes in Kimberley en Johannesburg. Hy was egter totaal onderworpe aan die Sendingkommissie in wie se diens hy in wese gestaan het. Teske het onder die druk geswig en by die sinode van 1891 verkies tot assessor en bly dit tot sy dood in 1891. 132)

Die sendinggemeentes te Beaconsfield en Kimberley is deur Teske onderskeidelik in 1882 en 1888 gestig ná maandelange arbeid en bemoeienis. In opdrag van die Binnelandse en Buitelandse Sendingkommissie is hy versoek om vir drie maande na Kimberley te gaan, "om aldaar een groot werk onder *Gekleurdes en Kaffers te begin*". 133) In 1888 het Teske weer 'n spesiale besoek aan die Beaconsfieldse gemeente gebring. 134)

Tydens die sinode-sitting van die Sendingkerk te Kimberley in 1892 is daar besluit om Teske na Johannesburg te stuur, "om daar uit de Koloniale *Kleurlingen onzer kerk eene gemeente te vormen*". 135) Hierdie sending was geslaagd. In 1896 is Teske andermaal na Johannesburg afgevaardig om die gemeente te bearbei. Hy verkry van die Transvaalse Republiek 'n kosbare geskenk grond, getransporteerd op naam van *de Zendingkerk der Kaap Kolonie*. Dit was tydens hierdie besoek dat hy

132) Chris Loff, *Dogter of Verstoteling, Kantaantekeninge by die Geskiedenis van die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in S.-Afrika*, Reeks 1, Kaapstad 1981, pp.26-29.

133) S.G. Engelbrecht, *Die lewe en werk van eerw. Paulus Teske in S.-Afrika*, pp.43, 44.

134) *Gedenkskrif i.v.m. Eeufees (1862-1962): N.G. Sendinggemeente Beaufort-Wes*, p.28.

135) ANGKSA, *De Kerkbode*, 08 Julie 1897, p.415.

ernstig siek word. Op Donderdag, 15 Julie 1897, sterf hy in Johannesburg. As tydelike en geestelike leier het hy 'n betekenisvolle bydrae gelewer tot die Sendingkerk by wyse van gemeentestigting. Teske was 'n talentvolle prediker en sy heengaan het 'n groot leemte gelaat oral waar hy met kragtige en besliste gees gearbei het. 136)

5.2.2 Verkryging van 'n kerkperseel in die Maleierkamp

Gedurende September 1888 het Teske namens die Sendingkommissie van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika aansoek gedoen by die *London and South African Exploration Company* vir die skenking van grond vir die oprigting van 'n kerk en skool te Handsstraat in die Maleierkamp. Die erf was bedek met puinhope en nie van veel waarde nie, derhalwe het J.B. Currey, die plaaslike bestuurder van die maatskappy, die grondskenking aanbeveel. Die oorweging van die aansoek is vertraag, aangesien Teske dit in Nederlands opgestel het en dit direk aan die Londense kantoor van die maatskappy gestuur het. In afwagting op die beslissing van die Londense direkteure, is die perseel intussen aan Teske verhuur teen 10 sjielings per maand. 137)

Die trust-huurooreenkoms is uitgemaak in naam van William Murray, Hendrik Christoffel de Wet en Johannes Christoffel Truter as gevolmagtigdes van die Binnelandse Sendingkommissie van die Ned. Geref. Kerk van Suid-Afrika. 138) Op versoek van eerw. Schonken, die opvolger van Teske, het J.B. Currey navraag gedoen oor die bespoediging van die uitreiking van

---

136) *Ibid.*, *De Kerkbode*, 29 Julie 1897, pp.472-473.

137) DBCM, LSAE, *Letterpress Copybook No. 24 (31 Aug. 1887-22 Sept. 1888)*, *Correspondence: Outgoing to London Board*, J.B. Currey to Secretary LSAE, 10 September 1888, p.983.

138) DBCM, LSAE, *Letterpress Copybook No. 25 (22 Sept.-28 Oct. 1889)*, LSAE, *Correspondence: Outgoing to London Board*, Currey to Secretary LSAE. 11 Februarie 1889, pp.400-401.

die huurkontrak. 139) Die aansoek vir die kerk- en skoolperseel is toegestaan teen die betaling van £5.5.0 vir registrasiekoste. 140) Op 1 Oktober 1889 is erf nommer 1774 aan die N.G. Sendingkerk op 'n 21-jarige hernieubare huurkontrak geskenk vir die bou van 'n kerk teen die betaling van 'n nominale jaarlikse huur van een sjieling. 141) Die ligging van die kerkperseel word aangedui op figuur 9.

5.2.3 Oprigting van die eerste Kerkgebou

Met die sloping van die ou kerkgebou van die Ned. Geref. Sendingkerk in Handsstraat, Maleierkamp, Kimberley is 'n dokument in 'n bottel onder die hoeksteen gevind waarin die stigtingsgeskiedenis verhaal word.

In Mei 1888 het beide die Sendingkommissie van die Ned. Geref. Kerk en Paulus besluit, "*om die leden van de Zending Kerk in de Kolonie, hier woonachtig, by elkander te verzamelen en tot eene gemeente te organiseeren*". 142) Op daardie tydstip het meer as 150 143) *Dutch or Africander Dutch* -spreekende lede by die nuwe gemeente aangesluit. 'n Beduidende aantal hiervan was lidmate van die Rynse Sendingkerk wat geen plek van aanbidding gehad het nie. 144) Die boukoste sou verkry word uit vrygewige skenkings deur blankes en bydrae van die gemeentede. 145)

Die inleiding tot hierdie geskiedkundige dokument lui soos volg: "*Deze hoeksteen der Nederduitsche Gereformeerde Zending Kerk te Kimberley*

139) *Ibid.*, Manager, LSAE, Kimberley to Secretary, LSAE, London, 12 Augustus 1889, p.831.

140) *Ibid.*, Secretary LSAE, London to Manager, LSAE, Kimberley, 18 September 1889.

141) DBCM, Box 1/EAD 9, *Notes by W.G. Selling and W. Pickering re Story of De Beers* (ongedateerd), p.2.

142) ANGKSA, *Afskrif van Dokument in Hoeksteen*, (ongedateerd)

143) *Ibid.*

144) DFA, 06 Oktober 1888.

145) ANGKSA, *Afskrif van Dokument in Hoeksteen* (ongedateerd).

word gelegd, in den Naam des Vader en des Zoons en des Heiligen Geestes, op heden, den dertigsten dag van September, in het jaar onzes Heeren, een duizend acht en tachtig; in het twee en vyftigste jaar der regering van Hare Majesteit, de Koningin Victoria, en onder het bestuur van den Goewerneur dezer Kolonie, zyne Excellentie, Sir Hercules George Robert Robinson". 146)

Talle hoogwaardigheidsbekleërs het die hoeksteenleggingsplegtigheid bygewoon: die hoofregter van die Kaapkolonie, Sir Henry de Villiers; die regters van Griekwaland-Wes synde Percival Maitland Laurence, William Henry Solomon en Alfred Whalley Truter. Die Kimberleyse munisipaliteit is verteenwoordig deur burgemeester E.H. Jones. Ook teenwoordig was die resident magistraat, John Lionel Truter.

Die hoeksteen is gelê, "*door den Eerwaarden Heer Paulus Teske, en de Kerk zal gebouwd worden onder zyn toezicht en dat van die volgende mannen: Abram Wagner, Lukas Seegrays, David Pietersen, Henry Jeftha, Jacobus Titus, Jacob Koopman, die tevens den Kerkeraad van deze gemeente uitmaken". 147)*

Die hoeksteenleggingseremonie is bygewoon deur 'n groot skare. Onder die hooggeplaastes was eerw. J. Arndt en dr. Mackenzie, asook die kerkraad van die Ned. Geref. Kerk, Kimberley. Eerw. Kestell het die openingsgebed gedoen, waarna Teske die hoeksteen gelê het. Die kerkkoor en gemeentede het die verrigtinge met sang opgeluister. Teske se missie was tweërlei van aard: die aanvang van sendingwerk om te sorg vir die geestelike behoeftes van die inboorlinge woonagtig in die kampongs en die organisasie van 'n gemeente te Kimberley. Teske het die kerk tot leuse gegee *Eerlikheid en Orde*.

Eerw. Oche het beklemtoon dat die kerkgebou nie opgerig word nie met die doel om 'n plek te voorsien vir sosiale vermaaklikheid nie en gepleit vir die vrygewige ondersteuning deur lidmate en die publiek van die

---

146) *Ibid.*

147) *Ibid.*

diamantvelde. Dr. Mackenzie het geoordeel dat die daarstelling van die kerk 'n sinryke bydrae maak tot die snelle groei van die geestelike lewe in Kimberley.

Eerw. Kestell het gewys op die noodsaaklikheid om sonder skuld die werk te bevorder, die vermyding van tweespalt en om in eenheid te volhard. Ander toesprake het gevolg waarna die verrigtinge afgesluit is met die sing van 'n gesang.

Die boukoste is beraam op £300.0.0. Ten tyde van die hoeksteenleggingseremonie is 'n bedrag van £169.0.0 in belofte gegee en 'n konstantbedrag van £54.0.0 geëin. Die kerk is gebou van rou bakstene en sink. Die bouery het in Junie 1888 'n aanvang geneem. 148)

Die N.G. Sendingkerk het geressorteer onder die Binnelandse Sendingkommissie van die Kaapse Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika. Die eerste leraar van die Kimberley-Sendinggemeente was eerw. F.N. Schonken (1889-1894). 149) Hy is opgevolg deur A.J. Pepler. Tydens Pepler se ampstermyn bestaan die gemeente uit 150 lidmate en 300 tot 400 siele. Gedurende 1896 was daar 20 dopelinge en 13 katkisante is aangeneem. Die opkomste by die twee gereelde Sondagdienste was bevredigend. Gedurende die week is twee katkisasieklasse en een biduur gehou. Die leerlingtal in die Sondagskool en die dagskool was respektiewelik 50 en 80. Die jaarlikse inkomste was £150. Die kollekte vir die pastorie-boufonds was £60. Die leraar se jaarlikse salaris het £236 beloop, met gratis verblyf. Die Binnelandse Sendingkommissie het 'n jaarlikse toelaag van £25 bygedra tot die onderhoud van die leraar. Pepler se prediking was geslaagd. Daar was 'n dringende behoefte aan 'n woonhuis vir die sendeling sodat hy hom kon vestig midde die gemeente wat deur hom bedien word. 150) Op Sondag, 29 November 1897 het Pepler sy afskeidspreek in 'n vol kerk gelewer. Nege lidmate is aangeneem en A. Joseph

148) DFA, 06 Oktober 1888.

149) KPL, A. Dreyer, *Historisch Album van de Nederduitse Gereformeerde Kerk in Zuider-Afrika*, Cape Times Beperkt, Kaapstad, 1910, p.25.

150) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 53, Deel 13, 31 Desember 1896, p.834.

het 'n adres oorhandig aan die leraar. Die daaropvolgende Dinsdag is daar op 'n gesellige wyse van Pepler afskeid geneem in die kerk. 'n Musiekprogram is aangebied deur die skool- en kerkkore onder aanvoering van P. Williams, die koorleier. Geskenke is deur die oudste lidmaat, mev. Hertog, namens die verskillende kerkorganisasies oorhandig. Die Woensdagaand het 'n groot aantal lidmate die leraar op die Kimberleysestasie vaarwel gesê op sy reis na sy nuwe gemeente in die Paarl. 151)

Gedurende hierdie pioniersjare het die gemeente enersyds dae van voorspoed en andersyds dae van teëspoed en armoede beleef. Dikwels moes daar buite die grense van die gemeente gekollekteer word vir die instandhouding daarvan. Soms moes die leraar vir sy eie onderhoud kollekteer, omdat die gemeente hom nie kon besoldig nie. Gedurende hierdie worsteljare het die gemeente 'n sukkelende bestaan gevoer. Die Sendinggemeente van Kimberley is oor die jare heen deur 'n groot aantal predikante bearbei.

5.2.4 Johann Peter Kromberg

Eerw. Johann Peter Kromberg was beskore om vir byna drie dekades vrugbare geestelike werk in die gemeente te doen. Hy is gebore op 10 November 1859 in Amsterdam, Holland. Sy vader was 'n bestuurder van 'n drukpers in Amsterdam. Ná die dood van sy eerste vrou in Holland het hy in 1898 op die leeftyd van 39 jaar na Suid-Afrika gekom en aanvaar 'n betrekking by Van Schaiks Boekwinkel in Pretoria. Kort daarna is hy oorreed deur ds. S.J. Perold, Sekretaris van die Binnelandse Sendingkommissie, om hom te bekwaam as sendeling aan die Sending-Instituut te Wellington en is gelegitimeer in 1899. 152)

Op 6 Augustus 1902 tree hy in die huwelik met Jacoba Sandenkrogh van Murraysburg. Vyf kinders is uit die tweede huwelik gebore. Twee van die kinders, Ellen Antoinette en Adelaid Emma is in Junie 1987 begrawe in die familie-graf in die Wes-Einde begraafplaas, Kimberley. Al dié kinders is gedoop in die Sendingkerk, maar was aangeneem in die Newton Neder-

151) *Mededeling*, Jacoba Kromberg, dogter van eerw. J.P. Kromberg, 1988; DFA, 03 Desember 1897.

152) ANGKSA, *De Kerkbode*, Deel 34, No. 19, 07 November 1934, p.892.

duitse Gereformeerde Kerk. Die huistaal van die Krombergs was Nederlands en eerw. Kromberg het Duits vlot gepraat, maar gesukkel met Engels. 153)

In Maart 1902 het eerw. J.P. Kromberg die beroep na die Nederduitse Gereformeerde Sendinggemeente Kimberley aanvaar. 154) Op Woensdag, 19 Maart 1902, het die ordening en bevestiging van Kromberg plaasgevind in die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk te Handsstraat, Kimberley. Die atmosfeer en plegtige geleentheid word beskryf as, "*De avond was lieflijk. De opkomste redelijk. De verrichting was indrukwekkend*". 155) Die bevestigingsrede is behartig deur ds. S.J. Perold, Sekretaris van die Binnelandse Sendingkommissie. Op 25 Maart 1902 gee A. Compaan, voorsitter van die Middellandse Ring van die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk, kennis dat Kromberg tot lid van genoemde Ring verklaar is. 156) Die Krombergs het gewoon in die pastorie op die hoek van Lawson- en Angelstraat. Die pastorie is in 1903 aangekoop. 157) Die huis het twee straatuitgange gehad en Kromberg se dogter, Jacoba, herinner haar aan haar vader se uitroep elke nag, "*Zyn de katten uit, en is de Engelenpoort gesloten?*". 158)

Staat van Godsdiens

Vroeër het die gemeente oor 'n ruim aantal lidmate beskik. Die lidmaattal was nou gekoppel aan die fluktuasie van die diamanthandel, deurdat baie weggetrek het in tye van insinkings in die diamantbedryf. 159) Hierdie feit word hieronder geïllustreer deur die enkele beskikbare statistiek:

153) *Mededeling*, Jacoba Kromberg.

154) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 9, Deel 19, 06 Maart 1902, p.1.

155) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 13, Deel 19, 03 April 1902, p.1.

156) *Ibid.*,

157) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley Sendingkerkraad (1938-1952)*, p.79.

158) *Mededeling*, Jacoba Kromberg.

159) P.J. Joubert, *Na vyftig Jaar - 'n Jubileum-gedenkboek van die Ned. Geref. Sendingkerk in Suid-Afrika*, p.105.

Beskikbare statistiek 160)

J A A R	S I E L E T A L	L I D M A A T T A L	G E D O O P	A A N G E N E E M	H U W E L I K E	S O N D A G S K O L E	S L O E N D R A L G I N G S K O E L	
1888		150						161)
1896	300-400	150	20	13		1	50	162)
1910	246	114						163)
1921	176	101	10	6	2	1	40	164)
1922	170	98	5	3	2	1	45	165)
1926	184	107	3	0	1	1	40	166)

Uit die ringverslae blyk dit dat die staat van godsdiens gewissel het van oorwegend swak tot bevredigend. Daar word dikwels melding gemaak van die skraalheid van die geestelike vrug op die arbeid, asook die versuim van talle lidmate om hul finansiële verpligtinge ten opsigte van die instandhouding van die gemeente na te kom. 167) Die huisgodsdiens is nie na behore waargeneem nie, omdat vele lidmate nie kon lees nie. 168)

160) Die kerkraadsnotule van die Ned. Geref. Sendingkerk (1888-1937) kon nie opgespoor word nie. Die resultaat hiervan is dat inligting oor die belangrike eerste drie dekades van die gemeente-geskiedenis uiters fragmentaries en nie behoorlik geboekstaaf kon word nie.

161) ANGKSA, *Afskrif van Dokument in Hoeksteen*. (ongedateerd).

162) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 53, Deel 13, 31 Desember 1896, p.834.

163) KPL, A. Dreyer, *Historich Album van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in S.A. 1910*, p.25.

164) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 45, Deel 12, 10 November 1922, pp.1332-1333.

165) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 45, Deel 13, 08 November 1922, p.1473.

166) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 18, Deel 18, 03 Oktober 1926, p.623.

167) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 42, Deel 23, 18 Oktober 1906, pp.490-491.

168) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 42, Deel 5, 15 Oktober 1914, p.985.

Onsedelikheid en dronkenskap was die oorsaak van vele agteruitgang in die gemeente. By tye het die geestelike lewe in die gemeente 'n laagtepunt bereik, want "*De vreeselike macht des boozen neemt niet af*". 169)

Tydens die tweede vergadering van die Ring van Kimberley, gehou te De Aar, op 26 September 1921, is Kromberg herverkies tot voorsitter. By die geleentheid het die vergadering sy innige simpatie betuig met die afsterwe van mev. Kromberg. Eerw. Kromberg en F.S. de Vries, hoofouderling van die gemeente, is verkies tot lede van die permanente ringskommissies. 170)

Op die ringsitting te Britstown op 16 Oktober 1922 in die kerkgebou van die N.G. Sendinggemeente, 171) word daar gunstig gerapporteer oor die bywoning van buitendienste, die beter waarneming van huisgodsdien en 'n afname in dronkenskap. Desondanks die bemoedigende, geestelike opflikkering word besorgdheid uitgespreek oor die swak bywoning tydens nagmaalsviering, die onverskilligheid en ligsinnigheid wat betref die kerklike sensuur. 172)

Tydens die ringsitting te Hopetown, 11 tot 13 Oktober 1926, is Kromberg tot voorsitter herkies. Uit rapporte blyk dit dat huis- en krankebesoek behoorlik aandag geniet het en dat die aanddienste deurgaans goed bygewoon is. Daarteenoor is die oggenddienste en bid-ure swak bygewoon. Onsedelikheid en dronkenskap het steeds hulle verwoesting aangerig. Die gemeente het 'n tekort op sy inkomste getoon en daar het 'n verbandskuld van £300 gerus op die pastorie. 173)

Die voortbestaan van dronkenskap en ander sosiale euwels in die gemeentes van die Ring van Kimberley was die dryfveer vir die hou van

169) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 43, Deel 9, 24 Oktober 1918, p.1004.

170) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 45, Deel 12, 10 November 1921, pp.1332-1333.

171) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 31, Deel 13, 02 Augustus 1922, p.996.

172) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 45, Deel 13, 08 November 1922, pp.1473-1474.

173) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 18, Deel 18, 03 November 1926, pp.622-633.

konferensie oor sosiale ewels op 14 Junie 1930 in die Sendingkerk te Uppington. Behalwe eerw. Kromberg het drie afgevaardigdes die konferensie bygewoon. 174)

Gedurende die ringsitting te Britstown op Saterdag, 26 September 1931, is die uitdienstreding met pensioen van J.P. Kromberg ná 'n dienstyd van 29 jaar aangekondig. Die vergadering het 'n mosie van waardering vir sy dienste gepasseer. In die verslae oor die staat van godsdiens word vermeld dat die bywoning van ere-dienste, bid-ure, die Sondagskool, besoeke aan die nagmaal en die gebruik van die doop goed is. Die deugde van hulpvaardigheid en vreedzaamheid was kenbaar in die gemeente, dog sinnedelikhed, spaarsaamheid en die uitoefening van die ouerlike tug was swak. Die ondeugde van dronkenskap, ontug, Sabbatsontheiliging, dans en daggarook was onrusbarend. Ouderling J. Skriker van Kimberley is verkies tot lid van die finansiële kommissie. 175)

Gaste en besoekers is altoos met deernis en opmerklieke vriendelikheid in die pastorie ontvang. Die Algemene Sendingkommissie het besluit om aan J.P. Kromberg 'n jaarlikse pensioen van £36.0.0 uit te betaal vanaf die datum van demissie en verder nog 'n addisionele bedrag van £14.0.0 per jaar as 'n klein vergoeding vir die inbetaling van geld op die pastorie te 12 Lawsonstraat, Kimberley. Op 19 April 1931 neem J.P. Kromberg afskeid van die N.G. Sendinggemeente, Kimberley waar hy vir jare gearbei het. Op 29 April 1931 ontvang J.P. Kromberg sy emeritaat. 176)

Ná sy emeritaat besoek hy familie en vriende in verskeie dele van die land. 'n Maand vóór sy afsterwe keer hy terug na Kimberley. Op 24 Oktober 1934 sterf hy in die Kimberleyse hospitaal. Die gedenkdienis is gehou in die N.G. Sendingkerk te Handsstraat, Maleierkamp deur eerw. J.P. Jacobs, en die begrafnisdiens in die N.G. Kerk, Newton, deur sy jarelange vriend, ds. J.R. Albertyn. Sy seun Hercules Alexander en sy dogters Jacoba, Mina, Ellen en Emma was ook teenwoordig. Onder die

174) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 22, Deel 25, 28 Mei 1930, p.962;
ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 19, Deel 28, 4 November 1931, pp.801-802;
ANGKSA, *Sinodale Sendingkommissie* (hierna SSK)(SSK D1.1),
55/2/74/2, Alg. Send. Sekretaris aan J.P. Kromberg, 26 Maart 1931.

175) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 19, Deel 34, 07 November 1934, p.892.

176) DFA, 26 Oktober 1934.

aanwesiges was, onder andere, eerw. W. Pescod en talle lidmate van die Sendinggemeente om die laaste eer te bewys. 177) Die teraardebestelling het plaasgevind in die plaaslike Wes-Einde begraafplaas 178) in die familiegraf. 179)

J.P. Kromberg het homself beskou as 'n Calvinis by uitnemendheid, hoewel sy moeder tot die Lutherse Kerk behoort het. As sendeling was eerw. Kromberg die verpersoonliking van 'n ernstige arbeider wat met heeldadigheid en toegewydheid die werk van die Heer bevorder het. Vir andere was hy 'n inspirasie en het sinryke bydrae gelewer tot die Sendingsaak in Suid-Afrika. 180)

5.2.5 Latere predikante wat die gemeente bedien het

Eerw. J.P. Jacobs het Kromberg opgevolg as leraar van die gemeente. Eerw. J.J. de Villiers het tot en met sy demissie op 15 November 1942 die gemeente getrou gedien. 181)

Ná etlike jare van vrugbare arbeid in Noord-Rhodesië, is eerw. R.J. Barnard op 17 April 1943 bevestig tot leraar van die gemeente. Hy is tipeer as 'n minsame en toegewyde volgeling van die Here. 182)

Ná dertien onsuksesvolle beroepe is eerw. P. Muller beroep en bevestig. 183) Op Sondag, 1 Maart 1951, lewer Muller sy intreepreek in die destydse Handsstraatse Kerk. Hierdie toegewyde leraar was bestem as die boumeester vir die oprigting van 'n nuwe kerkgebou.

---

177) *Ibid.*, 25 Oktober 1934.

178) *Mededeling*, Jacoba Kromberg.

179) ANGKSA, *De Kerkbode*, No. 19, Deel 34, 07 November 1934, p.892.

180) ANGKSA, SSK, S5/2/74/2, Alg. Send. Sekretaris aan mnr. Kromberg (seun) stadsklerk, Swellendam, 14 November 1934.

181) ANGKSA, SK-G 34, *Notulen Boek der Nederduitse Gereformeerde Zendingsgemeente, Beaconsfield, (1902-1939)*, p.348.

182) ANGKSA, SK-G 35, *Notulen Boek der Nederduitse Gereformeerde Zendingskerkraad (1938-1952)*, p.79.

183) W. Fullard, *Ned.Geref. Gemeente Kimberley, (1872-1972)*, p.66.

5.2.6 Kerklike Organisasies en Verenigingslewe

Reeds van vroeg af het die gemeente sy belangstelling en betrokkenheid in die wel en wee van die gemeenskap getoon.

In voorspoedige dae was daar 'n begrafnisvereniging wat egter langamerhand begin kwyn het totdat daar in 1924 slegs enkele lede was. Nadat die boeke van die vereniging afgesluit is, is £90.0.0 in die kerkkas gestort. 184)

Gedurende 1933 is die ingebruikneming van die nuwe Afrikaanse Bybel op luisterryke wyse in die Handsstraatse Sendingkerk opgevoer. Dit was 'n besondere dag vir die Afrikaanssprekendes wat lank gewag het op die verskyning van die Bybel. Die diens is op Saterdagmiddag waargeneem deur eerw. M.L.J. van Rensburg. Op Sondagmiddag is 'n gesamentlike diens (Beaconsfield en Kimberley) gehou. Sondagskoolleerlinge van beide gemeentes het mekaar ontmoet by die *Halfway House* en vandaar in gesamentlik optog na die Maleierkamp, waar ds. J.R. Albertyn as prediker opgetree het. Die Sondagmiddag was die gemeenteleraar, J.P. Jacobs op die preekstoel. Verskeie kore het opgetree en die liedere - temas het gehandel oor die Bybel: "*Heilige Boek, Boek van God*", "*Wonderlike Woord, Lieflike Woord*", "*Ons Bybel is Ons Moedertaal*". 185)

Slamat Valentine Snyders, gebore 5 November 1911, was vir 10 jaar Sondagskoolonderwyser en later superintendent van die Sondagskool. Tydens die sitting van die Ring van Kimberley in 1939 is hy aangestel as koster, 'n amp wat hy vir 27 jaar bekleë het. Tydens daardie tyd was die kollekte by die oggenddienste en aanddienste respektiewelik naastenby 10 sjielings en £2.5.0. Die stelsel van bydragkaartjies is ingevoer en daar is opnuut besluit "*dat dans senurabel is*". 186) Ook die vrystelling van die slawe is feestelik deur die gemeente gevier op die 1ste Sondag in Desember 1934.

---

184) P.J. Joubert, *Na Vyftig Jaar - 'n Jubileum-gedenkboek van Ned. Geref. Sendingkerk in Suid-Afrika*, p.105.

185) DFA, 25 Augustus 1933.

186) *Mededeling*, S.V. Snyders, (1988); P.J. Joubert, p.372.

Op Sondag, 3 September 1939, is die jubileumfees van die gemeente op feestelike wyse in die koffiekamer van die stadsaal gevier. Die oggenddiens is waargeneem deur eerw. W. Pescod. Die middag tydens die kinderdienst het eerw. P.F.T. Burger opgetree. Die feesdiens is die aand behartig deur eerw. P.H.G. Jordaan.

In April 1939 het die leraarsvrou, mev. J.J. de Villiers, die kerkraad se toestemming verkry vir die stigting van 'n Christelike Sustersbond-tak. Die C.S.B.-tak is amptelik gestig op 18 Julie 1939. Volgens die lidmaatregister was die ledetal by die stigting maar klein. 187) Die lede van die C.S.B. lewer 'n besondere diens aan die kerk. Hulp is verleen aan siekes en bejaardes in die gemeente.

Teen 1953 was daar 200 kinders in die Sondagskool. Vanaf 1955 is die Sondagskool tydelik gehuisves in 'n sinkgebou op die kerkperseel in die Floors-dorpsgebied. Teen 1956 was daar wyksondagskole te Ronaldsvlei, Beaconsfield en die *Mint Village*. Die eerste Bybelkennis-eksamen is op 28 Oktober 1941 in die gemeente afgeneem. 188)

'n Vaste program vir die bearbeiding van gevangenes is ingestel en katkisasieklasse is in die buitewyke gestig. Gereelde buitendienste is te Heunigneskloof gehou. 189) In 1952 is 'n Stewers-Vereniging onder leiding van diaken F.W. Phillips in die gemeente gestig. Phillips is as eerste voorsitter verkies. Daar was 'n mooi gees van samewerking onder die jongmense en die liggaam was in staat om die lampe vir die nuwe kerk te skenk. Die finansies van die gemeente was baie swak. 190)

5.2.7 Die strewe na eenwording

Die sendinggemeentes Beaconsfield en Kimberley is onderskeidelik in 1882 en 1888 gestig deur eerw. Paulus Teske. Tot en met 1956 het hierdie

187) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley Sendingkerkraad, (1938-1952)*, p.14.

188) *Ibid.*, p.63.

189) P.H. Muller, *Terugblik oor die jare Februarie 1951 tot Mei 1960 (Mededeling)*, 1988.

190) F.W. Phillips, *So onthou ek dit (Mededeling)*, 1988.

twee gemeentes egter apart bestaan. Die strewe na vereniging is vir jare gekniehalter deur die hardnekkige aandrang op die behoud van selfstandigheid en 'n eie identiteit. Die finansiële onvermoë en die kwynende lidmaatgetalle van beide gemeentes, sou uiteindelik lei tot die noodwendige samesmelting in belang van die voortbestaan van albei.

Ds. D.F. Botha, Sekretaris van die Binnelandse Sinodale Sendingkommissie, bepleit reeds in April 1893 "*die wenschelykheid en mogenlykheid in die twee gemeenten Kimberley en Beaconsfield te vereenigen*".¹⁹¹⁾ In 'n skrywe van 16 Februarie 1912 versoek die Algemene Zending Kommissie die sendinggemeentes om oorweging te skenk aan, "*de mogenlykheid te bespreken van de vereeniging der twee Zending gemeentes ... (aangesien bo-genoemde Kommissie het als een Zware laste om beiden gemeenten te onderhouden*".¹⁹²⁾ In zake de aanbeveling der Algemene Zending Kommissie tot vereeniging van onze Gemeente met dié van Kimberley, Zyn wy van oortuiging dat zoodanige vereeniging zeer goed en nuttig zal syn".¹⁹³⁾ Ná die plaaslike ringsitting in Mei 1913 berig die kerkraad van Kimberley dat hulle geen beswaar teen die vereniging het nie.¹⁹⁴⁾ Eerw. Kromberg tree dan ook op as konsulent van Beaconsfield teen 'n traktement vanaf Augustus 1922 tot Augustus 1923.¹⁹⁵⁾

Op 'n spesiale gesamentlike vergadering, gehou op 14 Maart 1931 deur die kerkrade van Beaconsfield en Kimberley, word besluit op die gesamentlike bearbeiding deur één leraar. Die beweegredes vir samesmelting is geïnisieer deur die feit dat dit byna onmoontlik was vir elk van die gemeentes om afsonderlik 'n leraar te beroep. Die Binnelandse Sendingkommissie was geneë om finansiële hulp te verleen, veral as daar 'n ooreenkoms gesluit kon word oor 'n gesamentlike leraar. Die leraar sou die gemeentes op 'n gelyke grondslag bedien, maar die twee gemeentes

191) ANGKSA, SK-G 34, *Notulen Boek van Ned. Geref. Zendinggemeente, Beaconsfield (1882-1902)*, p.174.

192) *Ibid.*, (1902-1939), p.171.

193) *Ibid.*, p.191.

194) *Ibid.*, p.183.

195) *Ibid.*, p.269.

behou elk sy volle selfstandigheid. 196) Die leraar is bygestaan deur 'n Adviserende Kommissie, bestaande uit 2 lede elk van die twee sendinggemeentes en die plaaslike Nederduitse Gereformeerde Kerk. Eerw. J.P. Jacobs, die opvolger van eerw. J.P. Kromberg, het die twee gemeentes op hierdie tydelike grondslag bedien tot 1936. Tydens die geldigheidsduur van die ooreenkoms is daar geredelik saamgewerk, maar elke gemeente het nog sy eie *identiteit* gehandhaaf. 197)

Op 'n buitengewone vergadering gehou te Beaconsfield op Woensdag, 20 April 1949, het die Ringskommissie eenwording bepleit aangesien die twee gemeentes op hul eie nie 'n leraar kon beroep nie. Daar is voorts besluit, "*gesien die gestadige krimpings van die gemeente en die gevolglike vermindering van die finansiële draagkrag ... die leraar van Kimberley die twee gemeentes sal bedien sonder verlies van identiteit van hierdie (Beaconsfield) gemeente*". 198) Teen Junie 1954 kon Beaconsfield egter nie meer sy deel van die leraarssalaris bydra nie. 199)

Op 13 Augustus 1955 verklaar die kerkraad van die Sendinggemeente van Kimberley:

- a. ten gevolge van die beroeping van Petrus Hendrik Muller in 1950 wat op 'n onwettige saamgestelde vergadering beroep is, die prosedure wat destyds gevolg is ongeldig;
- b. dat die leraar slegs Kimberley-gemeente alleen bedien;
- c. dat die genoemde leraar konsulent van Beaconsfield is;
- d. dat die arbeidstyd van die twee gemeentes op 'n 50%-basis sal plaasvind. 200)

---

196) *Ibid.*, pp.346-347.

197) *Ibid.*, p.390.

198) ANGKSA, SK-G 34, *Notulen Boek Ned. Geref. Sendinggemeente, Beaconsfield*, (1940-1956), pp.86-88.

199) *Ibid.*, pp.128-138.

200) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley Sendingkerkraad (1952-1974)*, p.160.

Teen September 1955 berig die Actuaris Sinodi dat die finansiële toestand van die N.G. Sendinggemeente Beaconsfield sodanig is dat ontbinding noodsaaklik geword het. Die Ring van Kimberley het kort hierna besluit dat die gemeente van Beaconsfield moet ontbind. In Julie 1956 is alle bates van die N.G. Sendinggemeente Beaconsfield ná 75 jaar van bestaan oorgedra aan die N.G. Sendinggemeente Kimberley. Op dáárdie tydstip was die eenwording 'n noodwendigheid.

5.2.8 Die sloping van die Handsstraatse kerk en die oprigting van nuwe kerk in die Floors-dorpsgebied

Op 9 Desember 1944 het die Kimberleyse stadsraad 'n koopaanbod van £646 gemaak vir die kerkgebou in die Maleierkamp. Hierdie aanbod is in beginsel deur die kerkraad op 8 Julie 1945 aanvaar. 201)

Volgens die notule van 26 Januarie 1948 lui 'n kerkraadsbesluit, "*In verband met die oorgawe van die kerklike geboue aan die stadsraad van Kimberley in die jaar 1953, en met die oog op die daarstelling van 'n nuwe kerkgebou en pastorie vir die gemeente, word 'n boukommissie van kerkraadslede en gemeentelede daargestel*". 202) Op 2 Februarie 1949 is die gemeente ook geraadpleeg oor die nuwe kerkperseel. 203)

Op 9 Mei 1951 het die stadsraad sy oorspronklike aanbod herhaal onderworpe aan die goedkeuring van die Kaapse Administrateur en die bepalinge van die Groepsgebiedewet. 204) Die stadsraad het aan die versoek van die kerkraad voldoen deur toestemming te verleen vir die behoud van die boumateriaal ná die sloping van geboue op die erf. 205) Die munisipale waardasie van die eiendom was £1 015, maar omdat die kerkraad die eiendom in 1946 teen £646 aangebied het, oordeel die stads-

201) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley Sendingkerkraad (1938-1952)*, p.117.

202) *Ibid.*, p.164.

203) *Ibid.*, p.190.

204) KPL, KCC, M.71/7,- *Plot 1774: Hands Street Mission Church, Plot 1774*, Rev. P.H. Muller, 09 Mei 1951.

205) KPL, KCC, M.71/8, *Re: Material Hands Street Mission Church, Plot 1774*, Rev. P.H. Muller to Town Clerk, 07 April 1951.

tesourier dat geen probleme voorsien word om die Administrateur se toestemming vir die aankoop van die eiendom te verkry nie. 206)

Op 29 Junie 1951 het die Provinsiale Sekretaris magtiging verleen vir die aankoop van die sendingkerk wat geleë was in die nuwe burgersentrum. 207) Ds. P.H. Muller is dienooreenkomstig verwittig. 208) Muller het namens die kerkraad 'n afspraak aangevra met die stadsraad om die verkoping van die kerkperseel te bespreek, asook die toekenning van 'n perseel in die Floors-dorpsgebied vir die oprigting van 'n nuwe kerk. 209) Die verkoop van die Handsstraatse kerkgebou is na die Binnelandse Sendingkommissie verwys, aangesien die kommissie die trusteees was van sendingeiendomme. Toestemming vir die verkoop is ontvang by wyse van 'n skrywe gedateer 3 November 1951 van die Binnelandse Sendingsekreteraris. 210)

Op 11 Februarie 1952 is die koopaanbod van £646 vir die Handsstraatse Sendingkerk deur die stadsraad aanvaar. Die stadsraad het in Julie 1951 'n perseel in die Floors-woonbuurt aan die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk toegeken teen die nominale prys van £1.0.0. Die kerkraad was aanspreeklik vir die toevallige koste van advertensies, opmetingskoste en die oordrag van die eiendom. 211)

Met betrekking tot die ontruiming van die Maleierkamp, het die aksiekomitee belas met die aangeleentheid teen Junie 1954 gerapporteer dat

- 206) KPL, KCC, M.71/8, *re: Plot 1774, Hands Street Mission Church, City Treasurer to Town Clerk, 13 Junie 1951.*
- 207) KPL, KCC, M.71/8, *Purchase of Plot No. 1774 in Malay Camp, Provincial Secretary (L 48/C/49/5244) to Town Clerk, 29 Junie 1951.*
- 208) KPL, KCC, M.71/8, *Hands Street Mission Church, Plot 1774, Town Clerk to Rev. P.H. Muller, 31 Julie 1951.*
- 209) KPL, KCC, M.71/8, *Sale of Hands Street Church/Plot in Florianville Township, P.H. Muller to Town Clerk, 08 Augustus 1951.*
- 210) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley Sendingkerkraad (1938-1952), p.328.*
- 211) KPL, KCC, M.71/8, *Verkoop van Handsstraatse Kerk en Koop van perseel in Vloere-woonbuurt, P.H. Muller aan Stadsklerk, 26 Februarie 1952.*

daar goeie vordering gemaak word. Die verwagte slopingsdatum van N.G. Sendingkerk in Handsstraat was die einde van Junie 1954. 212)

Gedurende Maart 1955 het die stadsraad gereken dat die tyd aangebreek het om 'n meer kragdadige houding in te neem, derhalwe is die leraar van N.G. Sendingkerk verwittig dat, indien die kerkperseel nie binne 'n tydperk van drie maande ontruim word nie, wetlike stappe ingestel sal word. 213) In antwoord op dié kennis het ds. P.H. Muller gekonstateer dat:

- a. die oprigting van 'n sub-ekonomiese behuisingskema vir Kleurlinge in die Floors-dorpsgebied die aanleidende oorsaak was vir 'n gestadigde ontvolking van Beaconsfield, derhalwe die noodsaaklikheid vir die bou van 'n ruim kerkgebou;
- b. die geskatte boukoste van £8 000 geweldige geldelike eise aan die armoedige gemeentelêde stel, wat binne hul beperkte vermoë alles doen om 'n kerkboufonds op te bou;
- c. die gebrek aan fondse die lidmate genoodsaak om eiehandig die kerk op te rig; wat bewys is dat vertraging in die sloping geen opset is aan die kant van die gemeente nie;
- d. die sloping van die ou kerkgebou vóór Junie 1956 'n finansiële las vir die gemeente ingehou het deurdat geboue elders gehuur moes word vir die voortsetting van die gemeentlike werksaamhede;
- e. uiteraard die gemeente se benarde finansiële toestand was dit moeilik om die benodigde kapitaal te verkry om die kerkbouprojek te finansieer.

Daar is betoog dat dit onbillik was aan die kant van die stadsraad om die kerkgebou in die Maleierkamp te sloop alvorens die nuwe gebou in die Floors-dorpsgebied dakhoogte is, want eers op dáárdie stadium was die boumateriaal van die ou kerk benodig vir hergebruik in die nuwe kerk

212) KPL, KCC, M.71/10, *Clearance of Malay Camp*, Report of Action Committee, 24 Junie 1954.

213) KPL, KCC, M.71/10, Insake Perseel no. 1774 in die Maleierkamp, Stadsklerk aan Leraar N.G. Sendingkerk, Kimberley, 08 Maart 1955.

in aanbou. 214)

Desnieteenstaande die onbereidwilligheid van die stadsraad om die sloping van die kerkgebou uit te stel, soos versoek, het die stadsraad nietemin te goeder trou belowe om nie die sloping onnodig te verhaas nie. 215)

Die hoeksteen van die Handsstraatse kerk in die Maleierkamp is verwyder op 6 Oktober 1955 waartydens eerw. Muller 'n kort wydingsrede gehou het. Dié hoeksteen sou in die beoogde nuwe kerk ingemessel word. 216) Dit is egter nie bewaarheid nie, want die hoeksteen wat gelê is deur eerw. Paulus Teske op 30 September 1888, is na die grafsteenmakers geneem vir opknapping en het nooit sy weg gevind na die nuwe kerkgebou nie.

Die krake in die mure van die destydse Handsstraatse kerk het groter geword. Desondanks die feit dat die kerkboufonds oor die skamele bedrag van £37.0.0 beskik het, het eerw. Muller en sy kerkraad besluit om 'n nuwe kerk in die Floors-dorpsgebied op 'n kontantgrondslag te bou. Die kerkraad het self die bouwerk onderneem. Vakmanne soos messelaars, skrynwerkers en loodgieters uit die gemeente het hul aangebied en so-doende 'n waardevolle bydrae gelewer tot die oprigting van die nuwe kerkgebou. 217) Die eerste sooi van die nuwe kerk is op 15 Oktober 1955 gespit. Die hoeksteenlegging deur eerw. P.H. Muller het geskied op 6 Oktober 1956, waartydens ds. J.J. van der Merwe, die leraar van Ned. Geref. Kerk, Kimberley-Noord, die rede gevoer het. 218)

By wyse van gemeentelike fondsinsamelingsprojekte, donasies, die ruimskootse finansiële bydrae van die plaaslike Ned. Geref. Kerkgemeentes, en die Binnelandse Sendingkommissie tot die oprigtingskoste is 'n ruim en

214) KPL, KCC, M.71/10, *Sloping van Kerkgebou op Perseel no. 1774*, Eerw. P.H. Muller aan Stadsklerk, Kimberley, 24 Mei 1955.

215) KPL, KCC, M.71/10, *Sloping van Kerkgebou op Perseel no. 1774*, Stadsklerk aan Leraar, Kimberley- Beaconsfield-sendinggemeentes. 14 Junie 1955.

216) ANGKSA, *Dokument* (ongedateerd).

217) P.H. Muller, *Mededeling*, 1988/1989.

218) ANGKSA, SK-G 35, *Notule Boek, Kimberley N.G. Sendingkerk (1952-1974)*, p.205.

doelmatige kerkgebou opgerig. 219)

Die laaste kerkdien in die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in die Maleierkamp is gehou op Donderdag, 24 Oktober 1957, die middag om 4h30. Twee dae vantevore het die suidelike rousteenmuur ná langdurige swaar reëns die nag om drie-uur ineengestort. Eerw. P.H. Muller het die belangrike rol wat die kerk vervul het vir die afgelope 69 jaar in die Kleurlinggemeenskap van Kimberley in herinnering geroep en daarop gewys dat talle geslagte sedert 1888 daar aanbid het. 220) Die gebou is gesloop op 25 Oktober 1957 221) en die boumateriaal verkoop ter stywing van die boufonds vir die nuwe kerk. Teen daardie tyd was die nuwe kerk al vensterhoogte. Ná die ineenstorting van die kerkgebou in die Maleierkamp het die stadsraad 'n saal in Stockdalestraat tot die beskikking van die gemeente gestel vir die hou van eredienste en gemeentelike samekomste. 222)

Eerw. P.H. Muller het hom met toegewydheid beywer vir die daarstelling van die nuwe kerkgebou. Hy het self die troffel opgeneem. Muller het egter nie die voltooiing van die kerk belewe nie. Met sy afskeidspreek op 8 Mei 1960 was die vloer, mure en dak voltooi en toe hy die bouery staak, was die balans in die boufondsrekening nege sjielings en ses pennies.

Eerw. S.C. Visser en sy kerkraad het hul daadwerklik beywer vir die voltooiing van die kerkgebou. Die nuwe ameublement het £2 602 gekos. Die kerkklok, wat in Holland vervaardig is teen 'n koste van £158.12.0, is geskenk deur die kinders van wyle eerw. J.P. Kromburg. Mev. J.P. Phillips van Oos-Londen, die dogter van wyle eerw. Kromberg, het 'n bedrag van R1 100 geskenk vir 'n Hammond-Orrel. Die kerktoring is vervaardig deur *Kimberley Engineering Works*.

---

219) P.H. Muller, *Mededeling*.

220) DFA, 25 Oktober 1957.

221) DFA, 24 Oktober 1957.

222) P.H. Muller, *Mededeling*.

Die totale boukoste het £10 000 beloop. Die nuwe kerkgebou is op 23 November 1963 ingewy, sonder enige uitstaande skuld. 223)

---

223) W. Fullard, *Nederduitse Gereformeerde Gemeente (Newton)(1872-1972)*, p.66.

ONTRUIMING VAN DIE MALEIERKAMP (1939 - 1959)

6.1 "The Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines to Municipality of Kimberley"

Ná versigtige oorweging het die direksie van die *De Beers Consolidated Mines, Limited* (hierna die maatskappy) geoordeel dat die doelmatige bedryf van 'n landgoed onvanpas is vir 'n mynmaatskappy met omvangryke belange en dat die voordele en verpligtinge met betrekking tot die beheer en administrasie daarvan - in die belang van alle betrokkenes - eerder ressorteer onder 'n stadsraad. Volgens die tradisie van die maatskappy was dit tewens beleid om die Kimberleyse stadsraad goedgeefs te behandel. Ten gevolge van hierdie beleid is daar in 1938 besluit om as 'n daad van vrygewigheid die gedeelte 47 van die plaas Bultfontein, die sg. *De Beers Estate*, geleë binne die munisipale gebied van Kimberley, ingereken die bestaande huurinvorderinge, asook 'n eenmalige vrywillige betaling van dertienduisend pond synde die beraamde koste vir die rekonstruksie en die teer van strate, aan die stadsraad te skenk. ¹⁾

Op die Algemene Jaarvergadering, gehou op 20 Mei 1938, het die voorsitter, sir Ernest Oppenheimer, aangekondig dat die direksie van mening is dat by geleentheid van die vyftigste bestaansjaar van die maatskappy dit gepas is om te voldoen aan die versoek om eiendomsreg deur die standplaashouers woonagtig op die De Beerslandgoed. Die beginselbesluit is deur die aandeelhouders op 26 Mei 1939 aanvaar en bekragtig. ²⁾ Die voorgenome grondskenking was van groot historiese belang met verreikende gevolge. Dit het beteken die verdwyning van die maatskappy-landgoed wat in 1872 in aanvang geneem het met die destydse *London and South African Exploration Company*, die prysgawe van die beheer en administrasie van die grondgebied ná 40 jaar, en 'n geldelike verlies vir die maatskappy. Oppenheimer was egter vas oortuig dat die beoogde, formele oorbemaking aan die stadsraad tot voordeel sou strek van alle be-

1) De Beers Consolidated Mines Archives (hierna DBCM), *Annual Report (Extract)*, 31 Desember 1938.

2) DBCM, *Shareholders Meeting*, 26 Mei 1938.

langhebbendes. 3)

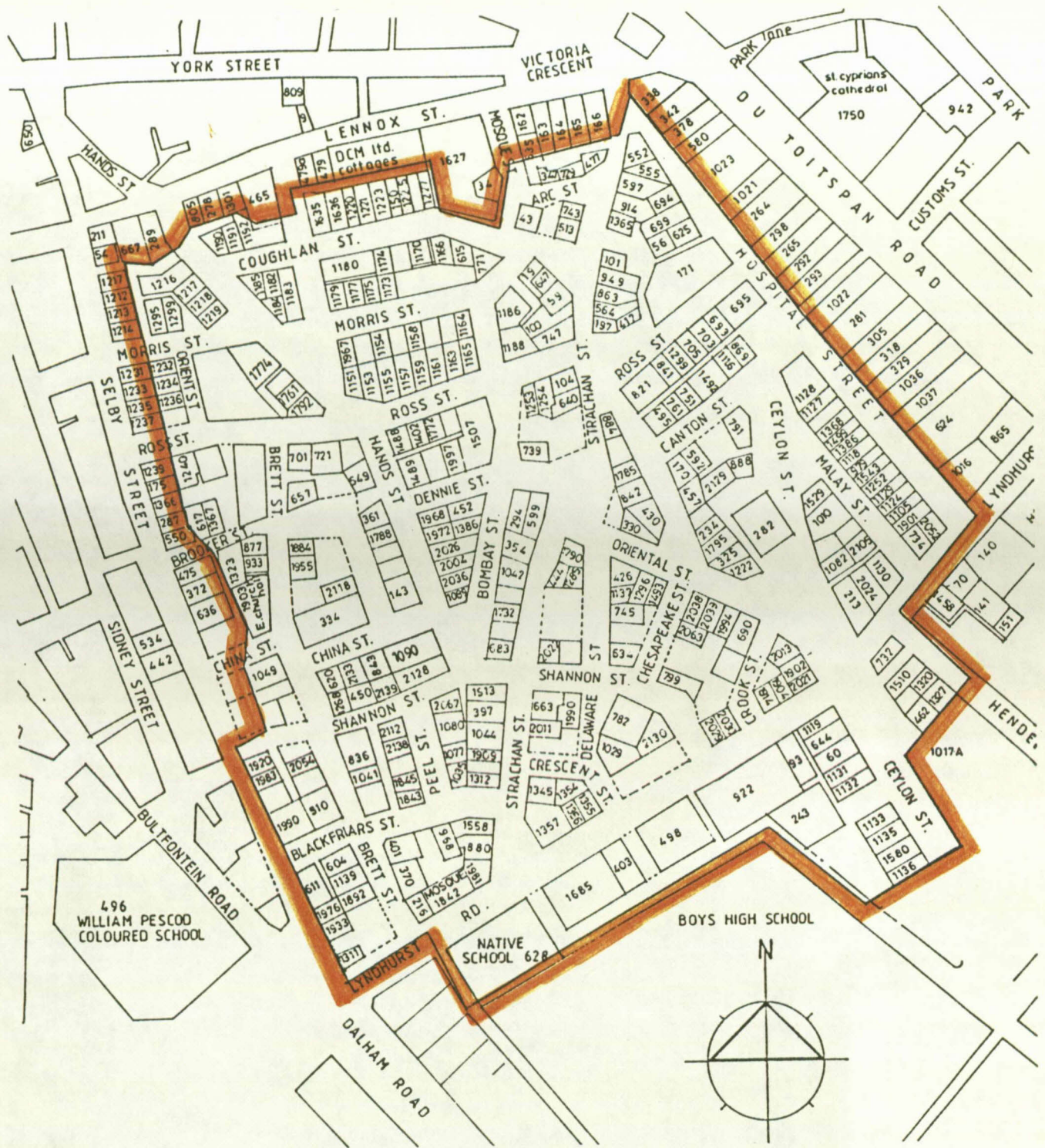
Op 06 Desember 1938 is die keuse vir die omskepping van die bestaande standplaashuurlisensies in gekapitaliseerde huurkontrakte op gunstige afbetalingsvoorwaardes met ingang van 1 Januarie 1939 aan standplaashouers aangebied. Ná afbetaling van die koopprys, was slegs 'n jaarlikse nominale bedrag van een sjieling betaalbaar. Dié nuwe vorm van huurbesit het in wese daarop neergekom dat standplaashouers volle eiendomsreg besit het. Tot algemene inligting van die betrokkenes is die aandag daarop gevestig dat die gebied, bekend as die Maleierkamp en wat dié volgende strate omvat, uitgesluit word van die kapitalisasie-skema:

Hospitaalstraat (suidelike gedeelte)	Brettstraat	Rosstraat
Ceylonstraat	Orientalstraat	Brookerstraat
Malaystraat	Coughlanstraat	Shannonstraat (gedeelte daarvan)
Chesapeakestraat	Denniestraat	Morrisstraat (gedeelte daarvan)
Delawarestraat	Cantonstraat	Hendersonstraat (gedeelte daarvan)
Strachanstraat	Blackfriarsstraat	
Bombaystraat	Crescentstraat	Curranstraat (gedeelte daarvan)
Peelstraat	Crookstraat	Lyndhurstweg (gedeelte daarvan)
Arcstraat	Chinastraat	

Die omyning van die Maleierkamp-gebied word aangetoon op figuur 10. Daar is egter bepaal dat standplaashouers in die Maleierkamp verplig is en aanspreeklik bly vir die betaling van die bestaande huurgelde, onderworpe aan 'n 25% afslag, indien betaling geskied vóór die 10de dag van die daaropvolgende maand. 4)

3) DBCM, *Annual Report (Extract)*, 31 Desember 1938.

4) DFA, 06 Desember 1938;
Kaapse Argief Bewaarplek (hierna KAB), 3 KIM 1/2/1/1/8, *Minutes and Agenda*, Nov.-Des. 1938;
KPL, KCC, *Malay Camp File 71/1* (hierna M 71), *Notice to Standholders on Company's Estate*, 06 Desember 1938.

AFBAKENING VAN DIE MALEIERKAMP-WOONGEBIED SOOS BEPAAL DEUR DIE "DEED OF DONATION" IN 1939.

KPL, KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP 1944

FIG 10

Die onderhandelinge betreffend die De Beerslandgoed-ooreenkoms het in 1936 begin toe die oorspronklike memorandum aan die stadsraad voorgelê is. In die oorspronklike memorandum is geen melding gemaak van die Maleierkamp nie, nogtans was dit van meet af die bedoeling dat die woongebied by die onderhandelinge ingesluit moes word, soos blyk uit die daaropvolgende besoek van die burgemeester M.E. Doherty en L.D. Oakley, die standsingenieur, aan die Kaapse Administrateur. Voortspruitend uit laasgenoemde besoek het 'n deputasie in 1936 'n onderhoud gevoer met die Dorpsraad te Kaapstad. Die deputasie was saamgestel uit: raadslede R.C. Elliott en Easton; die standsingenieur L.D. Oakley en H.F. Lardner-Burke, sekretaris van dié De Beersmaatskappy. In sy beraadslaging oor die Maleierkamp met die Dorpsraad is die ideale, sentrale ligging van die residensiële gebied in die hart van die landgoed sterk beklemtoon en die afvaardiging het aangevoer dat, "*The Malay Camp area constitutes one of the biggest problems that confronts both the Company and the Council in connection with the proposed proclamation*".⁵⁾

Die kwessie oor die toekenning van volle eiendomsreg aan die huurders in die Maleierkamp was inderdaad een van die knelpunte wat ernstige oorweging geërg het. Daar is gehoop dat lede van die Dorpsraad in staat sou wees om advies te gee ten opsigte van die beste wyse van optrede wat betref eiendomsreg, indien en wanneer die voorgestelde dorpsaanleg geproklameer word. Dit bewys dat vanuit die staanspoor dit die bedoeling van die maatskappy was dat die Maleierkamp by die onderhandelinge betrek moes word. Dié deputasie het egter onverrigter sake na Kimberley teruggekeer.

Onderhandelinge namens die stadsraad is in Julie 1938 hervat, waartydens die landgoed as 'n geheel behandel is. Die werklike bepalinge en voorwaardes van toepassing op die Maleierkamp is eers in Oktober 1938 te berde gebring. Die maatskappy was van mening dat die woongebied, met die uitsluiting van die verlening van volle eiendomsreg, 'n integrerende deel van die skema moes uitmaak. Ten opsigte van die oorbemaking van die gebied het die burgemeester voorgestel dat:

---

5) KPL, KCC, M.71/1, *Meeting Special General Purposes and Legal Committee*, 25 Januarie 1940.

- a. alle standplaashuur toeval aan die stadsraad, sonder die eis om die toekenning van eiendomsreg;
- b. die ontheffing van die verpligting om hernuwings of oordragte van standplaaslisensies toe te staan;
- c. huurgelde in ontvangs geneem, belê word en aangewend word vir kompensasie, indien gerade geag deur die stadsraad.

Die stadsraad het onderneem om die Maleierkamp binne 20 jaar te sloop. Dié voorstelle is as verdienstelik bestempel deur die verteenwoordiger van die De Beersmaatskappy en hy was bereid om dit aan die direksie voor te lê vir oorweging. Op daárdie tydstip het die stadsraad besluit om die Maleierkamp-vraagstuk op 'n latere datum te oorweeg.

Onderhandelinge oor die toekomslot van die Maleierkamp-inwoners is gedurende Maart 1939 hervat. Daar kan met 'n redelike mate van sekerheid geoordeel word dat, al sou die onderhandelinge met die stadsraad skipbreuk gely het, die maatskappy desnietemin uitvoering sou gee aan die bepalinge rakende die Maleierkamp, want sedert die Spaanse griep-epidemie van 1918 het die maatskappy steeds daaraan gedink om die woongebied uit te wis. ⁶⁾

Die maatskappy het akkoord gegaan met die voorstelle aangaande die Maleierkamp, voorwaardelik dat die beoogde skenkingsaanbod as 'n geheel en nie stuksgewys aanvaar of geweier word nie.

Luidens 'n verslag van die burgemeester, die stadsingenieur en die tesourier het die maatskappy geoordeel dat die knelpunte rondom die De Beerslandgoed-ooreenkoms hul volste oorweging geniet het. ⁷⁾ Kort daarná het die maatskappy aangevoer dat daar geen grondige redes meer bestaan vir verdere onderhandelinge nie en die stadsraad is voor 'n voldonge feit gestel: die aanvaarding óf die verwerping van die grond-

---

6) *Ibid.*

7) KAB, 3 KIM. 1/2/1/1/10, Report of M.E. Doherty, L.D. Oakley and W.L. Croft to Kimberley City Council, Taking over *De Beers Estate*, 03 April 1939.

aanbod vóór 15 April 1939. ⁸⁾ Die stadsraad het voor die ulitmatum geswig.

Op 'n buitengewone vergadering in komitee op 10 April 1939 het die stadsraad 'n eenparige resoluëie aanvaar, onderworpe aan die instemming van die belastingbetalers en die Administrateur, om die aanbod van die oorhandiging van 'n gedeelte van die De Beersmaatskappy-landgoed te aanvaar, mits:

- a. bevredigende skikkinge getref word waarvolgens die stadsraad en huurders vrygestel word van die aanspreeklikheid vir die betaling van hereregte ten opsigte van persele en verbeteringe daarop aangebring;
- b. 'n wedersydse goedgevinde ooreenkoms bereik word in verband met die wysiging van die bepalings en voorwaardes met betrekking tot die Maleierkamp;
- c. Die kostetarief van die opmetingskoste en oordrag aan die stadsraad inooreenstemming is met die vasgestelde regeringstarief;
- d. 'n volledige sketsplan van die landgoed, waarop die verhuurde eiendomme aangetoon en verbandhoudende dokumententasië, kosteloos voorsien word;
- e. die totale jaarlikse standplaashuurinkomste, uitgesluit dié van die Maleierkamp, nie minder as £8 000 beloop nie.

Die De Beersmaatskappy het ingewillig tot, en voldoen aan die voorwaardes (a), (b) en (d) soos deur die stadsraad gestel. Met betrekking tot die Maleierkamp het die maatskappy slegs te kenne gegee dat dit gewillig is om die voorstelle te oorweeg sonder om 'n kompromis te maak. ⁹⁾

8) KPL, KCC, M.71/1, H.F.L. Burke Secretary DBCM to Town Clerk, Kimberley, 28 Maart 1939.

9) KPL, KCC, M.71/1, Special General Purposes and Legal Committee Meeting, *De Beers Estate Agreement*, 25 Januarie 1940.

KPL, KCC, M.71/1, *Proposed Transfer of De Beers' Company Estate*, Secretary DBCM to Town Clerk, 21 April 1939.

'n Deputasie bestaande uit die burgemeester, raadslid T. Ericsen, die stadsingenieur en -tesourier is afgevaardig om 'n onderhoud te voer met die Kaapse Provinsiale Administrateur en sy Uitvoerende Komitee met die oog daarop om reëlins te tref vir die kwytskelding van oordragkoste. ¹⁰⁾ Die maatskappy is dienooreenkomstig van dié reëlins verwittig. ¹¹⁾

Tydens 'n spesiale vergadering agter geslote deure is die konsep-ooreenkoms sorgvuldig klousule-gewys uitgepluis en daarná eenparig aanvaar deur die stadsraad. Die grondskenking was inderdaad die ruimhartigste wat die munisipaliteit van Kimberley ooit toegeval het. Die *De Beers Company's Estate*, deel 47 van die plaas Bultfontein, geleë in die afdeling van Kimberley, het bestaan uit 2 gedeeltes, gesamentlik naastenby 1 000 morg groot. Burgemeester M.E. Doherty en stadsklerk, R.H. Marriott is aangewys as gevolmagtigdes om die *Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines, Limited to the Municipality of the City of Kimberley* ¹²⁾ met óf sonder wysigings te onderteken en verseël. Kort ná die ondertekening is die ooreenkoms onverwyld voorgelê aan die Administrateur vir bevestiging. Doherty, L.O. Oakley (stadsingenieur) en die stadstresourier W.L. Croft is geloof vir hul takt, bekwaamheid en die suksesvolle deurvoering en doeltreffende afsluiting van die onderhandelinge. ¹³⁾

Geen kommentaar oor die voorwaardes met betrekking tot die Maleierkamp is opgeneem in die notule nie; derhalwe word daar tot die gevolgtrekking gekom dat die stadsraad hul vereenselwig het met dié bepaalde voorwaardes. ¹⁴⁾

-
- 10) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/10, Adjourned Special Council in Committee: *Company's Estate*, 10 April 1939.
- 11) KPL, KCC, M.71/1, *re De Beers Estate*, Town Clerk to Secretary DBCM, 12 April 1939.
- 12) KPL, KCC, *Deed of Donation by De Beers Consolidated Mines Ltd to Municipality of City of Kimberley*, 25 Oktober 1939.
- 13) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/12, Special Council Meeting in Committee. *De Beers Company's Estate*, 16 Oktober 1939.
- 14) KPL, KCC, M.71/1, Special General Purposes and Legal Committee Meeting, *De Beers Estate Agreement: Malay Camp*, 25 Januarie 1940.

Op 25 Oktober 1939 het Edmund Hugh Farrer, een van die direkteure en Herbert Francis Lardner-Burke, die sekretaris, respektiewelik van die *De Beers Consolidated Mines, Limited*, synde behoorlik daartoe gemagtig deur 'n resoluëie van die genoemde maatskappy, gedateer 17 Oktober 1939, as die een party en Michael Eunan Doherty en Arthur Joseph Beet, onderskeidelik burgemeester en stadsklerk van die munisipaliteit van die stad Kimberley, behoorlik daartoe gemagtig deur 'n resoluëie goedgekeur op 16 Oktober 1939, as die ander party voor die beëdigde Notaris Publiek, Charles Edward Hertog die *Deed of Donation by the De Beers Consolidated Mines, Limited to the Municipality of the City of Kimberley* onderteken. As die geregistreerde eienaar van die oorblywende gedeelte van die plaas Bultfontein, het die maatskappy twee gedeeltes van ongeveer 1 000 morg groot van dié genoemde Bultfontein as 'n donasie aan die stadsraad geskenk. Die gemelde donasie is gemaak en ontvang op sekere betalingsvoorwaardes, bepalinge, stipulasies en voorbehoude wat die stadsraad onderneem het om uit te voer, te erken, na te kom en te aanvaar. Gronde waarop geboue of eiendom van die maatskappy geleë was, is uitgesluit van die grondskenking. In die hieropvolgende bespreking word daar slegs sydelings verwys na dáárdie algemene tersaaklike klousules vervat in die *Deed of Donation* wat in verband staan met die spesifieke bepalinge wat van toepassing was op die Maleierkamp-woongebied.

6.2 Spesifieke voorwaardes ten opsigte van die Maleierkamp

Aangesien 'n aansienlike gedeelte van die sg. *De Beerslandgoed* gehou en beset is deur verskeie persone, maatskappye, skole, kerke, sportliggame en welsynsorganisasies onder ewigdurende lisensies, huurkontrakte, toegifte of konsessies wat steeds bindend was, insluitend alle ooreenkomste aangegaan deur die maatskappy rakende die vermindering of kwytskelding van huur en die reg tot lewenslange hernieubare huurkontrakte, het die stadsraad spesifiek onderneem en hom daartoe verbind om dit te erken en te volvoer. Hierdie onderneming was egter nie bindend nie, "*in respect of stands situated in the area ... now known as the Malay Camp*". 15)

Die stadsraad het hom daartoe verbind om nie eiendomsreg, oordragte-

15) KPL, KCC, *Deed of Donation*, 25 Oktober 1939, p.5.

sessies, lisensies of huurkontrakte aan gekleurdes, Asiate of swartes toe te staan nie, behalwe in gevalle waar erflisensies of huurkontrakte op die datum van die inwerkingtreding van die ooreenkoms gehou word deur die betrokke bevolkingsgroepe. Die stadsraad was derhalwe verplig om die voorwaardes van bestaande lisensies of huurkontrakte te eerbiedig en uit te voer.

Die stadsraad was aanspreeklik en verantwoordelik vir die konstruksie, herkonstruksie en die instandhouding van alle paaie, strate, bane, pleine, oop ruimtes en openbare plekke op die geskenkte landgoed. Die maatskappy het onderneem om die beraamde koste van £13 000 vir die teer van paaie of strate, "*but shall exclude all streets in the Malay Camp area, except Hospital Street and Lyndhurst Road*",¹⁶⁾ oor 'n periode van 10 jaar, gereken vanaf 1 Januarie 1940, aan die stadsraad terug te betaal. Die stadsraad was ook verantwoordelik vir die betaling van alle oordragkoste en die akte van transport.

Ooreenkomstig klousule 10 van die *Deed of Donation*, was die Maleierkamp, ongeveer 30 morg in grootte, spesifiek onderhewig aan die volgende bepalings:

Die stadsraad was geregtig op alle standplaashuur en ander inkomste met ingang van 1 Januarie 1939, op voorwaarde dat huur soos ten tyde van die van-krag-wording van die ooreenkoms onveranderd bly en alle verlagings of kwytskeldings deur die maatskappy gemaak, erken word as bindend in die toekomst. Die raad is egter nie gevra of toegelaat om volle eiendomsreg aan enige bestaande huurder, standplaashouer, begunstigde of bewoner van enige gedeelte van die woongebied toe te staan nie. Ná ontruiming van die gebied kon die stadsraad met die grond na goeddunke handel.

Die stadsraad was verplig om alle bestaande huurders, uitsluitend die houers van *Chief Justice Licenses* en die houers van ewigdurende hernieubare huurkontrakte, op of vóór 31 Desember 1939 kennis te gee dat alle huurkontrakte en lisensies in die gebied verstryk op 31 Desember 1953. Hierdie bepaling van die skenkingsakte was deurslaggewend en

---

16) *Ibid.*, p.13.

onomkeerbaar, want daar is uitdruklik gestipuleer dat, "*all leases in the Malay Camp must terminate on 31 December 1953 (and) the Council undertakes to demolish the Malay Camp.*" 17) Ná laasgenoemde datum was die raad verbied om enige hernuwing of oordrag van enige standplaaslisensie of huurkontrak ten opsigte van enige grond in die gebied aan nie-blankes toe te staan. Die resultaat van hierdie klousule was nie net die begin van geïnstitusionele residensiële skeiding op grond van ras nie, maar was die aanleidende oorsaak vir die hervestigingspatroon van die onderskeie bevolkingsgroepe wat mettertyd beslag sou kry.

Die opgelope inkomste uit die oorname van die landgoed vanaf 1 Januarie tot 30 September 1939 is deur die De Beersmaatskappy oorbetal aan die stadsraad, wat in werklikheid vanaf 1 Oktober 1939 die invordering van huurgeld oorgeneem het. 18)

Alle huurinvorderinge ten opsigte van huurkontrakte en standplaaslisensies moes spesiaal opsygesit word deur die stadsraad, wat onderneem het om die Maleierkamp te sloop, behalwe daardie eiendomme geleë op persele in huurbesit ingevolge hoofregterslisensies en huurkontrakte wat vir ewig hernieubaar is, binne 'n tydperk van 20 jaar vanaf die datum van die ooreenkoms. 'n Jaarlikse bedrag van £500 van alle huur geïen, was aftrekbaar vir administrasiekoste en vir die instandhouding van strate, uitgesluit Hospitaalstraat en Lyndhurstweg. Die oorskot van die Maleierkamp-fonds moes aangewend word vir die volgende doeleindes:

- a. Die aankoop van eiendomme binne die area met die oog op die eliminerings van agterbuurttoestande.
- b. Die herstel van die aangekoopte eiendomme om dit sodoende geskik te maak vir bewoning tot 31 Desember 1953.
- c. As kompensasie aan die eienaars van eiendomme binne die gebied op 31 Desember 1953, indien die stadsraad sou besluit om sodanige vergoeding toe te staan.
- d. uitgawes aangegaan by die ontwerping van 'n behoorlike dorps-

17) DFA, 26 Januarie 1940.

18) KPL, KCC, *Valedictory Address*, 1939, p.20.

aanlegplan ten einde die Maleierkamp daarvolgens te verbeter.

Standplaashouers in die Maleierkamp was aanspreeklik vir die voortgesette betaling van huur soos gewoonlik, onderhewig aan 25% korting, mits betaling vóór die 10de dag van die opvolgende maand plaasvind.

Die voorlopige ooreenkoms was onderworpe aan die bekragtiging van die Kaapse Administrateur en die stadsraad het onderneem om onverwyld die nodige stappe te implementeer om dié goedkeuring te verkry. ¹⁹⁾

Op 11 Desember 1939 het die Provinsiale Sekretaris die stadsraad gemagtig om oordrag te neem van die De Beers-landgoed, behoudens bepaalde wysigings aan die ooreenkoms. ²⁰⁾ Op 6 Januarie 1940 word berig dat die skenkingsakte aanvaarbaar is vir die Provinsiale Administrasie. ²¹⁾

Ingevolge die De Beerslandgoed-ooreenkoms het die Kimberleyse stadsraad feitlik die De Beers-grondbesit binne die munisipale grense in sy geheel verkry, insluitend alle geregistreerde standplase binne die Maleierkamp. Met die oornome van die De Beerslandgoed het die stadsraad die eiendomsbesitter geword van die mees sentraal-geleë en waardevolste residentiële woongebied. Die beraamde waarde van die eiendom is gereken op anderhalf miljoen pond. ²²⁾

Vanaf 01 Oktober 1939 was die beheer en administrasie van die De Beerslandgoed en die uitvoering van munisipale dienste die verantwoordelikheid van die stadsraad waardeur die tot hiertoe dubbele beheer geëlimineer is tot voordeel van alle partye. ²³⁾ Die oornome het ekstra administratiewe pligte meegebring. Die stadstesourier was in beheer van alle bestaande huurkontrakte, die stadsklerk was belas met grondaankope en korrespon-

19) KPL, KCC, *Deed of Donation*, 25 Oktober 1939.

20) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/12, Finance Committee: *Taking over of De Beers Estate*, Report City Engineer, 15 Desember 1939.

21) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/13, Minutes and Agenda: General Purposes and Legal Committee: *Transfer to Council of De Beers Estate Agreement*, Provincial Secretary to Town Clerk, 06 Januarie 1940.

22) DFA, 20 Maart 1941.

23) KPL, KCC, *Valedictory Address*, Augustus 1939, p.3.

densie rakende huurkontrakte, terwyl alle oordragte van huurkontrakte onderteken is deur die burgemeester en stadsklerk namens die stadsraad. ²⁴⁾ Die oorname het ook meegebring dat die stadsraad die funksies van 'n aktekantoor moes vervul en die bygevolge uitreikings van transportaktes. ²⁵⁾ Die oorsprong en ontstaan van die huidige publieke kantoor van die registrateur van aktes in Kimberley is toeskryfbaar aan die oorname van die De Beers-landgoed.

Die personeel van die stadsraad in 1939 toe die ooreenkoms tussen die *De Beers Consolidated Mines, Ltd.* en die munisipaliteit van Kimberley gesluit is, het bestaan uit:

Die burgemeester, raadslid M.E. Doherty en raadslede: W.H. Gasson, R.C. Elliott, H.A. Farrell, A.B. Wells, H. Schmidt, G.S. Eden, T. Ericson, H. Solomon, S. Zweibach, M. Sullivan en D.P. Veary. ²⁶⁾

Behoudens die bepalinge van klousule 11 van die skenkingsakte is die standplaashouers van verhuurde eiendomme in die Maleierkamp in Desember 1939 amptelik verwittig dat alle lisensies, huurkontrakte en woonregte op 31 Desember 1953 beëindig word en dat geen verdere hernieuwings ná dié datum toegestaan sou word nie. Alle erwe in die Maleierkamp het teruggeval aan die stadsraad as die regsopvolgers van die *De Beers Consolidated Mines, Ltd.* ²⁷⁾

6.3 Die reaksie van nie-blanke Maleierkamp-inwoners op die bepalinge van die skenkingsakte

Die amptelike kennis om te trek het geen aanduiding gegee van die aard van kompensasie wat aan die einde van die 15 jaar verblyftydperk aange-

24) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/1/11, Report of Sub-Committee: Malay Camp, De Beers Estate: Arrangements re Taking Over, 14 Augustus 1939.

25) KPL, KCC, *Valédictory Address*, Augustus 1940, pp.19 and 20.

26) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum* to Kimberley City Council from Ratepayers, Standholders and other Citizens Association (hierna RSCA), Oktober 1941.

27) KPL, KCC, M.71/1, *De Beers Estate Agreement: Malay Camp, Meeting: Special General Purposes and Legal Committee (SGPLC)*, 25 Januarie 1941.

bied sou word nie. Dit was immers die beleid van die De Beersmaatskappy dat wanneer hulle enige verhuurder se standplaas op hul eiendom benodig het om die bewoner daarvan ruimhartig te vergoed. Derhalwe toe die Maleierkamp uitgesluit is van die kapitalisasieskema vir standplaashouers in Kimberley was die inwoners van mening dat hulle kon staatmaak op 'n ruimskootse vergoeding in ooreenstemming met die tradisionele vrygewige beleid van die maatskappy. Die kleet van geheimhouding waaronder die onderhandelinge tussen die stadsraad en die De Beersmaatskappy voortgesit is, was nie slegs agterdogwekkend nie, maar het 'n diep kloof van wantroue geskep. Geen amptelike inligting oor die voorwaardes van die grondskenkingsakte is verstrekkend nie. Die burgemeester, M.E. Doherty, was slegs bereid om op navraag aan verteenwoordigers van die Kleurlinggemeenskap te vermeld, "*You will be very pleased when the agreement between the company and the Council is published.*"²⁸⁾ Die standplaashouers in die Maleierkamp was op dáárdie stadium egter meer ontevrede as tevrede.

Die onsensitiewe en arrogante houding van stadsraadslede was die impetus tot die mobilisering en samesnoering van alle nie-blanke groepe wat gekulmineer het in die stigting van drukgroepe wat die hele kwessie verpolitiseer het. Dit het vergestalt in 'n gestadige agitatie vir die opheffing van die diskriminerende klousules vervat in die skenkingsakte.

Die meerderheid van die nie-blankes is nadelig getref deur die De Beerslandgoed-ooreenkoms. Hierdie feit het aanleiding gegee tot 'n verenigde nie-blanke front teen, "*this most drastic action against the liberty of our people .. (which) .. must be combated, and requires the united effort of all organisations to carry out the fight against segregation.*"²⁹⁾ Met dié doel voor oë het die Kimberley-tak van die *Non-European United Front* (hierna N.E.U.), tesame met individuele belanghebbendes 'n vergadering belê vir Maandag, 1 Februarie 1940 in die *Indian School Hall* in Bultfonteinweg ten einde op 'n algemene beleid van optrede te besluit. Die volgende verteenwoordigers van nie-blanke organisasies en 'n groot gros van standplaashouers het gehoor gegee aan die oproep: (a) Beaconsfield

28) KPL, KCC, M.71/1, *The Sun*, *Standholders in Malay Camp receive Official notice to quit*, Cape Town, 05 Januarie 1940.

29) KPL, KCC, M.71/1, *The Sun*, 19 Januarie 1940.

- *African Peoples' Organisation* - B. Richards en L.J. Jansen; (b) *African Peoples' Organisation Ladies Guild* - mev. E. Samuels,, Mejj. S. Fredericks en R. Daniels; (c) *Kimberley African Peoples' Organisation* - mnre. W. Heldsinger, C. Miller en C.A.F. Calvert; (d) *Cape Coloured Welfare Association* - mnre. J.W. La Vita, R.A. Daniels en O. Richards; (e) *Kimberley Terminating Building Society* - mnre. I.P. Joshua en A.J. Hendricks; (f) *Die Moslemgemeenskap* - imam Davids, S. Richards en Mobara.

Ook teenwoordig was stadsraadslid dr. Zweibeck. Die saal was te klein om die groot gehoor te akkommodeer en talle mense moes buite staan.

T.V.R. Pillay, vise-voorsitter van die N.E.U., het die vergadering gelei. In sy openingsrede het hy die Kimberleyse stadsraad en die De Beers-maatskappy skerp gekritiseer oor daardie klousules in die ooreenkoms wat aan die stadsraad die reg verleen het om die hernieuwing van standplaaslisensies in die Maleierkamp na 14 jaar te weier. 'n Afskrif van 'n telegram gestuur aan die Administrateur waarin versoek is dat hy sy handtekening weerhou totdat hy verdere verstoë van die standplaashouers in die Maleierkamp ontvang, is voorgelees. Op voorstel van Bonar Richards, gesekondeer deur J. McNally, is daar met toejuiging besluit, "*that this meeting resolves itself into a ratepayers, standholders and citizens association to combat the intention of the Kimberley City Council and De Beers Company of eliminating the present standholders of the Malay Camp area*". 30)

Die volgende ampsdraers is verkies tot lede van die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* om die resoluëie ten uitvoer te bring:

Voorsitter, mnr. T.V.R. Pillay, vise-voorsitters mnre. J.W. La Vita en Bonar Richards, tesourier mnr. Gersowitz, sekretaris mnr. J. Kemm, hulpsekretaris, mnr. L. du Plooy.

Die komitee het bestaan uit: mnre. J. McNally, S. Richards, R. Daniels, C.A.F. Calvert, I.P. Joshua, Allie Mobara, imam E.M. Davids, A.J. Hendricks, H.A. Abrahams, L. Olivera, B. Musson, M.R. van Reenen, ouditeure mnre. D. Johnson en W. Heldsinger.

---

30) *Ibid.*

Op uitnodiging het raadslid dr. Zweibeck die vergadering toegespreek. Hy het hom vereenselwig met die stryd teen die onregverdige optrede van die stadsraad en die De Beersmaatskappy wat hy tipeer het as "*confiscation without compensaton.*"³¹⁾ Waar standplaashouers in Kimberley buite die Maleierkamp-woongebied die geleentheid gebied is om hul eiendomme te kapitaliseer teen die betaling van 'n kontant bedrag gelykstaande aan 5 jaar se huurgeld min 25% óf teen half-maandelikse huurgeld vir 10 jaar, moes die Maleierkamp standplaashouers voortgaan met die betaling van standplaashuur vir 14 jaar en daarna trek. Hy het sy mede-stadsraadslede kras gekritiseer en hulle gekategoriseer as die geheime vyande van die Kleurlinge wat hulle valslik voordoën as vriende.

Die bepalinge en voorwaardes van klousules 10 en 11 het hy bestempel as skandelik. Hy het 'n kragdadige oproep op die vergadering gedoen om dié rasse-diskrimineerde klousules tot die bitter einde toe te beveg. Ampshalwe was hy egter nie bereid om die voorwaardes van die ooreenkoms openbaar te maak nie, alvorens dit nie deur die Administrateur onderteken is nie. Die waarde van hierdie emosionele toespraak van Zweibeck moet egter nie oorskat word nie, want nêrens kon bewyse gevind word dat hy in sy hoedanigheid as stadsraadslid as kampvegter vir die Maleierkamp-bewoners na vore gekom het nie.

Eventueel, nadat almal hul verontwaardiging en teësin gelug het, is die volgende resolusies eenparig aanvaar:

- a. dat 'n petisie aan die Administrateur voorgelê word waarin sterk protes aangeteken word teen die bepalinge in die ooreenkoms aangaande die Maleierkamp;
- b. die burgemeester skriftelik versoek word om 'n openbare vergadering byeen te roep waartydens die stadsraad die bepalinge en voorwaardes van die skenkingsakte ten opsigte van die Maleierkamp verduidelik;
- c. dat indien die burgemeester dié versoek van die hand wys, die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* gemagtig word om

---

31) *Ibid.*

'n openbare protesvergadering in die stadsaal byeen te roep vir dié doel. ³²⁾

Die bekendmaking van die inhoud van die *Deed of Donation* het vir die Kleurling- en Indiërgemeenskappe as 'n wrede skok gekom, "*citizens were stunned by the terms of the agreement*". ³³⁾ Wantroue is versterk deurdat die voorwaardes en bepalinge van die ooreenkoms eers gepubliseer is nadat dit reeds deur die Administrateur gesanksioneer is. Die feit dat daar geen vóóraf oorlegpleging was met diegene wat ten diepste geraak was nie, het beslis 'n kwetsende uitwerking en 'n vertroebelde verhouding tot gevolg gehad op rasseverhoudinge. Die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* (hierna RSCA) het hul ten doel gestel om die gewraakte klousules 10 en 11 van die *Deed of Donation* te beveg. ³⁴⁾

Die burgemeester, M.E. Doherty en sy raadslede, was nie bereid om te voldoen aan die versoek van die RSCA om 'n openbare veragdering te belê nie, "*to acquaint the public on the points of discussions, and restrictions imposed on the Non-European Section of the Community by the agreement arrived at between the City Council and the De Beers Consolidated Mines, Ltd*". ³⁵⁾ Die stadsraad het egter geen beswaar geopper teen die hou van sodanige openbare vergadering in die stadsaal nie. ³⁶⁾

Op 'n massaprotesvergadering gehou in die stadsaal op 26 Februarie 1940 onder die beskerming van die RSCA, is daar sterk en nadruklike protes aangeteken teen die diskriminerende voorwaardes en bepalinge, soos vervat in die ooreenkoms, waarvolgens:

- a. Die ooreenkoms sonder vóórafgaande oorlegpleging met die belastingbetalers en die inwoners van die Maleierkamp gesluit is.

---

32) *Ibid.*

33) *DFA*, 26 Februarie 1940.

34) *Ibid.*

35) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum to City Council from RSCA*, J. Kemm, Secretary to Town Clerk, 05 Februarie 1940.

36) *Ibid.*, *De Beers Estate: Malay Camp*, Acting Town Clerk to Secretary RSCA, 13 Februarie 1940.

- b. Die afbakening van woongebiede vir die onderskeie rassegroepe nie slegs die nie-blanke gedeelte van die bevolking van regte en voorregte ontnem het nie, maar was gelykstaande aan gedwonge residensiële segregasie.
- c. Die vergadering met ontsteltenis kennis geneem het van die instelling van sulke drastiese en verreikende maatreëls wat totaal vreemd was aan die gees en tradisies van die diamantvelde.
- d. Die inwoners diep verontrus was oor die omswaai van die stadsraad deur die aanvaarding van die ooreenkoms met klousules 10 en 11 daarin vervat.
- e. In die lig van die vriendelike en hartlike verhoudinge wat daar nog altyd tussen die verskillende groepe van die gemeenskap bestaan het, doen die vergadering 'n ernstige beroep op die Kimberleyse stadsraad en die De Beersmaatskappy om die voorwaardes van die ooreenkoms te heroorweeg, te amendeer sodat die vertroue en geloof wat daar altyd in hierdie instellings was, herstel word.
- f. Dit was die oorwoë mening van die RSCA dat gemeenskaplike oorleg en gesamentlike beraadslaging noodsaaklik is ten einde alle moontlike weë te ondersoek wat tot 'n vreedsame oplossing sou lei.

Daar is versoek dat dié eenparige resolusies die dringende en simpatieke oorweging van die stadsraad moet geniet. Voortaan sou die RSCA as spreekbuis en kampvegter optree vir die geaffekteerde inwoners van die Maleierkamp. ³⁷⁾

Die oorheersende oortuiging van die inwoners van die Maleierkamp was dat die sluiting van die ooreenkoms blatante owerheidsingryping was in die lewens van polities onmagtige mense en dat die rasse-diskriminerende klousules in die skenkingsakte "*the De Beers Estate Agreement meant compulsory residential segregation for Coloureds*", ³⁸⁾ iets wat die gemeenskap met hand en tand moes beveg.

37) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum to Kimberley City Council by RSCA, Public Meeting of Citizens: Resolutions Passed, Oktober 1941.*

38) DFA, 27 Februarie 1940.

Afskrifte van die resolusies is gestuur aan beide die stadsraad ³⁹⁾ en die De Beersmaatskappy. ⁴⁰⁾ Die stadsraad het ingewillig om die resolusies te verwys na die spesiale komitee van die stadsraad "*which has been appointed for the purpose of investigating matters affecting the Malay Camp, and when some definite plan of action has been evolved, the standholders in Malay Camp will then be consulted in the matter*". ⁴¹⁾ Die direkteure van die De Beersmaatskappy het slegs kennis geneem van die resolusies. ⁴²⁾

Die onderhandelinge, opstelling en voorlegging van die ooreenkoms aan die Administrateur vir sy goedkeuring en ondertekening, sonder dat die Kleurlinge die geleentheid gebied is om hul sieninge en besware te opper teen die klousules wat hulle ten diepste raak, is as troubreuk bestempel. Die meer as 10 000 Kleurlinge en Indiërs het aanspraak gemaak op die fundamentele voorreg van burgers om te koop, verkoop óf die oprig van huise of geboue in enige woongebied. Daar is beklemtoon dat die Kleurling- en Indiërbevolking eiendom van byna $\frac{1}{2}$ miljoen pond besit en derhalwe 'n substansiële bydrae maak ten opsigte van diensgelde en belasting. Vir meer as 50 jaar was dié gemeenskappe gekonsentreer in die Maleierkamp. Terwyl die vereniging besef het dat krotwoonbuurte opgeruim moet word, is daar geoordeel dat die uitsetting wat bewerkstellig sal word, verpligtend en ongevoelig is. Daarbenewens is daar gewys op die rassediskriminasie wat nie-blankes verbied het om grond te huur of koop wanneer die herbeplanning van die Maleierkamp voltooi is. Dit het beteken die ontneming van die basiese reg van burgerskap - die reg om 'n regverdige en billike voortbestaan te maak. Tot en met die totstandkoming van die ooreenkoms was dit blankes wat gebiede binnegedring het wat hoofsaaklik deur Kleurlinge besit was. Die Maleierkamp was die mees sentraal-geleë gebied, derhalwe het die voorgenome verskuiwing ekonomiese onderdrukking ingehou, sowel as 'n beperking van die vryheid

39) KPL, KCC, M.71/1, J. Kemm, Secretary RSCA to Town Clerk, 01 Maart 1940.

40) *Ibid.*, J. Kemm, Secretary RSCA to Secretary DBCM, 06 Maart 1940.

41) *Ibid.*, Acting Town Clerk to Secretary RSCA, 05 Maart 1940.

42) *Ibid.*, H. Lardner Burke, Secretary DBCM to Secretary RSCA, 06 Maart 1940.

om eiendom vir spekulاسie-doeleindes te koop en sakebedrywighede. Daar is gepleit vir die onherroeplike reg van nie-blankes om persele vir besighheidsdoeleindes te besit, huur of bewoon sonder enige beperking van watter aard ook al op grond van kleur nie.

Die vereniging was gretig om die stadsraad by te staan in sy pogings om die krotgebiede in die Maleierkamp op te ruim en het die volgende voorgestel:

- a. die bou van ekonomiese en sub-ekonomiese huise;
- b. dat eiendomsbesitters voorts in die Maleierkamp as volg gekompenseer word:
  - i. vry grondbesit en vry van enige koste;
  - ii. betaling van vergoeding;
  - iii. die reg om geboue te verwyder;
  - iv. betalingsvoorwaardes van vergoeding wedersyds ooreengekom moet word deur die stadsraad en die eienaar van die eiendom, en as dit misluk, deur arbitrasie.

Die besluit van die stadsraad dat ná die sloping van die Maleierkamp die grond gereserveer word vir die oprigting van openbare geboue, is deur die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* verwelkom.

Onder die oorspronklike dorpsbeplanningskema sou die Maleierkamp-grondgebied alleen deur blankes bewoon kon word nadat die Kleurlinge en Indiërs verskuif is. ⁴³⁾

6.4 'n Spesiale sub-komitee oor Maleierkamp-aangeleenthede

'n Spesiale sub-komitee, bestaande uit die burgemeester, M.E. Doherty, stadsraadlede G.S. Eden, T. Ericson, R.C. Elliott, H.A. Farrell, W.H. Gasson en H. Solomon is aangestel om aanbevelings te maak oor die toekoms van

43) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum to Kimberley City Council from Ratepayers, Standholders and Other Citizens Association*, Oktober 1941.

die Maleierkamp en sy standplaashouers, insluitend:

die aanleg van 'n geskikte buurt en die voorsiening van voldoende fasiliteite dáár vir die teenswoordige standplaashouers, asook die oprigting van 'n sub-ekonomiese behuisingskema vir Kleurlinge;

die aankoop van eiendomme in die Maleierkamp van tyd tot tyd met die oog daarop om dit óf bewoonbaar te maak óf te sloop. Beplanning van 'n stadsuitlegskema in die Maleierkamp.

Daar is besluit dat éérs wanneer daar 'n duidelike omskrewe aksieplan ontvou het, die standplaashouers in die Maleierkamp ⁴⁴⁾ of hul verteenwoordigers ⁴⁵⁾ geraadpleeg sal word oor die aangeleentheid.

Die aandag van die stadsraad is pertinent daarop gevestig dat die RSCA die behoorlike verkose en geakkrediteerde liggaam is wat oor die belange waak van die inwoners wat geraak is deur die De Beerslandgoed-ooreenkoms. ⁴⁶⁾

Eers in April 1940 het die stadsraad besluit om die sienswyse en standpunte van die RSCA oor die Maleierkamp-vraagstuk en ander aspekte wat die geaffekteerdes aangetas het, aan te hoor. ⁴⁷⁾

Die sub-komitee wat in 1941 aangestel is om aandag te gee aan die ooreenkoms was:

Stadsraadslede - R.C. Elliott (opgevolg deur T. Ericson), A.B. Wells, E.G. Welkom en J. Watson Keys, die stadsingenieur L.D. Oakley, W.L. Croft stadstesourier en R.H. Marriott, die Stadsklerk ⁴⁸⁾

44) KPL, KCC, M.71/1, *De Beers Estate Agreement: Malay Camp*, Special General Purposes and Legal Committee (hierna Sp, G.P and L), 25 Januarie 1940.

45) *Ibid.*, *Memorandum to Kimberley City Council*, Town Clerk to Secretary RSCA, 27 Maart 1940.

46) *Ibid.*, Secretary RSCA to Town Clerk, 17 Maart 1940.

47) KAB, 3 KIM 1/2/1/1/14, *De Beers Agreement: Malay Camp*, Minutes and Agenda: Sp. G.P. and L., 29 April 1940.

48) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum RSCA*, Oktober 1941.

Die verteenwoordigers van die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* was:

T.V.R. Pillay (voorsitter), J.W. La Vita (vise-voorsitter), B. Richards (vise-voorsitter), A. Barday, A. Motlekar, I.P. Joshua, J. Kemm (sekretaris) en L. Du Plooy (hulp-sekretaris).⁴⁹⁾

6.5 Behuisingstoestande

Die dringende noodsaaklikheid van 'n sub-ekonomiese behuisingkema is sterk beklemtoon deur die stadsgeneesheer, dr. H.M. Wolfsohn. Hy konstateer dat, "*slum buildings are scattered throughout the city*"⁵⁰⁾, maar benadruk dat dit in die Maleierkamp die vernaamste deel van die wonings uitmaak. Vanweë die nypende behuisingtekort was die stadsraad nie in die posisie om krotte summier te verwyder nie, tensy dit absoluut ongeskik vir bewoning was, "*slum dwellings in Malay Camp where they are preponderate due to lack of accommodation (but) the authorities are powerless to stop overcrowding.*"⁵¹⁾ Die gebrek aan voldoende akkommodasie in die lokasies, het gelei tot die verhuising van ongeveer 600 swartes na die stadsgebied waar hulle in krotte gewoon het naas die armer klasse blanke- en Kleurlinggemeenskappe. Dat die Maleierkamp die ergste slumgebied was, is algemeen erken, "*with the Malay Camp doomed*"⁵²⁾ het daar 'n lig opgegaan. Dit is 'n onbetwiste feit dat die opruiming van die gebied dividende sou afwerp in die vorm van 'n beter lewenskwaliteit en 'n vermindering van die hoë steftesyfer onder die bewoners. Tydens 'n massavergadering in die stadsaal onder beskerming van die *Housing League*, bygewoon deur ongeveer 500 inwoners, het die gasspreker, mev. H.P. Steyn van Kaapstad, gesê, "*this morning I saw shacks made of tin and other materials gleaned from scrap yards.*"⁵³⁾ Die stadsraad se passiwiteit is kras veroordeel, want hoewel staatsbe-

---

49) *Ibid.*

50) *DFA*, 29 November 1939.

51) *Ibid.*

52) *DFA*, 06 Januarie 1940.

53) *DFA*, 04 Januarie 1940.

huisingslenings vir 'n sub-ekonomiese behuisingskema reeds sedert 1930 beskikbaar was, het die stadsraad nie daarvan gebruik gemaak nie.

Die stadsraad was deeglik bewus van die haglike lewensomstandighede, want in Junie 1939 rapporteer dr. G.H. Pearson, die stadsgeneesheer, oor die krotte, "*dilapidated, unsuitable ... the breeding place of vice and crime and preponderant in Malay Camp.*"⁵⁴⁾ Kimberley was vasgevang in 'n byna onoorkomelike behuisingtekort. Die agterstand het sulke afmetings aangeneem dat dit byna onhaalbaar was. Die stadsraad kon nie voortgaan met grootskaalse sloping nie, want "*a serious shortage of houses would have resulted and overcrowding would have become rampant.*"⁵⁶⁾ Krottemelkers het die woningnood ten volle uitgebuit.

Weens die ontoereikende beskikbare huise en die groot behuisingsbehoefte van die Kleurlinge was dit, "*impossible immediately to wipe out all slum properties.*"⁵⁷⁾ Die gesondheidsdepartement is gedwing om oogluikend toe te laat dat mense onder verskriklike toestande lewe. Die onderverhuring van huise en losieshuise is geïntensiveer deur die belangrikheid van Kimberley as 'n militêre sentrum.⁵⁸⁾

Gedurende 1944 het die woningvraagstuk oral versleg en oorbewoning het skerp toegeneem. In sy jaarlikse verslag het dr. H.M. Wolfsohn, die stadsgeneesheer, 'n somber, dog akkurate tipering gegee van die haglike behuisingstoestande wat kenmerkend was van die Maleierkamp, "*It is pitiable that in this sundrenched city there are unfortunate people, forced by economic and social conditions to live in dismal, insanitary, overcrowded and wretched hovels that cannot be considered other than incubators of disease - structures that might be considered festering wounds in our public health and a positive disgrace to our civic conscience.*"⁵⁹⁾

---

54) *Ibid.*, 30 April 1940.

56) *Ibid.*

57) *DFA, Valedictory Address to City Council*, 26 Augustus 1941.

58) *DFA*, 19 September 1941.

59) *DFA*, 13 September 1944.

6.6 Die toepassing van die Slumswet

Gemik op die toepassing van die *Slumswet No. 53 van 1934*, soos gewysig deur *Wet No. 24 van 1937*,⁶⁰⁾ om beter voorsiening te maak vir die opruiming van slums in die Maleierkamp, is 'n omvattende rapport uitgebring oor dié aard van die behuisingstoestande, gesondheidsdienste en die populasiesamestelling van die woongebied. Daar was 256 standplase in die Maleierkamp.

In sy verslag het die stadsgeneesheer dit kategories gestel, "*The Malay Camp constitutes a central slum in the city and comprises properties which are aged and worn out, dwellings which have undergone progressive deterioration due to the reluctance of owners to carry out urgent and essential repairs.*"⁶¹⁾ Die agteruitgang was egter ook te wyte aan ander faktore. Vanweë die tydelikheid van verblyf was die eienaars teësinnig om noodsaaklike herstelwerk te doen. Die meerderheid van die wonings was gebou van hout- en sink, klei en rousteen wat die aanslae van die tyd nie kon weerstaan nie. Die onverantwoordelike en roekelose houding van verhuurders en veroudering het veroorsaak dat wonings in verval en onbruik geraak het. Verwering, verwaarlosing en vervallenheid het van die gebied 'n potensiële bedreiging vir die volksgesondheid en die fisiese welsyn van die gemeenskap gemaak. Die resultaat van die kroniese woningtekort was ernstige oorbewoning. Swak sanitêre geriewe, vuilgoed- en nagvuilverwydering en watervoorsiening het die stadsraad tot skande gestrek. Inderdaad is slegs die noodsaaklikste en onontbeerlike gesondheidsdienste verskaf. Die meerderheid van die stowwerige strate was niks meer as dowwe, kronkelende paadjies oor puinhope nie. Die talle verspreide puinhope het nie slegs wegkruipplekke gebied nie, maar skuilplek vir promiskuïteit en ontlasting.

Vanweë die gebrek aan parke en ontspanningsgronde was kinders genoodsaak om hul toevlug te neem tot smerige agterplase en verlate puinhope as speelterrein.

60) KPL, *Wette van die Unie van Suid-Afrika*, (1934 en 1937): Slumswette No. 53 van 1934 en No. 24 van 1937.

61) KPL, KCC, M.71/3, *General Report on Malay Camp*, M.O.H., 01 Maart 1945.

Krotwoonbuurttoestande was nie beperk tot 'n bepaalde gedeelte nie, maar het algemeen voorgekom in die Maleierkamp. Beoordeel aan enige standaard was die Maleierkamp 'n slum-gebied. Die populasiegetalle volgens ras, geslag en ouderdom was soos volg:

	VOLWASSENES		KINDERS OOR 10		KINDERS ONDER 10		TOTAAL
	M a n l i k	V r o u l i k	M a n l i k	V r o u l i k	M a n l i k	V r o u l i k	
Blankes	3	2	1			1	7
Kleurling	485	717	230	291	384	382	2 489
Swart	78	90	18	19	39	37	281
Asiaat	26	22	9	10	21	12	100
TOTAAL	592	831	258	320	444	432	2 877

Die onderstaande tabel illustreer die behuisingstoestande:

EIENDOMME	TOTAAL	AANTAL SKADELIK OF ⁶²⁾ GEVAARLIK
Wonings	397	169
Algemene Handelaars	8	1
Melkerye	3	-
Kafees	1	-
Varsprodukte Handelaars	4	1
Eetplekke	1	-
Kantiene (Kroeë)	1	-
Drankwinkels	1	-
Klubs	2	-
Stalle	1	-
Swembaddens	1	-
Polisiestasie	1	-
Skole	3	-
Kerke - Saal (Anglikaanse Kerk)	8	1

Die gesondheidskomitee van die stadsraad was oortuig dat die beëindiging van misstande op bestaande persele geleë binne die Maleierkamp op die

62) *Ibid.*

doelmatigste wyse ooreenkomstig die bepalings van die Slumswet, te-
weegebring kon word.

Dientengevolge is 'n gebied, ietwat groter as die Maleierkamp, begrens deur Hospitaal-, Lennox- en Selbystraat en Lyndhurstweg, met inbegrepe van 22 persele buite die Maleierkamp tot slum verklaar. Die bepalings van die Slumswetgewing was van toepassing op alle persele wat geleë was binne die bepaalde area, wat geag is om één enkele perseel uit te maak ál was daar persele waarop geen misstand bestaan begrepe in daardie area. Sien figuur 11.

As motivering vir sy optrede het die gesondheidskomitee aangevoer dat:

- a. persele of gedeeltes daarvan in so 'n toestand, of so vuil is, dat dit skadelik of gevaarlik is vir die gesondheid, of die verspreiding van besmetlike siektes sou kon bevorder;
- b. persele so geleë, gebruik of in so 'n toestand gehou word dat dit onveilig is om te bewoon;
- c. die grond so dig met geboue bedek is dat dit skadelik of gevaarlik vir die gesondheid is.

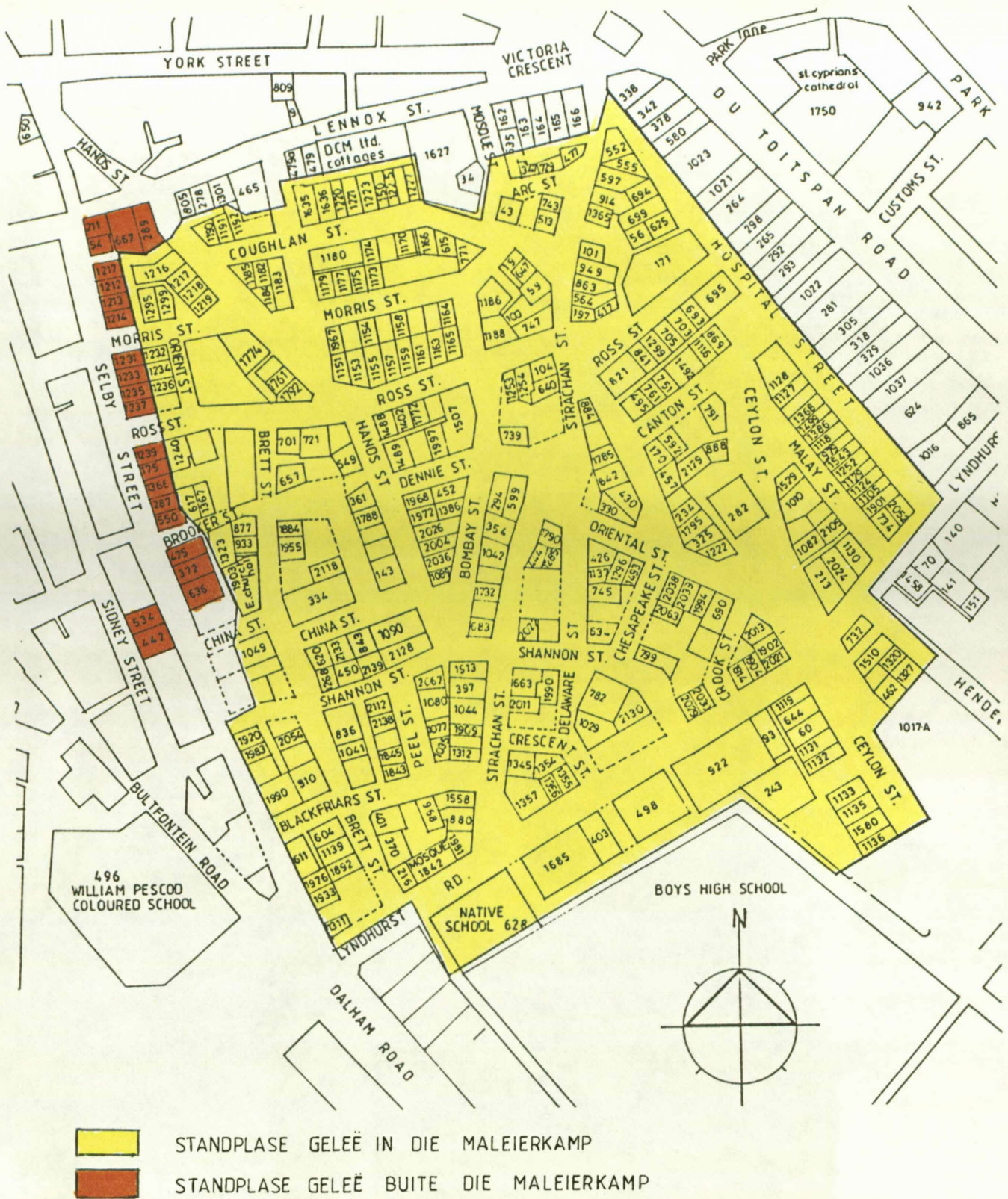
Die eienaars in die Maleierkamp is ooreenkomstig Artikel 4(1) van die *Slumswet No. 53 van 1934* in kennis gestel dat ná goedkeuring deur die Minister van Volksgesondheid, persele of gedeeltes daarvan wat tot 'n slum verklaar is, verkry sou word by wyse van ooreenkoms of onteining kragtens die toepassing van die Slumswet.⁶³⁾ Só 'n verklaring het alle persele ingesluit, ongeag die eienaarskap van die standplaashouer.

Met die oog op die verwydering van swartes woonagtig binne die Maleierkamp, het die stadsraad besluit om 'n kragdadiger optrede te loods kragtens die Naturellen (Stadsgebieden) Wet No. 21 van 1923⁶⁴⁾ en die verbandhoudende wysigings daarop.⁶⁵⁾

63) KPL, *Wette van die Unie van Suid-Afrika*, Wet No. 53 van 1934, p.549.

64) KCC, M.71/5, *Slums Act No. 63 of 1934* (as amended) Director of Housing to Town Clerk, 09 Augustus 1946.

65) KPL, KCC, M.71/3, *Agenda and Minutes of Public Health Committee*, 12 Maart 1945.

TOEPASSING VAN DIE SLUMSWET OP DIE MALEIERKAMP, 1945

K.P.L., KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF MALAY CAMP, 1945.

Dié aanbevelings van die gesondheidskomitee is op Maandag, 19 Maart 1945 deur die stadsraad goedgekeur en aanvaar. ⁶⁶⁾

Dit is begryplik dat die nougesette toepassing van die Slumswetgewing die felste teenkating en die sterkste kritiek sou ontlok van die Kleurlinggemeenskap in die breë, maar in besonder van die Maleierkamp-bewoners, want die grootste segment van dié gemeenskap het in volslae armoede in krotwoonbuurttoestande 'n sukkelende bestaan probeer voer. Die meedoënloosheid en die strengheid van optrede van die stadsraad in eie belang ten koste van die inwoners, het slegs gelei tot hewiger teenreaksie van die geaffekteerdes.

'n Deputasie bestaande uit 15 standplaashouers in die Maleierkamp het gepleit vir die herroeping van die toepassing van die slumswet op die Maleierkamp. Vir die afvaardiging was dit totaal onbegryplik waarom aangrensende strate en eiendomme toegevoeg is tot die Maleierkamp vir die doel van slum-verklaring. Die behepthed van die stadsraad met, "*a desire to evict the residents of the area (Malay Camp) without delay*" ⁶⁷⁾ is skerp gekritiseer.

Die stadsraad is verantwoordelik gehou vir die vervalte toestand van die Maleierkamp. Die voornemens van die stadsraad was egter glashelder: die spoedige opruiming van die Maleierkamp.

Hewige protes is aangeteken deur die *Cape Indian Association* teen die oorhaastigheid en die uiterste strengheid van die toepassing van die slumswet waardeur talle mense dakloos gelaat is. ⁶⁸⁾ Die vasbeslotenheid van die stadsraad om slum-toestande uit te roei, word bewys deur die feit dat reeds in September 1945, 79 eiendomme, waarvan 62 in dié Maleierkamp geleë was, tot slum verklaar is.

Gedurende 1945 het die stadsraad besluit om strengere maatreëls te implementeer vir die invordering van agterstallige huur op munisipale eiendomme in die Maleierkamp en om uitsettingsbevele te bestel op huurders

---

66) DFA, 21 Maart 1945.

67) DFA, 13 Junie 1945.

68) DFA, 17 Augustus 1945.

wat ná die 7de dag van die opvolgende maand nie huurgeld betaal nie. ⁶⁹⁾ Vroeg in 1946 het die stadsraad besluit om geen verdere herstelwerk aan aangekoopte eiendomme in die Maleierkamp te doen nie, maar om, sodra persele tot slum verklaar is, die huurders kennis te gee om te trek en die eiendomme te sloop. ⁷⁰⁾ Hierdie besluit kon egter nie konsekwent deurgevoer word nie weens die nypende tekort aan huisvesting. ⁷¹⁾ Die gebrek aan huisvesting het mense genoop om in slum-verklaarde wonings teen betaling te woon. Dit het gelei tot die sg. *Maleierkamptragedie*, waarin altesame 6 mense gesterf het. Drie mense het gesterf toe 'n muur van 'n huurhuis ineengestort het. ⁷²⁾ Nog drie slagoffers is gedood toe hulle begrawe is onder die rommel van 'n 2-vertrekhuurhuis te Bombaystraat 11. ⁷³⁾ Die burgemeester, vergesel van stadsraadslede, het die ramphuis besoek, maar geweier om enige verklaring uit te reik, hoewel die stadsraad die gebou 'n maand gelede besigtig het met die doel om dit te koop.

Die verhuurder het beweerd dat hy onbewus was van die swak toestand van die woning. ⁷⁴⁾

Teen Oktober 1946 het 105 Kleurlinggesinne reeds kennis ontvang om die Maleierkamp te ontruim, sonder die beskikbaarstelling van ander huisvesting. Hierdie soort optrede het nie die oplossing gebied vir die opruiming van slums in die Maleierkamp nie, intendeel, dit was eerder 'n kwessie van, "*creating slums instead of eliminating them*". ⁷⁵⁾

Tydens 'n vergadering in die *Lennox Street Hall* onder die beskerming van die *African Peoples' Organisation* is die sloping van geboue oor mense

---

69) DFA, 03 Mei 1945;
Ibid., 13 Mei 1945.

70) DFA, 20 Februarie 1946.

71) *Ibid.*, 13 Julie 1946.

72) *Ibid.*, 19 Junie 1946.

73) *Ibid.*, 03 Junie 1946.

74) *Ibid.*, 04 Junie 1946.

75) DFA, 01 Oktober 1946.

se koppe heen, sonder die voorsiening van alternatiewe akkommodasie, sterk veroordeel. 76)

Kennisgewings is bestel op die eienaars van persele ingevolge Ordonnansie 10 van 1912 dat alle persele waarop misstande bestaan, binne 30 dae ontruim moes word. By versuim om op te hou om die grond te bewoon, is die persone by wyse van 'n ontruimingsbevel gelas om die persele te ontruim, wat dan daarna gesloop is. 77)

Die stadsraadsbesluit dat plakkers in die Maleierkamp munisipale eiendomme wat onbewoonbaar verklaar is, teen die betaling van 'n vasgestelde huur kon bewoon, is herroep. Indien geen ander huise op die datum van uitsetting beskikbaar was nie, is akkommodasie eers aangebied wanneer wonings vakant geraak het vanweë die versuim van bestaande huurders om agterstallige huurgeld te betaal. 78)

6.7 Die voorsiening van alternatiewe huisvesting

Teen die middel van 1947 het die Maleierkamp tussen 400 en 500 wonings bevat, wat hoofsaaklik bewoon is deur die armer gedeelte van die Kleurlinggemeenskap. Die wenslikheid om die Maleierkamp te sloop, het noodwendig meegebring dat alternatiewe akkommodasie aan die ontworteldes voorsien moes word. Gevolglik is 'n behuisingskema aan die Nasionale Behuisingskommissie voorgelê vir die oprigting van ongeveer 500 goedkoop wonings aangrensend tot die *Mint Village* anderkant Transvaalweg vir die hervesting van die inwoners van die Maleierkamp. 79)

Die gebrek aan die verkryging en beskikbaarstelling van alternatiewe akkommodasie vir die swart- en Kleurlingbewoners van die Maleierkamp het die demolisie gekortwiek. 80) Nogtans het die stadsraad onverpoosd

76) *Ibid.*, 10 Desember 1946.

77) KPL, KCC, M.71/5, *Notice*, Town Clerk, 21 Augustus 1946.

78) KPL, KCC, M.71/5, *Squatters in Malay Camp*, Minutes of Finance Committee, 17 Februarie 1947.

79) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp*, Town Clerk to Provincial Secretary, 27 Mei 1947

80) *Ibid.*, *Valedictory Address of Kimberley's Mayor*, 24 Augustus 1948.

voortgegaan met die sloping van vervalde wonings in die area. Inwoners is egter die belofte gegee dat hulle voorkeur sou geniet in die nuwe Floors-dorpsgebied. Talle van die bewoonde krotte was in só 'n vervalde toestand dat dit 'n wonderwerk was dat party nie ingetuimel het nie. Die stadsraad het ontken dat hulle verantwoordelik is vir die ondraaglike leeftoestande van die inwoners, maar erken dat onmiddellike maatreëls noodsaaklik was om gesinne uit die lewensgevaarlike krotte te verwyder. Ondertussen "*slum properties were going down with equal rapidity*".⁸¹⁾ Die dringendheid van die opruiming ten einde die terreine vir die oprigting van die nuwe hooggeregshof en tegniese kollege betyds gereed te hê, het prioriteit geniet ten koste van die bewoners.

Sodra huise beskikbaar was in die Floors-dorpsaanleg, is gesinne verskuif.⁸²⁾ Merkbare vordering is gemaak sedert die aanvang van die aggressiewe slopingsproses in Oktober 1948 en het 100 huise in die Maleierkamp verdwyn. Aanvanklik was die inwoners teënsinnig om hul bestaande wonings te verlaat, maar sonder veel van 'n keuse, was hulle verplig om te verskuif na die Floors-dorpskema. Slegs enkeles was ekonomies in staat om elders huisvesting te bekostig.⁸³⁾

Gedurende 1949 is daar beduidende vordering gemaak met, "*the demolition of many unhygienic and dilapidated structures in the Malay Camp, of which approximately one-third has been cleared*".⁸⁴⁾

In sy afskeidsrede het burgemeester Hicks dit gestel dat vir jare die Maleierkamp 'n klad was op Kimberley se wapenskild, maar dat die grootste gedeelte van die area uiteindelik omskep word in 'n nuwe burgersentrum wat 'n integrale deel sou vorm van die dorpsbeplanningsaanleg.⁸⁵⁾

Die dringendheid van die opruiming is geïntensiveer gedurende 1950 deur

81) DFA, 30 November 1948.

82) DFA, 11 Januarie 1949.

83) DFA, 04 April 1949;
KPL, KCC, *Valedictory Address, Councillor F. Hicks*, 29 Augustus 1949.

84) DFA, 30 Augustus 1949.

85) *Ibid.*

die aandrang van die Unie-regering op die beskikbaarstelling van die terrein vir die oprigting van die hooggeregshof, waarvoor die regering reeds die koopsom van £15 000 aan die stadsraad oorbetaal het. ⁸⁶⁾

Namate die sperdatum, 31 Desember 1953, vir die opruiming van die Maleierkamp nader gekom het, het die bittereinders gevrees dat hulle dakloos gelaat sou word en onvoldoende kompensasië sou ontvang. Die halsstarriges het geweier om te verkoop, omdat hulle nie tevrede was met die alternatiewe huisvesting in die Floors-dorpskema nie, hul eiendomsbessitters in die Maleierkamp was, die aangebode vergoeding te laag was en geskikte persele nie beskikbaar was waar hulle verkies het om eie huise te bou nie. ⁸⁷⁾ Daarteenoor het die stadsraad nie oor die finansiële vermoë beskik nie om woonfasiliteite te voorsien aan daardie huurders en eienaars in die Maleierkamp wie se wonings reeds gesloop was nie. Die Floors-dorpskema kon nie al die ontworteldes huisves nie. ⁸⁸⁾

Die sloping van die opmerklieke ruim en stewige woning te Coughlanstraat 13, was van besondere historiese belang. Volgens oorlewering het Cecil John Rhodes die huis spesiaal laat bou in 1890 vir die seun van Lobenguela, die Matabele-opperhoof, wat die onmin van sy stam op die hals gehaal het, en geforseer was om na Kimberley te vlug waar Rhodes hom werk aangebied het. Daarna is die huis vir 35 jaar bewoon deur M.S. Fredericks. Die stadsraad het die huis benodig vir die nuwe burgersentrum en die verkoop daarvan per publieke veiling het beteken dat, "*a pin-point in South African history will be destroyed and sold as a scrap*". ⁸⁹⁾

Mnr. Le Grange van Lyndhurstweg 33 wat volstrek geweier het om sy eiendom te verkoop, waarvoor die stadsraad en die Kimberleyse Skoolraad op 'n stadium onderskeidelik £350 en £1 000 aangebied het, het eventueel in Maart 1954 slegs £150 ontvang op 'n openbare veiling. Dié bedrag het slegs die waarde van die boumateriaal verteenwoordig, want die grond het

86) KPL, KCC, *Valedictory Address*, 1949/50.

87) DFA, 27 Augustus 1953.

88) DFA, *Valedictory Address*, 01 September 1953.

89) DFA, 05 Desember 1953.

toegeval aan die stadsraad ooreenkomstig die bepalinge en voorwaardes van die *Deed of Donation*.⁹⁰⁾

Die *Kimberley Coloured Civic League and Ratepayer's Association* het die stadsraad skerp veroordeel oor die voorsiening van alternatiewe huisvesting. 'n Bittere gees van ontevredenheid het geheers onder die Kleurlinggemeenskap.⁹¹⁾ In sy redaksionele kommentaar het die *Diamond Fields Advertiser* gekonstateer dat in resente jare die behuisingstoestande eerder versleg as verbeter het, "*The Coloured Population of Kimberley has had a raw deal as far as housing is concerned, and today they stand more helpless and hopeless than at any time since the end of the war*".⁹²⁾ Die toepassing van die Groepsgebiedewet het die lot van die Kleurlinggemeenskap vererger en verseël. Desnietemin het die koerant geoordeel dat Kimberley vooruitgang toon, want "*The Malay Camp for so many generations an eye-sore and reproach to the City*",⁹³⁾ was feitlik totaal gesloop.

6.8 Aankoop van eiendomme deur die stadsraad

Luidens 'n verslag van die stadstesourier in 1941 was daar in die Maleierkamp 257 boupersele in die volgende vorme van grondbesit: 228 maandelikse huurlisensies, 22 hoofregterslisensies en 7 altyddurende, hernieubare 21-jaar huurkontrakte. Ses van die ewigdurende lisensies is gehou deur godsdienstige liggame wat die eiendomme as skenkings ontvang het teen die betaling van 'n jaarlikse nominale huur. Die oorblywende ewigdurende huurkontrak was in privaatbesit waarvoor 'n jaarlikse hernieubare fooi van £7.0.0 betaal is.⁹⁴⁾

Volgens 'n opname in 1943 was daar 424 Maleierkamp-wonings. 161 van dié wonings, tesame met 31 bewoonde buitekamers, moes gesloop word. 25

90) DFA, 11 Maart 1954.

91) DFA, 18 Maart 1954.

92) DFA, 19 Maart 1954.

93) DFA, 30 Maart 1954.

94) KPL, KCC, M.71/7, *Purchase of Properties Malay Camp*, Report City Treasurer to Town Clerk, 17 Oktober 1941.

van die huise is bewoon deur ongeveer 150 swartes. Slegs 89 van die wonings is deur die eienaars bewoon.⁹⁵⁾ Daar was 15 kleinsakeondernemings, 2 kroeë, 3 melkerye, 3 skole en 8 kerke.⁹⁶⁾ In 1945 was daar altesaam 154 geregistreerde standplaashouers.⁹⁷⁾

In oorleg met die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* en ná onderhandelinge aangeknoop is met die Administrateur, het die stadsraad in Januarie 1944 'n openlike aanbod om te koop gemaak aan eiendomsbesitters in die Maleierkamp,⁹⁸⁾ bereken ooreenkomstig die volgende basiese vergoedingsformule: 50 % van die geswore munisipale skatting, plus 20 % van die waardasie van die perseel en die geboue; of alternatief 50 % van die beëdigde munisipale waardering, plus die laagste, geskatte afbreekwaarde soos per taksasie.⁹⁹⁾ Behalwe die bogenoemde vergoeding is 'n spesiale verkoopbonus, wat gewissel het van 10 % tot 50 % aangebied, in geval verkoop binne 18 maande plaasvind.¹⁰⁰⁾

Op 24 Oktober 1944 is eiendomsbesitters in die Maleierkamp weer eens kennis gegee dat die stadsraad steeds bereid was om hul eiendomme te koop op die grondslag van die voorsiene vergoedingsformule.¹⁰¹⁾ Hierdie aanbod is egter in 1946 teruggetrek.¹⁰²⁾

Maandelikse lisensies was onderworpe aan 30 dae kennisgewing. Houers

95) KPL, KCC, M.71/1, *Report of the Medical Officer of Health*, (hierna MOH), 06 Maart 1943.

96) KPL, KCC, M.71/1, *Memorandum MOH*, to Town Clerk, 21 Januarie 1944.

97) KPL, KCC, M.71/3, *Alphabetical List of Registered Licence Holders in Malay Camp*, Report: City Engineer's Office, 02 Mei 1945

98) KPL, KCC, M.71/2, *Purchase of Properties in the Malay Camp Area*, Town Clerk to Standholders, 20 Januarie 1944.

99) KPL, KCC, M.71/2, *Provincial Secretary's Letter*, 28 Desember 1943.

100) KPL, KCC, M.71/2, *Purchase of Properties in the Malay Camp Area*, 20 Januarie 1944.

101) DFA, 24 Oktober 1944;
KPL, KCC, M.71/2, *Purchase of Properties in Malay Camp Area*, 20 Oktober 1944.

102) KPL, KCC, M.71/5, *Purchase of Properties in Malay Camp Area*, 24 Maart 1946.

van maandelikse lisensies was verplig om erwe op 31 Desember 1953 op te gee.

Chief Justice Licences was maandelikse lisensies wat vir ewig en altyd hernieubaar was, en was nie onderworpe aan die kennis om te trek nie. Klousule 4 van die hoofregterslisensie het egter 'n uitdruklike voorwaarde gestel: indien die huurder toelaat dat huur vir 2 jaar of meer agterstal- lig raak, is die huurder verplig om die huur op te sê en die bouperseel te oorhandig binne 30 dae na skriftelike kennisgewing. Geen voorsiening is gemaak vir die betaling van vergoeding in verband met sodanige ver- beurdverklaring nie. Ingevolge die *Deed of Donation* kon maandelikse en hoofregterslisensies in die Maleierkamp nie gekapitaliseer word nie, maar die stadsraad het nie oor die bevoegdheid beskik om die lisensievoorwaar- des te wysig nie. Persele bewoon kragtens *Chief Justice Licences* was een van die grootste struikelblokke in die opruiming van die Maleierkamp, want die lisensies was nie onderworpe aan die kennis om te trek nie. Huurbesit ooreenkomstig dié lisensies was definitief van waarde. Bouper- sele in huurbesit by wyse van hoofregterslisensies was vir alle praktiese doeleindes gelykstaande aan grondbesit in volle eiendomsreg, derhalwe is dié boupersele aangekoop teen die ooreengekome toonwaarde soos bepaal deur beëdigde skattings, plus 'n klein persentasie as aansporingsbonus om te verkoop. ¹⁰³⁾ Daarteenoor is die laagste aanbod gemaak vir eien- domme bewoon onder die maandelikse lisensiestelsel. Die primêre doelwit was aanvanklik om persele te bekom wat geleë was in die area wat beno- dig was vir die oprigting van die nuwe hooggeregshof en die tegniese kollege. ¹⁰⁴⁾ Die aangekoopte eiendomme is deur die stadsraad verhuur. ¹⁰⁵⁾

Die vergoedingsformule waarvolgens eiendomme aangekoop is, was laer as die markwaarde. Grondeienaars was egter in die onbenydenswaardige po- sisie dat hulle van hul eiendomme ontslae moes raak weens die gedwonge slooping in 1953. Hoe langer die verkoop uitgestel is, hoe meer het

103) KPL, KCC, M.71/1, *Malay Camp Properties, Report City Treasurer*, 05 Augustus 1943.

104) KPL, KCC, M.71/7, *Purchase of Properties in Malay Camp*, Town Clerk to Provincial Secretary (Cape Town), 09 Maart 1944.

105) DFA, 24 Januarie 1945.

grondwaardes gedepreësieer en sou grondeienaars eventueel slegs die slo-pingswaarde van geboue ontvang. 106)

Eiendomme deur die stadsraad aangekoop, is aan die oorspronklike eienaar voorwaardelik verhuur. Onderverhuur is verbied en die ontruiming daar-van op 'n datum of sloping soos deur die stadsraad bepaal. 107) Die op-brenge van grondverkope kon slegs aangewend word vir die opruiming van gesloopte persele en die gelykmaking van die terrein vòòr die verkoping van boupersele. 108)

In Februarie 1946 rapporteer die stadsgeneesheer dat die 100 standplase wat deur die stadsraad in die Maleierkamp aangekoop is, in 'n swak toe-stand van behoud verkeer. 109)

Geboue wat ná inspeksie, ingevolge klousule 33 van die munisipale boure-gulasies, as allergevaarlik bevind is en as 'n dreigende gevaar beskou is vir die inwoners, moes deur die eienaar binne 30 dae herstel word of is gesloop. 110)

Die gebrek aan finansies ter verkryging van die oorblywende eiendomme in die Maleierkamp het 'n probleem geskep. Twee weë was vir die stads-raad oop: om die oorblywende eiendomme te laat oorstaan totdat dit by die verstryking van die huurkontrakte vanself hul eiendom word óf om voort te gaan met die aankoop van eiendomme soos vantevore. 111)

Omdat die Maleierkamp-reserwefonds uitgeput was, het die stadsraad 'n lening aangegaan vir die aankoop van die oorblywende eiendomme en die daarstelling van noodsaaklike munisipale dienste. Daar is slegs voortge-gaan met die opruiming van die bouterreine vir die Noord-Kaaplandse

106) DFA, 07 Maart 1945.

107) KPL, M.71/3, *Report Acting City Treasurer to GPLC*, 06 Julie 1945.

108) DFA, 20 Februarie 1946.

109) KPL, KCC, M.71/5, *City Engineer to S. Schire*, 18 September 1946.

110) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp*, Town Clerk to Provincial Secretary (Cape Town), 27 Mei 1947.

111) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp*, Provincial Secretary to Town Clerk, 18 September 1947.

Tegniese Kollege, die hooggeregshof en die kunsgalery. Vanuit 'n finansiële oogpunt beskou, was dit die voordeligste en goedkoopste handelwyse, want teen 31 Desember 1953 het daar geen wettige verpligting op die stadsraad gerus om eiendomme te koop of om enige vergoeding te betaal ten opsigte van enige oorblywende geboue nie. ¹¹²⁾

Kort daarná het die stadsraad 'n verskerpte veldtog van stapel gestuur vir die verkryging van eiendomme in daardie gedeeltes waar die tegniese kollege, die hooggeregshof en kunsgalery opgerig staan te word. Erfhouers is egter pertinent daarop attent gemaak dat die stadsraad bevoeg is om in ooreenstemming met artikel 17 van die Slumswet die persele te verkry by wyse van onteiening. ¹¹³⁾

Voortspruitend uit die besoek van E.A. Boucher van die kantoor van die Provinsiale Sekretaris is die Administrateur versoek om goedkeuring te verleen vir 'n gewysigde opruimings- en aankoopprosedure van eiendomme in die Maleierkamp, in besonderlik met betrekking tot bouerreine vir die hooggeregshof, die tegniese kollege en kunsgalery. Die opruiming van dié genoemde terrein was 'n aangeleentheid van aansienlike dringendheid, aangesien die komitee van die tegniese kollege gereed was om te begin met bouery en die Unie-regering die stadsraad 'n beperkte sperdatum gestel het vir die opruiming van die bouperseel vir die hooggeregshof. Insgelyks het die stadsraad geoordeel dat dit essensieel was "*that we take steps urgently to acquire the sites so that we can have them available when the Government wishes to build, if not, we will find ourselves left in the lurch again, and miss an opportunity of acquiring an improvement for Kimberley which is long overdue*". ¹¹⁴⁾

Die voorgestelde gewysigde grondslag vir die aankoop van eiendomme was soos volg:

---

112) KPL, KCC, M.71/5, *Report: Clearance Malay Camp, City Treasurer to Finance Committee, 30 September 1947;*
DFA, 13 Oktober 1947.

113) KPL, KCC, M.71/5, *Acquisiton of Property in Malay Camp,*
03 Oktober 1947.

114) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp, Town Clerk to Provincial Secretary, 11 November 1947.*

- a. Hoofregterslisensies en 21-jarige hernieubare huurkontrakte: Dat 'n bedrag betaal word, bereken deur die stadsgrondwaardeerder in ooreenstemming met Artikel 44(2) van die *Valuation Ordinance no 26 of 1944*, maar dat die vermindering van 25% op verbeteringe buite rekening gelaat word by die maksimum betaalbare bedrag.
- b. Ten opsigte van verhuurde eiendomme is die heersende aankoopgrondslag behou, met die uitsondering dat in plaas van 'n geswore waardeskatting, dié van die stadswaardeerder gebruik sou word.
- c. Benewens die ooreengekome bedrag, bereken volgens die hierbo genoemde formule, die eienaar-bewoner 'n erf kosteloos geskenk word, óf alternatiewelik 'n addisionele bedrag van £30 ontvang en toegelaat word om die materiaal van die erf te verwyder, mits die sloping van die geboue en die opruiming van die perseel uitgevoer is tot die tevredenheid van die stadsraad. Die grond ter sprake was geleë aangrensend tot die bestaande Kleurlingbehuisingskema en naby die beoogde behuisingskema vir die hervestiging van die huurdersklas van die Maleierkamp. Die stadsraad was ook van voorneme om 'n behuisingslening aan te bied vir eienaar-bewoners wat die grondtoekenning in die area aanvaar.
- d. Bykomend tot die bogenoemde is daar aan eienaars van sakepersele 'n addisionele bedrag as klandisiewaarde, gelykstaande aan die voorafgaande jaarlikse netto profyt, betaal. ¹¹⁵⁾

Die betaling van 'n jaar se klandisiewaarde was in ooreenstemming met Artikel 20 van die Slumswet van 1934. Kragtens die *Deed of Donation* het die stadsraad tot Oktober 1959 tyd gehad om die Maleierkamp te sloop. Daarvolgens is dit duidelik dat 'n aansienlike aantal klante in die Maleierkamp vir minstens nog 5 jaar kon aanbly. ¹¹⁶⁾ Bowendien het sakemanne talle blanke klante gehad, derhalwe het hulle verkies om te bly waar hulle gevestig was so lank moontlik. Diegene in besit van *Chief Justice Licences* het buiten

115) KPL, KCC, M.71/5, *Lease Turkish Crescent Bar*, City Treasurer to Finance Committee, 08 April 1948.

116) KPL, KCC, M.71/6, *Purchase of Malay Camp Properties form A.A. Barding*, Town Clerk to Provincial Secretary, 08 Oktober 1948.

dien aanspraak gehad op die reg van ewigdurende huurbesit. Die verkryging van eiendomme was vir die stadsraad van die allerste belang ten einde die bouerreine vir die oprigting van die tegniese kollege en die hooggeregshof gereed te hê, derhalwe was die stadsraad gekonfronteer met, "*the payment of goodwill or alternately with the erection of shops in De Beers Floors area for letting to Malay Camp traders.*" 117) Aan sakemanne, H. King, eienaar van die Lyndhurstweg Basaar, en A.A. Barday wat hul besigheidserwe aan die stadsraad verkoop het, is voorkeur beloof vir die aankoop van sakepersele in die Floors-dorpsgebied. 118)

- e. Slum-verklaarde eiendomme is gesloop ten einde die misstande te verwyder. In die geval van verhuurde eiendomme is die waarde van geboue nie in berekening gebring by die vasstelling van die aankoopprys nie. 119)

Die hierbo-gemelde voorgestelde wyse vir die berekening van aankooppryse vir eiendomme in die Maleierkamp is genoodsaak deur die feit, "*that there was little likelihood of the owners selling at present some additional consideration were offered to them.*" 120) Die Kaapse Provinsiale Administrasie het geen beginselbesware geopper teen die voorstelle van die stadsraad nie. 121)

Oppervlakkig beskou het die nuwe verkoopsaansporingsaanbiedinge geen óf weinig voordele ingehou vir die Maleierkamp-bewoners, maar op die keper beskou blyk dit tog dat, alhoewel beperk, dit nogtans bepaalde voordele ingehou het. Ondanks die feit dat kragtens klousule 11 van die *De*

117) KPL, KCC, M.71/6, *Confidential Report Acquisition of Malay Camp Properties*, Special Finance Committee Meeting, 26 Oktober 1948.

118) KPL, KCC, M.71/6, *Acquisition of Business Premises in Malay Camp and Disposal of Trading Sites in Floors Township*, Minutes of G.P.L.C., 22 November 1948.

119) KPL, KCC, M.71/5, Kimberley Municipality: *Clearance of Malay Camp*, Provincial Secretary to Town Clerk, 27 November 1947.

120) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp*, Town Clerk to Provincial Secretary, 27 November 1947.

121) KPL, KCC, M.71/5, *Clearance of Malay Camp*, Provincial Secretary to Town Clerk, 27 November 1947.

Beers Deed of Donation die stadsraad nie by magte was om eiendomme te sloop, geleë op standplase bewoon ingevolge, "*Chief Justice Licences and cases which are renewable in perpetuity within a period of 20 years,*"¹²²⁾ dit 'n voldonge feit was dat alle inwoners verplig was om die Maleierkamp uiters teen 31 Desember 1959 te ontruim. Ten opsigte van hoofregterslisensies wat agterstallig was vir meer as twee jaar en die maandelikse huurkontrak het niks die stadsraad belet of verhinder om sy regte uit te oefen om die lisensies op te sê op 'n vroeë datum deur eenvoudig 'n maand kennis te gee om te trek sonder enige betaling. Die nuwe verkoopaanbod was derhalwe gunstiger, want die grondeienaar wat verkies het om uit te hou, sou slegs geregtig wees op die waarde van die boumateriaal op sy perseel aan die einde van 1953. Verder het die stadsraad beskik oor die magte van die *Town Planning Ordinance*, die Slums-wette en die latere Groepsgebiedewet.

Die meriete van die voorstelle was op tweërlei wyse tot voordeel van die stadsraad:

- a. Indien daar nie 'n bevredigende proposisie vir die aankoop van eiendomme gemaak is nie, "*there would be one of the biggest storms ever known in Municipal life in South Africa, with political and other implications which would have far reaching effect*".¹²³⁾
- b. Aangekoopte eiendomme in besit van die stadsraad is steeds verhuur totdat dit gesloop is en daardeur is uitgawes verhaal. Verliese wat ontstaan het as gevolg van slopings in opdrag van die stadsgeneesheer, kon vergoed word deur die grondwaarde en die verbeterde infrastruktuur.¹²⁴⁾
- c. Die voorstelle was bloot daarop gerig om die vroeë eienaarskap van die persele in die Maleierkamp te bekom en om die nodige beheer te verkry.¹²⁵⁾

---

122) KPL, KCC, M.71/5, *Memorandum in Reply to Notes raised by Mr. Barrel in regard to Malay Camp*, (ongedateerd) 1947.

123) KPL, KCC, M.71/5, *Memorandum in Reply to Notes raised by Mr Barrel in regard to Malay Camp*. (ongedateerd) 1947.

124) *Ibid.*

125) *Ibid.*

Op 01 Maart 1948 het die stadsraad besluit dat gehuurde slum-eiendomme nie aangekoop word nie, uitgesluit daardie eiendomme geleë in die voorgestelde nuwe burgersentrum. ¹²⁶⁾ Daarteenoor het die stadsraad geredelik voldoen aan die verkoopvoorwaardes van grondeienaars in gevalle waar grond dringend benodig is. ¹²⁷⁾ In sulke gevalle het die Provinsiale Sekretaris akkoord gegaan met die handelwyse van die stadsraad. ¹²⁸⁾

Waar grond, spesifiek in die tegniese kollege-bouterrein, benodig is, is onverbidlik opgetree en die houers van maandelikse standplaaslisensies is eenvoudig 30 dae kennis gegee om te trek. Alternatiewe akkommodasie is voorsien in die Floors-dorpsgebied en die wonings is so gou moontlik gesloop. ¹²⁹⁾

Teen die einde van 1948 het die agterstallige huurgelde ten opsigte van slum-eiendomme en wonings ongeskik vir menslike bewoning in die besit van die stadsraad, £2 280.18.6 beloop. Hoewel dit klaarblyklik was dat die meeste van die uitstaande huurgeld oninbaar was, is dit op daardie tyd stip besluit om dit nie af te skryf nie, want "*it is felt that some difficulty may be experienced in forcing these tenants to vacate the premises and to occupy houses in the Floors Township ..... if however, they are indebted to the Council, it is probably that ejection will be more easily obtained.*" ¹³⁰⁾

---

126) KPL, KCC, M.71/7, *re Plot no 1986, Shannon Street*, City Treasurer to Town Clerk, 08 November 1950.

127) KPL, KCC, M.71/6, *Malay Camp Properties*, A.A. Barday to City Treasurer, 05 Augustus 1948.

128) KPL, KCC, M.71/6, *Purchase of Malay Camp Properties from A.A. Barday*, Town Clerk to Provincial Secretary, 08 Oktober 1948;
KPL, KCC, M.71/6, *Kimberley Municipality: Purchase of Malay Camp properties*, Provincial Secretary to Town Clerk, 19 Oktober 1948.

129) KPL, KCC, M.71/6, *Minutes Finance Committee*, 20 Oktober 1948.

130) KPL, KCC, M.71/6, *Confidential Report: Malay Camp - Slum Properties and Properties Unfit for Human Habitation*, City Treasurer to Finance Committee, 30 November 1948.

Waar grondeienaars hardnekkig geweier het om te onderhandel oor die verkoop, in besonder oor eiendomme geleë in die voorgestelde nuwe burgersentrum, het die stadsraad die grond onteien ¹³¹⁾ in terme van die toepasbare statutêre wetgewing. ¹³²⁾

Teen Februarie 1950 het die stadsraad 197 eiendomme teen 'n bedrag van £50 000 in die Maleierkamp aangekoop. Die hoogste en laagste aankoopprys van £5 000 en £7 was respektiewelik vir die *Turkish Crescent Bar* van J.P. McNally te Strachanstraat 6, en erfnummer 703 geleë te Rossstraat 50. ¹³³⁾

'n Opname in die Maleierkamp het aangetoon dat daar vir 62 swartgesinne, bestaande uit 162 manlikes en 138 vroulikes, alternatiewe akkommodasie gevind moes word. ¹³⁴⁾ Teen 1951 was die rassegroep van die oorblywende 36 eienaars, in die area effens groter as die eintlike Maleierkamp-gebied, wat nog nie aan die stadsraad behoort het nie, soos volg: blank 21; Kleurling 33; Asiaat 21; Maleier 6; Chinees 2 en Indiër 1. ¹³⁵⁾ Van die 86 persele was 52 geleë in die nuwe burgersentrum en volgens rasseklassifikasie het dit onderskeidelik behoort aan: 16 Indiërs, 3 Chinese, 4 Maleiers, 2 swartes en 27 Kleurlinge. Die stads-klerk het dit onomwonde gestel, dat "*the desirability of removing the non-whites at the earliest possible opportunity, cannot be too strongly*

---

131) KPL, KCC, M.71/6, Acquisition of Plot No 1335 (Mrs Kemm) Crescent Street, 05 Februarie 1949.

132) KPL, KCC, M.71/6, *Ordonnansie 10 van 1912*, Town Clerk to Provincial Secretary, 22 November 1949.

133) KPL, KCC, M.71/7, *List of Properties Acquired by Council from Malay Camp Reserve Fund*, 28 Februarie 1950.

134) KPL, KCC, M.71/8, *Native Families Living in Malay Camp*, Minutes and Agenda G.P.L.C. 02 Julie 1951.

135) KPL, KCC, M.71/8, *Report Medical Officer of Health to City Treasurer*, 16 Julie 1951;
KPL, KCC, T.C. File M.71/8, *Acquisition of Properties - Civic Centre*, City Treasurer to Town Clerk, 20 Julie 1951.

stressed". 136)

Teen April 1953 was daar 57 persele in die Maleierkamp waarvan 31, insluitend 6 slums, die eiendom van die stadsraad was, terwyl 26 van die oorblywende tot slum verklaar is, wat opgeruim moes word. Stappe is geïmplementeer om daardie swartes, wat sonder magtiging in die Maleierkamp woonagtig was, te verwyder. 137)

Teen die middel van 1953 het 'n sensusopname van inwoners in die Maleierkamp aangetoon dat daar 755 persone woonagtig was, bestaande uit 9 blankes, 26 Indiërs, 7 Chinese, 48 Maleiers, 393 Kleurlinge en 272 swartes. 'n Geskatte 80 en 63 wooneenhede was benodig om onderskeidelik die Kleurlinge en swartes te hervestig.

Die *Manager of Native Affairs* is versoek om onmiddellik stappe te implementeer om swartes woonagtig in die Maleierkamp te verwyder. Die Maleierkamp-inwoners is kennis gegee dat hul huurtermyn op 31 Desember 1953 verstryk en eiendomsbesitters is verwittig dat indien hulle in okkupasie bly ná dié datum, hul persele die eiendom van die stadsraad sou word. 138)

Op Woensdag, 16 Februarie 1955, het mej. Lucy Gomez haar geboorteplek en die huis waarin sy 64 jaar gelede die lewenslig aanskou het, verlaat. Sy was die laaste inwoner van die ou Maleierkamp. Haar huis is reeds in 1939 tot slum verklaar. Ten spyte van herhaalde vorige aanmanings het sy halsstarrig geweier om te trek. Op die Dinsdag het die balju van die hof die afgetrede leerkrag kennis gegee om haar huis, wat sy sedert 1931 ná haar moeder se afsterwe alleen bewoon het, te ontruim. Hiermee was nog 'n skakel met die verlede verbreek. 139)

---

136) KPL, KCC, M.71/8, *Acquisition of Property in Civic Centre from Members of Non-White Group*, Town Clerk to Secretary Land Tenure Board (Pretoria), 11 Oktober 1951.

137) KPL, KCC, M.71/8, *Clearance of Malay Camp*, Minutes and Agenda G.P.L.C. 11 Mei 1953.

138) KPL, KCC, M.71/8, *Census of Persons living in the Malay Camp*, Minutes and Agenda GPLC., 02 Junie 1953.

139) DFA, 17 Februarie 1955.

6.9 Die hervestiging van die Maleierkamp-inwoners

Op versoek van burgemeester R.C. Elliott is 'n omvattende en ambisieuse ontwikkelingsprogram vir die oprigting van 1 000 sub-ekonomiese huise vir blankes, Kleurlinge en swartes saamgestel ten einde die stadsraad in staat te stel, "*to adopt a comprehensive programme of orderly and steady progress which will enable Kimberley to maintain its standing as one of the principal cities of the Union*". 140)

Die behuisingstoestande van die arm blankes en Kleurlinge was tipeer "*as deplorable and as having all conditions favouring the outbreak and spread of infectious and contagious diseases*". 141) 'n Behoorlike behuisingsondersoek was noodsaaklik om tekorte te bepaal. Die voorgestelde hervestingsgebiede vir Kleurlinge was: Mint-uitbreiding, Broadway (*Beaconsfield*) en Schmidtsdriftweg. Ernstige oorweging is geskenk aan die oprigting van alternatiewe huisvesting vir die hervestiging van die Maleierkamp-inwoners. 142)

Vroeg in Februarie 1943 het die stadsraad besluit om so spoedig moontlik 50 sub-ekonomiese huise in *Beaconsfield* vir Kleurlinge op te rig. Ook is daar 'n spesiale sub-komitee aangestel om die hele kwessie oor die hervestiging van die inwoners van die Maleierkamp met erns aan te pak. 143) Op 'n vergadering van die inwoners van die Maleierkamp, gehou in die *Indian Welfare Hall*, is daar eenparig besluit, ná oorlegpleging tussen die *Ratepayers, Standholders and Citizens Association* en die stadsingenieur, dat die Newton-area die beste terrein is vir die hervestigingskema wanneer die Maleierkamp in 1953 ontruim moet word. 144)

In 'n onderhoud met die *Diamond Fields Advertiser* het R.C. Elliot verklaar dat die stadsbeplanner besig was om 'n plan voor te berei vir 'n modelvoorstad in Schmidtsdriftweg, "*for the residents of the Malay Camp,*

140) *DFA*, 19 November 1942.

141) *DFA*, 19 November 1942.

142) *Ibid.*

143) *DFA*, 26 Februarie 1943.

144) *DFA*, 23 Maart 1943.

which was the proposed site for the new civic centre".¹⁴⁵⁾ Beide ekonomiese en sub-ekonomiese huise sou voorsien word. Verslegtende behuisingstoestande, spesifiek in die Maleierkamp, "*with its structurally defective and overcrowded houses*"¹⁴⁶⁾ het talle gesinne geforseer om te woon in stalle, winkels, garages en buitegeboue wat in onbruik geraak het. Die beplanning van die nuwe burgersentrum moes noodwendig gelyktydig geskied met die hervestiging van die inwoners van die Maleierkamp.

Gedurende 1944 het 'n behuisingsoptelling aangetoon dat daar 3 454 woonhuise in Kimberley was, waarvan 425 eiendomme geleë was in die Maleierkamp - Southeystraat - Selbystraat area.¹⁴⁷⁾

In sy verslag, opgestel op versoek van die dorpsraad en die Sentrale Woningraad, rapporteer Harold Porter, die stadsbeplanner, "*The Malay Camp was one of the best sites in the City, yet at present constituted Kimberley's worst slum*".¹⁴⁸⁾ Die besluit van die stadsraad om die Maleierkamp te omskep in 'n burgersentrum is verwelkom deur die meerderheid van die Maleierkamp-inwoners. As eerste stap is persele aan die regering aangebied vir die oprigting van uitgebreide regeringsgeboue ná die oorlog. 'n Geskatte 90 sub-ekonomiese en 40 ekonomiese wooneenhede was nodig om die inwoners te hervestig wie se grond benodig was deur die Regering. Vir die doel is aanbeveel die aanlê van 'n dorpsgebied in Schmidtsdriftweg vir die oprigting van 'n aantreklike ekonomiese behuisingsskema vir Kleurlinge en Asiate.

Die bou van 90 sub-ekonomiese huise in die Beaconsfield-area is ook aanbeveel vir die hervestiging van die Maleierkamp-inwoners. Statistiese gegewens in die Porter-verslag ten opsigte van die Maleierkamp het aan die lig gebring dat die totale bevolking van 2 878 bestaan het uit: 7 blankes, 2490 Kleurlinge, 281 swartes en 100 Asiate. Van die bevolking was 578 kinders ouer as 10 jaar en 876 onder 10 jaar. Van die 397

---

145) DFA, 13 Oktober 1943.

146) DFA, 14 September 1943.

147) DFA, 17 Februarie 1944.

148) DFA, 28 April 1944.

woonhuise in die Maleierkamp moes 169 totaal herbou word.

Gedurende Desember 1944 het die stadsraad 'n tender ten bedrae van £92 331 aanvaar vir die bou van 120 sub-ekonomiese huise in Broadway (latere Robsonville) onderworpe daaraan dat die Nasionale Behuisingskommissie die lening toestaan en die Provinsiale Administrasie goedkeuring verleen. 149)

Gedurende 1945 is daar begin met die aanbou van die 120 sub-ekonomiese huise in Broadway. 150) Gedurende die oorlog het raadsbedrywighede feitlik tot stilstand gekom. Die bevriësing van alle boubedrywighede tydens die oorlog, het ná die vrede onvermydelik 'n invloed gehad op die geweldige behuisingsnood van die laer inkomstegroepe onder die nie-blanke gemeenskap. 151)

'n Behoeftebepaling het aangetoon dat 'n beraamde 700 lae-koste wonings benodig word vir die hervestiging van die Maleierkamp-inwoners. Vier nuwe dorpsgebiede het verrys: Robsonville en Ronaldsvlei in die suide, Floors en Utility in die noorde. Daar is voorsien dat die Robsonville-skema vir 40 jaar deur Kleurlinge geokkupeer sou word. Die area kon 'n maksimum van 148 wooneenhede bevat. Die plasing van dié woongebied is noodsaaklik geag vir die voorsiening in die ongeskoolde arbeidsbehoefte van Beaconsfield. Die mees geskikte woongebied was egter Kimberley-Floors, ongeveer 300 acres grond waarop tussen 1 300 tot 1 400 huise opgerig kon word. In die area tussen Transvaalweg en die hoofspoorlyn, ongeveer 100 acres groot, het *Utility* ontspring. Daar is voorsiening gemaak vir die oprigting van twee- en drieslaapkamer skakelhuise, asook twee- en drieslaapkamer losstaande huise. 152)

Robsonville het nie veel van die Maleierkamp-inwoners gelok nie om 'n drieërlei redes: die onvermoë van die bewoners om hoë huurgelde te betaal, die gevolglike traagheid om hul slumwoningen te verlaat en die feit

149) DFA, 29 Desember 1944.

150) DFA, 13 Maart 1945.

151) DFA, *Valedictory Address* (G.S. Eden), 27 Augustus 1945.

152) KPL, KCC, M.71/5, Housing for Coloured Community, Confidential Report City Engineer To Public Works Committee, 04 Oktober 1946.

dat die meeste inwoners daarna uitgesien het om huise van 'n beter gehalte te bewoon. 153)

Die *African Peoples' Organisation* het beswaar aangeteken teen die maandelikse huurgeld van £5.0.0 in Robsonville, aangesien die oorgrootte meerderheid inwoners van die Maleierkamp dit nie kon bekostig nie. Die *African Peoples' Organisation* het gepleit vir die grootskaalse oprigting van bekostigbare huise om die Maleierkamp-inwoners in die sub-ekonomiese klas te akkommodeer. 154) Die resultaat was dat as tydelike maatreël 96 leë huise beskikbaar gestel is vir bewoning deur blanke-gesinne. 155) Robsonville is oorspronklik beplan om nie-blankes in 140 sub-ekonomiese huise te hervestig. Die verdeeldheid oor die gedeeltelike bewoning van die gebied deur blankes was klaarblyklik toeskryfbaar aan die verstommende oordeelsfoute aan die kant van die stadsraad: die oprigtingskoste per eenheid was te hoog en het dit buite die finansiële vermoë van diegene vir wie dit opgerig is, geplaas; daar is ontdek dat effens meer as die helfte van die huise wat gebou is aan die verkeerde kant van die rasseskheidslyn was. Die 96 blanke-gesinne het inderdaad die stadsraad uit sy gevoelige geldelike verlies en verleentheid gered. 156)

Met die oog daarop om 500 wooneenhede in die Floors-dorpsgebied te bou, het die stadsraad aansoek gedoen by die De Beersmaatskappy vir 307 acres grond van die ou *Kimberley Floors*. Die oprigting van die behuisingskema het hand aan hand gegaan met die opruiming van die Maleierkamp. Ten einde die oorblywende gedeelte van die Maleierkampeien-domme aan te koop, het die stadsraad aansoek gedoen om die goedkeuring van 'n lening van £30 000 by die Provinsiale Administrasie wat wel toegestaan is. 157)

In 1947 het die Kaapse Administrateur magtiging verleen vir 'n leningsbedrag van £290 000 van die Nasionale Behuisingsfonds vir die oprigting

153) DFA, 15 Februarie 1946.

154) DFA, 20 Februarie 1946.

155) DFA, 29 April 1946.

156) DFA, 20 Oktober 1946.

157) DFA, 26 Augustus 1946.

van 500 wooneenhede in die Floors-dorpsgebied. ¹⁵⁸⁾ Die skaarste aan sement en sinkplaat, asook die stygende boukoste, ¹⁵⁹⁾ het die vordering van die sub-ekonomiese behuisingskema vertraag. ¹⁶⁰⁾

Gedurende November 1948 het talle inwoners van die Maleierkamp die geleentheid aangegryp en hul intrek geneem in die 90 nuutgeboude baksteenhuise in die Floors-dorpsgebied. Die huise is gebou volgens die Amerikaanse boustyl, bestaande uit twee- en drieslaapkamers. Dit het gunstiger lewensomstandighede en 'n bevorderlike atmosfeer van sinde-likheid geskep, vergeleke met die krotwoonbuurttoestande in die Maleierkamp. ¹⁶¹⁾

Teen die einde van 1949 was daar reeds ver gevorder met die hervestiging van die ontwortelde gesinne van die Maleierkamp. Die ongeveer 250 voltooide wonings was beset en 'n verdere 250 was in die proses van oprigting. Huurgeld, bepaal volgens inkomste, het gewissel tussen £1.5.0 en £3.5.0. Water tot 'n maksimum van 1500 gellings per maand is gratis voorsien. Lae-koste elektrisiteit is ook voorsien. ¹⁶²⁾ Daar is beoog om, afhangend van die beskikbaarheid van fondse, 'n verdere 320 sub-ekonomiese eenhede, tesame met die noodsaaklike sportgronde, speelparke en ander geriewe, beskikbaar te stel. ¹⁶³⁾

Die aanleg van die Floors-dorpskema, "*has made possible the clearance of a large portion of the Malay Camp*". ¹⁶⁴⁾ Voldoende behuisingvoorsiening vir Kleurlinge en swartes het nieteenstaande steeds dringende aandag geverg.

---

158) DFA, 22 Mei 1947.

159) DFA, 24 Augustus 1948.

160) DFA, 12 Junie 1948.

161) DFA, 30 November 1948.

162) KPL, KCC, *Valedictory Address*, Councillor Fred Hicks, 29 Augustus 1949; DFA, 30 Augustus 1949.

163) *Ibid.*, 14 September 1949.

164) KPL, KCC, *Valedictory Address*, Councillor L.J. Meades, 28 Augustus 1950.

Die voorneme van die stadsraad om handelspersele in die Floors-dorpsgebied aan Asiate toe te staan, het heftige besware ontlok van 'n groot deel van die Kleurlinggemeenskap. Dié dorpsgebied is getipeer as die toepassing van 'n deurdagte segregasiebeleid. Van meet af was die Kleurlinggemeenskap gekant teen die aanleg van die Floors-gebied, maar te wyte aan die akute woningtekort en hul swak ekonomiese omstandighede, was hulle verplig om die posisie te aanvaar. ¹⁶⁵⁾ Daar is gepleit vir die oopstelling van die sentrale sakekern en 'n vrye, markgerigte ekonomie. ¹⁶⁶⁾

Teen Januarie 1951 was die 500 sub-ekonomiese huise in die Floors-dorpsgebied ten volle beset deur die ontwortelde Maleierkamp-inwoners en twee-derdes van die Maleierkamp was ontruim. Krotwonings in die Maleierkamp is by ontruiming onmiddellik gesloop om te verhoed dat plakkers hul intrek daarin neem. Die oorblywende gedeelte van die Maleierkamp was grotendeels bewoon deur swartes. Ten einde laasgenoemdes te akkommodeer, is 'n verdere 500 en 100 wonings onderskeidelik opgerig in No. 2-lokasie en *Greenpoint*. ¹⁶⁷⁾

Baie Kleurlinge was gretig om erwe te koop vir die bou van private wonings, ¹⁶⁸⁾ maar persele was egter nie beskikbaar in die Floors-dorpsgebied nie, waar talle verkies het om eie huise op te rig. ¹⁶⁹⁾ Die Floors-dorpsgebied en Robsonville was slegs bedoel vir die huisvesting van mense in die sub-ekonomiese klas. ¹⁷⁰⁾

Spoedig het inwoners gekla oor die swak konstruksie van die wonings in die Floors-dorpsgebied. Die huise het onbedekte sementvloere gehad, geen plafonne en binnedeure nie, behalwe die badkamertjie. Ander griewe het omsluit: die stygende huurgelde, ¹⁷¹⁾ die lang afstande vanaf die

165) *DFA*, 13 Oktober 1950.

166) *DFA*, 19 Oktober 1950.

167) *DFA*, 24 Januarie 1951.

168) KPL, KCC, *Valedictory Address* (Councillor J.P. Smith), 25 Augustus 1952

169) *DFA*, 27 Augustus 1953.

170) *Ibid.*, 08 Oktober 1954.

dienssentra, swak infrastruktuur, vervoerprobleme vir pendelaars, 172) asook die swak ligging in die nabyheid van die slagpale en die nabygeleë rioolplaas wat stank, vlieë en muskietplae veroorsaak het. 173)

Hoewel daar snelle vordering gemaak is met die uitwissing van die Maleierkamp, "*all this, however, has come too far in advance of our ability to make commensurate provision for those tenants and owners whose homes have already been demolished, or will be required shortly*", 174) was die ewewigtige oordeel van burgemeester, J.P. Smit. Die Floorsdorpgebied was ontoereikend, 'n dubbele aantal wonings was nodig om in die aanvraag te voorsien en vir die eliminering van oorbewoning. Die stadsraad was egter finansiëel nie daartoe in staat om in die dringende behuisingsbehoefte te voorsien nie, wat onontbeerlik is vir gesonde sosio-ekonomiese ontwikkeling. Die voorgestelde dorpsgebied: vanaf Cartersweg aan die voorkant van Rhodesdene, begrens deur New Park, eindigend naby die Maleierbegraafplaas langs die nasionale pad na Kaapstad vir die hervestiging van die ekonomiese Kleurlinggroepe, het 'n heftige en suksesvolle protes uitgelok van die Rhodesdene-belastingbetalersvereniging onder aanvoering van ds. W. Fullard, wat ontluik het as die groot kampvegter vir die gevestigde blanke-bewoners van dié gebied. 175)

6.10 Die toepassing van die Groepsgebiedewet

Die inwerkingtreding van die Groepsgebiedewet in Kimberley is by wyse van proklamasie afgekondig met effek vanaf 30 Maart 1951, maar die werklike implementering daarvan het eers vier jaar later geskied. 176)

Die proklamasie van die Maleierkamp tot 'n blanke groepsgebied het vir

---

171) DFA, 05 Februarie 1952.

172) *Ibid.*, 13 Maart 1951.

173) *Ibid.*, 18 Maart 1954.

174) DFA, 01 September 1953.

175) DFA, 10 November 1953;
Ibid., 13 November 1953.

176) DFA, 09 Februarie 1955.

die stadsraad voordele ingehou ten opsigte van die versnelling van die opruiming van die gebied, 177) en die verkryging van eiendomme van lede van die nie-blanke groepe. 178)

Kragtens die definisie van onroerende goed ooreenkomstig die Groepsgebiedewet, het 'n huurder of onderverhuurder van onroerende goed geleë binne 'n aangewysde gebied, nie 'n saaklike reg op eiendom en 'n reg wat by registrasie so 'n saaklike reg sou wees nie. Ondanks enigiets vervat in spesiale of ander dokumentêre bepaling betreffende die okkupasie of oordrag van grond of persele aan 'n onbevoegde persoon in 'n gedeelte van 'n groepsgebied, was van nul en gener waarde. 179)

Ten opsigte van die Maleierkamp het dit beteken dat die geldigheidsduur van *Chief Justice Licences* en die 21-jarige huurkontrakte van nul en gener waarde was. Die afkondiging van die Groepsgebiedewet het beteken dat die Floors-dorpsgebied eksklusief deur Kleurlinge bewoon moes word. Die stadsraadsresolusie van 31 Julie 1950, waarvolgens voorsiening gemaak is vir die verkoping per openbare veiling van handelspersele aan Kleurlinge en Asiërs, moes noodwendig herroep word. 180) Dat die Asiërgemeenskap gegriefd was, is begryplik, want talle gevestigde sakemanne in die Maleierkamp het lank vóór die sperdatum vrywilliglik gevestigde familie-sakeondernemings aan die stadsraad verkoop op die belofte dat hulle voorkeur sou kry by die toekenning van sakepersele in die Floors-dorpsgebied. 181)

Die toepassing van die Groepsgebiedewet het die verskillende rassegroepe op verskillende wyses geaffekteer soos geïllustreer deur figuur 12. Die

---

177) KPL, KCC, M.71/7, *Acquisition Plot No. 1636, Coughlan Street in the Malay Camp*, Provincial Secretary to Town Clerk, 21 April 1951.

178) KPL, KCC, M.71/7, Act No. 41 of 1950, *Acquisition of Property in Civic Centre from Members of Non-White Group*, Land Tenure Advisory Board (Pretoria) to Town Clerk, 21 November 1951.

179) KPL; Wette van die Unie van Suid-Afrika 1950, *Wet No. 41 van 1950*, Staatsdrukker, Parow, 1950.

180) DFA, 04 Maart 1952.

181) DFA, 05 Maart 1952.

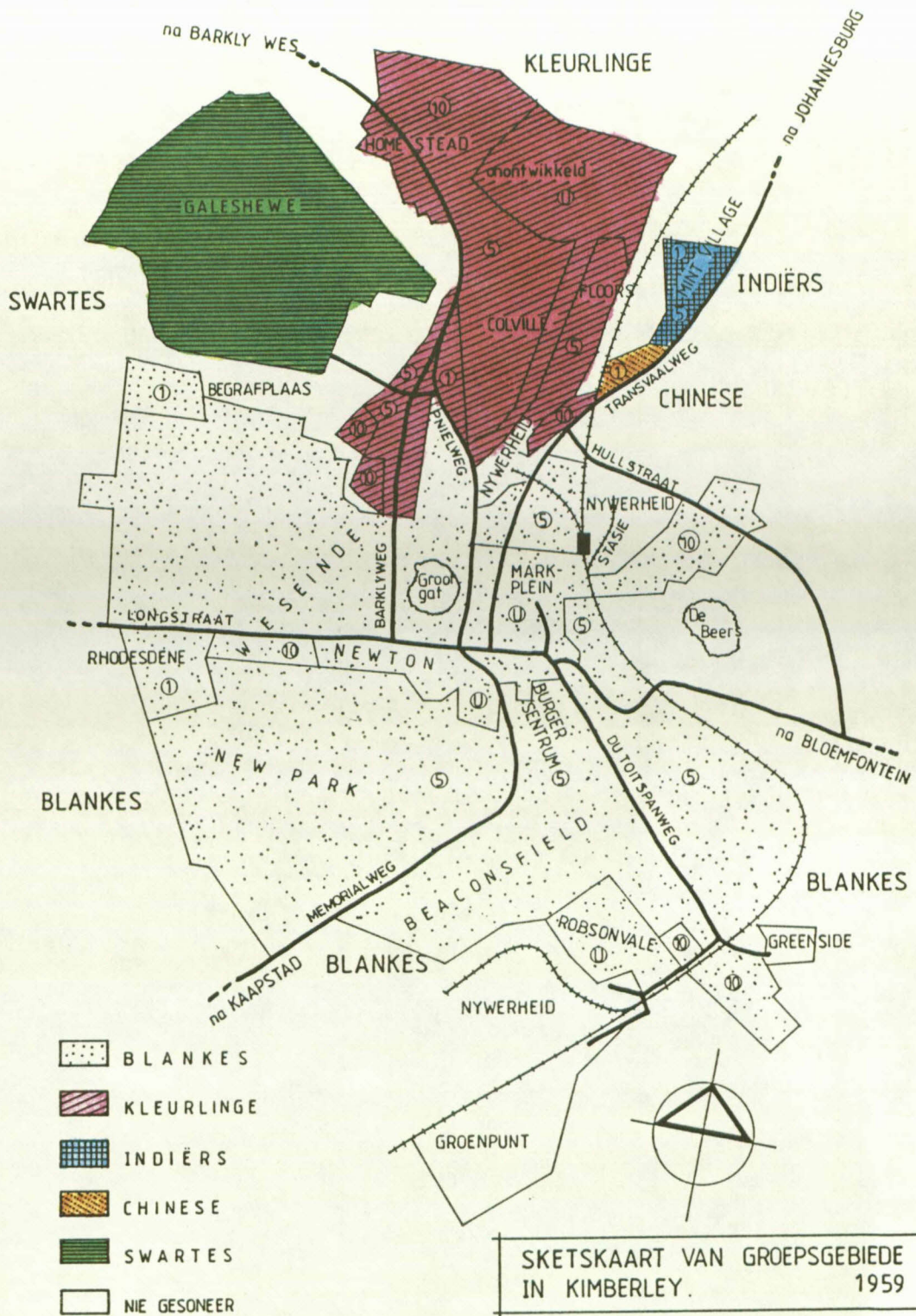

FIG 12

18 000 blankes is feitlik nie geaffekteer nie. Insgelyks is die 25 000 swartes nie geraak nie, want hulle was reeds gevestig in swartwoongebiede. Die 12 100 Kleurlinge het groot materiële verliese gely, want 'n beduidende aantal het eiendomme besit in blanke-woongebiede. Die 1 062 Indiërs en Chinese, sowel as die 657 Maleiers, is die swaarste getref. 182) Die publikasie van die groepsgebiede deur die Adviserende Raad van Grondbesit, 183) het gekulmineer in die hou van protesvergaderings in die stadsaal.

Die *Kimberley Civic and Ratepayers Association*, die oorkoepelende verteenwoordigende mondstuk van alle Kleurling-, Moslem- en Indiërorganisasies, het heftig geprotesteer en die gepubliseerde groepsgebiede verwerp. 184) Die stadsraad se aansoek om die implementering van die Groepsgebiedewet is met veragting en hernieude agterdog bejeën. 185) Die oortuiging het opnuut ontvlam onder die Kleurlinge, Moslems, Indiërs en Chinese dat dit 'n daad van verontregting 186) is en 'n geknoeiery aan die kant van die stadsraad. 187)

Daar was geen twyfel by die geaffekteerde nie-blankes nie dat in 1939, twintig jaar voor die promulgasie van die Groepsgebiedewet, die stadsraad deur die aanvaarding van die rasse-diskriminerende bepalinge en voorwaardes van die *Deed of Donation* in wese Kimberley in afsonderlike rassegroepwoongebiede verdeel het, soos aangetoon op figuur 12. Dit was 'n grondige aantying wat heftig deur die stadsraad ontken is. 188)

Die enigste noemenswaardige beswaar wat die stadsraad aangeteken het teen die toepassing van die Groepsgebiedewet was dat die grootste

---

182) DFA, 15 Oktober 1952.

183) DFA, 15 Oktober 1952.

184) DFA, 19 Januarie 1953.

185) DFA, 28 Januarie 1953.

186) DFA, 31 Januarie 1953.

187) DFA, 02 Februarie 1953.

188) DFA, 28 Januarie 1953.

gedeelte van die gesoneerde deel vir die blanke-groep die Maleierkamp omvat het. Die afbakening deur die Adviserende Raad van Grondbesit het nie ooreengekom met die grense van die Maleierkamp nie, wat die ontwikkeling van die nuwe burgersentrum sou dwarsboom. 189)

In terme van die Groepsgebiedewet is Kimberley in ses gesegregeerde woongebiede verdeel: blankes, swartes, Kleurlinge, Chinese, Indiërs en Maleiers. 190)

Teen 1956 was die Floors-dorpsgebied totaal oorbewoon. Ongeveer 49 Maleier-gesinne was verplig om hul huise te ontruim in terme van die Groepsgebiedewet. Die behoefte aan sub-ekonomiese behuising vir Kleurlinge is vererger deur die toename in die bevolking, die toestroming van nuwe intrekkers, die sloping van die Maleierkamp en die instelling van groepsgebiede. Die resultaat was dat talle in veragterlike lewensomstandighede moes voortleef. 191)

Die implementering van die Groepsgebiedewet is kragtig gekritiseer en veroordeel. Die *Kimberley Indian Citizens Association* het dit tipeer as, "*drastically uproots settled communities, despoils them of the fruits of their labours, and disrupts long-established trading business rights.*" 192)

Die uitwerking van die toepassing van die Groepsgebiedewet het verreikende en langtermyn nadelige gevolge gehad vir die nie-blankes. Slegs 1.5 % van die blanke-bevolking is geraak, terwyl 50 tot 55 % van die Kleurlinge en die totale Indiër en Chinese gemeenskappe nadelig getref is. Alle Kleurlinge is verskuif vanuit Newton (*insluitend die Maleierkamp*), Wes-Einde, Robsonville en suid van Barklyweg. Die Asiërs het nie slegs hul huise verloor nie, maar ook hul lewensbestaan, want alle Chinese, Indiërs en Maleiers is die reg ontnem om handel te dryf in die middestad. Die nie-blankes het skole, kerke, moskeë, sportgeriewe en vermaaklik-

---

189) DFA, 19 Februarie 1953.

190) DFA, 09 Februarie 1955.

191) DFA, 29 Mei 1956.

192) DFA, 10 Augustus 1959.

heidsplekke verloor. Gevestigde gemeenskappe is ontwortel, sosiaal en ekonomies geruïneer. 193)

G.N. Naidoo, president van die *Cape Indian Organisation*, het die Groepsgebiedewet tereg bestempel as "*an unjust obnoxious and unrighteous piece of legislation - totally unfair, unjust and against the principles of Christianity to deprive us of our livelihood*". 194)

Ondanks die swaarkry, ontberinge en verarming veroorsaak deur die gedwonge residensiële segregasie, was daar tog 'n mate van begrip, maar die verbod op die vrye handelsbedrywighede in die sentrale sakedeel van die dorp oordeel die *Diamond Fields Advertiser*, "*a shabby reward for compliance with the requirements of the Group Areas determination..... a blatant disruption of the principles of capitalistic enterprise to which South Africa is wedded*". 195)

6.11 Die Square Hill-gedenksteen

Hierdie gedenksteen, geleë op die hoek van Lennoxstraat en Du Toitspanweg is opgerig ter herdenking van lede van die Kaapse Kleurlingkorps wat gedurende die Eerste Wêreldoorlog in die slag van *Square Hill* gesneuwel het. Sien figuur 13.

Die Duitse veldkanon, waaruit die gedenksteen bestaan, is geleë te Victoria Crescent, die ingang tot die burgersentrum. Dit is verower deur die Kaapse Kleurlingkorps van die Turkse Leër tydens hewige gevegte by El Mugher op die 20 September 1918, onmiddellik voor die verowering van Jerusalem gedurende die Eerste Wêreldoorlog.

Die gedenksteen is onthul deur generaal J.C. Smuts, en die *Battle of Square Hill* word jaarliks gedenk op die terrein. Dit is die enigste oorblywende historiese baken in die gewese Maleierkamp. 196)

---

193) DFA, 25 September 1959.

194) DFA, 14 Desember 1959.

195) DFA, 15 Desember 1959.

196) KPL, R. Beerman, *The City of Kimberley Official Guide*, p.25.

6.12 Die nuwe burgersentrum

Die agterbuurtopruiming wat in die veertigerjare aangepak is, het gelei tot die ontwikkeling van die nuwe burgersentrum soos geïllustreer deur figuur 13, waarmee aan die begin van die vyftigerjare 'n aanvang gemaak is. Die nuwe burgersentrum omvat die grondgebied geleë tussen Lennox- en Hospitaalstraat, Lyndhurstweg, die boonste gedeelte van Bultfonteinweg en Selbystraat. Hierdie area is byna presies dié van die gewese Maleierkamp, behalwe dat laasgenoemde 'n klein gedeelte ten ooste van Lyndhurstweg ingesluit het. Die ontwerpplan het voorsiening gemaak vir die oprigting van openbare geboue, publieke vermaaklikheidsplekke en nutsbedrywe. 197) Die nuwe burgersentrum was bestem om die tuiste te word van Kimberley se mees belangrike sosiale, kulturele en administratiewe aktiwiteite. 198) Die ingang tot die burgersentrum is die Victoria Crescent en die sentrale gebied bevat die Oppenheimer-Gedenktuin en die Delwerspuitfontein. Aangesien beide Lennoxstraat en Bultfonteinweg aansienlik verbreed is, word die burgersentrum begrens aan twee kante deur wye deurgangstroetes wat maklike verbindingsweë na alle dele van die stad verleen. Lyndhurstweg is ook verbreed. 199)

Die nuwe burgersentrum met sy indrukwekkende geboue, pragtige Oppenheimergedenktuin en Jan Smuts-Boulevard het verrys op die oorspronklike terrein van die Maleierkamp, "*which housed one of Kimberley's worst slums where decaying houses and shops bordered a maze of dusty paths*". 200) Die burgersentrum staan as 'n monument vir die vasbeslotenheid van die stadsraad om die Maleierkamp uit te wis, maar ook as herinnering aan die gedwonge hervestiging van die ontworteldes in gesegregerde woongebiede.

Inderdaad is die geskiedenis van die Maleierkamp 'n gedokumenteerde manifestasie van die arrogansie van owerheidsingryping in die lewens van polities onmagtige gemeenskappe.

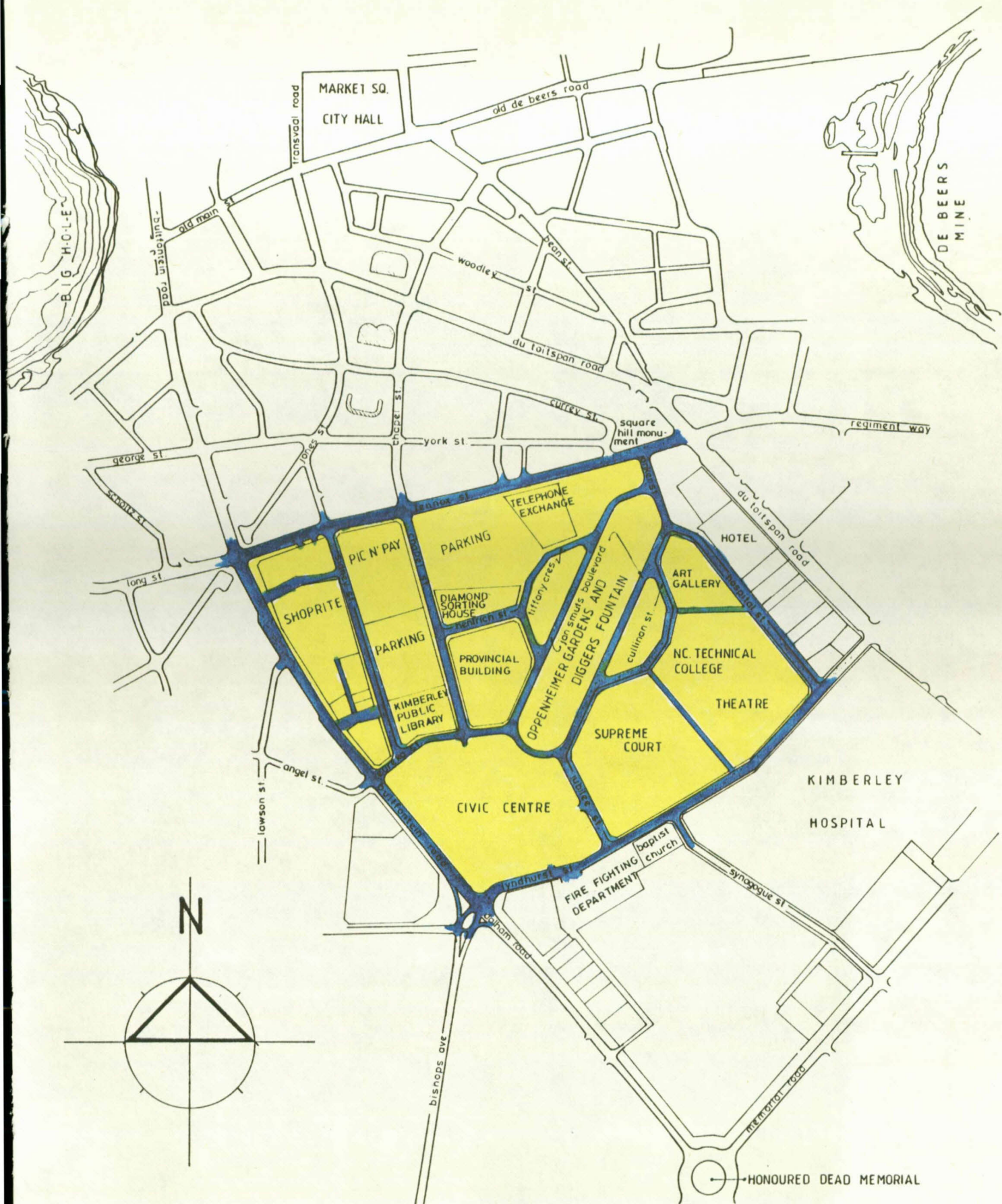
197) KPL, R. Beerman, *The City of Kimberley Official Guide*, Cape Town, November 1952, p. 43.

198) *Ibid.*, p. 25.

199) *Ibid.*, p. 43.

200) DFA, 25 Augustus 1964.

DIE NUWE BURGERSENTRUM
 KIMBERLEY MUNICIPALITY, MAP OF KIMBERLEY, 1973 (amended.)

FIG. 13

OPSOMMING

Kort ná die ontstaan van die droëdelwerye in Griekwaland-Wes is die *London and South African Exploration Company* op 21 November 1870 in Londen gestig. In Maart 1871 het die *Hopetown Diamond Company* en die *London and South African Exploration Company* geamalgemeer in 'n publieke maatskappy met beperkte aanspreeklikheid onder laasgenoemde titel. Die beheer van die maatskappy is behartig deur 'n direksie vanuit sy geregistreerde hoofkantoor in Londen. Die bestuurder in Kimberley, J.B. Currey, was direk verantwoordelik aan sy Londense direkteure. Die maatskappy se eiendomme het bestaan uit die plase Bultfontein, Dorstfontein en Alexanderfontein. Die dorpsgebiede Beaconsfield en Newton het deel uitgemaak van die landgoed.

Die plase Vooruitzicht, Dorstfontein en Bultfontein is in Oktober 1871 tot openbare delwerye verklaar.

Duisende fortuinsoekers en arbeiders het na die diamantvelde gestroom wat gelei het tot die totstandkoming van 'n groot kosmopolitiese bevolking met die bygevolge politieke en sosio-ekonomiese vraagstukke. Die vraag na ongeskoolde arbeiders en die betreklike hoë loongeld was die aanleidende oorsake vir die skepping van 'n permanente nie-blanke proletariaat.

Die konsentrasie van 'n horde nasionaliteite, saamgestel uit verskeie etniese groepe, het 'n gees van onrus laat posvat en voorheen onbekende misdade het hul verskyning gemaak. Die handhawing van wet en orde op die diamantvelde het hoë eise aan die staat gestel. Skerpsinnige predikante en kerkgenootskappe het die geleentheid aangegryp om die evangelie aan die heterogene massas te verkondig.

Terwyl Du Toitspan en Bultfontein in privaatbesit was, is standplaaslisensies op bepaalde voorwaardes aan die inwoners verhuur. Die lisensiestelsel van grondbesit het geen sekuriteit van eiendomsbesit gewaarborg nie. Die Maleierkamp geleë op die De Beers-landgoed, was geheel en al verpagte eiendom.

Die Maleierkamp was geleë in Newton. Die Maleierkamp was die mees sentraal-geleë en waardevolste residensiële woongebied in Kimberley. Vóór 1880 was dit oorwegend 'n eksklusiewe Moslem-woongebied. Die Maleiers

het 'n eiesoortige leefwyse gehandhaaf gebaseer op hul godsdienstige oortuigings. In die Maleierkamp was daar moskeë waar die Mohammedane hul geloof met stiptelikheid beoefen het. Mettertyd het die Maleierkamp ontwikkel tot 'n digbevolkte, veelrassige woongebied waar blankes, swartes, Asiërs en Kleurlinge hul permanent gevestig het.

Die Maleierkamp is tereg bestempel as van die ergste agterbuurtes in Suid-Afrika. In dié oorbevolkte woongebied het mense in haglike lewensomstandighede 'n sukkelbestaan gevoer.

Gaandeweg het 'n ontluikende konsensus in blanke geledere oor die verwydering van nie-blankes uit die Maleierkamp na swartlokasies óf apartheidswoongebiede, posgevat. Klagtes oor die krotwoonbuurttoestande, gebrekkige sanitasie, die gevaar van siekte epidemies het toegeneem en is ondersteun deur die georganiseerde optredes van munisipale gesondheidsbeamptes.

Op 22 September 1899 het die *De Beers Consolidated Mines, Ltd.* die eiendomme van die *London and South African Exploration Company* aangekoop.

Kragtens die *Deed of Donation* van 1939 het die Kimberleyse stadsraad, as regopvolgers van die De Beersmaatskappy, volle eiendomsreg van die De Beerslandgoed verkry. Behoudens die bepalinge van klousules 10 en 11 van die De Beerslandgoed-ooreenkoms het die stadsraad, sonder vóóraf beraadslaging met die Maleierkamp-bewoners, hom onherroeplik en onvoorwaardelik daartoe verbind om alle huurkontrakte van nie-blankes woonagtig in die Maleierkamp teen 31 Desember 1953 te beëindig, asook om die gebied teen 31 Desember 1959 te sloop. Die kennis van huuropsegging het hewige teenkantig van die Maleierkamp-bewoners ontlok. Die aanvaarding van die rasse-diskriminerende bepalinge van die skenkingsakte is skerp veroordeel.

Die toepassing van die Slumswette en die Groepsgebiedewet het die sloping van die Maleierkamp verhaas.

Die agterbuurtopruiming is in die veertigerjare van stapel gestuur. Die ontwikkeling van die nuwe burgersentrum het vroeg in die vyftigerjare begin. Die burgersentrum, wat verrys het op die terrein van die gewese

Maleierkamp, was bestem om die tuiste te word van Kimberley se belangrikste sosiale, kulturele en administratiewe aktiwiteite.

SUMMARY

Shortly after the discovery of the dry diggings, the *London and South African Exploration Company* was registered in order to acquire lands in South Africa for mining and exploring. In March 1871, the *London and South African Exploration Company* and the *Hopetown Diamond Company* merged into a limited liability company under the former title. Their head office was in London, with a local office in Kimberley. J.B. Currey, the local manager, was responsible for reporting to the London Board of Directors, which formulated the company's policy. The property comprised the farms Bultfontein, Dorstfontein and Alexanderfontein. The townships of Beaconsfield and Newton formed part of the estate.

By the issue of proclamation no. 71 of 1871, portions of the farms Vooruitzicht, Bultfontein and Dorstfontein were declared public diggings in October 1871.

The influx of fortune-seekers and unskilled labourers resulted in a large cosmopolitan population arising on the diggings. The huge demand for labour, and the comparatively high wages attracted thousands of migrant Natives.

The accumulation of a large heterogeneous population led to the emergence of a permanent proletariat. There was a marked increase in crime, and the maintenance of law and order placed high demands on the limited police force. A band of exceptionally dedicated clergymen from various denominations grasped the opportunity to spread the Gospel amongst the diversified population.

Since the inception of the diamond fields, the inhabitants occupied stands, erven and holdings at Bultfontein, Dorstfontein and Newton under leasehold, tenure or licences. Under this form of licence, the tenant had no proprietary right.

The Malay Camp was entirely leasehold property. It was situated in the Newton township in the middle of the estate. The camp was started by Malay transport drivers who flocked to the diggings in search of work or in the hope of wealth. Originally the Malay Camp was more or less an exclusive Muslim residential area. This was the best residential portion of

Kimberley. Gradually Newton became occupied principally by coloured people and Mohammedans, both of Indian and Cape extraction. After 1880 the Malay Camp developed into a densely populated racially mixed residential area.

Even in the best of times, the Malay Camp was justly considered one of the worst slums in South Africa. The unfortunate poverty-stricken inhabitants were forced to live in run-down hovels unfit for human habitation. The overcrowded, squalid neighbourhood was the most vulnerable in times of epidemics.

Gradually a growing consensus took root among whites regarding the removal of non-whites from the Malay Camp to municipal native locations and segregated residential areas on the outskirts of Kimberley. The petitioners lodged complaints with the authorities about the lack of sanitary facilities, the appalling housing conditions and the fear for the outbreak and spreading of infectious diseases. Councillors and health officers were resolute as to the removal and demolition of the dilapidated Malay Camp.

On 22 September 1899, the *De Beers Consolidated Mines, Ltd.* purchased the properties of their former landlords, the *London and South African Exploration Company*.

By virtue of the *Deed of Donation*, the City council became the rightful owner of the De Beers Estate. In terms of clauses 10 and 11 of the *Deed of Donation* the municipality undertook - and bound itself - to terminate and cancel all stand licences held by non-Europeans by 31 December 1953, without prior consultation or negotiations with the Malay Camp residents, and to demolish the area not later than 31 December 1959. The official notice to quit was strongly condemned by the standholders. The said racial discriminatory clauses of the agreement were criticized by the perturbed community.

The implementation of the Slum Act and the Group Areas Act precipitated the clearance and demolition of the Malay Camp. The slum clearance which was started in the 1940's, made way for the development of the new Civic Centre. The centre was to provide a complex for Kimberley's social, cultural and administrative activities. It arose from the rubble where

some five hundred decaying houses were occupied by the poorer non-European groups for some eighty years, prior to the forced removal and disintegration of a cosmopolitan society and the establishment of a municipal administrative conglomerate.

BRONNELYS

1. ONGEPUBLISEERDE ARGIVALE BRONNE

1.1 ARCHIVES: DE BEERS CONSOLIDATED MINES, LTD., KIMBERLEY

Archives of the Farms and Estate Department, 1880-1969

L.S.A.E.: Landlords of the Kimberley Diamond Fields: Archives of the London and South African Exploration Company, 1870-1899.

1.2 KAAPSE ARGIEF BEWAARPLEK, KAAPSTAD

Archives of the Town Clerk, Kimberley, 1885-

1.3 AKTEKANTOOR, KIMBERLEY

Folio/84: Quitrents Book 7: Deed of Transfer of the farm Bultfontein, June 1885.

Folio/1901: Kimberley Quitrents Book: Deed of Transfer of Portion 11 of the farm Bultfontein to the Municipality of Kimberley, 11 December 1939.

Deed of Transfer of the Farms Bultfontein (Folio no.135), Dorstfontein (Folio no.96) and Alexandersfontein (Folio no.13) by the London and South African Exploration Company to De Beers Consolidated Mines, Ltd., 22 September 1899.

1.4 SENTRALE ARGIEF BEWAARPLEK, PRETORIA

SAP, TES 5931(CF42/183): Correspondence between Secretary of Justice and Commissioner of Police (Kimberley re: Compensation for damage: J.L. Sing and Ismail Casnodion: Disturbances at Malay Camp.

1.5 STAATSARGIEF VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT, BLOEMFONTEIN

The White Book, Vols. 1-3: Journal of the Community of Saint Michael and All Angels, and of the Saint Michaels' School, Bloemfontein. Written by succession of sisters through the century, 1874-1976.

1.6 ARGIEF VAN DIE NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK IN SUID-AFRIKA (KAAPLAND): N.G. KERKSENTRUM, KAAPSTAD

1.6.1 Transportakte nr. 353/1953: N.G. Sendingkerk, Kimberley

- 1.6.2   Ou dokument gevind in die hoeksteen van die N.G. Sendingkerk, Handsstraat, Maleierkamp. Skrywe van P.E.S. Smith, Binnelandse Sendingsekretaris (Kaapstad) aan P.H. Muller, Kimberley, 27 Augustus 1957.
- 1.6.3   Sinodale Sendingkommissie: S 5/2/74/2:
- 1.6.3.1   Skrywe van Algemene Sending Sekretaris aan eerw. J.P. Kromberg, 26 Maart 1931.
- 1.6.3.2   Skrywe van Alg. Send. Sekretaris aan mnr. Kromberg Stads- klerk, Swellendam, 14 November 1934.
- 1.6.4   Notuleboek van Beaconsfield, N.G. Sendingkerk, 1882-1902. (Argiefverwysnr. SK-G.34).
- 1.6.5   Notulen Boek der Nederduitse Gereformeerde Zendinggemeente, Beaconsfield, 1902-1939. (Argiefverwysnr. SK-G.34).
- 1.6.6   Notuleboek van die N.G. Sendingkerk, Beaconsfield, 1940-1956. (Argiefverwysnr. SK-G.34).
- 1.6.7   Notuleboek, Kimberley Sendingkerkraad, 1938-1974. (Argiefverwysnr. SK-G.35).
- 1.6.8   Notuleboek, Kimberley N.G. Sendingkerk, 1952-1974. (Argiefverwysnr. SK-G.35).
- 1.6.9   Notuleboek, Kimberley N.G. Sendingkerk, 1974-
- 1.7   KIMBERLEY PUBLIC LIBRARY (AFRICANA), KIMBERLEY
- 1.7.1   Sister Catherine, United Society for the Propagation of the Gospel (USPG): Report - The Malay Camp, Kimberley, South Africa, 1886.
- 1.8   SUID-AFRIKAANSE BIBLIOTEEK, KAAPSTAD
- 1.8.1   Loch, Henry, Sir: Loch-versameling (MSB: 304).

2. ONDERHOUDE/MEDEDELINGS

Mej. S. Abass, "*Malay Camp: a general overview*". Skriftelike mededeling, 1990.

Mnr. George Damons, oud-inwoner van die Maleierkamp, Gannaweg, Kimberley. Onderhoude/skriftelike mededeling - September 1989.

Mnr. S. Hunter, oud-inwoner en skoolhoof, Lynchweg, Kimberley, Maart 1988, onderhoudsvraelys.

Mej. Jacoba Kromberg, dogter van wyle eers. J.P. Kromberg, leraar van die N.G. Sendingkerk, Maleierkamp, Seepunt, Kaapstad, skriftelike mededelings, April 1988.

Ds. P.H. Muller, leraar van die N.G. Sendingkerk in die Maleierkamp (1951-1958), Brandstraat, Strand, Kaapstad. Skriftelike mededeling, Maart 1988/April 1989.

Mnr. F.W. Phillips, oud-inwoner, skriba en kerkraadslid van die N.G. Sendingkerk in Maleierkamp, Recreationweg, Kimberley, onderhoude/skriftelike mededeling, 1988.

Mnr. S.V. Snyders, oud-inwoner Maleierkamp, skriftelike mededeling/onderhoude 1987-1989.

Onderhoude met talle oud-Maleierkampbewoners in Kimberley tydens 1988-1990.

3. AMPTELIKE PUBLIKASIES

3.1 Kimberley Public Library (Africana)(KPL), Kimberley.

3.1.2 Kimberley Borough Council (KBC)/Kimberley City Council (KCC)
Mayor's Minute (KBC): 1885-1926
Mayor's Validictory addresses 1927-

3.1.3 Kimberley Municipality: Town Clerks' correspondence:
General KBC and KCC miscellaneous dossiers (1-760), List of 1977.
Malay Camp Files (M.), M.71/1 - M.71/10.
KBC Sanitary Commission: Nuisances
KBC Vooruitzigt Estate
KBC Indian and Native Tenements
KBC Public Works Department: Native nuisances
KCC Native Locations Committee: Native Locations
KBC Location Registration

KBC, 323 (Strachan Street, Malay Camp)
 KCC, 371 (Churches, Mission Halls and Schools)
 KBC Outbreak of Small Pox, 1905 etc.
 KBC Disturbances
 KBC Condition of Malay Camp

KBC Buildings Native accommodation, Kafir-Eating houses,
 Native Labour Agencies in Town

KBC Natives residing in De Beers
 KBC, 703 Native Location, Newton
 KCC, 749 Ratepayer's Associations

- 3.1.4 Kimberley Board of Health: *Reports of the Medical Officer of Health, 1898.*
- 3.1.5 Kimberley Munisipaliteit: *Lokasiereregulasies. Opgestel kragtens die Naturellen (Stadsgebieden) Wet No. 21 van 1923.*
- 3.1.6 Kimberley Municipality: *Regulations for the supervision and management of Native Locations within the municipal limits of the Township of Kimberley. Government Notice No. 152/1880.*
- 3.1.7 Kimberley, Borough: Amended and additional Regulations, 1893, *Statute Law of Griqualand West. Cape Town: W. Richards, 1882.*
- 3.1.8 Griqualand West. *Statute Law of Griqualand West: Ordinance No.7/1875, ordinance to sanction the purchase of the farm Vooruitzigt. Cape Town: W. Richards, 1882.*
- 3.1.9 National Monuments Council: Division of Professional and Technical Services: *An annotated survey of buildings and sites of architectural, historical and contextual importance in Kimberley. Government Notice No. 1758, 17 August 1984, NMC, 1987.*
- 3.1.10 Porter, Harold. *Report on the civic survey of the city of Kimberley as at January 1944. Johannesburg: Porter and Partners Architects and Townplanners, 1944.*

- 3.2 Cape of Good Hope: Votes and Proceedings of Parliament Annexures.
 Reports of the Inspectors of Diamond Mines (1883-1898).
 Reports of the Manager of Vooruitzigt Estate (1883-1895).
 Reports of the Commissioner Police: Annual reports and returns.
 Report on the Select Committee on Illicit Diamond Buying in Griqualand West. Cape Town: W. Richards, 1882.
- 3.3 Suid-Afrika (Unie): *Wette van die Unie van Suid-Afrika*, Pretoria: Staatsdrukker.
- Wet No. 21 van 1923: Naturellen (Stadsgebieden) Wet.
 Wet No. 53 van 1934: Slumswet/1934.
 Wet No. 24 van 1937: Slums-wysingingswet/1937.
 Wet No. 41 van 1950: Groepsgebiedewet.
 Wet No. 43 van 1950: Wet op Huurgelde.
 Wet No. 53 van 1951: Wysigings van Wet op Huurgelde.

4. PERIODIEKE PUBLIKASIES

4.1 KOERANTE

- 4.1.1 Daily Independent
- 4.1.2 Diamond Fields Advertiser
- 4.1.3 Diamond News
- 4.1.4 The Graphic: an illustrated newspaper
- 4.1.5 The Sun

4.2 TYDSKRIFTE/TYDSKRIFARTIKELS

- 4.2.1 The Diocese of Bloemfontein and Kimberley:
 Bloemfontein Mission Quarterly Paper. (1868-1879).
- 4.2.2 The Diocese of Kimberley and Kuruman:
 Church Magazine (1880-1916).
 Kimberley Cathedral Magazine (1917-1933).
 Kimberley and Kuruman Diocesan Magazine (1934-1953).
 Highway (1954-1959).

4.3 TYDSKRIFTE/TYDSKRIFARTIKELS

- 4.3.1 Allie, Mogamat. It's Madrassah after school for the Muslim Child, (*Prisma; monthly publication by the Administration: House of Representatives*, Vol 2, no. 2, 1987, pp.6-7.
- 4.3.2 Jagger, J.W: *The Diamond Fields of Griqualand West, and their probable influence on the Native Races of South Africa* by J.B. Currey in *Journal of the Society of Arts*, Vol. 24, 17 March 1876. University of Cape Town.
- 4.3.3 Mabin, Alan. Labour, Capital, class struggle and the origins of residential segregation in Kimberley, 1880-1920, in *Journal of Historical Geography*, Vol. 12, No. 1, 1986., pp.4-21.
- 4.3.4 Van der Walt, Ena. John Blades Currey en die Beaconsfieldse Openbare Biblioteek in *The Cape Librarian*, June/July, 1977. pp.10-13.
- 4.3.5 *De Gereformeerde Kerkbode in Zuid-Afrika*. (Latere titel: *De Kerkbode: Die Verenigde Kerkblad van die Ned. Geref. Kerke in Suid-Afrika*), Kaapstad: Van der Sandt, De Villiers and Co. (1873-1934).
- 4.3.6 Henderson, Mark. *Kimberley Year Book, Directory and Diary*. Kimberley: M. Henderson Publisher. (1900-1915).
- 4.3.7 Turner, A.N. *Turners' Griqualand West Directory and Guide to the Diamond Fields*. Grahamstown: T.H. Grocott, 1878-1884.

4.4 GELEENTHEIDSPUBLIKASIES

- 4.4.1 *A brief History of the Sri Vinayar Aulayam: Souvenir Brochure (1911-1980)*. (Uitgegee deur Hindu Vedic Sabha's Temple, Moghul Park, Kimberley).
- 4.4.2 Botha, C.L. *'n Gesprek rondom plakkery*. Geleentheidspublikasie, Nr. 23. Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. Pretoria. 1985.

- 4.4.3 *The Catholic Church on the Diamond Fields 1871-1971.* (Uitgegee deur die Rooms-Katolieke Kerk, Kimberley).
- 4.4.4 *Diocese of Kimberley and Kuruman: Golden Jubilee 1911-1961.* (Uitgegee deur die St. Cyprians Anglikaanse Kerk, Kimberley).
- 4.4.5 *Geskiedenis van die N.G. Sendinggemeente Beaconsfield-Kimberley (1882-1982): Eeufeesalbum.* (Uitgegee deur die Kerkraad van die N.G. Sendingkerk, Kimberley).
- 4.4.6 *Methodist Church of South Africa, Kimberley Coloured Circuit: Centenary Brochure (1872-1972).* (Uitgegee deur Methodist Church, Bean Street, Kimberley).
- 4.4.7 *Methodist Church of South Africa, Kimberley Coloured Circuit: A story of the Bean Street Church, 1872-1954.* (Uitgegee deur Bean Street Church).
- 4.4.8 *Nederduitse Gereformeerde Kerk Kimberley: Gemeentebled: Feesuitgawe 1872-1947.* (Uitgegee deur N.G. Kerk, Newton).
- 4.4.9 *Nederduitse Gereformeerde Gemeente (Newton) Kimberley 1872-1972.* Saamgestel deur W. Fullard en uitgegee deur die Kerkraad.
- 4.4.10 *N.G. Sendinggemeente Beaufort-Wes, Gedenkskrif: Eeufees 1862-1962.* (Uitgegee deur die Kerkraad N.G. Sendingkerk, Beaufort-Wes.)
- 4.4.11 *Perseverance Schools "75", 1883-1958.* (Uitgegee deur die Perseverance Training School, Kimberley).
- 4.4.12 *Roberts, Brian. Civic Century/Die eerste Eeu: Die munisipaliteit van Kimberley se eerste honderd jaar.* (Uitgegee deur die Openbare Skakelafdeling, Munisipaliteit, Kimberley). Kimberley: Noord-Kaaplandse Drukkers; 1978.
- 4.4.13 *St. Matthew's Parish: Centenary 1889-1989.* (Uitgegee deur Diocese of Kimberley and Kuruman).

5. GEPUBLISEERDE WERKE

5.1 BOEKE

- Allen, Vida (ed). 1986. *Early Kimberley: A Photographic Souvenir*. Historical Society of Kimberley and Northern Cape. Kimberley: Northern Cape Printers.
- American Phelps Stokes Commission's Report. 1922. *Education in Africa: British South Africa*.
- Angove, J. 1910. *In the early days of the South African Diamond Fields*. Kimberley: Handel House.
- Beerman, R. 1952. *The City of Kimberley Official guide*. Cape Town.
- Beet, George. 1931. *The Grand Old Days of the Diamond Fields*. Cape Town: Maskew Miller.
- Beet, George. s.a. *The Diamond Fields Pioneer Association: history of the diamond fields*. (Kimberley Public Library).
- Chilvers, Hedley A. 1939. *The Story of De Beers*. London: Cassell.
- Cloete, J.J.N. 1983. *Munisipale regering en administrasie in Suid-Afrika*. Kaapstad: J.L. van Schaik.
- Cohen, Louis. 1990. *Reminiscences of Kimberley*: facsimile of the 1911 (London) edition. Historical Society of Kimberley and the Northern Cape. Kimberley: Northern Cape Printers.
- Cook, Thomas. 1893. *My mission tour in South Africa*. London: C.H. Kelly.
- Crisp, William. *Some account of the Diocese of Bloemfontein in the Province of South Africa, from 1863 to 1894*. London: Oxford, 1895.
- Davids, Achmat. 1980. *The mosques of Bo-Kaap: South African Institute of Arabic and Islam Research*. Athlone, Cape.
- Davids, Achmat. 1985. *The history of the Tana Baru: Committee for the preservation of the Tana Baru*. Cape Town.

- De Kiewiet, C.W. 1957. *A History of South Africa: Social and economic.* Oxford University Press.
- De Kock, M.H. 1936. *The Economic Development of South Africa.* Westminster.
- De Kock, W.J. 1968. *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, Deel 1 (1ste Druk).*
- Doughty, Oswald. 1963. *Early Diamond Days.* London: Longmans, Green and Co.
- Dreyer, A. 1910. *Historish Album van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika.* Kaapstad: Cape Times.
- Effendi, Abubakr. 1873. *Bayannudin: Arabic-Afrikaans publication of the Holy Quran.* Constantinople.
- Emden, Paul H. 1935. *Randlords.* London: Hodder and Stoghton.
- Goldman, Lionel. *The leaves of my life.* (Typescript). Kimberley Public Library, n.d.
- Green, G.A.L. 1947. *An Editor looks back.* Cape Town: Juta.
- Grimmer, I.R. *Notes from De Beers Consolidated Mines Annual Reports.* Kimberley: De Beers Archives.
- Hawthorne, S.C.J. *Digging for diamonds: Kimberley and its story.* Kimberley Public Library.
- Herbert, Ivor. 1972. *The Diamond diggers, South Africa 1866 to 1970's.* London: Tom Stacey.
- Joubert, P.J. *Na Vyftig Jaar: 'n Jubileum gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in Suid-Afrika.* (Tweede druk).
- Lenzen, G. 1970. *History of diamond production and the diamond trade.* London: Barrie and Jenkins.

- Lewis, C. & Edwards, G.E. 1934. *Historical records of the Church of the Province of South Africa*. London: Society for Promoting Christian Knowledge.
- Matthews, J.W. 1877. *Incwadi Yami or Twenty years personal experience in South Africa*. London: Sampson and Rivington.
- McNish, J.T. 1968. *Road to El Dorado*. Cape Town: C. Struik.
- McNish, J.T. 1969. *Graves and Guineas*. Cape Town: C. Struik.
- McNish, J.T. 1970. *The Glittering Road*. Cape Town: C. Struik.
- Morris, H.A. 1943. *The Northern Cape*. Kimberley Public Library.
- Murray, R.W. 1894. *South African Reminiscences*. Cape Town: Juta.
- Muller, C.F.J. (red.) 1980. *Vyfhonderd jaar Suid-Afrikaanse geskiedenis*. Pretoria: Academica.
- Nunns, Theodora. 1921. *Land of storms and hope: a short history of the English Church in South Africa*. Wynberg.
- Pascoe, G. 1901. *Two hundred years of S.P.G.* London.
- Payton, Charles. 1872. *The Diamond Diggings of South Africa*. London: Horace Cox.
- Phillips, Lionel. 1924. *Some reminiscences*. London: Hutchinson.
- Reunert, Theodore. 1893. *Diamonds and Gold in South Africa*. Cape Town: Juta and Co.
- Roberts, Brian. 1972. *The diamond Magnates*. London: Hamish Hamilton.
- Roberts, Brian. 1976. *Kimberley: Turbulent City*. Cape Town: David Phillips.
- Robertson, Marian. 1974. *Diamond Fever, 1866-1869*. London: Oxford University Press.

- Sabatini, Richard. 1985. *Kimberley Tramways, 1887-1985*. Kimberley: Litho.
- Saffery, Lyn & Rollnich, Julian. *Social and Economic position of unskilled workers at Kimberley: Report of an investigation carried out and financed by the South African Council for Education and Social Research*. Johannesburg: Institute of Race Relations, 1941.
- Sauer, Hans. 1937. *Ex Africa*. London: Bles.
- Simons, P.B. 1986. *John Blades Currey (1850-1900; Fifty years in the Cape Colony*. Houghton: Brenthurst Press.
- Skinner, W.R. *The Mining Manual (1891-1950)*. London.
- Stockenstrom, Eric. 1929. *Historiese Atlas van Suid-Afrika*. Stellenbosch: Pro Ecclesia Drukkery.
- Taylor, J.B. 1939. *A Pioneer looks back*. London: Hutchinson.
- Walker, E.A. 1957. *A History of South Africa*. London: Oxford University Press.
- Warren, Charles. 1902. *On the Veldt in the Seventies*. London: Isbister & Co.
- Willan, Brian. 1984. *Sol Plaatje: A biography*. Johannesburg: Ravan Press.
- Williams, A.F. 1948. *Some Dreams Come True*. Cape Town: H.B. Timmins.
- Williams, A.F. 1902. *The Diamond Mines of South Africa: Some account of their rise and development*. London: MacMillan & Co.
- Wilson, M. and L. Thompson (eds.). 1971. *The Oxford history of South Africa, Vol. 2, South Africa, 1870 - 1966*. London: University Press.

6. ONGEPUBLISEERDE SEKONDÊRE BRONNE

6.1 REFERATE EN VOORDRAGTE

Elliot, R.C. 1942. *The development and progress of Kimberley during the last thirty years*. (Typescript memorandum). Kimberley Public Library.

Loff, Chris. 1981. *Dogter of Verstoteling: Kantaantekeninge by die geskiedenis van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika*. Reeks 1. Kaapstad.

6.2 VERHANDELINGE EN PROEFSKRIFTE

Blume, F. 1942. *The Education of coloured Children in the Urban area of Kimberley*. B.Ed. Thesis, University of Cape Town.

Engelbrecht, S.G. 1972. *Die lewe en werk van eerwaarde Paulus Teske in Suid-Afrika*. (Lisensiaatskripsie). Argief van die N.G. Kerk in S.A. Kaapstad.

Oberholster, J.J. 1945. *Die Anneksasie van Griekwaland-wes*. Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis. Staatsdrukker.

Phillips, Howard. 1984. *"Black October": The impact of the Spanish Influenza Epidemic of 1918 on South Africa*. D. Phil. Thesis. University of Cape Town.

Van Vreeden, B.F. 1961. *Die oorsprong en geskiedenis van plekname in Noord-Kaapland en die aangrensende gebiede*. D. Phil.-tesis. Universiteit van Witwatersrand.